

**FATİH-HARBİYE VE YABAN ROMANLARINDA
CÜMLELERİN ANLAM MERKEZLİ İNCELENEREK
ÜSLÛP ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
VE EĞİTİME KATKISI
(Yüksek Lisans Tezi)**

Ayşe ÖZBEK

2010

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

FATİH-HARBİYE VE YABAN ROMANLARINDA CÜMLELERİN ANLAM
MERKEZLİ İNCELENEREK ÜSLÛP ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
VE EĞİTİME KATKISI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Ayşe ÖZBEK

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Yusuf AVCI

Çanakkale – 2010

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Fatih-Harbiye ve Yaban Romanlarında Cümlelerin Anlam Merkezli İncelenerek Üslûp Özelliklerinin Karşılaştırılması ve Eğitime Katkısı” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/06/2010

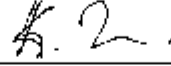
A. ÖzbeK

Ayşe ÖZBEK

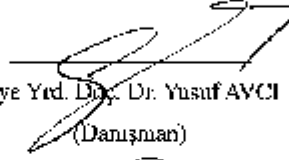
JÜRİ ONAYI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Ayşe ÖZBEK'e ait "**Fatih-Harbiye ve Yabancı Romanlarında Cümlelerin
Anlam Merkezli İncelenerek Üslup Özelliklerinin Karşılaştırılması
ve Eğitime Katkısı**" adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi
Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Üye Yrd. Doç. Dr. Keziban TEKŞAN

Üye Yrd. Doç. Dr. Yusuf AVCI
(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Çavuş ŞAHİN

Tez No : 376547

Tez Savunma Tarihi : 29.06.2010

Doç. Dr. Yücel ACER
Enstitü Müdürü
04/06/2010

ÖZET

FATİH-HARBİYE VE YABAN ROMANLARINDA CÜMLELERİN ANLAM MERKEZLİ İNCELENEREK ÜSLÛP ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI VE EĞİTİME KATKISI

Bu çalışma, Türk edebiyatının önemli yazarlarından olan Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye”, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” isimli romanının ilk elli sayfasında bulunan cümlelerin anlam merkezli incelenmesi; yazarların üslûp özelliklerinin belirlenerek karşılaştırılması ve üslûp karşılaştırmasının eğitime yansımalarının değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur.

Çalışmamızda öncelikle dil; düşünce, anlam ve üslûp ilişkisi açıklanmaya çalışılmış; anlam bakımından cümle çeşitleri hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra bu bilgiler ışığında Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” isimli romanlarının ilk elli sayfasında bulunan cümleler anlamlarına göre analiz edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçların yazarların üslûp özellikleri üzerindeki etkisi sayılara dayalı verilerle ve açıklamalı olarak verilmiş ve iki yazarın üslûp özelliklerinin karşılaştırılması yoluna gidilmiştir. Üslûp karşılaştırmalarının eğitim üzerindeki olumlu katkıları vurgulanmaya çalışılmıştır.

Türkçenin ifade gücündeki zenginliğin roman cümleleri aracılığıyla tespit edilebilmesi, yazarların duyuş ve düşünüşlerinin üslûba, dolayısıyla cümlelere nasıl yansıdığı belirlenebilmesi, üslûp karşılaştırmalarının eğitim alanında sağlayacağı katkıların açıklanması çalışmamızda ulaşmak istediğimiz amaçlardır.

Çalışmamıza konu olan eserlerin ilk elli sayfasında bulunan cümleler taranarak karşılaştırılmıştır. Yaptığımız bu cümle esaslı üslûp karşılaştırmasında dil bilgisi, kelime tercihleri, cümle kuruluşları, söz sanatları, roman kahramanlarının kişilik özellikleri, esere yansıyan sosyal hayat, kültürel değerler ve yazarın edebi kişiliğinin eserde öne çıkan yönleri sınıflandırmaya esas oluşturmuştur.

Yaptığımız çalışmanın sonucunda Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun cümlede anlamı ön plâna aldıkları, üslûp kusursuzluğunu amaçladıkları, dile hakimiyetlerini cümleye hakimiyet yoluyla sağladıkları, üslûp karşılaştırmalarıyla yazarlara dair daha derin bilgilere ulaşılabilceği ve üslûp karşılaştırmalarının değerdendirilmesiyle edebiyat eğitiminde bugüne değin kullanılmayan bir yol izlenebileceği sonuçlarına ulaşlmıştır.

Dilin cümleye dayalı sistemini anlam bakımından incelediğimiz bu çalışmada elde edilen bulgular, cümle esaslı üslûp karşılaştırmaları konusunda araştırmacılara yol gösterecektir.

ABSTRACT

COMPARING OF STYLISTIC FEATURES OF SENTENCES AT “ FATİH-HARBİYE” AND “YABAN” NOVELS BY ANALYZING MEANING-BASED AND CONTRIBUTION ON EDUCATION

This study has been created by meaning-based analysis of the sentences which are in the first fifty pages of Yakup Kadri Karaosmanoğlu's “Wild” and Peyami Safa's ,who is one of the major authors of Turkish literature , “Fatih-Harbiye” novel , determining and comparing of the stylistic features of authors and assessment of reflections to education of stylistic comparisons.

In our study, primarily relationships of language thought and meaning and style have been trying to be described, information about the sentence types in meaning has been given. Afterwards in light of this information the sentences which are in the first fifty pages of Yakup Kadri Karaosmanoğlu's “Wild” novel and Peyami Safa's “Fatih-Harbiye” novel has been analyzed according to their meaning. The impact on the authors' styles of the results has been given with data was based on number and annotated and the the stylistic features of two authors has been compared. Positive contributions on education of stylistic comparisons have been tried to emphasis.

To be determined of the richness in expression power of Turkish language through novel sentences, to be identified how the authors' feeling and thinking reflect on style thereby sentences, to be disclosed positive contributions of stylistic comparisons on education to are the objectives we want to achieve in our study.

First fifty pages of novels we work on have been compared by scanning. In this sentence-based stylistic comparison we have done grammar, word choices, sentence structures, word arts, the personality traits of novel heroes, social life reflects on work, cultural values and outstanding aspects of the writer's literary personality at work

established the principles of classification.

At our work we have reached those results that Peyami Safa and Yakup Kadri Karaosmanoğlu gave place meaning at sentences, they aimed stylistic perfection, provided dominance to language via dominance to sentence, deeper information can be reached about author with stylistic comparisons and an unused way can be followed on literature education through evaluating stylistic comparisons in education.

The findings which have been attained at this work we have analyzed sentence-based system of language will lead to the researchers about sentence-based stylistic comparisons.

ÖN SÖZ

Bugüne değin Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarının hem klasik dil bilim, hem de modern dil bilim anlayışıyla incelenmesi üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda yazarın duyuş ve düşünüşünü en iyi yansıtan cümle unsurunun anlam boyutuyla ayrıntılı bir incelemesine yer verilmediğı gibi, cümlenin anlam yönüyle ele alınmasının üslûba olan derin tesiri de göz ardı edilmiştir.

Yıllardır ihmal edilen eser üzerinden üslûba yönelik çalışmalarında son zamanlarda gelişmeler görülse de üslûbu belirginleştiren, dil ve üslûp karşılaştırmaları konusundaki çalışmaların henüz istenen düzeye ulaşamamış olduğu açıktır.

Bu çalışmamız, Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” isimli romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümlelerin anlam bakımından incelenmesi; yazarların üslûp özelliklerinin belirlenerek, karşılaştırılması ve ortaya çıkan sonuçların eğitime yansımalarının değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

Çalışmamız giriş bölümü hariç yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde dilin tanımı, dil ve düşünce ilişkisi ve anlam bilim çalışmaları hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Peyami Safa'nın hayatı, eserleri, fikirleri, kişiliğı, edebi şahsiyeti, üslûp özellikleri ve incelemeye konu olan “Fatih-Harbiye” isimli eseri hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun hayatı, eserleri, fikirleri, kişiliğı, edebi şahsiyeti, üslûp özellikleri ve incelemeye konu olan “Yaban” isimli eseri hakkında bilgiler ve eser hakkındaki eleştirilerden örnekler yer almıştır. Çalışmamızın dördüncü bölümünde cümlenin tanımı, anlamlarına göre cümle çeşitleri hakkında bilgiler ve iki romanın ilk elli sayfasındaki cümlelerin anlam bakımından incelenmesi yer almaktadır. Beşinci bölümde üslûp, dil ve üslûp hakkında bilgiler verildikten sonra Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanlarının üslûp özellikleri metinlerden alınan örnek cümleler yardımıyla ve sayıya dayalı verilerle açıklanmıştır. Altıncı bölümde “Fatih-Harbiye” ve “Yaban” romanlarının üslûp özellikleri arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Ayrıca üslûp karşılaştırmaları sonucunda elde edilen

verilerin eğitime katkıları belirtilmiştir. Yedinci bölümde elde edilen sonuçlara, sonuçların eğitime uygulanabilirliğiyle ilgili değerlendirmelere ve önerilere yer verilmiştir. Son olarak da çalışmamızda yararlandığımız kaynaklar, kaynakça bölümünde belirtilmiştir. Çalışmamızın ekler bölümünde ise incelemeye konu olan eserlerin ilk elli sayfalık bölümleri bir bütün olarak yer almıştır.

Anlam bakımından cümlelerin tasnifi konusunda pek çok dil bilgisi kitabında yer alan bilgiler taranmış; Hikmet Dizdaroğlu'nun anlam bakımından cümleler konusunda yapmış olduğu tasnif esas alınarak cümlelerin anlam ve şekil özelliklerini kaynaştıran yeni bir tasnif denemesi yapılmıştır.

Bilindiği üzere her çalışma belli bir birikim ve emeğin ürünüdür. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok kişinin desteği ve katkıları olmuştur. Çalışmamın başlangıcından bitimine kadar benden desteğini esirgemeyen, çalışmamı görüş ve önerileriyle yönlendiren, yakın ilgi ve desteğiyle beni yüreklendiren değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Yusuf AVCI'ya saygı ve şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca görüşlerinden yararlandığım, bilgileriyle bana yol gösteren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Keziban TEKŞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca sabır ve özverileriyle bugüne kadar bana her konuda destek olan, varlığından güç aldığım aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayşe ÖZBEK
ÇANAKKALE – 2010

İÇERİK

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ.....	v
İÇERİK.....	vii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	4
1. DİL	4
1.1. Dilin Tanımı.....	4
1.2. Dil – Düşünce İlişkisi	5
1.3. Anlam Bilim Çalışmaları	7
2. PEYAMİ SAFA VE FATİH-HARBİYE ROMANI ÜZERİNE.....	10
2.1. Peyami Safa'nın Hayatı	10
2.2. Peyami Safa'nın Eserleri:	10
2.3. Peyami Safa'nın Fikirleri	11
2.4. Peyami Safa'nın Kişiliği	12
2.5. Peyami Safa'nın Edebi Şahsiyeti	13
2.6. Peyami Safa'nın Üslûp Özellikleri	15
2.7. Fatih-Harbiye	16
3. YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU VE YABAN ROMANI ÜZERİNE	18
3.1. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Hayatı	18
3.2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserleri	18
3.3. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Fikirleri	19
3.4. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kişiliği	20
3.5. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebi Şahsiyeti	21
3.6. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Üslûp Özellikleri.....	22
3.7. Yaban	24
3.8. Yaban Hakkındaki Eleştiriler.....	29
4. ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ.....	31
5. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI.....	31
6. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	32
7. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI.....	33
8. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	34
8.1. Kapsam	34
8.2. Sınırlılıklar.....	34
BÖLÜM II.....	35
YÖNTEM	35
2.1. Araştırma Modeli.....	35
2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	35
2.3. Verilerin Toplanması.....	35
2.4. Verilerin Analizi.....	35
BÖLÜM III.....	37
BULGULAR VE YORUM	37
1. CÜMLE	37
3.1. Cümle	37
3.2. Anlamlarına Göre Cümle Çeşitleri	41
3.3. Olumlu Cümle	43
3.3.1. Olumlu İsim Cümlesi	44

3.3.2. Fatih-Harbiye Romanı Olumlu İsim Cümleleri	46
3.3.3. Yaban Romanı Olumlu İsim Cümleleri	59
3.3.4. Olumlu Fiil Cümlesi	75
3.3.5. Fatih-Harbiye Romanı Olumlu Fiil Cümleleri	75
3.3.6. Yaban Romanı Olumlu Fiil Cümleleri	131
3.4. Olumsuz Cümle	184
3.4.1. Olumsuz İsim Cümlesi	185
3.4.2. Fatih-Harbiye Romanı Olumsuz İsim Cümleleri	187
3.4.3. Yaban Romanı Olumsuz İsim Cümleleri	189
3.4.4. Olumsuz Fiil Cümlesi	193
3.4.5. Fatih-Harbiye Romanı Olumsuz Fiil Cümleleri	195
3.4.6. Yaban Romanı Olumsuz Fiil Cümleleri	203
3.5. Soru Cümlesi	213
3.5.1. Sorulu İsim Cümlesi	216
3.5.2. Fatih- Harbiye Romanı Sorulu İsim Cümleleri	217
3.5.3. Yaban Romanı Sorulu İsim Cümleleri	220
3.5.4. Sorulu Fiil Cümlesi	224
3.5.5. Fatih-Harbiye Romanı Sorulu Fiil Cümleleri	225
3.5.6. Yaban Romanı Sorulu Fiil Cümleleri	229
3.6. Ünlem Cümlesi	236
3.6.1. Fatih-Harbiye Romanı Ünlem Cümleleri	238
3.6.2. Yaban Romanı Ünlem Cümleleri	242
3.7. Emir Cümlesi	244
3.7.1. Fatih-Harbiye Romanı Emir Cümleleri	245
3.7.2. Yaban Romanı Emir Cümleleri	246
3.8. Dilek Cümlesi	247
3.8.1. Fatih-Harbiye Romanı Dilek Cümleleri	248
3.8.2. Yaban Romanı Dilek Cümleleri	250
2. ÜSLÛP VE ÜSLÛP İNCELEMELERİ.....	252
2.1. Üslûp.....	252
2.2. Dil ve Üslûp.....	255
2.3. Fatih-Harbiye Romanının Üslûp Yönüyle İncelenmesi	255
2.3.1. Dil bilgisi İle ilgili Üslûp Özellikleri:.....	256
2.3.2. Kelime Tercihleriyle İlgili Üslûp Özellikleri:.....	283
2.3.3. Cümle Kuruluşlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:.....	284
2.3.4. Söz Sanatlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:	293
2.3.5. Roman Kahramanlarının Kişilik Özellikleriyle İlgili Üslûp Özellikleri:	295
2.3.6. Sosyal Hayatla İlgili Üslûp Özellikleri:	299
2.4. Yaban Romanının Üslûp Yönüyle İncelenmesi.....	309
2.4.1. Dil bilgisi İle ilgili Üslûp Özellikleri:.....	310
2.4.2. Kelime Tercihleriyle İlgili Üslûp Özellikleri:.....	323
2.4.3. Cümle Kuruluşlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:.....	329
2.4.4. Söz Sanatlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:	335
2.4.5. Roman Kahramanlarının Kişilik Özellikleriyle İlgili Üslûp Özellikleri:	339
2.4.6. Sosyal Hayatla İlgili Üslûp Özellikleri:	340
2.4.7. Kültürel Değerleri İfade Eden Üslûp Özellikleri:.....	349
2.4.8. Yazarın Edebi Kişiliğinin Eserde Öne Çıkan Yönleri:	353
3. ÜSLÛP KARŞILAŞTIRMASI ve EĞİTİME KATKILARI	355
3.1. Fatih-Harbiye ve Yaban Romanlarının Üslûp Yönüyle Karşılaştırılması	355

3.1.1. Dil bilgisi İle ilgili Üslûp Özellikleri:.....	355
3.1.2. Kelime Tercihleriyle İlgili Üslûp Özellikleri:.....	358
3.1.3. Cümle Kuruluşlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:.....	359
3.1.4. Söz Sanatlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:	360
3.1.5. Roman Kahramanlarının Kişilik Özellikleriyle İlgili Üslûp Özellikleri:	361
3.1.6. Sosyal Hayatla İlgili Üslûp Özellikleri:	362
3.1.7. Kültürel Değerleri İfade Eden Üslûp Özellikleri:.....	365
3.1.8. Yazarın Edebi Kişiliğinin Eserde Öne Çıkan Yönleri:	366
3.2. Üslûp Özelliklerinin Tespitinin Eğitime Katkıları.....	367
BÖLÜM IV	376
SONUÇ ve ÖNERİLER	376
4.1. Sonuçlar	376
4.2. Öneriler	385
KAYNAKÇA	387
EKLER	392
EK 1: FATİH- HARBİYE	392
EK 2: YABAN	445

GİRİŞ

İnsanın insan olmasını sağlayan ve onu diğer tüm canlılardan ayıran temel özelliklerin başında düşünebilme ve konuşabilme yetileri gelir. Bu özellikleri sayesinde insan diğer canlılara ve doğaya hükmedebilmiştir. Belirli bir düzen içinde düşünebilme ve bu düşünceleri diğerleriyle paylaşma arzusu, dil denilen soyut iletişim düzeneği ile olabilmektedir. Dil her toplumun ayrılmaz iletişim aracıdır. Bu iletişim aracını kullanmak ve ondan yararlanmak teknolojik ya da bilimsel olarak gelişmiş olmaya ya da ilkelliğe bağlı değildir. En ilkel koşullarda yaşayan toplumun bir dili olduğu gibi, bilgi çağını yaşayan toplumun da bir dili vardır (Günay 2004:9).

Aksan (1987:64)'a göre eğer insanlar toplum halinde yaşamasalardı, hiç kuşkusuz, dile gereksinme duymayabileceklerdi. Öte yandan, dil olmasaydı, insanların bir arada yaşamaları, anlaşabilmeleri, bir toplumu oluşturmaları da söz konusu edilemezdi. Kısacası, insanı insan eden dil, toplumun da başlıca temel taşlarından; ulusu ulus yapan öğelerin en başta gelenidir; kültürün bel kemiği sayılabilir.

Dilin gramer bakımından incelenmesi ve araştırılması birçok prensiplere dayanmaktadır. Dünyada hiç bir dil ansızın doğmuş veya türemiş değildir; o birçok yüzyıllar içerisinde gelişme devreleri geçirmiş, kendine mahsus takâmül dereceleri edinmiştir. Ve her gelişme devri, özelliğine göre yenilikler vücuda getirerek, yeni yeni tabakalarının da kurulmasını temin etmiş ve bu yolla, daha sonraki gelişmelere bir hazırlık teşkil etmek üzere, belirsiz bir halde; yeni safhaya girmiştir. Dil bilgisinin esas araştırma konularından birini de, işbu dil gelişmesindeki tabakaları birbirinden ayırt etmek, onların gerçek durumlarını meydana koymak teşkil etmektedir (Caferoğlu 1984:2).

Dil bilgisi, bir dili bütün yönleri ile incelemeye çalışırken, dil bilim, dillerin benzer ve farklı yönlerini saptamaya çalışır. Dil bilim çalışmalarının temelini dilin çeşitli yönleri ile derinlemesine irdelenmesi oluşturur. Günümüze değin yapılan çalışmalarda dil incelemelerinin genellikle dilin yapısına, işlevine yönelik olduğu; anlamın geri plâna itildiği görülmektedir. Bu durum anlamın soyut bir kavram olması, dolayısıyla dilin şekil yönünden incelenmesinin anlama götüreceği varsayımından hareket edilmesinden

kaynaklanmıştır. Oysaki son yıllarda dil ve düşünce arasındaki bağın önemi kavrandıkça; dilin sadece şekil yönüyle incelenmesinin yanlışlığı da anlaşılmış ve anlam esasına dayalı incelemeler önemli oranda artmıştır.

Dil incelemelerinde esas alınan pek çok kuram vardır. Bunlardan en dikkat çekici ve günümüz dil bilim çalışmalarına da yol gösterici olanı “Üretimsel Dönüşümlü Dil Bilgisi” çalışmalarıdır. Kuruculuğunu Noam Chomsky'nin yaptığı bu yaklaşım, “yapısalcı anlayış”ın bıraktığı boşlukları doldurmayı amaçlar. Dilin temelini teşkil eden konuşma ve yazma becerilerinin ortaya çıkışında insan zihninin nasıl işlediği üzerinde durur. Dilin temel taşını cümleler olarak gören, cümleden hareketle dili incelemeye çalışan bu yaklaşım, anlamı esas alır. Anlam ve şekil bütünlüğüyle insan zihninin sınırlı sayıda sözle, sınırsız sayıda cümleye nasıl ulaştığını saptamaya çalışır.

Dil, anlamın varlığıyla hayat bulur. Anlam, dilin sayesinde varlık sahasına çıkar. Dolayısıyla dil ve anlam birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Anlamı meydana getiren temel unsur kültürdür. Kültür, toplumun parçası olarak insanın edindiği gelenek, görenek, düşünce tarzı vb. pek çok bilgiyi kapsar. Kültürü anlayabilmek için dili incelemek gerekir.

Bir ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca dil bilim incelemeleriyle, bu dilin söz varlığının, söz hazinesinin derinliğine inerek bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları edinebiliriz. Aynı biçimde, bir an için tek başına dili ele alarak, belli bir dilin belli bir dönemdeki bir metnini, yalnızca yabancı öğeler, yabancı etkiler açısından inceleyerek dili konuşan toplumun o süre içinde hangi kültür hareketlerine sahne olduğunu, hangi dış etkiler altında kaldığını saptayabiliriz (Aksan 1987:65-66).

Bir dilin cümle esaslı incelenmesi söz konusu olunca, o dili duyuş ve düşünüşleriyle işleyen yazarlar ve eserleri de önem kazanır. Cümlelerin anlam yönüyle değerlendirilmesi çalışmalarına en uygun edebi tür romandır.

Tekin (1989:3)'e göre roman, kendi dairesinde bir dil sanatıdır. Bu itibarla bir romancının, dilin sağladığı imkanlardan yararlanması da gayet doğaldır. Romanı edebi kılan yön, romancının dile tasarrufunda saklıdır. Romanı tarihten, psikolojiden, felsefe ve biyografiden ayıran, dile tasarruf hadisesidir ve aslında romanda yer alan her şey, sadece bir vasıttan ibarettir. Hedef ise insanı anlatmaktır. Bu hedefe ulaşmada değişen sadece insan gerçeğine yaklaşım tarzıdır.

Dil vasıtasıyla en güzelini ortaya koyma düşüncesinin dışı vurumu olan edebi eserler, yazarın içinde yaşadığı toplumu kendine has bir görüş ve duygu ışığında anlama ve anlatma çabasının ürünüdür. Yazarların başarısı dile hakimiyetlerinde saklıdır.

Bir edebi eseri ölümsüz kılan en temel unsur üslûptur. Üslûp, yazarın duygu ve düşünüşünün dile yansıması, dili kendine özgü kullanma şeklidir. Üslûbun oluşumunda sanatçının kişisel beğeni ve tercihleri, yaşadığı toplumun ve kültürünün etkileri, bağlı olduğu edebi anlayış ve akımın özellikleri, kullandığı dilin ve işlediği konunun özellikleri belirgin rol oynar. Edebi eser üslûp, konu-tür, toplum ilişkisi içerisinde büyür, gelişir ve ölümsüzleşir.

Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” isimli romanlarına dil bilim ışığında, cümle penceresinden bakılarak yazarlarının üslûp özelliklerine ulaşılabilir. Böylece her yazarın dile nasıl kendi bakış açısıyla hakimiyet sağlayabildiği de karşılaştırmalı olarak görülebilir. Adeta matematik hesaplamalarıyla oluşturulan bu edebi eserlerde ortaya çıkan üslûp özelliklerinin saptanması Türk Edebiyatı eğitimi açısından da önem taşımaktadır.

BÖLÜM I

1. DİL

1.1. Dilin Tanımı

Bugüne değin dilin pek çok tanımı yapılmış, bu tanımlarda dilin farklı yönleri vurgulanmaya çalışılmıştır. Kimi dil bilimciler dilin anlaşma aracı oluşu üzerinde dururken, kimileri de kültür aktarımı özelliğini ön plana çıkarmayı amaçlamışlardır.

Dil bilim alanındaki çalışmalarıyla tanınan Aksan dili şöyle tanımlamaktadır: “Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir” (Aksan 1987:55).

Aksan (1987:11)'a göre, dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır. Ve o, gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.

Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan sözlü göstergeler sistemi olarak tanımlanabilir (Ataman 1981:6).

Ergin (1992:3), dilin tanımını yaparken şu ifadeleri kullanır: “Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.”

Dil, dilbilimciler tarafından bir toplumu oluşturan kişilerin düşünce ve duygularının o toplumda ses ve anlam bakımından geçerli ortak öğeler ve kurallardan yararlanılarak

başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistem olarak tanımlanmıştır (Korkmaz ve diğerleri 2003:2).

Gencan (1979:1), “Duygu, düşünce ve dileklerimizi anlatmaya yarayan imlerin -daha çok, ses imlerinin- hepsine birden dil denir.” diyerek dilin tanımını yaptıktan sonra, dilin temeli yaratılıшта bulunan bir yeti ile toplumsal uylaşmalardan doğduğunu açıklar.

Erdoğan (2006:1) insanlık tarihinin ilk zamanlarından itibaren ortaya çıkan ve geçmişten bize miras kalan ayrıca bizi de gelecek nesillere taşıyacak olan, bizi varlığımızdan ve hayat tecrübelerimizden haberdar eden dilin, doğal bir unsur olduğunu söyler ve dilin bir milletin, milli, sosyo-kültürel varlığının en önemli, en kalıcı taşıyıcısı, insan ruhunun evrenselleştiği ve beyninin işlev kazandığı en iyi araç olduğunu vurgular.

Aksan (1987:11), insan açısından bakıldığında dilin, insanın dünyadaki yerini ve değerini belirlediğini, konuşma yeteneği, dolayısıyla dilin, insanı insan yapan niteliklerin başında geldiğini; kişinin duygu, düşünce ve isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürebilmesine olanak sağladığını belirtir.

1.2. Dil – Düşünce İlişkisi

Teknolojik gelişimin yaşadığımız mekanda meydana getirdiği değişmelerle, değişen ve gelişen dil, kültürel ve bireysel yaşantımızın vazgeçilmez parçası olmuştur. Tabiatıyla somut olduğu kadar soyutluk derecesinde karma bir bütünlüğe sahip olan “dil” hakkında bilinmeyen pek çok şey bulunmaktadır. Dili bireyden, kültürden ve tarihten bağımsız bir çerçeve içinde incelemek mümkün değildir. Çünkü dil hem bireyi hem de bireyin etkilendiği her şeyi şekillendirmektedir (Çelikleş 2005:133).

Hiç kuşku yoktur ki, düşünme, düşündüğünü uygulama, yaratma, yenilikler ortaya koyma bakımından dünyadaki bütün yaratıklardan değişik nitelikler, yetenekler taşıyan, insanoğludur. Bu nitelikleri, onun aynı zamanda konuşan bir yaratık olmasını sağlamış, toplum halinde yaşayan insan, “dil” denen kurumu da ortaya koymuştur (Bloomfield 1933'ten aktaran: Aksan 1987:16).

Dil ile düşünme işlevi arasındaki ilişki sorunu üzerinde en eski düşünürlerden günümüzdeki bilginlere kadar pek çok kimsenin kafa yorduğu görülmektedir. Platon düşünme ve konuşma eylemlerinin aynı şey olduğunu, yalnız içinden konuşmanın ruhun ses açığa vurmadan, kendi kendine konuşması sayılabileceğini belirtiyordu. Günümüze kadar dil-düşünce ilişkisi farklı düşünürlerle göre değişik yorumlar kazanmıştır (Aksan 1987:53).

Sözcüklerdeki ses ve anlamın ayrı yaşamları olan ayrı ayrı ögeler oldukları biçimindeki görüşün, dilin hem sesbilimsel (phonetic) hem de anlambilimsel (semantic) açılardan incelenmesine çok zararı dokunmuştur. Konuşmaya özgü fiziksel ve psikolojik özellikler yerine, doğada bulunan tüm seslerin ortak özelliklerini ortaya çıkartmakla yetindiği için, konuşma seslerini düşünceyle bağlantılarını kopartıp yalnızca ses olarak ele alan bir inceleme, ne kadar kapsamlı olursa olsun, sesin insan konuşmasındaki işlevi sorununa ışık tutamaz. Aynı şekilde anlam, konuşma seslerinden kopartıldığı zaman, ancak maddi taşıyıcısından bağımsız olarak değişen ve gelişen saf bir düşünce eylemi olarak incelenebilir. Klasik sesbilim ve anlambilimin içine düştüğü kısırlığın nedeni de, büyük ölçüde, ses ve anlamın bu şekilde birbirinden kopartılmasıdır (Vygotsky 1998:20-21).

Düşünce, konuşmadan farklı olarak ayrı ayrı birimlerden oluşmaz. Bugün mavi gömlekle yalınayak bir çocuğun sokaktan aşağı koşarak geçtiğini gördüğüm düşüncesini iletmek istediğim zaman, her parçayı -çocuğu, gömleği, gömleğin mavi rengini, çocuğun koşmasını, ayakkabılarının olmamasını- ayrı ayrı görmüyorum. Bunların tümünü tek bir düşüncede algılıyor, ama ayrı ayrı sözcüklerle dile getiriyorum. Bir konuşmacının bir düşünceyi açıklaması belli bir süre alır. Aynı anda zihinde düşüncenin bütünü vardır, oysa konuşmada art arda geliştirilmesi gerekir. Bir düşünce, sözcük sağanağı yağdıran bir buluta benzetilebilir. Düşüncenin sözcüklerle otomatik bir karşılığı bulunmaz ve tam da bu nedenle düşünceden sözcüğe geçiş, anlam aracılığıyla gerçekleşir. Konuşmamızda her zaman gizlenmiş bir düşünce, bir metingerisi bulunur (Vygotsky 1998:212).

Görülüyor ki dil-düşünme ilişkisi ve dil olmadan düşünmenin gerçekleşip gerçekleşemeyeceği sorunu -bu iki işlevin sıkı ilişkisi belli olduğu halde- bugün için kesinlikle çözümlenmiş değildir. Dil olmadan düşünmenin gerçekleşemeyeceği, özellikle

soyut kavramların dile bağımlılığı çoklarınınca benimsendiği halde sorunun kesin çözümü herhalde bilim ve teknikteki yeni ilerlemeleri, deneysel çalışmaların geliştirilmesini bekleyecektir (Aksan 1987:55).

Dil-düşünce ve kültür arasında ayrılmaz, inkar edilemez bir bağ vardır. Bu bağ bizi biz yapar; kişiliğimizi ve hayata bakış açımızı şekillendirir. Düşünce dünyamıza yön verir.

1.3. Anlam Bilim Çalışmaları

Toklu (2007:91)'ya göre anlam bilim, dilsel göstergelerin, gösterge dizilerinin anlamını, diğer bir deyişle anlamın anlamını inceler. Dil, anlamı aktarır ve aslında varoluş nedeni de budur. Sesbirim en küçük anlam ayırt edici birim; biçimbirim ise en küçük anlam taşıyıcı birimdir ve anlam, dildeki en küçük birimlerden en büyük birim olan metne kadar tüm birimlerin incelenmesinde temel ölçüttür.

Gross (1998'den aktaran: Toklu 2007:91) dilin anlam boyutunun, dil bilim çalışmalarında uzun süre ele alınmadığını söyler. Yeni Dil bilginler (Hermann Paul, Otto Behaghel) ve Amerikan Yapısalcıları (Bloomfield, Zellig, Harris)'nı bu duruma örnek olarak gösterir. İletişimi etki-tepki düzeneği olarak gören davranışçıların da araştırmalarında anlama pek yer vermediklerini belirtir. Bu durumu, anlamın somut bir kavram olmamasına, kendi çalışmalarını göstergenin yalnızca gösteren/biçim yanıyla sınırlamalarına, gösterilen/anlam yanının incelenmesini anlam bilime, felsefeye, toplum bilime, psikolojiye ve diğer bilimlere bırakmış olmalarına bağlar.

Aksan (1987:30) XIX. yüzyılın ortalarına doğru bilim dünyasında beliren ve yüzyılın sonlarında gelişen anlam bilimin, dilin, o zamana kadarki çalışmalarda önemsenmeyen bir yanını ele aldığını, dilin doğrudan doğruya anlam yönüne eğildiğini, bugün de sesbilimin dilin dış yönüne, dil seslerine yöneldiğini, anlam bilimin ise dilin düşünce yanıyla, sesle düşünce arasındaki ilişkilerle ilgilendiğini söyler. Ancak, yüzyılımızda gelişen dil çalışmalarının yanı sıra, bu dalda da büyük gelişmeler kaydedildiğini belirtir. Bir yandan dil bilim alanındaki ilerlemeler, bir yandan da felsefede, mantıkta ve ruhbilimdeki gelişmelerin anlam bilimin çerçevesini genişlettiği gibi, öteki alanlarla ilgisini ve önemini de arttırdığını, bugün dille ilgili yayımlar arasında anlam bilime ayrılanların geniş bir yer

tutmaya başladığını vurgular.

Toklu (2007:91) anlam konusunda ilkin Reisig ve çalışmalarına değinir. Reisig tarafından kullanılan ve kökenbilime dayalı “semasiologie” (1839) teriminin eskimiş ve dar kapsamlı olduğunu belirterek, Reisig’in, anlam konusunu kökenbilim ve sözdizimle birlikte dil bilgisi kapsamında ele aldığını söyler. Anlam öğretisinin, Avrupa’da Erdmann, Sperber gibi adların öne çıktığı anlam değişimi öğretisiyle uzun yıllar sınırlı kaldığını, dil bilimin anlamın araştırmasıyla ilgilenen alanı için “anlam bilim” teriminin kullanılmasına Bréal’in “Essai de Sémantique” (1897) adlı kitabının yayınlanmasından sonra başlanıldığını açıklar.

Anlam ve anlam bilimin kapsamı konusundaki tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Ullman (1962’den aktaran: Toklu 2007:91) bu durumu “Anlam, anlam kuramının en bulanık ve en çok tartışılan konularından biridir.” sözleriyle belirtmiştir.

Anlamı tanımlarken öncelikle kavram konusunu açıklamanın gereğine değinen Toklu (2007:92) kavramların sahip olduğumuz bilgilerin temel taşları olduğunu, zihne özgü birimler olan kavramların, dünyada çevremizle olan ilişkiler sonucunda edindiğimiz deneyimlere dayandığını söyler. Bir sözcük biçimiyle kaplanmış kavramın, anlam demek olduğunu ve her anlamın, bir kavram; ancak her kavramın bir anlam olmadığını belirtir.

Aksan (1987:30-31) anlam biliminde en yerinde ayrımın, “durgun anlam bilim” ve “gelişmeli anlam bilim” olmak üzere iki şekilde olacağı kanısındadır. Bu iki daldan birincisinin içine, gelişme ve değişmelerden uzak olarak “sözcük, kavram, anlam, kapsam konularıyla eşanlamlılık, eşadlılık ve çokanlamlılık” sorunlarının alınabileceğini, gelişmeli anlam bilim alanı içinde ise anlam olayı olarak nitelendirdiğimiz anlam değişmelerinin ve söz sanatı sayılabilecek olan “deyim aktarması, ad aktarması” gibi sorunların ele alınabileceğini düşündüğünü söyler. Anlamı ruhbilim açısından değil, dil bilim açısından değerlendirmek gerektiğini dile getirir.

Toklu (2007:93) dilbilgisel anlamın, açık bir bölüm oluşturan çok sayıdaki sözcüksel biçimbirime karşın az sayıda bulduklarından kapalı bir bölüm olarak görülen dilbilgisel

biçimbirimlerin durum, zaman, kişi, sayı, kip vb. ulamlara ilişkin olarak taşıdıkları anlam olarak anlaşılması gerektiğini, bağlamsal anlamın ise, bir göstergenin kullanıldığı bağlam içindeki anlamı olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyler ve anlam bilim çalışmalarının genellikle sözcük düzleminde yoğunlaştığını hatırlatır.

2. PEYAMİ SAFA VE FATİH-HARBİYE ROMANI ÜZERİNE

2.1. Peyami Safa'nın Hayatı

Yazar. İstanbul'da doğdu. Meşhur şair İsmail Safa'nın oğludur. Düzenli bir öğrenim göremedi. Kendi kendini yetiştirdi. Öğretmenlik (1914-1918), gazetecilik (1918-1961) yaptı. Hayatını yazıları ile kazandı. Yirminci Asır adlı bir akşam gazetesi çıkardı. Bu gazetede ilk hikâyelerini imzasız yayınladı (1919), Kültür Haftası (21 sayı, 15 Ocak-3 Haziran 1936) ve Türk Düşüncesi (1953-1960) adlarında iki de dergi çıkardı. Öldüğü zaman Son Havadis gazetesi başyazarı idi. İstanbul'da öldü (Edebiyat Ansiklopedisi 1991:284).

Peyami Safa halk için yazdığı edebî değeri olmayan romanlarını “Server Bedii” imzası ile yayınladı. Sayıları 80'i bulan bu eserler arasında Cumbadan Rumbaya (1936) romanıyla, Cingöz Recai polis hikâyeleri dizisi en ünlüleridir. Peyami Safa'nın fıkra ve makalelerinde sağlam bir mantık dokusu ve inandırıcılık görülür. Romanlarında olaydan çok tahlile önem verdi. Toplumumuzdaki ahlâk çöküntüsünü, medeniyetin yarattığı bocalamayı, nesiller ve sosyal çevreler arasındaki çatışmayı dile getirdi. Zıt kavramları, duygu ve düşünce tezadını ustaca işledi (Edebiyat Ansiklopedisi 1991:284).

2.2. Peyami Safa'nın Eserleri:

Romanları: Gençliğimiz (1922), Şimşek (1923), Sözde Kızlar (1923), Mahşer (1924), Bir Akşamdı (1924), Süngülerin Gölgesinde (1924), Bir Genç Kız Kalbinin Cürmü (1925), Canan (1925), Dokuzuncu Hariciye Koğuşu (1930), Fatih-Harbiye (1931), Atilla (1931), Bir Tereddüdün Romanı (1933), Matmazel Noraliya'nın Koltuğu (1949), Yalnızız (1951), Biz İnsanlar (1959).

Hikâyeleri: Hikâyeler (Halil Açıkgoz derledi, 1980).

Tiyatro Oyunu: Gün Doğuyor (1932).

İnceleme- denemeleri: Türk İnkılâbına Bakışlar (1938), Büyük Avrupa Anketi (1938), Felsefî Buhran (1939), Millet ve İnsan (1943), Mahutlar (1959), Mistisizm (1961), Nasyonalizm (1961), Sosyalizm (1961), Doğu-Batı Sentezi (1963), Sanat- Edebiyat-Tenkid (1970), Osmanlıca-Türkçe-Uydurmaca (1970), Sosyalizm-Marksizm-Komünizm (1971), Din-İnkılâp-İrtica (1971), Kadın-Aşk-Aile (1973), Yazarlar-Sanatçılar-Meşhurlar (1976), Eğitim-Gençlik-Üniversite (1976), 20. Asır- Avrupa ve Biz (1976).

Ders Kitapları: Cumhuriyet Mekteplerine Millet Alfabetesi (1929), Cumhuriyet Mekteplerine Alfabe (1929), Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat (I-IV, 1929), Yeni Talebe Mektupları (1930), Büyük Mektup Nümuneleri (1932), Türk Grameri (1941), Dil Bilgisi (1942), Fransız Grameri (1942), Türkçe İzahlı Fransız Grameri (1948) (Timurtaş 1970:11-13; Ayvazoğlu 1998:516).

2.3. Peyami Safa'nın Fikirleri

Peyami Safa'nın fikrî yönü üzerine değerlendirmelerde bulunan Kabaklı (1978:440) yazarın milliyetçi olduğunu, bunu Türkler için bir varlık şartı saydığını, milliyetçiliği kanda değil ortaklaşa bir soya ve ülkeye bağlılık şuurunda gördüğünü söyler. Peyami Safa'nın, Batının ilmini Doğunun manevî gücüne kaynaştırıp, Türklere mahsus, yeni bir medeniyet sentezi ortaya çıkarmak istediğini; bilhassa Avrupa karşısında düşülen aşağılık duygusunu millî onurumuz için zararlı gören yazarın, fertler “şahsiyet sahibi” olduğu ölçüde toplumun yükseleceğine inandığını belirttiğini dile getirir.

Yeni Türk Ansiklopedisi (1985:3330) Fransızca'yı çok iyi bilen ve bu dili, yetişmesinin başlıca mesnedi olarak kullanan Peyami Safa'nın, Fransızca vasıtasıyla Batı ilim, düşünce ve sanat hayatını günü gününe denilebilecek yakın bir ilgi ile takip ettiğini, sanata, felsefe, psikoloji ve sosyolojiye dair başlıca eserleri okuduğunu, tıbbı dair şaşılacak ölçüde bilgisinin bulunduğunu ve çeşitli sahalarda geniş bir bilgi hazinesi edinen yazarın hiçbir zaman öğrendikleri ile yetinmediği, daima daha çok bilmenin ve öğrenmenin gayreti içinde olduğunu söyler.

Kabaklı (1978:441-442) Safa'nın hemen bütün romanlarında bir mesele ortaya attığını, bilhassa Türk toplumundaki Doğu-Batı çekişmelerini ve bunların çözüm tarzlarını; I. ve II. Dünya Savaşları'nın getirdiği buhranları, bu buhranlarda, aydınların ve maddî olayların payını ruh-madde, akıl-his-inanç-inançsızlık konularını tartıştığını; ancak bu meseleler karşısında kesin bir cephe tutmayıp hepsini bazı tartışmalar halinde okuyucusunun önüne serdiğini söyler. Eserlerinden birine, “Bir Tereddüdün Romanı” adını veren yazarın bütün romanlarına bu ismin konulabileceğini; çünkü tereddütler, şüpheler, yarım inançlar, kararsızlıklar bazı tipler etrafında toplanmakta olan romanlarında, Peyami Safa'nın görüşünün kişilerden biri tarafından, fakat açıkça değil, âdeta varılacak bir hedef halinde temsil edilmekte olduğunu ifade eder.

2.4. Peyami Safa'nın Kişiliği

Kabaklı (1978:439-440) Peyami Safa'nın ilk görünen vasfı için, kendi kendini yetiştirmiş, kültürlü, çok yanlı (ansiklopedik) bir yazar olmasını gösterir ve bu niteliği dolayısıyla yazarın bir çok bilgi dalında yazabildiğini, tartışmalarda ağır bastığını belirtir. Estetik ve sosyal bilimlerin hemen her kolunda (resim, musiki, edebiyat, psikoloji, sosyoloji, tarih, hukuk, felsefe, tıp.. gibi) bilgi ve görüş sahibi olan Safa'nın bu ilimlerin Doğu ve Batı'daki gelişmelerini izleyerek fıkra ve makalelerinde, hatta (biraz kusur sayılacak genişlikte) romanlarında kullandığını, hele tıp, sosyoloji ve psikolojideki malûmatının bu ilimlerin uzmanlarını imrendirecek kıvamda olduğunu söyler. Yazarın romancılıktaki kudretinin roman nazariyelerini bildiğini gösterdiğini, Batı yayınlarından okuduğu şeyleri aynen tekrarlamayıp kendince bir senteze kavuşturmasının, seçkin ve aydın kişiliğini belirttiğini vurgular.

Kabaklı (1978:440)'ya göre Peyami Safa'nın kendi kendini yetiştirmiş bulunması, çok eser vermesi (150'ye yakın) çoğunu **Server Bedii** imzasıyla yazdığı eserlerde halka hitap etmesi ve malûmatını yer yer ciddi romanlarına da geçirmesi sanatını az çok zedelemiştir. Buna karşın çağdaş fikir konularındaki derinliği ile asıl romanlarında görülen sanatkârlık tasası yazara benzersiz bir kişilik kazandırmıştır.

2.5. Peyami Safa'nın Edebi Şahsiyeti

Peyami Safa Türk edebiyat ve basın hayatında önemli bir şahsiyettir. Çeşitli dergi ve gazetelerde makaleler yazmış, Türk basın hayatına damgasını vurmuştur. Edebiyat ise onun hayal dünyasını, insan ve toplum üzerine düşüncelerini, çözümlenmelerini, fikirlerini yansıttığı bir alan olmuştur. Peyami Safa'nın asıl başarılı olduğu alan ise romandır. Diğer dallar onun kaleme aldığı romanlarının malzeme dağarcığını zenginleştirmiş ve ona rahat hareket etme imkanı tanımıştır (Özbaş 2002:21).

Özbaş (2002:21-28) Peyami Safa'nın yazmadan önce ilgisini çeken tüm kitapları taradığını, yeni çıkan yayınları takip ettiğini belirterek; yazarın başarısını da bu duruma bağlar. Sadece roman yazmakla yetinmeyen, roman sanatı üzerine düşünen, araştıran ve görüşlerini okuyucuya, edebiyat dünyasına sunan Safa'nın romanlarında içeriğin de tekniğin de sürekli geliştiğini açıklar. Roman geleneğimizde “teknik”i başlı başına bir mesele olarak kabul eden ilk isim olarak değerlendirdiği yazarın, çok fazla kalıp içine girmek istemediğini, romanlarının dünyasını kurarken hayatı örnek alıp, hayatın düzenine ve akışına dikkat ettiğini söyler. Ayrıca Peyami Safa'nın, eserin yazara tabi olmaması, kendi hürriyetinin bulunması, hayattaki gibi tesadüflere açık olması gereğini savunarak; “insan ruhundaki mevsimleri”, “şahsiyet krizlerini ve deruni faciaları” yansıtan karakterlerle romanlarını oluşturduğunu vurgular.

Göze (2002:133-134) üslubun Peyami Safa için çok mühim olduğunu, yazarın, ikinci derecede bir mesele değil, roman tekniğinin belki baş meselesi olarak üslubu gördüğünü söylemektedir. Peyami Safa'nın romancılık tekniğinde ikinci hususun ise psikolojik tahlillere büyük yer vermesi ve hatta bize ilk psikolojik romanı getirmesi olduğunu da belirtir.

Roman kuruluşları çok ustaca olan Peyami Safa, her romanında ayrı bir teknik denemiş, böylece sayısız imkânları yoklamıştır. Vakaları pek güzel sıralamış veya iç içe koymuş, anlatacağı ruh ve fikir zeminlerini dikkatle hazırlamıştır. Her tesadüfü, her sonucu, her intihar, cinnet veya kayboluşu önceden hesaplamıştır (Kabaklı 1978:444).

Peyami Safa'nın Türk romanına getirdiği asıl önemli yenilik, romanın teknik ve

teorik açılımları ile bunları romanlarına yansıtmasındadır. Türkiye'de anlatım tekniklerinin henüz konuşulmadığı yıllarda özetleme ve anlatımdan gösterme'ye doğru gidişin, anlatıcı ve bakış açısının önemini kavrayarak, “yazar anlatıcıyı” romanın içinden tamamen çıkarmasıdır. Ayrıca psikolojik çözümlenmeden başlayarak karmaşık ruh durumlarını iç monolog, iç diyalog, bilinç akışı gibi tekniklerle ve bu tekniğin gerektirdiği sağlam bir dil yapısıyla vermenin de ilk büyük ustası oldu (Işık 2006:3069).

Anadolu'ya açılmayan yazarın bütün romanlarında olaylar İstanbul'da geçer. Romancı olarak bir başarısı konuya göre kişiler ve tipler seçmesidir. Kişilerin dış yapılarından çok iç yapılarına önem veren Peyami Safa psikolojik çözümlenelerde gerçekçi ve nesneldir. Ancak romanlarında bedence ve ruhça hasta, daha çok karamsar olan kişilere sıkça rastlanır. Romanlarına çekicilik veren olayları sıralayışındaki ustalık ve canlı anlatımıdır. Dilinde ise dil anlayışındaki değişmelerin etkisi görülür (Önertoy 1984:29).

Kudret (2004:319) Peyami Safa'nın daha ilk hikâyelerinden başlayarak son romanlarına kadar, konuşma dilini üstün bir başarıyla kullandığını; güzel yazı gösterişlerinden, yapmacıklardan, gereksiz söz oyunlarından kaçınan sanatçının, genellikle kısa cümlelerle ve klasik denebilecek kadar sade, aynı zamanda kıvrak bir anlatımla yazdığını söyler.

Peyami Safa'nın romanlarında doğa, kent, sokak gibi geniş çevre betimlemeleri yok denecek kadar azdır. Kişileri genellikle yakın çevre sınırları içine kapandıklarından daha çok eşya ile ilgilenirler. Bu ilgi de öznedir. Yazar bunun nedenini idealizmin başlıca ilkelerinden olan kuşkuculuk ve agnostisizme dayanarak tanımlamaya çalışır. Dış dünyanın kişilere göre değiştiğini savunmaya kalkışır (Kurdakul 1994:120).

Peyami Safa romanlarında “düşünce” ögesi ağırlıklı bir yer işgal eder. Aynı zamanda bir fikir adamı da olan Peyami Safa düşüncelerini, felsefesini, önerilerini romanlarına da yansıtır (Özbaş 2002:42).

Özbaş (2002:49-50), Peyami Safa'nın eserlerini “I. devre, II. devre ve III. devre kitapları” olarak üçe ayırdığını, yazarın yirmi yaş civarında geçim kaygısıyla yazdığı

eserlerini (Sözde Kızlar, Mahşer, Canan) I. devre, olgunlaşma yolundaki eserlerini (Şimşek, Bir Akşamı) II. Devre, Türk edebiyatındaki zirve romanlarını (Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih-Harbiye, Bir Tereddüdün Romanı, Biz İnsanlar, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Yalnızız) ise III. devre kitapları olarak belirttiğini söyler.

2.6. Peyami Safa'nın Üslûp Özellikleri

Peyami Safa, gerek romanlarındaki, gerek fıkralarındaki üslûbun kudreti ile tanınmış, sevilmiş bir yazardır. Türkçe üzerine sayısız makaleleri, bir de dilbilgisi kitabı olan bu yazıcı, cümle ve kelime kurmada, Türkçenin bütün imkânlarını yoklamıştır. Üslûp tasasını, günlük fıkralarından Cingöz Recai maceralarına kadar hiçbir yerde elden bırakmamıştır (Kabaklı 1978:446).

Peyami Safa romanlarında kendine özgü üslubuyla da dikkat çeker. İlk romanından itibaren üslup konusunda oldukça dikkatli ve özenli davranmış, romanın bir dil ve üslup sanatı olduğuna inanmıştır. Safa hemen her romanında içeriğin seyrine ve ruhuna uygun bir üslup uygulamayı temel ilke olarak kabul etmiştir. Üsluba canlılık veren içerik ve düşüncedir. Romanlarında düşünce unsuru yönlendirici konumdadır. Roman kahramanları sahip oldukları düşüncenin şevkiyle harekete geçerler, ilişki ve iletişim ağlarını kurarlar. Sonuçta “dil”, “düşünme” ve “içerik” beraberliğine “mizaç”tan gelen renk ve çizgi farklılığı da ilave olunca Safa'nın üslup tarzı ortaya çıkar (Özbaş 2002:34).

Kabaklı (1978:446) Safa'nın cümlelerinin çoğu defa uzun ve karmaşık, ama yerine göre kesik, kısa hattâ devrik olduğunu; bir düşünce veya duyguyu en kestirmeden anlatma gücünü gösterdiğini belirtir. Kişilerini, (romancı diliyle değil) kendi ağzıyla konuşturan yazarın, söyleşme ve hitaplarda, her kahramanı, kültür seviyesine, ruh haline, mizacına ve zevkine göre söyletme hüneri gösterdiğini; bazen şive tespitleri yaptığını; ancak bunu meddah ağzı denecek kadar aşırıya götürmediğini söyler.

Peyami Safa geleneksel romana hakim olan abartılı anlatımlardan uzak durmuştur ve Türk romanındaki bu baskıyı kırmayı amaçlamıştır (Özbaş 2002:25).

Peyami, bol kelimeli, yeni bileşimlerle dolu, incelikleri, ayrı ayrı ve bol sıfatlarla, zarflarla dile getiren canlı, bol imajlı, teşbihli, istiareli bir üslûbun sahibidir. Felsefeye ruhbilime ve sosyal konulara düşkünlüğü dolayısıyla tıbbî ve soyut kavramları (ve bir kusur olarak), yabancı terimlerle frenkçe kelimeleri çok kullanır (Kabaklı 1978:446).

Peyami Safa tüm eserlerinde -makale, fıkra, hikaye, roman- dile çok önem verir. Romanlarında olayların ve özellikle karakterlerin psiko-sosyal konumlarının belirlenmesinde dil ögesinden büyük ölçüde yararlanır. Dil, açıklanması gereken meselelerin ağırlığına paralel olarak başarılı bir şekilde kullanılır. Bazen öyle kelimeler kullanır ki yazının bütünü o kelimeye bağlı olur ve o kelime etrafında döner. Dil ögesi tüm romanlarında roman karakterlerinin psiko-sosyal konumlarını belirlemek, kuşaklar ve medeniyetler arasındaki fark ve çatışmayı yansıtmak ve romanlarına edebi olduğu kadar gerçekçilik de kazandırmak amacıyla başarılı bir şekilde kullanılır (Özbaş 2002:30-34).

Kurdakul (1994:120), yazarlığının ilk evrelerinde konuşma dilinden ayrı bir üslup kurma özentisi içinde görünen Peyami Safa'nın değişik tümce yapıları kurmadaki becerisinin pek çok yazar tarafından kabul edildiğini ancak; ilk başarı yıllarında bir üslup ustası olarak kabul edilen yazarın -belki de her konuda çalışan bir yazı makinesi durumuna geldiği için- bu özelliğini koruyamadığını söyler.

Peyami Safa, tasvir ve tahlile çok önem veren, çirkin sözlerin romana sokulmasına karşı çıkan, üslûbun romandaki en önemli unsur olduğuna inanan ve Türk romancılığını teknik açıdan geliştiren, edebiyatımızdaki en önemli üslûp ustalarından biridir.

2.7. Fatih-Harbiye

Fatih-Harbiye'de Doğu-Batı, alafrangalık özlemi, sınıf değiştirme sorunları işlenir. Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul'un iki yakasının yaşama biçimindeki farklılığın yarattığı etkilere kapılan eski ailenin yeni bireylerinin serüvenlerini Neriman'ın yaşamında buluruz. Fatih-Harbiye üstyapı değişmelerini devrim, batı kopyacılığını uygarlaşma olarak kabul etme yanılığının romanıdır (Kurdakul 1994:120).

Fatih-Harbiye romanında anlatılan olaylar Özbaş (2002:233-234) tarafından şu şekilde özetlenmiştir: Neriman ve Şinasi, konservatuarda klasik Türk sanat müziği bölümünde okumaktadırlar. İki genç birbirlerini severler, sözlüdürler aileler de bu beraberliği kabul etmektedir. Neriman da Şinasi de Fatih'te oturmaktadırlar. Neriman Şişli'de oturan dayı kızlarının etkileri ve özellikle Avrupaî bir genç olan Macit ile tanışıp asrî hayata özenerek, Beyoğlu'nda belli bir çevre edinmesine dek Şinasi ile mutlu bir beraberliği vardır. Giderek artan özentileri ve Beyoğlu'nda gördüğü hayat tarzı yüzünden Fatih'ten ve Şinasi'den nefret eder, kemanla ilgilenir. Doğup büyüdüğü çevrenin değer yargıları onun için önemli değildir artık, Macit ile flört etmeye başlar, gece eğlencelerine katılır. Babası Faiz Bey ve dolayısıyla Fatih çevresi ile çatışma başlar hayatında. Bir gün Perapalas'ta yapılacak bir balonun hazırlığı için Beyoğlu'na çıkan Neriman oradan Şişli'ye dayısının kızlarına uğrar. Orada bir Rus kadınıyla ilgili bir hikâye dinler, hikâyedeki kadınla kendisi arasında birtakım benzerlikler bulur ve yaşadıklarından büyük bir pişmanlık duyar. Pişmanlık hissiyle tekrar sözde asrî özelemlerinden vazgeçerek Fatih'e, babasına ve Şinasi'ye geri döner ve evlilik hazırlıklarına başlar.

Özbaş (2002:235-237) Fatih-Harbiye romanında anlatıcının üçüncü şahıs olduğunu ve birden fazla bakış açısının kullanıldığını söyler. Romanın olay zamanınının 1920-1930 yıllarını kapsadığını, yapılan geri dönüşlerle bu zamanın 1909 yılına kadar genişletildiğini belirtir. Romanda kronolojik zamana büyük ölçüde uyulduğunu; altı gün içinde gerçekleşen olayların anlatıldığını ve olaylar aktarılırken “saat on buçuk”, “gece yarısı”, “ertesi gün”, “dün gece”, “akşamın bu saatleri” vs. gibi göstergelerle zamanın belirlendiğini açıklar.

3. YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU VE YABAN ROMANI ÜZERİNE

3.1. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Hayatı

XX. yüzyıl roman, hikâye yazarlarından. Küçük yaşta ailesiyle birlikte Manisa'ya geldi. İlkokulu Manisa'da, ortaöğrenimini İzmir'de ve İskenderiye'de tamamladı. İstanbul'a gelince Peyam ve İdam Gazetelerinde makale ve hikâyeler yazdı. Milli Mücadele yıllarında Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemal'in saflarına katıldı. Mardin ve Manisa'dan milletvekili oldu. Tiran, Prag, Lahey, Bern elçiliklerinde bulundu. Ulus Gazetesi'nde başyazarlık yaptı. Son görevi Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu başkanlığı oldu (Yiğitler 1987:218).

Yazı hayatına Fecriâti Topluluğu'nda hikâye, roman, mensur şiir yazarak başlayan Yakup Kadri, deneme, makale, oyun, monografi ve anı türlerinde de eserler verdi. Yaygın ününü sağladığı romanlarında genellikle belli bir dönemi yansıtmaya amacına yönelik konular işleyerek Tanzimat devriyle Atatürk Türkiye'si arasındaki dönem ve kuşakların geçirdikleri sosyal değişim ve bunalımları, yaşayış ve görüş farklılıklarını ele aldı. Önceleri sık sık Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalar kullandı. Giderek dili sadeleştirdi. Biçim ve içerik yönünden kendine has bir üslup yarattı. Türk romanına tez düşüncesini getirdi. Atatürk'ü çeşitli yönleriyle değerlendiren ilk eseri o yazdı (Yiğitler 1987:219).

3.2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserleri

Hikâye : Bir Serencâm (1913), Rahmet (1923), Millî Savaş Hikâyeleri (1947).

Roman : Kiralık Konak (1922), Nur Baba (1922), Hüküm Gecesi (1927), Sodom ve Gomore (1928), Yaban (1932), Ankara (1934), Bir Sürgün (1937), Panorama (2 cilt, 1953-54), Hep O Şarkı (1956).

Mensur Şiirler : Erenlerin Bağından (1922), Okun Ucundan (1940).

Anı : Zoraki Diplomat (1955), Anamın Kitabı (1957), Vatan Yolunda (1958) Politikada 45 Yıl (1968), Gençlik ve Edebiyat Hâtıraları (1969).

Monografi : Ahmet Haşim (1934), Atatürk (1946).

Çeşitli Makaleleri : İzmir'den Bursa'ya (H. Edip, F. Rıfkı, M. Asım ile, 1922), Kadınlık ve Kadınlarımız (1923), Seçme Yazılar (F. Rıfkı, R. Eşref ile, 1928), Ergenekon (2 cilt, 1929), Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin'in Albümünden (1942).

Kitaplaşmamış Oyunları : Nirvana (Resimli Kitap, s. 9, 1909), Veda (R. Kit., s. 11), Sağanak (İst. Şehir Tiy. Ktp), Mağara (Varlık, s. 12-17, 1934) (Özkırımlı 1981:11).

3.3. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Fikirleri

Kabaklı (1978:400-401) Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun düşünce unsuruna önem veren yazarlardan biri olduğunu, çoğu tenkid, feryat ve acıma şeklinde ifade edilen fikirler, kıyaslama ve çelişmelerin onun bütün eserlerinde önemli bir yeri tuttuğunu söyler. İlk denemelerinden son romanlarına kadar, kişilerine yaptırdığı tartışma ve yazışmaların yazarın eserlerinin âdeta bel kemiğini oluşturduğu tespitinde bulunur. Yazarın, ilk olarak Fecri âti topluluğu içinde ferdiyetçi bir anlayışla, “Sanat şahsî ve muhteremdir.” düsturuyla hareket ettiğini, Balkan savaşlarının yenilgilerini ve sonra Anadolu'daki yıkımı gördükçe ferdiyetçi tutumunun da yavaş yavaş değiştiğini, toplumcu sanat anlayışına dönüştüğünü belirtir.

Kabaklı (1978:402-403)'ya göre Yakup Kadri, millî savaş yıllarında Tetkik-i Mezalim heyetiyle yurdu dolaşarak gördüğü facialardan sonra, millî edebiyatın vatanını Anadolu'da bulmuş, Millî Savaş Hikâyeleri'nde ve Yaban'la başlayan roman serisinde artık hep o toprağı dile getirmiştir. Yakup Kadri'nin Anadolu halkını sevmiş ve anlatmış olan Yunus Emre, Karacaoğlan gibi şairlere hayranlığının da sebebi budur. 1913 yıllarında, Yahya Kemal ile birlikte “Yeni-Yunancılık” denilen bir görüşü savunan yazar, eski Yunan edebiyatına ve Homeros'a hayrandır. Hayatı boyunca çok çeşitli fikirlere yönelen Yakup Kadri Karaosmanoğlu, eserlerini sadece bu fikirleri telkin amacıyla yazmamıştır. Ayrıca

yazarın çoğu eserinde dozu tam ayarlanmış olarak bilgi verme eğilimi de görülür.

Yazarlar, içinde yaşadıkları toplumun bir parçası konumundadırlar. Toplumun sevinçleri, acıları, yazarların kişilik özelliklerinden ve sanat görüşlerinden beslenerek eserlerine yansır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, kişilik özelliklerinin ve sanat görüşünün tesiriyle eserlerinin yönünü belirlemiş, üslûbunun sağlamlığıyla da Türk edebiyatında müstesna bir yere sahip olmuştur.

3.4. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kişiliği

Kabaklı (1978:399) Yakup Kadri'nin, mistik duygulu bir mizaç ile “inkılâba düşkün” mücadeleci bir ruhu, ömrü boyunca uyuşturmaya çalışmış, hem tek'çi (ferdiyetçi) hem toplumcu bir sanat adamı olduğunu söyler. Yazarın düzenli bir öğrenim görmediğini, hiçbir okuldan diploma almadığını, edebî kültürünü de okuduğu eserlerden edindiğini belirtir. Frerler Mektebi'nde öğrendiği Fransızca sayesinde Frenk ustaların eserlerini pek çok ve dağınık okuyan yazarın, okuduklarının hepsini eserlerine koymaya çalıştığını, bazı romanlarında fazla nazarî ve bazen “bilgi verici” olmasının da bundan kaynaklandığını vurgular.

Kabaklı (1978:399-400) evleri kitapla dolu, varlıklı bir ailenin çocuğu olan Yakup Kadri'nin babasını küçükken kaybettiğini; fakat annesinin onun tahsil ve terbiyesine önem verdiğini, yazarın, bütün Türk analarının benzemesini istediği annesinin, kış gecelerinde “Ekmekçi Kadın”, “Monte Kristo” gibi romanları okuyarak, yazara edebiyat sevgisi kazandırdığını söyler. Yakup Kadri'nin, Mısır sarayından bir Türk hanımla Manisalı bir derebeyinin çocuğu olduğunu, Mısır'ın esrarlı muhitinde büyüyen bu zayıf ve çok hisli çocuğun ergenlik çağında sinir buhranları geçirdiğini belirtir. Yakup Kadri'nin tarihin pek büyük hâdiselerle dolu bir döneminde yetişmiş ve karamsar bunalımlardan, iç sıkıntılarından kurtulamamış, bir türlü düzene ulaşamayıp her kurtuluştan sonra bir yıkıma sürüklenen toplumumuzun bu ihtirash yazarı etkilediğini açıklar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, iyi bir gözlemci ve içinde yaşadığı toplumun sorunlarına kayıtsız kalamayan hisli bir sanatçıdır.

3.5. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebi Şahsiyeti

Yakup Kadri Karaosmanoğlu pek çok ve çeşitli türde eser vermiş; ancak özellikle romanlarıyla tanınmıştır. Yazara asıl ününü sağlayan romanlarının, Tanzimat'tan bu yana toplumumuzun geçirdiği siyasi ve sosyal değişimleri anlattığı söylenebilir.

Kudret (2004:115), Yakup Kadri'nin sanatını dış etkilere alabildiğine açık tuttuğunu belirtir. Fransız romanının gelişimini izleyerek roman alanında iki farklı yol benimseyen yazarın, ilkin XIX. yüzyıl Fransız realist ve natüralistlerinden etkilenerek onlarla aynı anlayış ve teknikle eser verdiğini; 1949'dan sonra ise XX. yüzyıl Fransız edebiyatında görülen "ırmak roman" tarzını benimsediğini söyler. Yazarın roman alanındaki çalışmalarının iki döneme ayrılmakla birlikte, bunu kesin bir çizgiyle bölme olanağının da bulunmadığını ifade eder. Karaosmanoğlu'nun, sanatını dış etkilere açık tutan, ilk gençliğinden beri her gördüğünün bir benzerini yazma merakında olan bir sanatçı olduğunu vurgular.

Kabaklı (1978:407-408)'ya göre Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanını besleyen kaynaklar, yazarın özel hayatı, duygu, fikir ve hâtıraları ile toplumun geçirdiği tarih dönemleri ve büyük hâdiselerdir. Doğu-Batı ikiliği ve bütün sarsıntılar içinde geçen 75 yıllık tarihimiz bu eserlerin malzemesidir. Romanı bir veya birkaç kişinin hikâyesi olmaktan çıkarıp, bir toplumun hattâ bütün insanlığın serüveni yapmaya çalışan yazar, bunun için hayat dokusunun, elden geldiği kadar büyük bir kısmını ele alır, çözümler ve yeniden kurar. Bu oluş, zaman ve çevreye sımsıkı bağlanarak verilir.

Kudret (2004:117)'e göre Yakup Kadri Karaosmanoğlu, realist ve natüralist yazarların yöntemine uyarak, romanlarında, toplumun bozulan, çöken yanlarını ele almıştır. Onun romanlarında kişiler, çoklukla, kafalarının içindeki hayatın dışarıdaki hayata uymamasından doğan hayal kırıklığıyla ya düşer ya da dünyaya küserler. Karaosmanoğlu, eserlerini realist bir yöntemle yazmakla birlikte, eserlerinde kendi kişiliğini pek gizleyemez; hatta, Tanzimat romancılarında olduğu gibi, kimi zaman doğrudan doğruya okuyucuya seslendiği görülür. Bazen de okuyucuya ya da roman kişilerine açıkça seslenmeler yanında, roman kişilerinin düşünce ve davranışlarında da kendi varlığını sezdirir.

Yakup Kadri, ilk romanından beri olayların sıkı örgüsüne ve ilgi çeker oluşuna pek önem vermez. Onca vakalar, fikir ve duygularını ve toplumun tarihî serüvenini anlatmak için bir araçtır. Bunlar, sınırlı ve ferdî olmayıp toplumun hayatıyla ilgilidir. Nitekim, Kiralık Konak'ta, Meşrutiyet'e kadar üç neslin hikâyesi, Sodom ve Gomora'da Mütareke devri İstanbul'u, Yaban'da Kurtuluş Savaşı içinde bir Türk köyünün hayatı ele alınmaktadır (Kabaklı 1978:408).

Kudret (2004:119-122), yazarın ikide bir yabancı kültürlerle imalarda bulunarak; o kültürlerin malı olan olayları, kişileri vb. birer benzetme ögesi olarak sık sık kullandığını söyler. Konuşma dilinin yazı dili olması ilkesini benimsediği halde, Türkçede karşılıkları bulunan Arapça ve Farsça sözcüklere, romanlarında yine de çok yer verdiğini; yazarın Fransızca sözlere de düşkünlük gösterdiğini dile getirir.

Yakup Kadri'nin, hemen her romanında tarihî olayları gözeterek art arda gelen zamanların farklı insanlarını yaşatmak istediğini belirten Kabaklı (1978:408-409), yazarın Yaban'a yani Millî Mücadele'ye kadar yazdığı romanlardaki kahramanların, pısrık ve yılgın, sonraki tiplerin atılgan ve mücadeleciler olduklarını söylemektedir. Kişilerin dış görünüşlerine, portre anlatımına değer vermeyen sanatçının, bunları birkaç tasvirle geçiştirdiğini dile getirmektedir. Ayrıca yazarın, çevre tasvirlerini, bir ruh halini ya da vakanın doğuşunu anlatmak için aracı yaptığını vurgulamaktadır.

3.6. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Üslûp Özellikleri

Kabaklı (1978:410), Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, iyi bir romancı olduğu kadar üslûp kaygısı taşıyan bir yazar da olduğunu söyler. Edebî eserin öncelikle bir üslûp meselesi olduğuna inanan yazarın, bunu, Fransız edebiyatından aldığı tesire bağladığını belirtir. Yakup Kadri'nin, 1909'dan, 1915'e kadar yazdığı ilk yazılarında, bir Fecri âti'ci olarak Servetifünun dil ve üslûbuna özenmiş, çok terkipli, süslü şeyler yazmış olduğunu; fakat 1915'ten sonra, Ziya Gökalp'in sadeleşme ilkelerini benimseyerek, her yeni çıkan eserinde, biraz daha duru bir dille yazdığını açıklar. Romancı kişiliğini bulduğundan beri yazarın "halk şairlerinin Türkçesi"ni amaç bilerek, bizde 1950'den sonra hızlanan tasfiyecî akımları hoş görmediğini, halk kaynaklarına gidilmesini istediğini vurgular.

Önertoy (1984:17-18), Yakup Kadri'nin, Cumhuriyet dönemi romanında, Halit Ziya'dan sonra üslûp üzerinde titizlikle duran ikinci yazarımız olduğunu, 1909-1916 yılları arasındaki romanlarında Servet-i Fünuncularinkine yakın bir dil kullandığını belirtir. Servet-i Fünun yazarlarının kullandıkları üçlü tamlamalar, anlaşılması güç kelimelerle birlikte Fransızca'dan geçen kelimelere de yazarın bolca yer verdiğinin görüldüğünü söyler. 1920'den itibaren Osmanlıca kelime ve tamlamaları bırakmakla birlikte Batı dillerinden gelen kelimeleri bırakamayan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, özellikle Panorama'larda bu kelimeleri çok fazla kullandığını açıklar. Sürekli kendisini yenileme çabasında olan yazarın, rastladığı hazır kelimeleri kullanmayı, Türkçe karşılıklarını bulmaya yeğ tuttuğunun söylenebileceğini belirtir.

Banarlı (1987:1202), Yakup Kadri Karaosmanoğlu için “son asır Türk edebiyatının en kudretli artistik nesir sanatkârı” değerlendirmesinde bulunur. Yakup Kadri'nin lisanının, temel malzemesini ana dilimizin en güzel konuşulduğu yurt ve ev-âile Türkçesinden almadığını söyler. Yazarın dilinin Servet-i Fünun nesrinin daha hareketli bir devamı niteliğinde oluştuğunu, sonra bilhassa “Kitâb-ı Mukaddes” tercümesinin gerek üslûp, gerek ruh bakımından kuvvetli tesirleriyle gelişerek işlendiğini belirtir. İşlendikçe güzelleşen ve yazarın kendi mistik ruhundan kopan kıymetlerle süslenerek, zevkli, musikîli ve çok kere mâverâi bir âlemden sesleniyormuş gibi, tılsımlı bir sanat lisanı halini almış bulunan bir dili ve anlatımı olduğunu ifade eder.

Kabaklı (1978:411) Yakup Kadri'nin Yunus Emre'den, Kitâb-ı Mukaddes tercümesinden, sembolist'lerden ve Serveti fünuncular'dan ilhamlandığını, yazarın üslûbunun uzun sağlam cümleli, bol mecazlı ve esrarlı olduğunu söyler. Sanki duyular âlemini yazan, kavramların maddesinden çok mânasını vermeye çalışan yazarın duygu ve kültür ile beslenmiş içten âhenkli cümleler kurduğunu belirtir. Bunu sağlamak için zaman zaman fazla yapmacıklığa da kaçan bir anlatımının olduğunu dile getirir.

Kurdakul (1994:97)'a göre Yakup Kadri Karaosmanoğlu, uzun yazarlık yaşamında Türkçenin gelişme evrimini bir adım arkadan izlemiş, dil yönünden, çağdaşı romancılardan daha ileri sayılamayacak bir yazardır. Kimi çağdaşları gibi dil değişmesini zorunlu olarak kabul eden Yakup Kadri'nin çeşitli evrelerde kitaplarının yeni basımlarında dilini

sadeleştirme gereği duyduğu halde, yabancı sözcüklerden arınmış bir Türkçeye ulaşamadığının görüldüğünü ifade eder. Yazarın, Fransızca düşünüp, Fransızca duyarak Türkçe yazma alışkanlığından kurtulup, Türkçe hissedip Türkçe yazma amacına tam olarak ulaşamadığını belirtir.

Kabaklı (1978:411-412)'ya göre Yakup Kadri, hareket ve toplu âhenk için çok uzun ve kısa cümleleri art arda dizer; ancak yüklemeleri her zaman cümle sonuna düşürmeye de dikkat eder. Yazar yer yer atasözleri, masal dili, deyimler hattâ argodan bile yararlanır. Yakup Kadri'nin cümlelerinde asıl göze çarpan sıfatlardır. Yazar destanlarda olduğu gibi çok ve çeşitli sıfatlar kullanır, öyle ki bir ismi niteleyen sıfat sayısını ikiden aşağı düşürmediği, bazen dörde beşe kadar da çıkarttığı görülür. Yazarın, “ve”, “ki” bağlaçlarını, hem Fransızcanın hem de Servetifünun'un etkisiyle çok kullanması, bir de her romanına pek çok Fransızca kelime yerleştirmek merakından bir türlü kurtulamaması üslûbunun belirgin özelliklerindedir. Yazarın diğer üslûp özellikleri ise bol bol mecaz, süslü, örtülü ve işitilmemiş sözler bulma isteği; bilhassa hayvanlara dayanan benzetmeler yapma merakı; iç âlemi yansıtmaya arzusu ve insanı olduğu gibi almayıp bir amaç ile tamamlama düşüncesidir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu üslûp konusuna önem veren, romanlarında ve diğer eserlerinde anlatım kaygısını ön plâna alan bir yazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarın üslûp konusundaki titizliği romanlarında tasvir gücünü arttırmış; dolayısıyla da edebiyatımızın en beğenilen sanatçılarından biri olmasını sağlamıştır.

3.7. Yaban

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanı.Yapıtta, I. Dünya Savaşı'nda bir kolunu yitiren ve işgal altındaki İstanbul'un tiksiniç havasından kurtulmak amacıyla bir Anadolu köyüne sığınan Ahmet Celâl'in öyküsü çevresinde köyün, köylünün durumu, Kurtuluş Savaşı'ndaki tutumu sergilenir (Özkırımlı 1990:1205).

1932'de yayımlandığında, Nâbizâde Nâzım'ın Karabibik'i (1890) ile Ebubekir Hazım Tepeyran'ın “Küçük Paşa”sından (1910) sonra köyü ve köylüyü konu alan, dönemin gerçekçilik anlayışına uygun üçüncü romandır. Ama ilk ikisinden farklı olarak

konuyu tarihsel ve toplumsal bir sorun biçiminde gündeme getirir. Başından beri Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen, saygınlığını koruyan, romancılığını kanıtlamış bir yazarın ürünü olduğu için övgüyle karşılanır. Getirdiği eleştirideki doğruluk vurgulanır. Ama çok geçmeden Türk köylüsünü yanlış tanıttığı, gerçekleri çarpıttığı öne sürülecektir. Bu yargı aradan on yıl geçtikten sonra geçersizleşir. Yaban, 1942'de açılan CHP Roman Mükâfatı'nda, yayımlandıktan on yıl sonra Sinekli Bakkal'ın ardından ikinci gelir. Yaban'ın, Yakup Kadri'nin romancılığında köye, köylüye yönelik tek eseri olduğu söylenir. Konusu açısından düşünüldüğünde belki doğrudur bu yargı. Ama “Yaban”ı sanatçının romanlarının oluşturduğu bütünden ayrı düşünmek zordur (Özkırımlı 1977:13).

Birinci Dünya Savaşı'nda bir kolunu kaybeden yedek subay Ahmet Celâl, işgal altındaki İstanbul'da yaşayamayacağını anlayınca eski emir eri Mehmet Ali'nin Haymana ovası ortalarında Porsuk çayı yakınındaki köyüne gider. Bu bakımsız ve dünya ile ilgisiz köyde yadırganır, köylüler tarafından “yaban” olarak görülür (Gezer 2002:237).

Köylülere göre bir “yaban” olan Ahmet Celâl, konuşması, tavırları, giyimi, düşünceleri, duyarlılığıyla onların dünyalarının dışındadır. Kafasındaki, benliğindeki acılardan kurtulmak için eski neferi Mehmet Ali'nin Porsuk çayı dolaylarındaki köyüne gelmiş, köylülerin arasına karışarak, kendini doğaya bırakarak yenilenmeyi ummuştur. Ama köydeki yaşama biçimine bir türlü uyamaz. Çirkin, kısır bir doğa, pis bir çevre; illetli, sakat insanlar, cehalet, kör inançlar, iç güdülerin yönlendirdiği bir yaşama biçimi umutsuzluğunu artırır (Özkırımlı 1990:1205).

Mehmet Ali tekrar askere alınınca köyde büsbütün yalnız kalır. Köylüler Millî Mücadele'ye karşı ilgisizdir. Yunanlılar köyü işgal ederler. Ahmet Celâl, eski bir subay olmasına, silâhının bulunmasına rağmen hiçbir direnişte bulunmaz, sadece sevdiği Emine'yi kurtarmaya çalışır, başaramaz, yaralanır. Yaralı Emine'yi bırakarak kayıplara karışır (Gezer 2002:237).

Ahmet Celâl, tek başına bilmediği yollara, bilmediği bir geleceğe doğru köyden uzaklaşır (Kurdakul 1994:93).

Köylülerin Milli Mücadele'ye karşı takındıkları ilgisizlik, geri çekilen düşman askerlerinin zulmüne tepki göstermeyişleri Ahmet Celâl'i çılgına döndürür. Bu durumdan kendini, aydınları sorumlu tutar. Anadolu halkını, “hayvani duyguların, cehaletin ve yoksulluğun ve kıtlığın elinde” bırakan Türk aydınıdır. Böylece halk-aydın kopukluğu ya da halk-aydın çatışması romanın ana temini oluşturur. Yaban, yazarının 1921'de çıktığı bir inceleme gezisinden esinlenerek yazılmıştır (Özkırımlı 1990:1205).

Roman Ahmet Celâl'in bıraktığı hatıra defterine dayanılarak yazılmış gibi gösterilir. Defteri de Yunan ordusunun çekilmesinden sonra köye gelen Tetkik-i Mezalim Heyeti bulmuştur. Romanda köylüler ilkel, kaba, duygusuz, içgüdülerine göre davranan, kadere teslim olmuş, kayıtsız, tembel insanlar olarak işlenir. Düşmanı kendisine zararı olmadığı sürece fark etmezler, bilinçsiz ve kayıtsız davranırlar. I. İnönü Zaferi'ne hiç sevinmezler. Mehmet Ali ikinci kez askere giderken âdeta zorla, istemeye istemeye gitmiştir. Çevrede çok sayıda asker kaçağı vardır. Türk askeri köye yaklaştığında bize angarya çıkmasın diye kaçarlar. Köyün üstünden geçen düşman uçaklarının kargaları korkutup kaçırmasından memnun bile olurlar. İzmir'e çıkan düşmanın köylerine kadar gelmesinden Mustafa Kemal'i sorumlu tutarlar (Gezer 2002:237).

Yakup Kadri, Yaban'la gerçekdışı, bir düş ülkesi görünümündeki köy edebiyatını yıkmıştır. Çirkin, kısır bir doğa, pis bir çevre; illetli, sakat insanlar, cehalet, kör inançlar, içgüdülerin yön verdiği bir yaşama biçimi... çizilen tablonun renkleri bunlardır (Özkırımlı 1977:14-15).

Yakup Kadri kişilerini verirken kaba bir betimlemeye girmez. Ayrıntılar seçilmiş, anlatılan kişiyi yansıtacak en tipik çizgiler kalınlaştırılmıştır. Kişilerin dış görünümüyle ilgili ayrıntılardan çok, kişiliklerinin, benliklerinin dışı vurumu olan davranışları belirginleştirilmiştir (Özkırımlı 1990:1205).

Önertoy (1984:16-17) Yakup Kadri'nin Kiralık Konak'la birlikte beğendiği ikinci romanı olan Yaban'ın Anadolu'ya açılışının ürünü olduğunu, Milli Mücadele yılları Anadolu'sunu veren Yaban'da olayların Eskişehir, Kütahya, Simav dolaylarında geçtiğini ve romanın Sakarya Savaşı'nda düşmanın kaçışı sırasında bittiğini söyler. Yakup Kadri'nin

bu romanında, Anadolu'yu tanımanın kendisinde yarattığı ulusal heyecanları yansıttığını; romanda birdenbire Anadolu gerçeğiyle karşı karşıya gelen yazarın, Anadolu'yla hiç ilgilenmediği için Türk aydınını suçlayışını görüp, ona seslenişini duyduğumuzu dile getirir. Yazarın, Yaban'da nüfusunun çoğu köylü olan bir ülkede bu kitlenin yaşam koşullarına bir örnek verdiğini ve zavallılığının nedenlerini ortaya koyduğunu belirtir.

Yaban romanı değişik bakış açılarına göre çok beğenilen yahut çok eleştirilen bir romandır. Eleştirilme yönleri Ahmet Celâl'in köylülere bakışı, köylüler hakkında yazdığı cümlelerde hep basit, kaba, hayvanlara ait sıfatlara yer vermesi, köylüleri bilinçlendirmek için hiç çalışmaması, pasif kalmasıdır. Takdir edilen yönü ise Türk aydını ile köylü arasındaki derin uçurumu başarıyla işlemesidir (Gezer 2002:238).

Sözer (1982'den aktaran: Oktay 1993:949-950) Yaban romanı hakkında değerlendirmelerde bulunarak, alışılmış doğalcı bir romanda rastlanmayan Ahmet Celâl tipinin, bütün kültür, yabancılaşma vb. sorunlarıyla romanın içine giren bu gözlemcinin, salt kendi yabancılığından ötürü bu romanın, tanımına uygun bir gerçekçi roman olmasını engellerken, aynı zamanda romanın asıl başarısını da sağladığını dile getirir. Romandaki çevre ögesi arasında daima Ahmet Celâl'in gerçekleşmemiş düşüncelerinin durmasının gerçekçiliği engellediği; beri yandan, Ahmet Celâl'i çıkarıp bu romanın gerçekçi biçimde yeniden yazılması denense bize bugün tat veren yanlarından hiçbir şey kalmayacağı vurgulanır.

Büyük Türk Klâsikleri (1992:170)'nde, Yaban'ın kahramanı Ahmet Celâl'in Sodom ve Gomore olarak nitelendirilen şehirden Anadolu'ya sığındığı, kahramanın, İstanbul'u Sodom ve Gomore'ye döndüren neslin eğitimi ile yetişmiş, Milli Mücadele'nin heyecanıyla kendini tanıma gayreti içine girmiş birisi olarak sığınacak bir yer aradığı ve çok yalnız olduğu dile getirilir. Romanın, Anadolu köylüsünün hâlini gözler önüne sermeye gayret ettiği kadar, Türk aydınının yalnızlığını da ortaya koymaya çalıştığı belirtilir (Okay, Aktaş 1992:170).

Yaban'ın özellikle köylü kişilerinin sergilenişinde natüralizmin izleri de görülür. Ama bu, birçok roman için de öne sürülebilecek teknik bir ayrıntıdır. Roman yazarının

eğitimine, düşünce birikimine bağlıdır, giderek kültürel bir ortamın sonucudur. Böyle olduğu için de doğaldır. Önemli olan romanda kullanılan malzeme ve malzemeyle verilen biçimdir. Konuya bu açıdan bakılırsa, Yaban'ın yerli ve ulusal nitelikler taşıdığı görülür. Psikolojiye girildiği zaman bile evrensel boyutlara ulaşıldığı söylenemez. Yaban'ın eskimeyişinin, okunurluğunun sırrı da buradadır. Köyü ve köylüyü anlatan ilk gerçekçi Türk romanlarından biri olarak değil, ilk yerli romanlardan biri olarak önem taşır (Özkırımlı 1977:16).

Romandaki olayların birinci teklik şahıs ağzından nakledilmesi, olay, mekân ve insanın kahraman anlatıcıya has bakış açısıyla dikkatlere sunulmasına imkân verir. Yaban romanını Yakup Kadri'nin diğer romanlarıyla birlikte ele almak gerekir. Kiralık Konak, Nur Baba, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Yaban birbirini tamamlar mahiyettedirler. Bu romanlar, zaman bakımından da iç içe girmiş görünürler. Hepsi birden bütün kuruluşlarıyla çözülmüş, kendi içinde çürümüş bir toplumun görünüşünü gözler önüne serer. Bu, Osmanlı'nın çözüleşünün hikâyesidir (Okay, Aktaş 1992:170).

Romanın, Ahmet Celâl'in anıları biçiminde yazılmış olması, öz-biçim uyumunda başarıyı sağlar. Konuşan Yakup Kadri'dir, biliriz. Ama Ahmet Celâl adının ardına gizlenmesi anlatım biçiminden dolayı batmaz. Tersine işini kolaylaştırır bile. Bir “yaban”ın gözlemleri, izlenimleri, düşünceleri, duyularıdır bunlar. Elbette “bölük pörçük” olacaktırlar. Ama bu parçalarla yavaş yavaş bir bütün oluşturulduğu görülür. Yalnız Ahmet Celâl'in köylülerce “yaban” sayılışının nedenlerini değil, onun kendisinin “yabanlığının” bilincine varış sürecini ve köyün, köylünün durumunu da buluruz bu bütünde (Özkırımlı 1977:16).

Banarlı (1987:1203) Yaban romanıyla ilgili çarpıcı tespitlerde bulunarak romanın, Birinci Dünya harbinde sağ kolunu kaybettiği için hemen bütün cemiyete, hatta bütün hayata küsmüş, isteksiz ve hedefsiz bir insan gözüyle görülen Türk köylüsünün romanı olduğunu söylemektedir. Köylü-şehirli anlaşmazlığının temellerinin 11-13. asırlarda atıldığını, anlaşmazlığın iktisadî, içtimaî, din, dil, tarih bakımından sayısız sebepleri olduğunu, bu sebepler iyi araştırılırsa, bu tarihî talihsizliğin kabahatinin ne köylüye, ne de hatta şehirlie yüklenemeyeceğini, Yaban romanının ise, böyle bir maziye araştırmaya

lüzum görmeksizin köylüye âdetâ fena gözle bakan bir roman olduğunu belirtir.

Yaban romanının, esas itibarıyla ciddî bir yararı dokunarak hayırlı bir iş gördüğünü söyleyen Banarlı (1987:1203-1204) bu yaraya dokunuşun, çok sert ve hoyratça olduğunu, okuyanın, ister istemez, muharririn Türk köylüsüne karşı bir hayli zalim davrandığını düşünmek zorunda kaldığını vurgular. Ancak bu eserin kudretli sanatkârının zayıf kalmış taraflarımızı millî ve marazî bir infialle karşılayan, o kadar ki hiddetini ancak bizi hırpalamak suretiyle yenebilen duygularla dolu olduğunu açıklar. Yakup Kadri'nin millî mevzularda asabiyete kapılmadığı, görüş ve tahassüslerini millî infiallerle birleştirmedığı zamanlarda daha kudretli bir sanatkâr olduğunu dile getirir.

Yaban, meziyetleri kusurlarından çok olan bir romandır. Üstelik bu kusurlar, yazarında olduğu kadar yazıldığı dönemde de aranmalıdır (Özkırmı 1977:16).

Yaban, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun üslûp ve anlatım yönüyle en sağlam yapıdaki eserlerinden biridir. Konusu, köylüye bakış açısıyla zaman zaman eleştirilse de eleştirilerin hiçbir zaman üslûba yönelik olmadığı görülmektedir.

3.8. Yaban Hakkındaki Eleştiriler

Yaban, gerek Yakup Kadri'nin romanları içinde, gerekse Türk Edebiyatı tarihi açısından ayrı bir önem taşır. Yayımlandığı yıldan bu yana da en çok tartışılan, yazarını ölmezleştiren romanların başında gelir. Bu, hem Türkiye tarihinin belli bir dönemine tanıklık etmesinden, hem de bir tez romanı olmasındandır. Nitekim, ne zaman halk-aydın kopukluğundan söz edilse akla hemen Yaban gelecektir (Özkırmı 1977:13).

Yaban, dünyadan elini eteğini çekmek isteyen bir aydın kişinin “acı ve korkunç bir hakikatle karşı karşıya” gelmesinin tepkilerini anlatır. Aydın kişi ile köylüler (acı ve korkunç hakikat) arasındaki düşünce ayrılığı bütün ayrıntılarıyla verilmiştir. “Sağ kolumu ben onlar için kaybettim.” diyen Ahmet Celâl, bir yandan da köylülerin geriliği, cehaleti karşısında aydınlar takımını suçlayan bir aydın kişidir. Yakup Kadri hep Ahmet Celâl'in karamsar gözüyle bakar olaylara, kişilere ama bu, söylenmesi yürek isteyen birtakım acı

gerçekleri söylemesine engel olmaz. Yaban'ın en önemli yanı da burasıdır. Ne var ki Yakup Kadri'nin, Ahmet Celâl'e, Emine'den biraz sevgi görünce, "Türk köylüsü ile Türk entelektüeli arasındaki acıklı davadan hiçbir eser kalmadığını" söyletmesi kişiyi yadırgatıyor; pek ucuz bir çözüm yolu gibi görünüyor. Ama romanın sonunda Emine'yi bırakmak zorunda kalan Ahmet Celâl'in "Bize gene yol göründü." demesi sembolik ve epey karamsar bir anlam kazanıyor: Aydınlar yollarında gene yalnız yürüyecekler (Naci 1971'den aktaran: Özkırımlı 1977:285).

Eserin tezi, yüzyıllarca aydınların hiçbir şey vermediği Anadolu halkıyla üst kat kişileri arasındaki uyuşmazlık, uzaklık, yabancılık, ilgisizlik sorunudur. Yazarın gezi izlenimlerindeki gözlemlerinden doğmuş bu tablo, Sakarya Savaşı sonrasındaki ezik Anadolu'nun, Kurtuluş Savaşı sırasındaki umutsuz halkımızın yaşamını canlandırdığı için karamsar görünmüş, haksızca eleştirilmiştir. Dönemine uygun bir roman, edebiyatımızın köyü konu edinen en uyarıcı eserlerinden biridir (Mutluay 1973'ten aktaran: Özkırımlı 1977:286).

Halk-aydın çelişkisinin ve suçlu aydının romanıdır Yaban, Tetkik-i Mezalim Heyeti'nden bir üyenin köye bakışıdır. Köyü dışarıdan değerlendirmedir. Romanın kimi yerlerinde olayın geri plana düşüp özeleştirinin (hesaplaşmanın) öne çıkmasının nedeni de budur. Coşkulu "tirad"ların bol bol yer aldığı roman, bir bakıma bir "deneme-essai"dir. Türk aydını yaban oluşunun nedenlerini araştırırken, İstanbul dışına neden "taşra" dediğinin bilincine de varmıştır Yaban'da. Köyü dıştan da değerlendirirse, Yaban, ilk gerçekçi romanlarımızdan biridir (Binyazar 1977'den aktaran: Özkırımlı 1977:290).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban isimli romanı hakkında pek çok yazar ve eleştirmen görüş belirtmiştir. Kimi yazarlar romanı, bir sorunumuzu dile getirdiği için gerçekçi bulurken, kimi yazarların da Yakup Kadri'yi taraf tutmak ve gerçekçi olmamakla suçladıkları görülmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ

1. Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” romanında cümleler anlam merkezli olarak incelenebilir mi?
2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanında cümleler anlam merkezli olarak nasıl incelenebilir?
3. Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” romanında dil ve üslûp özellikleri nasıldır?
4. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanında dil ve üslûp özellikleri nasıldır?
5. Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanı arasında üslûp bakımından ilişki var mıdır?
6. Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanında cümlelerin anlam merkezli incelenerek üslûp özelliklerinin karşılaştırılmasının eğitime katkıları nelerdir?

5. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI

Türkçenin ifade gücündeki zenginliğin roman cümleleri aracılığıyla tespit edilebilmesi, yazarların duyuş ve düşünüşlerinin üslûba, dolayısıyla cümlelere nasıl yansıdığıнын belirlenebilmesi, üslûp karşılaştırmalarının eğitime ne şekilde olumlu katkılarda bulunabileceğinin açıklanması ulaşmak istediğimiz amaçlardır.

Bu genel amaçlar doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevaplar aranmıştır:

1. Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” romanında cümlelerin anlam özellikleri nelerdir?
2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanında cümlelerin anlam özellikleri nelerdir?
3. “Fatih-Harbiye” ve “Yaban” romanlarında cümleler anlamlarına göre incelenerek ne tür üslûp özellikleri belirlenebilir?
4. Üslûp karşılaştırmalarının eğitime olumlu katkıları var mıdır?

6. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümlelerin anlam merkezli incelenmesinin yazarların üslûp özelliklerine olan etkilerinin saptanması, yazarların üslûp özelliklerinin karşılaştırılması ve ortaya çıkan sonuçların eğitime katkıları konusunda araştırmacılara öneriler sunulmasına olanak sağlayacaktır. Ayrıca cümlelerin anlam merkezli incelenerek üslûp özelliklerinin karşılaştırılmasına yönelik yapılacak diğer çalışmalara da ışık tutacaktır.

7. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI

1. Dil ile dűŐünce, dil ile kűltűr, dil ile toplum arasında sıkı bir iliŐki bulunmaktadır.
2. Cűmledeki yargı unsurunun anlam merkezli incelenmesi gereklidir.
3. ‘‘Fatih-Harbiye’’ romanında cűmleler anlam merkezli incelenebilir.
4. ‘‘Yaban’’ romanında cűmleler anlam merkezli incelenebilir.
5. ‘‘Fatih-Harbiye’’ ve ‘‘Yaban’’ romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cűmlelerin anlam merkezli incelenmesi ile Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanođlu'nun űslűp űzelliklerine dair derinlemesine bilgilere ulaŐılır.
6. ÇalıŐmamız cűmlelerin anlam yűnűyle incelenmesiyle űslűp űzelliklerinin tespiti, karŐılaŐtırılması ve űslűp karŐılaŐtırmalarının eđitime katkıları konusunda yapılacak diđer çalıŐmalara kaynak olacaktır.

8. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

8.1. Kapsam

Bu çalışmada, Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” isimli romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümleler anlam merkezli incelenerek; üslûp özelliklerinin karşılaştırılması ve eğitime katkısının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle araştırmanın örnekleminde Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında bulunan cümleler yer almaktadır. Araştırmanın veri toplama aşaması, cümlelerin anlam merkezli incelenmesi; üslûp, üslûp özelliklerinin karşılaştırılması ve üslûp özelliklerinin karşılaştırılmasının eğitime katkılarının değerlendirilmesi konusunda oluşturulmuş her türlü kaynaktan yararlanılarak gerçekleştirilecektir. Elde edilen veriler çözümlenerek, Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümlelerin anlam merkezli incelenerek üslûp özelliklerinin karşılaştırılması ve eğitime katkısının belirlenmesi şeklinde değerlendirilecektir.

8.2. Sınırlılıklar

Bu çalışma Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümlelerin anlam bakımından incelenmesi ile belgesel tarama yönteminin veri toplama teknikleriyle sınırlıdır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması konusunda genel bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma betimsel nitelikte olup; araştırmada survey (tarama) modeli kullanılacaktır. Araştırma bulguları literatür taramasından elde edilen verilere de dayanılarak oluşturulmuştur.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Çalışmanın evrenini Peyami Safa'nın "Fatih-Harbiye" ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" isimli romanlarında yer alan cümleler oluşturmaktadır. "Fatih-Harbiye" ve "Yaban" romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümlelerin anlam bakımından incelenmesi ise örneklem olarak alınmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması amacıyla belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Konuyla ilgili her türlü kitap, ansiklopedi, anı, yaşam öyküsü çalışmanın malzemesini oluşturmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışma, Peyami Safa'nın "Fatih-Harbiye" ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" isimli romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümlelerin anlam bakımından incelenmesi; ortaya çıkan sonuçların üslûp açısından değerlendirilerek karşılaştırılması ve eğitime katkılarının belirlenmesine yöneliktir.

“Fatih-Harbiye” ve “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümlelerin anlam bakımından incelenerek; üslûp özelliklerinin karşılaştırılması ve eğitime katkılarının değerlendirilmesine yönelik olarak nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılacaktır. Elde edilen veriler analiz edilerek betimlenecektir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

1. CÜMLE

3.1. Cümle

Dil ve düşünce muhakkak ki birbirini etkileyen iki unsurdur. Dil ile düşünürüz. Düşündüklerimizi yine dil aracılığıyla çevremizdekilere iletiriz. Gerek düşünürken, gerekse düşündüklerimizi paylaşırken dilin en temel, en anlamlı ve kapsamlı birimi olan cümlelerden yararlanırız.

Dil bilimin inceleme alanına giren tüm birimlerin tek ve herkesin görüş birliğinde olabileceği bir tanımının yapılmasında karşılaşılan güçlüklerin, söz dizimi incelemelerinin odak noktasındaki kavram olan cümlenin tanımı için de geçerli olduğunu söyleyen Toklu (2007:74) cümlenin farklı ölçütlere dayalı olarak çok çeşitli tanımlarının yapıldığını belirtir.

Geleneksel dilbilgisine göre, cümle, anlam açısından eksiksiz sayılan, bir kesinti ya da duraklama ile sınırlanan sözcük dizisidir. Psikoloji açısından cümle, düşüncenin anlatımıdır. Bağımsal dilbilgisine göre, cümle bir eylem öbeğidir. Mantıksal açıdan bakıldığında, cümle, bir özne ve yüklemden oluşan birimdir. Bu Aristo mantığına dayalı bir tanımdır. Genellikle öznenin konu, yüklem ve yüklem öbeğinin yorum olduğu söylenir. Buna dayanılarak da, cümle konu ve yorum birlikteliğidir, biçiminde tanımlar yapılmaktadır (Toklu 2007:74).

Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir isteği, bir olayı vb. tam bir yargıya bağlayarak anlatan sözcüğe ya da sözcük dizisine cümle denir (Bilgin 2002:446).

Bilgin (2002:446) cümlenin, tam yargı bildirdiğini, tam yargı bildirmeyen sözcüğe ya da sözcük dizisine cümle denemeyeceğini söyler. Bu nedenle cümle denilen tam yargılı anlatımın da ancak çekimli eylemle olanaklı olabileceğini belirtir.

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir hareketi, bir olayı, okuyan veya dinleyende herhangi bir soruya meydan vermeyecek şekilde tam olarak anlatmaya yarayan kelime veya kelime dizisine cümle denir (Karasoy ve diğerleri 2008:215).

Karasoy ve diğerleri (2008:215) cümle kurmak için en azından bir çekimli fiili şart olarak görür. Cümlede kelime sayısının, anlatılmak istenilenin kısa veya uzun olmasına göre değişeceğini, düşüncelerin daha etraflıca anlatılması için çoğu zaman cümledeki kelime sayısını artırmanın gerekeceğini belirtirler.

Her sözcük, anlamlı olmakla birlikte tek başına duyguları, düşünceleri, istekleri, yargıları tam olarak anlatmaya yetmez. Tek tek sözcüklerle değil; sözcük dizileriyle konuşulur, anlaşılır (Gencan 1979:75).

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine cümle denir (Gencan 1991:76).

Erdoğan (2006:37)'a göre cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir olayı tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.

Bayrav (Bayrav 1969'dan aktaran: Dizdaroğlu 1974:7)'a göre, cümlenin kurucuları vardır, ama kendisi daha büyük basamaktan bir birimin parçası değildir. Başka birimde yer almayan, ona katılmayan cümle, dil biliminde üst sınırı çizer.

Cümle, yapısı bakımından, bağımsız bir kuruluştur. Anlam bakımından başka cümlelerle bağıntısı olabilir; ama kuruluşça bir başka cümle ile bağlantısı yoktur. Bu nitelik, cümle dışındaki hiçbir dil birliğinde görülmez. Öbür dil birlikleri, birbirleriyle bağlantı kurarak cümle kalıbına girer ve ancak o zaman bir yargı ya da ilginin iletkeni olurlar. Cümle bir yargı birimi olmakla birlikte, duyguları, dilekleri, özlemleri belirtme

görevi de vardır. Cümlelerin tanımını yaparken, bu özelliğini dikkate almak gerekir. Salt yargı bildirme, cümleyi tanımlamak için yeterli değildir. Cümle ya tek sözcükten, ya da birçok sözcükten oluşur. Bu, anlatılmak istenen düşüncelerin, belirtilmek istenen duyguların kapsamı ile ilgilidir. Çeşitli düşünce ya da duyguları tek sözcükle (yüklemle) anlatma olanağı yoktur. Bu gibi durumlarda, sözcük sayısı artırılarak, cümle, istenilen biçimde kurulur. Amaca ters düşen yetersiz bir kuruluş, cümleyi eksik bırakır, bildirişimi aksatır (Dizdaroğlu 1974:7-8).

Dil, cümle kalıbına dönüşerek düşünceyi en doğru, en eksiksiz şekilde karşımızdakilere iletmemizi sağlar. Bu sebeple cümleden başlamayan bir dil incelemesi yanlış, eksik olacaktır.

Dil, kendine özge yapıyı, cümlede açığa vurur. Bu nedenle, cümleye dayalı olmayan dil incelemeleri, verimsiz ve yanlış sonuçlara ulaştırır kişiyi. Sözcükler, dil öğelerinden sadece biridir, öteki öğelerle birleşerek cümleyi oluşturur. Bu oluşma, yalın bir sözcük sıralaması değil, yapı, görev ve anlam bağıntısından doğan bir birliktir. Bir dilin yapısal özelliği, tümcelerinde yansır. Dilin kullanımını belirleyen birim, tümcedir. Kısaca, anlam, yapı ve görev ilgisiyle bütünleşen söz dizisine cümle denir. Cümle anlam, anlatım ve yargı birliğidir. Anlam birliğidir; çünkü başka hiçbir dil birliği, düşünce ve duyguları eksiksiz bildirme gücünde değildir. Anlatım birliğidir; çünkü anlatımın tek kalıbı cümledir. Yargı birliğidir; çünkü cümle dışında, yargı bildiren bir dil birliği yoktur. Sözcükler birer göstergedir, cümle ise bir ezgidir (Dizdaroğlu 1974:9-12).

Ergin (1986:382)'e göre cümle, bir hüküm bildirmek için kullanılan en geniş ve en büyük kelime grubudur. Bir fikri, bir hareketi, bir düşünceyi, bir duyguyu ve bir hâdiseyi tam olarak hüküm halinde ifade etmeye yarayan kelime grubu cümledir. Cümle, bir yargı, bir “hüküm” grubudur.

Bilgegil (1984:12) cümleyi, iki unsur arasındaki olumlu veya olumsuz ilgiyi dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak haber veya dilek yoluyla ifade eden kelimeler dizisi olarak tanımlar.

Ediskun (1985:323)'a göre cümle, içinde ya bir tek bağımsız yargı, ya da yeteri kadar yan yargıyla bir tek temel yargı bulunan kelime dizisidir.

Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisine cümle denir (Gülensoy 2000:428).

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği, bir haberi eksiksiz ve yargıya bağlayarak anlatan sözcük dizisine tümce denir (Atabay, Özel ve Çam 1981:11).

Duygu ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisine cümle denir (Hengirmen 1995:323).

Karaörs (1993:278) cümlenin tarifinde dilcilerin birleştiklerini gördüğünü; cümlenin hüküm bildiren en büyük kelime grubu olduğunun kabul edildiğini söylemektedir.

Karahan (2004:9) cümleyi, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisi olarak tanımlar. Cümlenin, dilin en küçük anlatım birimi olduğunu, duygular, düşünceler, olaylar ve durumların, cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleri ile karşılandığını belirtir.

Karahan (2004:10-11)'a göre cümlenin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Cümle, yargı bildiren kelime ve kelime grupları ile kurulur. Cümlenin kurulabilmesi için yargı bildiren çekimli bir fiil veya isim yeterlidir. En küçük cümle, bu özelliğe sahip tek kelimelik cümledir. Bu cümlelerin anlamları, metin içinde önceki ve sonraki cümlelerin yardımıyla tamamlanmaktadır.

2. Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılayan bütün kelime ve kelime gruplarına, ekle veya eksiz olarak yargı yüklemek ve böylece bu yapıları cümleye dönüştürmek mümkündür.

3. Bir soruya karşılık olarak kullanılan “*evet, hayır*” gibi sözler de cümle

değerindeki yargılı sözlerdir.

4. Cümlede yargı bildiren öge, yüklemdir. Cümle, yüklem üzerine kurulur. Bu öge, ihtiyaca göre başka öğelerle desteklenir.

5. Bir metin içinde geçen bazı cümlelerle karşılıklı konuşmalarda kullanılan soru ve cevap cümleleri, bazen sadece yüklemden meydana gelebilir. Böyle bir cümlenin anlamı, yanındaki veya yakınındaki bir cümle ile tamamlanır.

6. Yüklem anlamı, “özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf” adı verilen öğelerle tamamlanır. Geçişli fiil cümleleri, bütün öğeleri alabilir.

Yargılı anlatımların en önemli bölümünün cümleler olduğunu belirten Hatiboğlu (1972:99) bir yargı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eyleme veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine cümle (Osm. Cümle; Fr. Phrase; İng. Sentence; Alm. Satz) denileceğini belirtir.

3.2. Anlamlarına Göre Cümle Çeşitleri

Cümlelerin anlam özelliklerine göre sınıflandırılması amacıyla pek çok çalışma yapılmıştır. Dil bilimcilerin tasniflerinde cümlelerin yargıyı ifade ediş şekillerini esas aldıkları görülür.

Hatiboğlu (1972:164), “Yargılar, çekimli eylemlerle bildirilir. Bildirilen bu yargılar ya olumludur ya olumsuzdur yahut soruludur.” der ve yargı bakımından, anlatımları yani cümleleri üçe ayırarak inceler: “Olumlu cümle, olumsuz cümle ve sorulu cümle.”

Zülfikar (1990'dan aktaran: Karaörs 1993:276) cümleyi, bir yargı bildiren kelime veya kelime grubu şeklinde tarif ederek; anlamlarına göre cümleleri şu şekilde gruplandırmıştır: “Olumlu, olumsuz, soru, ünlem, şart cümleleri.”

Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği *soru, bildirme, emir,*

istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O hâlde cümlelerin temel anlam özelliği *olumluluk* veya *olumsuzluktur*. Olumlu ve olumsuz cümleler, ayrıca *soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb.* anlamlar taşıyabilir (Karahan 2004:103).

Karahan (2004:103), temel anlam özelliklerinden olmaları ve kullanım sıklığı nedeniyle sadece *olumlu* ve *olumsuz* cümlelerle *soru* cümleleri üzerinde durduğunu söylemektedir.

Yüklemin bildirdiği eylem, oluş, kılışın bildiriliş biçimi değişiktir. Cümlelerin anlam özelliği, bu bildiriş ayrılığında doğmaktadır. Maksadımızın anlatılması, her zaman, aynı doğrultuda olmaz. Kimi zaman bir işin yapılmasını, kimi zaman yapılmamasını isteriz. Bilmediğimiz bir şeyi soru yoluyla öğrenmeye çalışırız. Gerektiğinde düşüncelerimiz buyruk biçiminde karşımızdakilere iletilir. Duygularımızı belirtmek gereksinmesini duyarız. Bir dileği, bir özlemi açığa vururuz. İşte bütün bu durumlar, yüklemin kullanımında değişiklik yapmamızı gerektirir. Bunun sonucu, cümlelerin anlamları da, amacımıza uygun bir nitelik kazanır (Dizdaroğlu 1974:282).

Dizdaroğlu (1974:282), anlam yönünden cümleleri altı dala ayırır: 1) Olumlu Cümle, 2) Olumsuz Cümle, 3) Soru Cümlesi, 4) Ünlem Cümlesi, 5) Buyruk Cümlesi, 6) Dilek Cümlesi.

Anlamına göre cümleler dört grupta incelenir : Olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, ünlem cümlesi (Özkan 1996:211).

Erdoğan (2006:109) anlamına göre cümleleri olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi ve ünlem cümlesi olarak dörde ayırır.

Kükey (1975:323), anlamlarına göre dört çeşit cümle olduğunu söyler ve tasnifini şöyle yapar: “Olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, ünlem cümlesi”.

Gencan (1979:84), anlam özelliklerine göre cümleleri dörde ayırarak inceler:

“Olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, ünlem cümlesi”.

Keskin (2007:221-222), anlamlarına göre cümleleri “olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi ve ünlem cümlesi” olarak dörde ayırarak inceler.

Bilgin (2002:509), anlam yönünden cümlelerin dört grupta incelenebileceğini söyler ve şu tasnifi yapar: “Olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, ünlem cümlesi”.

Bilgin (2002:509) olumluluk, olumsuzluk, soru ve ünlem anlamlarının dışında, cümlelerin verdiği çok çeşitli anlamlar olduğunu, anlam yönünden cümlelerin, cümlelerde kurulan bu anlam ilgileriyle birlikte incelenmesi gerektiğini belirtir.

Karasoym ve diğerkleri (2008:226) anlamlarına göre cümleleri “Olumlu cümle, olumsuz cümle ve soru cümlesi” olmak üzere üçe ayırarak incelemişlerdir.

Bu çalışmada cümleler anlam özelliklerine göre gruplandırılırken Dizdaroğlu (1974:282)'nın yapmış olduğu tasnif büyük ölçüde esas alınmakla beraber, cümlelerin anlam özellikleri, şekil özelliklerinden bağımsız olarak değil, anlam ve şekil birbirini bütünleyecek nitelikte ele alınmıştır. Çalışmamızda anlamlarına göre cümleler “olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, ünlem cümlesi, emir ve dilek cümlesi” olarak altı ana başlık altında incelenmiştir.

3.3. Olumlu Cümle

Hatiboğlu (1972:165), olumlu cümleyi “Olumlu yargı bildiren cümle (Osm. Müspet cümle; Fr. Phrase positive; İng. Positive sentence; Alm. Positiver Satz)” olarak tanımlar.

Yargının gerçekleştiğini anlatan cümleler, olumlu cümlelerdir. Böyle cümlelerin yüklemi “yapma”, “yapılma” veya “olma” bildirir (Karahana 2004:103).

Yüklemin bildirdiği eylemin yapılma ya da olma doğrultusunda belirlendiği cümleye olumlu cümle denir (Dizdaroğlu 1974:282).

Cemiloğlu (2001:42), yüklemin bildirdiği, bildireceği veya bildirmekte olduğu iş, oluş, hareket ile durumun gerçekleŐme yönünde belirlendiği cümlelerin olumlu cümle olduğunu söyler.

Eylemin, yargının yapıldığını, olduğunu bildiren cümlelere “olumlu cümle” denir. zerinde olumsuzluk eki (-me) bulundurmayan her yapıdaki, her çatıdaki, her kipteki eylemlerin ve “değil” sözcüğüyle olumsuz biçime girmemiş ekeylemden çekimli bütün ad soylu sözcüklerin oluŐturacađı cümleler, genel olarak olumlu cümlelerdir (Kükey 1975:323).

Gencan (1979:76), olumlu cümleyi “yüklemi olumlu olan ve anlamca olumluluk bildiren cümle” olarak tanımlar.

Keskin (2007:219), yüklemin bildirdiği işin yapıldığını ya da yapılacağını bildiren cümleleri olumlu cümle olarak niteler ve iki olumsuzluk unsurunun bir arada bulunduğu cümleler biçimce olumsuz olmalarına rağmen anlamca olumludur der.

Yüklemi doğru, olanaklı, olası, olumsal ya da gerekli gibi kavramları imleyen cümlelere olumlu cümle denir (Bilgin 2002:509).

Yargının gerçekleştiğini bildiren cümleler, olumludur. Bu cümlelerin yüklemi varlık, olma veya bulunma bildirir (Karasoy ve diğerleri 2008:226).

Cümlenin tanımının yapılmasında ve anlam bakımından cümle çeŐitlerinin belirlenmesinde görülen farklılıklar, olumlu cümlenin tanımlanmasında da görülmektedir. Kanaatimizce olumlu cümleler, ister fiille, ister isimle ifade edilsin cümlede belirtilmek istenen yargının yapıldığı, gerçekleŐtiđi, olduğu anlamını içeren, olumsuzluk taşımayan cümlelerdir.

3.3.1. Olumlu İsim Cümlesi

Yargının gerçekleştiğini, gerçekleŐeceđini belirten cümleler anlamca olumludur.

Olumlu cümleler şekil özellikleriyle birlikte değerlendirilirse yüklemnin cinsine göre olumlu isim cümlesi ve olumlu fiil cümlesi olarak ikiye ayrılır.

Dizdaroğlu (1974:282), Türkçede bütün eylemler, adlar ve ad soylu sözcüklerin olumlu olduğunu; ancak özel takılarla olumsuz biçime dönüştürüldüklerini söyler. Olumlu cümleyi yüklemnin cinsine göre, ad ya da eylem cümlesi olarak ikiye ayırır.

Yüklemi ad ya da ad soylu sözcüklerden oluşan ve olumlu yargı bildiren cümle, olumlu ad cümlesi'dir. Olumlu ad cümleleri, kuruluşça iki türdür: “Biçimce ve anlamca olumlu ad cümlesi, biçimce olumsuz anlamca olumlu ad cümlesi” (Dizdaroğlu 1974:282-283).

Erdoğan (2006:110) olumlu ad cümlelerini “biçimce ve anlamca olumlu ad cümlesi”, “biçimce olumsuz anlamca olumlu ad cümlesi” olarak ikiye ayırır.

Cemiloğlu (2001:43) yüklemi isim veya isim cinsinden bir kelime olan, olumlu yargı bildiren cümleleri olumlu isim cümlesi olarak adlandırır.

Dizdaroğlu (1974:283-284) biçimce ve anlamca olumlu ad cümlelerinin, biçimce de anlamca da olumlu olduğunu; bir durumun gerçekleşmesini ya da olmasını bildirdiklerini belirtir. Bunun yanında kimi ad cümlelerinin de biçimce olumsuz yapıda oldukları halde, anlamca olumlu olduğunu söyler ve bu cümlelerin özelliklerini şöyle açıklar:

1. “Değil” koşacı, bildirme kiplerinin olumsuz üçüncü tekil kişisiyle kurulu cümlelerde eylemden sonra getirilirse, biçimce olumsuz anlamca olumlu ad cümlesi kurar.
2. Gereklilik kipindeki eylemden sonra “değil mi?” sorusu getirilirse, biçimce olumsuz anlamca olumlu ad cümlesi olur.
3. “Yok” sözcüğü ile biten cümlelere “değil” koşacı eklenirse, biçimce olumsuz anlamca olumlu ad cümlesi olur.

4. Bildirme kiplerinden birini almayan ve doğrudan doğruya “değil” koşacı ile kurulu olan cümleler de biçimce olumsuz anlamca olumlu ad cümlesidir.
5. Olumsuz sorulu ad cümleleri de anlamca olumludur.

3.3.2. Fatih-Harbiye Romanı Olumlu İsim Cümleleri

3.3.2.1. Şekilce ve Anlamca Olumlu İsim Cümleleri

3.3.2.1.1. Basit Cümleler

Siyah saten gömlekli, siyah başörtülü kız. (85)

- Beyefendi de merakta. (114)

Bu son cümleyi söylerken, Faiz Bey’in sesinde, kızının hayatına dair bir babadan daha çok şeyler bilmesi lâzım gelen gencin sualine karşı itimatsızlık ve hayret vardı. (140)

Kulağı sokakta idi. (169)

Bunlar, kimi bir iğne topuğundan biraz daha büyücek, kimi ince bir kurdele parçası gibi uzunca, renkli kâğıtlardı. (198)

Gülter’in kuru ve berrak yüzünde birbirine hiç karışmayan tebessüm ve endişe. (229)

Mahzun bir hali vardı. (279)

“Fahriye Hanımlarda imiş.” (288)

Benim kol saatim ileri. (302)

Artık, yalnız ona karşı hazır bulunmak lâzımdı. (307)

- Ben dün gece hovardalıkta idim. (326)

- Macit'le beraberdik. (331)

Bir gün evvel, aynı saatte geçtikleri yolun ve kaldırımın üstünde idiler. (340)

Erkeklerin işi gücü kahvede, caminin önünde oturup sokağı seyretmek. (399)

Esnaf bile zevk sahibi. (401)

Her camekân çiçek gibi. (403)

Sonra halkı da bambaşka. (405)

Bir hafta, on gün, böyle yorulmadan söyleyecekmiş gibiydi. (419)

Neriman'ın kendi kendine pek de itiraf edemediği bir ümidi vardı: (450)

Fakat onun ikinci kat salonunda olması ihtimali de vardı. (482)

- Dışarıda Fahriye var. (498)

- Bir dakika, canım. (501)

Salon tenhaydı. (503)

Her şey temiz, her şey güzel. (507)

Pastacı, muhallebici gibi yerleri daima bir dükkân fikriyle beraber düşünmeğe alışmış Neriman için, bu mahrem küçük salon yepyeni bir şeydi. (509)

Güzel bir balo var. (516)

Neriman'ın yüzünde endişe çok barizdi. (526)

Bu baloya muhakkak gitmesi lâzım. (545)

Dokuz gün var. (547)

Manzara berbat. (574)

Bütün odayı düzeltmek lâzım. (591)

Zaten, odada ne kadar koltuk, kanepeler varsa hepsinin üstleri doluydu. (597)

Her halde bu torbayı yerden kaldırması lâzımdı. (601)

Bunların arasında, yepyeni, kendiliğinden doğma nağmeler de vardı. (618)

Hem kendi kendine bir suali de vardı: (621)

Teşrinisaninin son geceleri. (649)

Hava kuru ve rüzgârsız. (650)

Yokuşun başında bir hayalet: Bekçi. (652)

Baloya ait arzularını yaptırabilmek için babasını o akşamdan itibaren kazanması lâzımdı. (682)

Bu, mümkün olduğu kadar septik bir adamdı. (703)

Siz küçüktünüz... (723)

Neriman bayılacak gibiydi. (745)

Şüphesiz böyle uyanık birkaç kişi müstesna, bütün sokak, bütün Fatih uyku içinde idi. (779)

Hıristiyan evlerinde köpek ve Müslüman evlerinde kedi bolluğu şundandı: (781)

Köpek diri, çevik, atılgandır. (784)

Uyurken bile uyanıktır. (786)

Fakat soracağı şey, epey zamandan beri, babasıyla kendisi arasında çıkan ve henüz hiç münakaşa edilmeyen hayatî meselelerle karıştığı için ehemmiyetliydi. (792)

İzah etmek lâzım. (810)

Yapılan işlerin farkı da bundandır. (845)

- Pek çok şey. (851)

Bu gibi eserlerin garpta bir tanesinin yüzlerce türlü basılmış tercümeleleri vardır. (864)

Evvelâ babasını hazırlamak lâzım. (889)

Sizin yaşınız başka benimki başka. (914)

Kendi hırslarının tehlikeli müntehalarını ekseriya gören bir adamdı. (918)

- Sessiz, halûk, fevkalâde terbiyeli, fitraten asil bir çocuk, büyük bir rikkatli kalbi

var. (970)

Ben bu çocuğa meftunum doğrusu. (973)

Faiz Bey'le Şinasi arasında mizaç benzeyişleri pek çoktu: (974)

Bunların içinde uzun ve tatlı kış geceleri vardı. (984)

Herkes, er geç onların evleneceklerine kâni idi. (993)

Tam altı ay evvel, bir ilkbahar günü idi. (998)

Bunun başlangıcını bulmak için daha evvellere, ta çocukluğuna kadar gitmek lâzımdır. (1004)

Fakat İstanbul'da yerleştikten sonra, Neriman'ın akrabalarından, bilhassa büyük dayısının ailesinden aldığı tesirler bambaşkadır. (1007)

Bu, âdeta genç bir Faiz Beydi. (1015)

3.3.2.1.2. Sıralı Cümleler

Fakat o zaman evvelden haber vermiştiniz, sen de beraberdin. (139)

- Küçük hanım, bey babanıza bir şey söyleyelim de adamcağızın gönlü rahat etsin; yüzü pek asık. (231)

- Git, de ki: "Neriman Hanım dün gece Fahriyelerde imiş. (248)

Kolunda kemeçesi yoktu ve kıyafeti o kadar ihmal edilmiş değildi; hâlbuki Neriman yorgundu, elinde siyah torbalı udu vardı ve her günkü kıyafeti içinde idi. (345)

Fakat dayanamadım, Macit kibar çocuk... (356)

- Tabî... dedi, yedi senedir, âdeta gece gündüz beraberiz, bizim evin erkeği gibi bir şey. (431)

Fakat utanç, Fahriye'nin yüzünde, bütün hisleri kırmızıya boyamış ve örtmüştü, sıkıldığı besbelliydi. (511)

- Evet, o vakte kadar gene görüşürüz, ya... (533)

Fatih'teki ev rehine konmuştu ve bu ağır faizli borcu ödemek için babası, her ay, tekâüt maaşının bir kısmını ayırmağa mecburdu. (542)

Hep kendi eliyle düzelttiği odasında, bazen hendesî bir itina ve her eşyaya en güzel mânasını veren bir intizam vardı; Şinasi derbederlikten en muntazam adam kadar nefret ederek derbeder olmaya mecbur kalırdı ve bu, derunî anarşisinin akislerini eşyada da görmeğe mahkûm olduğu zamanlara mahsus, zarurî bir perişanlıktı. (578)

İçinde büyük bir mücadele cereyan ediyordu; torbayı yerden kaldırmasını emreden birçok fikirler, meçhul diğer birçok fikirlerle şiddetli bir çarpışma halinde idi. (584)

O da kâfi değil, notaları sıraya koymak ve aylardan beri tasavvur ettiği gibi onların bir fihristini yapmak lâzım. (592)

Fedakârlık nöbeti babasında değil, kendisinde idi. (711)

- Güzel bulmuşsun, dedi, filhakika şarklılar kediler, garblılar da köpekleri bunun için severler; şarklı tembel, garblı da çalışkandır. (836)

Onun bir hazine-i efkârı vardır, yani fikir cihetinden zengindir; kimi adam da vardır ki sabahtan akşama kadar ayak üstü çalışır, meselâ bir rençber, fakat yaptığı iş dört tuğlayı

üst üste koymaktan ibarettir. (841)

Evvelki insan tembel görünür velâkin çalışkandır; diğeri insan çalışkan görünür velâkin yaptığı iş sudandır. (842)

Zira birisi maneviyat ile, zihin gayretiyle yapılan iştir; öbürü vücut ile, bedenle yapılan iştir. (843)

Maneviyat daima daha âlidir, vücut sefildir. (844)

Avam da okur, havas da okur velâkin sen okumazsın, mazursun da. (865)

Onda arzular var, onda yaşanacak seneler daha çok ve istikbalin vaatleri daha zengin. (934)

“Bu insanlar böyle işte, diye düşündü, anlamıyorlar, babalar bile anlamıyorlar, onlara böyle lâzım...” (942)

O tarihten sonra Şinasi, Neriman'lara sık sık gelip gidiyordu ve o gün bugün ailenin bir ferdi gibidir. (967)

Evvelâ bir erkek evlâdı olmasını çok istediği halde olmadığı için; ikincisi de, Şinasi'nin tabiatları Faiz Bey'i meftun etmişti; başkalarına Şinasi'den bahsederken Faiz Bey'in ekseriyetle kullandığı tabirler şunlardı: (969)

Başkalarının tecessüsünü hissettikçe kapanan ruhları içinde mahsur ve bunun azabını ve şerefini duydukları için vakur ve muztarip bir görünüşleri var. (976)

Şinasi Neriman'ın gözünde, aileyi, mahalleyi, eskiyi, şarklıyı temsil ediyordu; Macit yeninin, garbın ve bunlarla beraber meçhul ve cazip sergüzeşterin mümessili ve namzediydi. (1021)

Âdeta Macit, Neriman için yedi senelik bir arkadaş ve Şinasi bir iki ay evvel tanıdığı yabancı bir insandı. (1057)

3.3.2.1.3. Kesik Cümleler

Tütüncüye giderek bir cigara aldı ve camın kenarına asılı bir akşam gazetesinin ilk sayfasına göz attı: (14) **Darülelhan muallimlerinden birinin resmi, alaturka, alafranga musiki münakaşası hakkında sözler. (15)**

Vücudu hep geriliyor ve gevşiyordu. (34) **Kalbinde şiddetli bir çarpıntı. (35)**

Sokakta, yürürlerken Neriman'ın rahatsız adım atışları. (64) Bir gün mektebin kapısında, Neriman bir arkadaşıyla konuşurken Şinasi'nin yaklaştığını görmüş, birdenbire susmuş, ne konuştuklarını söylememişti... (65)

Hep güneşte parlayan... (66) “Şinasi! Canım sıkılıyor!” deyip durmaları. (67) **Hep güneşte parlayan filizî... (68)** Şinasi birdenbire ayağını yere vurdu. (69) Mühim bir şey daha hatırlamıştı. (70)

Fakat muhakemesine devam etmek de istiyordu: (71) **“Mademki ben Neriman'ın değişmeye başladığımı...” (72)**

Son zamanlarda bu havayı çok seviyor ve çok çalıyordu (92): **“ Ne imiş aşku muhabbet, sevda...” (93)**

İçinden bir şarkı mırıldandığı vakitler, sokakta bile, Şinasi kendinden geçer, etrafı unuttur, yüzünün ne garip bir biçime girdiğini bilmezdi (95): **Süzülmüş gözler, yarı açık ağız, ağır ağır sallanarak şarkının veznini takip eden baş. (96)**

- Biliyorsun ya, geçen ay, bir kere daha geç gelmişti (137). **Hattâ gece yarısından sonra... (138)**

Gene Mesnevi'yi karıştırıyordum (158). **Can sıkıntısı. (159)**

Başında bir ağrı. (206) Gözleri açıldıkça kamaşıyor ve kendiliklerinden yarı kapanıyor (207).

Göz kapaklarının aralığından içeriye sızan gündüz ışığının tamamıyla aydınlatamadığı loş bir zemin üstünde hep Maksim salonu gözünün önüne geliyor (208). **Kuytu köşelerde renkli abajurlar. (209) Sarışın bir kadın başı. (210) Bir zil sesi, çığlıklar ve sıçrayışlar, alkış, damakta acı bir köpük lezzeti, parlak, sarı bir etek, bir zenci sesiyle daima karışarak hafızaya musallat olan fokstrot nağmesi ve kulağının içinde mütemadi çalan bir cazbant... (211)**

Masanın beyaz örtüsü üstüne bir kokteyl damlası düşmüştü (213). **Kokteyl. (214)**

Bu kelimeyi ilk defa dün gece işitti (215). **Kokteyl. (216)**

Çok yabancı kelimelerin zihne takılan lâfzî garabetleriyle, Neriman bunu da kendi kendine tekrar ediyordu (217): **Kokteyl, kokteyl. (218)**

Başımı silkeliyor ve hararetli şakaklarıyla yastığın soğuk taraflarını arıyor, yanaklarını oraya sürüyor, bu muvakkat serinliğin verdiği uyanıklık geçince yeniden Maksim salonu gözünün önüne geliyordu (212). **Kıpkırmızı elbiseli kadın ve erkek. (219) Kokteyl ve hep o zenci sesiyle karışık cazbant. (223)**

İyice dağılmayan uykusu tekrar bastırmakla tehdit ediyordu (238). **Hep o zenci sesiyle karışık cazbant, kuytu köşelerde renkli abajurlar, parlak ve sarı bir etek, kıpkırmızı esvaplı kadın ve erkek, bir alkış, iki balkon arasında takılı bir serpantin. (239)**

Ve düşünüyordu (243). **Sarışın bir kadın başı. (244) İslî şişe. (245) Basamaklar. (246)**

- **Tamam, sonra da...** (251) - Otomobille küçük hanımı getirmişler (252). - **İyi.** (253)

Gülter odadan çıkınca, Neriman, ağır ağır başını tekrar yastığa koydu (254). **Parlak sarı bir etek.** (255) **İki balkon arasına takılı serpantin.** (256)

Geceleyin Maksim’de, sonra otomobille dönerken, hele karanlık sokaklara girince ve yokuşu inerken duyduğu korku, içinde yeniden canlanıyordu (260). **Yine kalbinde çarpıntı.** (261)

Şinasi, evet Şinasi. (306) Artık, yalnız ona karşı hazır bulunmak lâzımdı (307).

- Ben dün senden ayrıldıktan sonra Fahriye’ye gittim, toplantıdan vazgeçilmiş, orada Macit’i gördüm, çok ısrar etti ve beni Beyoğlu’na çıkardı (337). **Evvelâ.** (338)

Neriman tasdik etti (350): - **Evet, çok büyük hata...** (351)

- İtiraf etmemeli mi idim (368)? - Bilmem (369)? **Galiba.** (370)

Sinirlendiği vakit iplik kadar incelen ve sık sık asabî titreyişlerin kopardığı hırçın bir sesle söylenmeye başladı (376): - **Öf...** (377)

Hep ailenin tesiri. (384) Babam şark terbiyesi almış (385). **Ney çalar, akrabam öyle...** (386)

Sonra o dükkânların hali nedir (397)? **Adım başına ahçı ve kahve.** (398)

Şinasi’nin elleri gözümün önüne geldi (410). **Tırnağının biri kırık, öbürü batık...** (411)

Her işimiz acayip, nefret ediyorum (416). **Daha geçen gün...** (417)

-Al (437)! **İşte bir tane daha... (438)**

Neriman'ın kendi kendine pek de itiraf edemediği bir ümidi vardı (450): **Macit'e rast gelmek ihtimali .(451)**

- Allah aşkına bak! dedi, yol üstünde mezarlık olur mu (454)? **Koskoca cadde... (455) Ortasında mezarlık...(456)** Mezarlar arasında yaşıyoruz (457).

Çantasındaki esans şişesini doldurmak vesilesiyle mağazaya girdiler (468). **Bütün eşyanın iliklerine işlemiş hafif bir güzel koku. (469)**

Neriman bu mağazaların sessizliğine de şaşıyordu (470). İçeride kalabalık olduğu halde müşteriler pek az konuşarak, âdeta bir dilsiz gibi işaretle meram anlatarak istediklerini alıyorlardı (471). **Yalnız, cam tezgâhların üstüne konup kaldırılan şişelerin ince çıtırtısı. (472)**

Balo (524)! **Gene babasımı aldatmak, Şinasi meselesi, tuvalet... (525)**

Muhakkak gitmeli (537). **Fakat izin meselesi, para meselesi, tuvalet meselesi, Şinasi meselesi... (538)**

Onunla konuşulamayacak günler olduğunu annesi de, kız kardeşi de bilirdi (561): **Fena geçmiş günler. (562)**

Bir kenarda durdu ve lâmbanın aydınlattığı odasına baktı (564): **Darma dağınık. (565)**

Her şey bıraktığı gibi; ve şiddetli ihtarları üzerine hiçbir şeye el dokunulmamış (566): **Bir kanepenin üstünde yığılı notalar. (567) Bir koltuğun üstünde kemeçesi. (568) Masanın üstünde bardak, diş fırçası, tarak, kitap, bir tabak. (571) Masanın kenarından sarkmış bir nota yaprağı... (572)**

Hayatının bütün felâketleri, bazen bir torbayı bile yerinden kaldıramayacak kadar iradesiz olmasından geliyordu (587). **Parasını idare edemeyişi, diş ağrıları, kıyafetini ihmal edişi, başkalarına ve kendine verdiği sözlerini tutamayışı, yapılmayan vaadlerin kendine ve başkalarına karşı utancı, hep yarıda kalmış nice tasavvurlar. (588)**

Bir eliyle üst üste yığılmış ve yere düşmeye meyyal notaları tuttu, yukarı kaldırdı (604). **Müthiş bir ağırlık. (605)**

Neriman bir şey söyleyemedi ve odaya baktı (642). **Bütün bu karışıklık, bu hal, Şinasi'nin kabarık saçları, çözükle boyunbağı, yerde şapkası, duruşu, oturuşu... (643)**

Yokuşun başında bir hayalet: Bekçi (652). Öksürdü (653). **Işıksız bir evde çocuk yiyaklaması ve hafif bir beşik gıcirtısı. (654)**

Helvacıların geçtiği saat. (663) Her şey susar ve yalnız onların sesleri duyulur (664).

Sakız gibi incele incele uzanan ve ta uzaklara, sokak diplerine bulaşan ezik, yapışkan sesler. (665) Günün ışığıyla beraber çekilirler, giderler (666).

O vakit her şey kararır, söner, her canlı şey siner (667). **Ellerinde çıkıntılarıyla, geç kalmış bir iki mahallelinin sıklaşan adımları. (668)** Mutfaklardan gelen ince bir dumanın bütün sokağa dağıttığı hafif bir marsık ve yağ kokusu. (670) **Fatih minarelerinde ezan. (671)**

Başını koyduğu yastıkta hafif bir lâvanta çiçeği kokusu. (673) Çocukken o bu kokuyu severdi (674):

Arka sokaklarda helvacıların sesleri hâlâ uzanıp gidiyordu, menhus, meş'um sesler. (677) Hastalığa, ölüme ve bunlardan daha korkunç, yüzleri karanlıkta kalan ve hüviyetleri meçhul bir takım felâketlere ait kokular uyandırıyorlardı (678).

Bütün emellerinden vazgeçmeyi düşündü (713): **Bir daha Macit'in yüzünü görmemek, Köprü'nün öbür tarafına geçmemek, baloya değil, sinemaya bile gitmemek ve ömrünün sonunda yapayalnız kalan babasının baş ucundan ayrılmayarak onun bütün arzularını yerine getirmek... (714)**

Neriman dinlemiyor ve düşünmüyordu (726): "Perapalas bana ne uzak (727)! **İşte benim halim...**" (728)

Sabun köpürmüyordu (735). **Kuyu suyu. (736)**

Birbirine zıt bir takım hayaller gözünün önünden geçiyor ve kendiliklerinden bir sürü mukayese unsurları teşkil ediyorlardı (766): **Fatih sokakları, Beyoğlu caddesi, başörtülü kadınlar, sarıklı adamlar, otomobiller, şahnişleri çarpılmış, kaplamaları çatlamış tahta evler, karanlıklar, helvacı sesleri, apartmanlar, kuvvetli elektrik ışıkları, Maksim salonu. (767)**

Şinasi'nin odası, yerde notalar, Şinasi'nin kabarık saçları, sinemada gördüğü Avrupa salonları, insanlar arasındaki ince münasebetlere ait birçok intibalar, büyük bir kilise kapısı, Beyoğlu'ndaki kapalı çarşılar, yüksek taş binalar arasında şerit kadar ince bir mavi hava görünen sokaklar, Fatih Camii'nin avlusu, ezan sesleri, yangın korkuları, beşik gıcirtısı... (768)

Bütün bu semt, Müslümanlar... (801) - Bütün Şark kedilere benziyor (803)...

- **Şark da işte böyle miskin, uykucu, lâpacı... (817)** Bakın şimdi her taraf uyuyor (818).

Bir de şimdi Beyoğlu'na çıkın (819)... **Ortalık mahşer gibi... (820) Herkes ayakta, uyanık... (821)**

- Hiçbir şey yapmadık (852). **Hep uyku... lâpacılık... (853)**

Bu taze ihtiras, gayesine doğru, dişi bir canavar çevikliğiyle atlarken ezeceği ihtiyar kalbe tamamıyla kayıtsızdı (937). **Belki o an için. (938)**

İkisi de, şiddetli his feveranları halinde bile sessizliklerini muhafaza edebilen ve yalnız kendi kendilerine mahrem olmasını bilen insanlar. (975) Başkalarının tecessüsünü hissettikçe kapanan ruhları içinde mahsur ve bunun azabını ve şerefini duydukları için vakur ve muztarip bir görünüşleri var (976).

Neriman'da herkesin dikkat ettiği bu yenileşme altı ay evvel başlamıştı (996): **Macit'le tanıştığı zaman. (997)**

- **Peki... (1044)** Söylerim (1045).

3.3.2.2. Şekilce Olumsuz Anlamca Olumlu İsim Cümleleri

3.3.2.2.1. Basit Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce olumsuz anlamca olumlu basit isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.3.2.2.2. Sıralı Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce olumsuz anlamca olumlu sıralı isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.3.2.2.3. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce olumsuz anlamca olumlu kesik isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.3.3. Yaban Romanı Olumlu İsim Cümleleri

3.3.3.1. Şekilce ve Anlamca Olumlu İsim Cümleleri

3.3.3.1.1. Basit Cümleler

Bununla beraber, onun iki üç yıl hep bu köyde oturduğunu ve son felaket gününe kadar burada kaldığını söyleyen de kendileri idi. (7)

Ben, burada diri diri, bir mezara gömülmüş gibiyim. (15)

İnsan içgüdüğü ise bozuktur. (29)

İstanbul'da zilletim olan şey burada şerefimdir. (46)

Bu, benim son süsüm, son gösterişim, son çalımımdı. (49)

Zira, burada, sakatlık hemen herkese mahsus bir hal gibidir. (54)

Salih Ağa'nın oğullarından biri kamburdur. (56)

Bekir Çavuş'un kızı Zehra kördür. (57)

O da gözleri imiş. (60)

Bunlardan başka, köyün iki meczubu, bir cücesi vardır. (63)

Gerçi, köye geldiğim ilk günden beri, daima, herkesten ayrı bir durumdayım. (65)

Türk köylüsünün ruhu, durgun ve derin bir sudur. (82)

Çünkü, bu ömrümün bütün hazin sergüzeştini ve yaşadığım anın ağır sıkıntısını unuttuğum tek saattir. (107)

Bu sesler, ıssız Anadolu ovalarının ortasında, tek yaşantı belirtisidir. (116)

Onu, köyünden kıskanır gibi idim. (123)

Ben, bu dakikadan itibaren iradesi başkalarının iradesine tâbi bir adamdım. (141)

Bavullarımın, çantalarımın arasında, ben de bir bavul, bir çanta gibiydim. (143)

Mehmet Ali, sadece dalgındı. (169)

Bu, ovaya bakan iki küçük pencere, kavak ağaçlarıyla tutturulmuş tavanından kuru otlar sarkan, tabanı toprak bir hücredir. (195)

Yatağım, İstanbul'da ne ise, gene odur. (198)

Köylülük hayatımın bir türlü katlanamadığım ve hâlâ halledemediğim en zor tarafı temizlik sorunudur... (202)

Çayın suyu ise bir akar balçıktır. (204)

Fakat, gerek kuyunun, gerek çeşmenin başı, her gün sabahtan akşama kadar doludur. (206)

Apdest alan ihtiyarlar, evlerine su taşıyan kadınlar, kızlar ve akla sığmayacak derecede pis oyunlarla oynayan çocuklar hep oradadır. (207)

Talim, terbiye, iyi örnek, bunların hepsi geçici şeylerdir. (217)

Bir gün, bir öğle üstü idi. (224)

Bizim Mehmet Ali, Bekir Çavuş, Salih Ağa ve Muhtar, hep orada idiler. (226)

Bahis, harp üzerine ve onun akıbetlerine dairdi. (227)

Salih Ağa, köyün zengin adamlarından biridir. (267)

Ökçesi basık pabucunun içinde, kara ve çatlak topuklu ayakları, ellerinden ziyade ortadadır. (270)

Eğer bunlardan birinin başparmağı oğulmakta ise Salih Ağa'nın canı bir şeye sıkılmış demektir. (279)

Fakat, sizin hakkınızda bir fesat kurmakla meşgulse, bu ayaklar, iki büküm, onun altında saklıdır. (282)

- Beyim, akıllı adamdır. (285)

Bu kıyısındaki sazlık ve bataklık toprağı kadar masraf ve emeğe bağlı iş. (293)

Ortalarında bir dolaplı kuyu vardı. (296)

Vakit, bir yaz akşamıdır. (300)

Ve siz, bir asma çardağının altında, bu âlemin rehavetli bir seyircisisinizdir. (304)

İşte, son zamanlar, bu benim biricik hülyamdı. (306)

Yeknesak ovayı ikiye bölen Porsuk Çayı şiddetli bir zelzelenin açtığı bir uzun, bir yılankavî yarık gibidir. (309)

Elinizi bir soksanız günün hangi saatinde ve hangi mevsiminde olursa olsun bir cerahat gibi ılıktır. (313)

Ve tepeler, birer urdur. (315)

Ve damlardan çıkan bütün hayvanlar, benimle beraber bu işe hayrettedirler. (324)

Kara, derin ve kadifemsi gözlerinde bir gam uzun ve güzel kulaklarında bir titrek duygu ve kafalarında derin düşünceler taşıyan hakimlerin şirin vakarı vardır. (337)

Bu çirkin, galiz tabiat ortasında tatlı ve cana yakın yalnız onlardır. (339)

Mehmet Ali'lerin bir boz eşeği var. (340)

Bütün evin işini gören odur. (341)

Her ayda, iki üç defa kâh Mehmet Ali'yi, kâh anasını, kâh kardeşini kasabaya götürüp getiren de bu eşektir. (346)

Çünkü, onca, paranın bereketlisi, pazarda kazanılandır. (352)

Zaten, yol uzundur. (354)

Oysa, Orta Anadolu'da bir köy donmuş bir konaktır. (369)

Ona göre dünya, bir uzun şerit gibidir. (380)

Ve bu şerit üstünde şehirler, ülkeler, kıtalar, adalar, sıra sıra, birer yol menzilini gösteren noktalar. (382)

Fabrikaları var. (385)

Bir karpuzu var. (397)

Mutlaka, Avrupa'da, bir cenaze alayı bundan daha ferahlıdır. (416)

Bir köşede oturmağa ve başkalarının geliş gidişlerini, oynayışlarını, yiyip içişlerini, giyinip kuşanışlarını kenardan seyretmeğe mahkûmdu. (419)

Delikanlılarla genç kızlar ve bunlar arasında kırkını geçmişler, çoğunlukta idiler. (422)

Ve hepsi birden, erkeği az dişisi çok bir küçük insan kümesinden ibaretti. (423)

Bu rakıslar, sürekli zıplamalardan ve sağa sola gidip gelmelerden husule gelen, yeknesak ve ağır birtakım danslardır. (425)

Bunlar arasında bazen Mehmet Ali'nin güveylik kınalı elleri de vardır. (439)

- Yabansınız da ondan, beyim. (461)

Benim damarlarımdaki kan onların damarlarında işleyen kandır. (465)

Türk “entelektüel”i, Türk aydını, Türk ülkesi denilen bu engin ve ıssız dünya içinde bir garip yalnız kişidir. (474).

Fakat okumuş bir İstanbul çocuğu ile bir Anadolu köylüsü arasındaki fark bir Londralı İngilizle bir Pencaplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür. (482)

Ve bahislerimiz hep topraktan, havadan, zamandan yakınmaktır. (490)

Sanki bir ağır ve zahmetli görev esnasında imiş gibi ciddi idi. (505)

İçerisinde tok tok vuran bu ses, onun incecik göğüs tahtasını hurdahaş etmeğe kâfiydi. (507)

Her vakit, her vakit bu cılız, soluk ve raşitik insanlar için kendi kendime sorduğum

budur. (509)

Yürüyüşlerinde bile olgun bir adam ağırlığı var. (527)

Sen, iki üvey ananın yavrususun. (536)

Mehmet Ali'nin üç dört yıllık bir ayrılıktan sonra evine geldiği gece gözümün önünde: (565)

Mehmet Ali'nin düğünü gözümün önünde. (568)

O gün her günden daha kasvetli, daha ağır bir gündü. (569)

Belki Anadolu'nun ücra bir kasabasında, Ankara'da, şuraya buraya asılmış, tek tük kandiller, bu zaferin tek şenlik aydınlıklarıdır. (577)

Ona göre, Kemal Paşa'nın açtığı yol, çıkmaz bir yolmuş. (587)

Hem de çok tehlikeli imiş. (588)

Sonra, “Avrupa” diye bir kraliçe varmış. (591)

Tehlikeli bir yolmuş. (594)

Bu kolsuzluğum, hem kendime, hem âleme karşı icat edilmiş bir boş bahane... (628)

Bu bir nisan günüdür. (631)

Havada bir yağmur kokusu var. (633)

Başı tıpkı onların başı gibi, kat kat sargılarla sarılı. (681)

Beli kuşaklı ve alaca pazen donlu bir kız. (682)

Bu, bir nevi oyun gibi. (692)

Derenin öbür kıyısında, ben, artık büsbütün başka bir adamdım. (715)

Şimdi, hafifim. (720)

Ben beladan artakalmış bir adamım. (732)

İki günden beri, köyde, olağanüstü zamanlara mahsus bir hal var. (742)

- Mübarek, büyük bir adam. (766)

Muhtarın evinde, Şeyh Yusuf'un oturduğu oda tıkabasa insanla dolu. (800)

Sırtında eskiden yeşil olduğu belli bir cüppe var. (802)

Fakat, o gün, düştüğüm hüznün sonsuzdu. (821)

Her ikisinin ruhu ile benim ruhum arasındaki uçurum, aynı derecede derin ve karanlıktır. (824)

Burada kavaklar daha serin. (842)

Dere daha berrak. (843)

Hiç şüphesiz, bunun ayakları çıplak ve belki topukları da çatlaktır. (864)

Bu, insan dışısında yeni gördüğüm bir haldir. (874)

Bekâret burada bir zırh gibidir. (877)

Bizim köyde, bir Süleyman vardır. (880)

Cennet, levent, gelgelli, kakhahası bol ve keskin bakışlı bir kadındır. (902)

Karısının yanında Süleyman, boynu bükük ve hep sırtan bir çocuktur. (907)

Süleyman bütün mânasıyla, Türk masallarındaki “Keloğlan” tipidir. (909)

Yerine göre Aşık Garip, yerine göre Yunus Emre'dir. (911)

Nasreddin Hoca bu döldendir. (912)

“Çobanla peri padişahının kızı” masalındaki kahraman da odur. (914)

Macerasını öğrendiğim günden beri, onun candan dostuyum. (916)

Süleyman, insan yadırgar bir yaratıktır. (918)

Onun en samimi dostlarından biri de Memiş'tir. (921)

Kulaklarında küpeleri vardır. (948)

Bu, Mehmet Ali'nin karısının sesidir. (965)

Mehmet Ali'nin yüzü bembeyazdı. (968)

Mehmet Ali'nin âsi bir hali var. (982)

Yavrusunu savunmaya hazırlanmış bir dişi kurt gibiydi. (991)

Sanki, bir teşebbüse hazırlanır gibi bir halleri var. (995)

- Öyle ama, şimdi tam iş zamanı. (1006)

Aramızdaki bütün anlaşmazlıklara rağmen yeryüzünde, o benim tek dostumdu.
(1040)

Dört arkadaştlar. (1051)

Asker kaçağı imiş. (1066)

On gündür Süleyman'ın evinde saklı. (1067)

Kadın, burada, bütün vahşi insan içgüdüleri ayakta, bir yırtıcı yaratık gibidir. (1081)

Öbür tarafında, âşık, tabiatın yenilmez, değişmez kör ve sakar güçlerinden bir parçadır. (1083)

Köyün imamı da beraberlerinde idi. (1113)

Bu iki meczubun, hiç konuşmaksızın, birbirlerini anlayan ve birbirine uzun, önemli ve samimi şeyler nakleden bir halleri vardı. (1152)

Bu sıcak yaz günlerinde iki köy arasındaki gidip gelmeler epeyce yorucu. (1157)

Toprak, ayaklarımın altında, bir volkanın fişkirmaları gibi sert ve sıcak. (1159)

Şu halde, gönlümüz her çiçekten bal alan bir arı gibidir. (1169)

Sıvanmış kolları, bileklerinden itibaren bembeyazdı. (1196)

Öyle ki, aramızda yalnız bir ağaç var. (1229)

Ve Salih Ağa benden davacıdır. (1246)

Salih Ağa bir otomat gibidir. (1266)

Sanki benim ağızımla onun kulağı arasındaki mesafe beş on kilometredir. (1268)

3.3.3.1.2. Sıralı Cümleler

Lâkin, işte böyle oldu ve böyle olması lazımdı. (20)

Gene onun için, hareketleri aksaktır, sesi ahenksizdir, neşesi yavan ve iğretidir. (31)

Eğer bunlardan biri ayakkabıyı, parmaklarının ucunda hafif hafif oynatmakta ise, biliniz ki, keyfi yerindedir. (280)

Buraya geldiğimin bilmem kaçınıcı haftası idi. (458)

Eli ayağı, bir ağacın henüz topraktan sökülmüş kökleri gibidir ve bilirim ki, vücudu, bir meşe kütüğü kadar sağlamdır. (496)

Biri demin seni döven anandır, öbürü de seni her gün döven, doğduğundan beri her gün döven yurdundur. (537)

İtaatli, kılıbık ve biraz da filozoftur, ruhunun sonsuz derinliği vardır. (910)

Bana bakıyor, fakat hiç tanımıyor gibi. (969)

Mehmet Ali'ye dedim ki:

- Memleketin, senin gibi usta askere çok ihtiyacı var. (996)

Bu, ister bir şehirli hanım, ister bir köylü kız olsun, ona, “bir taneciğim” diyen biziz. (1167)

3.3.3.1.3. Kesik Cümleler

Hiçbir intihar bu kadar şuurlu, bu kadar iradeli, bu kadar sürekli ve çetin olmamıştır (16). **Daha otuz beşimize basmadan her şeyin bittiğini, işin tamam olduğunu; aşkın, arzunun, ümit ve ihtirasın artık bir daha uyanmamak üzere sönüp gittiğini kendi kendimize itiraf etmek; kendi kendimize, bütün mutluluk ve başarı kapılarının kapandığını söylemek ve gelip, burada bir ağaç gibi yavaş yavaş kurumağa mahkûm olmak. (17)**

Mehmet Ali: “Gel beyim, seni bizim köye götüreyim,” dediği vakit, bu köyü, kafamın içinde olduğu gibi görmüştüm (22). **Hattâ Mehmet Ali'nin evini, hattâ bu odayı, hattâ, bu delikten seyrettiğim manzarayı... (23)**

Oysa, ben ne acayip, ne korkunçtum (72). **Bilâkis... (73)**

O vakit, bu çıplak ve yalçın oda, gerçek dünyadan daha geniş, daha ferahlı bir âlemin munis, sevimli ve her biri sihir ve füsunla yoğrulmuş mahlûkları ile dolmağa başlar (108). **Kendileri çekildikten sonra kokuları havada kalan dilber ve nadide kadınlar, sesleri bir ana sesinden daha yakın, daha dokunaklı arkadaşlar, nur çehreli ihtiyarlar, coşkun suya benzeyen berrak gözlü, Dante'nin Beatrice'i, Petrarka'nın Leonora'sı, Romeo'lar, Julietta'lar ve daha birçok tatlı hayaller.. (109)**

Nihayet, Mehmet Ali geldi (149). **Yanımda, bir metre yirmi santim boyunda bir gölge ile. (150)**

-Kaç yaşındasın sen bakayım (178)? - **On dört. (179)**

- Adın ne (180)? - **İsmail. (181)**

Şimdi, onun adamları taraf taraf Yunanlılarla, Fransızlarla dögüşüyor (258). **Hepsi öyle kahraman kişiler ki... (259)**

Ve tepeler... (314) Ve tepeler, birer urdur (315).

- Ah, beyim, bir düşün (376). **Yirmi üç yıl askerlik bu. (377)**

Çekirdekleri bir yana, çöpü, posası bir yana gider (387). **Buz gibi zeytinyağı. (388)**

Buz gibi zeytinyağı. (388) Aha, tıpkı İstanbul suyu gibi. (389)

- Girit'te, der, ben, sabun yapılırken gördüm (383). **Sabuna gelince... (390)**

Bir su, bir yeşillik. (394) Tıpkı bizim imamın anlattığı Cennete benziyor (395).

Bir karpuzu var (397). **Haleb'inkiler gibi bal. (398)**

Odanın bir köşesinde, zavallı küçük ve mustarip vücudunu seyrediyorum (514). **Bu vücut, her tarafı kırılmış, birbiri üstüne yığılmış bir külçe halinde. (515)**

Üç yaşında, dört yaşında yavrular görüyorum (525). **Hepsi, yüzlerine, kırk yaşında bir adam maskesi takmış gibi. (526)**

Yarın gençlik çağına gireceksin (539). **Lakin, o vakit de, o vakit de... (540)**

Eleme, kedere, hattâ sevince bir sınır tayin etmek... (558) Bunu, yalnız şehirlerde olur bilirdim (559).

Mehmet Ali'nin üç dört yıllık bir ayrılıktan sonra evine geldiği gece gözümün önünde

(565): **Sessizce, lambayı yere koyup çekilen ananın gölgesi. (566) Sıska bir çocuğun acıklı, kısılmış yüzü. (567)**

Vakit vakit, ayağım toprağın üstüne fırlamış bir söğüt köküne çarpıyor (648). **Ne sünepe, ne miskin, ne biçare ağaçlar. (649)**

Öğle saati. (651) Arasıra, bulutların içinden sıyrılan güneş, bir müddet enseme yakıp geçiyor (652).

Besbelli, başka yerler derken, İstanbul'u, İstanbul'un sayfiyelerini düşünüyorum (654). **Feneryolu, Göztepe, Erenköy... (655)**

- Bizim köy de uzak değil (705). **Te, şuracıkta... (706)**

Günün birinde, kavak ağaçları arasından, bir genç kızın gülümsemesi, bir derecik, bir atlayış. (723) Her şey değişiyor (724).

İki günden beri, köyde, olağanüstü zamanlara mahsus bir hal var (742). **Yalnız, herkes işini gücünü bırakmış, şunun bunun evinde hemen gizli diyebileceğim birtakım toplantılarda... (748)** Sonra genel bir avarelik, bir kendinden geçiş, gözlerde bir alışmadığım parıltı... (749)

- Geldi (753). **Ahmet'inkilerin odasında... (754)**

- **Şeyh Yusuf geldi beyim, Şeyh Yusuf. (764)**

- Peki, bu adamın şimdiye kadar size ne iyilikleri dokundu (774)? - **Çok, beyim. (775)**

Herkes, arkasından koşuyor (817). **Hattâ Mehmet Ali bile. (818)**

Nihayet, bir defa... (852) Nihayet bir defa, gene dereden köye doğru giderken onunla karşı karşıya gelmeyeyim mi (853)!..

Bundan, bir sabah, uluyan bir kadın sesiyle haberdar oldum (955). **Öyle bir uluma öyle bir uluma ki, sanki evde birisi ölmüş gibi. (956)**

- **Mehmet Ali, Mehmet Ali... (958)**

- **Zeynep Kadın... (960)**

İsmail... (961)

Bunlar belki, yarınki Türk zaferinin isimsiz kahramanları olacaklar (1054). **Belki de... (1055)**

Gece de yatağına alırmış (1069)?

- Süleyman'ın gözü önünde mi (1070)? - **He ya, biri sağ böğründe, öbürü sol böğründe... (1071)**

“Hele dokun, hele bir dokun, vallahi bir gün kalmam giderim” diye bağırmış (1091). **Bu “giderim” tehdidi (1092)...** Süleyman o günden beri, geceleri yorganın altına büzülüp zari zari ağlamaktan başka bir şey yapmıyormuş (1093).

Cennet Hanım, bize “dinsiz, imansızlar.” (1129) İmam: “Dinsiz de sensin, imansız da sensin. (1130) Haydi çık burdan (1131). Gayri şer'an Süleyman'ın yanında kalamazsın,” dedi (1132).

“Bu zahmet, bu meşakkat ne için?” diyorum (1161). **Bir hayal için, bir yabani çiçeğin gölgesi için. (1162)**

Ve önümde hep boz tepecikler. (1189) Toz toprak dalgaları. (1190) Lâkin, benim içimdeki orkestra, bunların hepsine hayalin erişemeyeceği kadar cazibeli birer dekor niteliği vermektedir (1191).

Koruluğa daha ilk adımımı atar atmaz, onunla karşı karşıya gelmeyeyim mi (1194)?
Beni görünce, gene o yabanî geyik tavırları... (1197) Gene o, ağaçların arasına saklanmalar koşmalar. (1198) Dönüp arkaya bakmalar. (1199)

Ve o kadar hazin, yalvaran bir sesle söylüyor ki (1225)... Tıpkı ağa düşmüş bir avın sesi. (1226)

3.3.3.2. Şekilce Olumsuz Anlamca Olumlu İsim Cümleleri

3.3.3.2.1. Basit Cümleler

Gerçi köyün içinde su yok değildir. (205)

Ben, yalnız sudan, gölgeden ve yeşillikten yoksun değilim. (410)

Çoğu biçimsiz, bücür, yusuvarlak veya lüzumundan fazla iri olmakla beraber aralarında kat kat kumaş yığınlarına rağmen, insana narin, körpe ve tombul hissini veren vücutlar da yok değil. (433)

3.3.3.2.2. Sıralı Cümleler

Mehmet Ali, bana: “Gel beyim, seni bizim köye götüreyim; buralarda, yalnız başına sersebil olursun” dediği vakit, bir Anadolu köyünün ne olduğunu bilmiyor değildim. (21)

3.3.3.2.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında şekilce olumsuz anlamca olumlu kesik isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2’ye bakınız).

3.3.4. Olumlu Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimlenmiş bir fiile dayanan ve fiilin bildirdiği iş, oluş ve hareketin, yargının gerçekleştiğini belirten cümleler olumlu fiil cümleleridir.

Dizdaroğlu (1974:285) olumlu fiil cümlesini yüklemi bir eyleme dayanan ve edimin yapılma ya da olmasını bildiren cümle olarak tanımlar. Türkçedeki bütün eylem tabanlarının olumlu olduğunu; olumsuzluk takısı ulanmadıkça, eylemlerle kurulu cümlelerin her zaman olumlu anlam taşıdığını belirtir. Olumlu eylem cümlelerini, “Biçimce ve anlamca olumlu eylem cümlesi, biçimce olumsuz anlamca olumlu eylem cümlesi” olmak üzere ikiye ayırarak inceler.

Yüklemi bir eyleme dayanan ve eylemin yapılma ya da olmasını bildiren cümle, olumlu eylem cümlesidir (Erdoğan 2006:111).

Dizdaroğlu (1974:285) yüklemi olumlu eyleme dayalı bütün cümleleri olumlu eylem cümlesi olarak değerlendirir. Yüklemi iki olumsuz eylemden oluşan ya da olumsuz soru cümlesine dayalı bir yüklem ile kurulan cümlelerin ise “biçimce olumsuz anlamca olumlu fiil cümlesi” olduğunu belirtir.

“Olmak” yardımcı eyleminin belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman, ya da geniş zamanlı ortaçlarının üçüncü tekil kişileri, yine “olmak” yardımcı eyleminin sorulu biçimiyle bir arada kullanılırsa, cümle anlamca olumludur ve kesinlik bildirir (Dizdaroğlu 1974:286).

3.3.5. Fatih-Harbiye Romanı Olumlu Fiil Cümleleri

3.3.5.1. Şekilce ve Anlamca Olumlu Fiil Cümleleri

3.3.5.1.1. Basit Cümleler

Şinasi, Neriman’a söylediği sözlerin onda bu akşam daha az alâka uyandırdığını anladıkça yükselen ve yorulan sesiyle cevabını bile alamadığı şeyler soruyordu. (4)

Nihayet bu yorgunluk, sesinden bütün vücuduna ve şuuruna geçti: (5)

Daima bir iki adım önde giden Neriman'ın yürüyüşündeki çevikliği, kıyafetindeki itinayı gören Şinasi, onunla kendisi arasındaki farkı hissetmekten de yoruluyordu. (7)

Geri dönerek tekrar Beyazıt'a doğru ağır ağır yürüdü. (17)

Neriman'ın misafir gittiği arkadaşı, Beyazıt'ın arka tarafında, yangın yerlerinde oturuyordu. (18)

O vakte kadar buna pek ehemmiyet vermeyen Şinasi, ilk defa olarak alındı. (20)

Adımlarını hızlaştırmak ona doğru yürüdü. (25)

Neriman ilk gelen Fatih-Harbiye tramvayına herkesten evvel atlamaya muvaffak olmuştu. (27)

O anda pek çok şeyler yapmak istediği halde, gözleri köşeyi ağır ağır dönen tramvaya takılıp kalmıştı. (29)

Kulakları uğuldamaya başladı. (33)

Arada bir, tramvayın uzaklaştığını unutarak, içine tekrar koşmak, büyük bir hareket yapmak için hamleler gelip gidiyordu. (36)

Hiçbir şey yapamayacağını anladığı vakit bütün vücudu gevşemişti. (37)

Sık sık aşağı kayan kemeçesini eline almıştı. (39)

Etrafını görmeğe başlıyordu. (40)

Uzaktan mektep çocuklarının haykırışlarını duyarak biraz daha toplandı. (42)

Kendi kendine ilk sorduğu şu olmuştu: (45)

Fakat buna cevap vermeden evvel, vaktiyle ona tabî görünen, fakat şu anda yeni bir mâna ile harekete gelen birçok şeyler hatırlamaya başladı: (47)

Neriman'ın Darülelhan'a uğramadığı günlerin sıklaşması, evine geç gidişleri, tuvaletine verdiği ehemmiyetin artması, Şinasi'yle konuşurken sesine dolan asabî titremeler ve bunun gibi, teferruatı unutilan, fakat yekûnunun intibâ kuvvetli bir surette hatırlanan küçük küçük birçok hadiseler kendi kendilerini hatırlatıyorlardı. (48)

Son zamanlarda bütün bu farklara dikkat eden Şinasi, aramak yorgunluğuna karışan gizli bir korku ile her hadiseyi ayrı ayrı eşelemekten çekinmişti. (49)

Hemen bir zihin gayretiyle muhakeme etmek istedi: (50)

Kendini bir daha toplayarak, yeni bir zihin gayretiyle muhakemesine devam etmeye çalıştı. (54)

İçindeki sesi yükselterek tekrar ediyordu: (55)

“Mademki ben Neriman'ın değiştiğine çoktandır dikkat ediyordum.” (56)

O sırada Neriman Şinasi'nin yüzüne bakmadan yürüyüvermişti. (59)

Bir kere, Şinasi'nin sorduğu ehemmiyetsiz bir şeye gayri tabî bir asabiyetle cevap vermişti. (62)

Şinasi birdenbire ayağını yere vurdu. (69)

Mühim bir şey daha hatırlamıştı. (70)

Fakat muhakemesine devam etmek de istiyordu: (71)

Şimdi de biraz evvel tramvaya atlayışı gözünün önüne geliyor. (73)

Hattâ bunun arkasından gayri hakikî bir takım sahneler tahayyül ediyor: (74)

Kendisi de Neriman'ın arkasından tramvaya atlıyor. (75)

Bunları tahayyül ederken, aynı zamanda, yarım kalan mantikî cümle, bütün bu hayaller arasında ses veriyordu: (77)

“Mademki ben Neriman'ın değiştiğini çoktandır farkediyordum.” (78)

Vezneciler'e doğru gideceği yerde Süleymaniye tarafına saptı. (82)

Şinasi, içinden bir şarkı mırıldanmaya başladı. (91)

Gene böyle yürüyordu. (97)

Fatih'e kadar yürüdü. (98)

Neriman'la aynı mahallede, aynı sokakta oturuyordu. (99)

Belki sekiz on defa çaldı. (102)

Hafif bir sesle okuyarak refakat ediyordu. (103)

Sonra birdenbire, hayretle sordu: (106)

Yemeğini yedi o. (115)

Şinasi, kömür tozu ve küf kokan bir taşlıkta, hiç kımıldanmadan duruyordu. (117)

Derunî asayişini temine çalışan Şinasi'nin muaşerete ait bir tereddüt geçirdiğini zanneden Gülter, tekrar etti: (118)

Titremeye başladı. (122)

Elindeki idare lâmbasıyla arada bir durarak Şinasi'nin yolunu aydınlatıyordu. (124)

Her basamağı gıcırdayan tahta merdivenleri ağır ağır çıktılar. (125)

Sonra Faiz Bey'le beraber odaya girdiler. (129)

Şinasi masanın başındaki sandalyeye ilişti. (132)

Şinasi sordu: (135)

Şinasi bunu hissetti. (141)

Fakat aldatmak zevkiyle karışık bir merhametle Faiz Bey'e gündüzki hâdiseden bahsetmemeye karar verdi. (142)

O Fahriyelere gitti. (144)

Ben ayrıldım. (145)

Galiba biraz saz yapacaklar. (146)

Demek Fahriye onu gece de alıkoydu. (147)

Başını önüne eğerek mırıldandı: (149)

- Olur bazen. (150)

Bahsi değiştirmezlerse hiç konuşamayacaklarını ikisi de anlayarak bir başka zemin aradılar. (154)

Şinasi masanın üstündeki siyah kaplı kitabı göstererek bildiği halde sordu: (155)

Gene Mesnevi'yi karıştırıyordum. (158)

Ve biraz şark edebiyatından, biraz musikiden bahsettiler. (160)

Faiz Bey ney çalardı. (161)

Konuşamayacaklarını anladılar. (163)

Hep dalıp dalıp uyanıyordu. (167)

Ayak seslerini teşhise çalışıyordu. (170)

Evin kapısına gelince komşuların pencerelerine baktı. (178)

Bu felâketten kaçmak istese nereye gidebileceğini tasavvur etti. (182)

Uzaklaşan otomobilin gürültüsünü işittikçe korkusu artıyordu. (183)

Fakat Neriman'ın bu sevincini paslı rezelerin gıcirtısı ve kapıyı gayet itina ile kapadığı halde çıkan gürültü ihlâl ediyordu. (185)

Birdenbire bütün vücudu korkuyla irkilmışti. (190)

Faiz Bey, Neriman'ın arkasından biraz baktıktan sonra, basamakları ağır ağır çıkmıştı. (195)

Sofada, yerde, gözüne bazı kâğıt parçaları ilişti. (196)

Epey düşündükten sonra Faiz Bey bunlara “konfeti ve serpantin” dendiğini hatırladı. (199)

Yatak odasına girince gene ayakta epeyce durdu. (200)

Göz kapaklarının aralığından içeriye sızan gündüz ışığının tamamıyla aydınlatamadığı loş bir zemin üstünde hep Maksim salonu gözünün önüne geliyor. (208)

Masanın beyaz örtüsü üstüne bir kokteyl damlası düşmüştü. (213)

Bu kelimeyi ilk defa dün gece işitti. (215)

Çok yabancı kelimelerin zihne takılan lâfzî garabetleriyle, Neriman bunu da kendi kendine tekrar ediyordu: (217)

Herkes sallanıyor. (221)

Macit'le akşam altıda, Löbon'da buluşmuşlardı. (224)

Ondan sonra gece yarısına kadar geçen şeyleri süratle ve muntazaman hatırlıyor. (225)

Odaya giren Gülter, Neriman'ı biraz daha uyandırıp, karyolaya doğru ilerlerken yüksek sesle söylüyordu: (227)

Karyolaya yaklaşınca, Neriman'ın üstüne eğilerek diyor: (230)

Bir derece daha uyanmıştı. (234)

Gözlerini kapayıp açtı. (237)

İyice dağılmayan uykusu tekrar bastırmakla tehdit ediyordu. (238)

Başını silkeliyordu. (241)

Ve düşünüyordu. (243)

Bir daha silkindi: (247)

- Saz yapmışlar. (250)

- Otomobille küçük hanımı getirmişler. (252)

Gülter odadan çıkınca, Neriman, ağır ağır başını tekrar yastığa koydu. (254)

Tahminlere başladı. (259)

Geceleyin Maksim’de, sonra otomobille dönerken, hele karanlık sokaklara girince ve yokuşu inerken duyduğu korku, içinde yeniden canlanıyordu. (260)

Başını yorganın altına çekerek barınacak yer arıyordu. (262)

Artık, aklına hep Şinasi geliyordu. (263)

Hep Şinasi’nin vakur ve muhtarip yüzünü hatırladı. (266)

Büyük bir utançla başı yastığın çukuruna batıyordu. (267)

Neriman çektiği bu azapların bir gece evvelki zevkin bedeli olduğunu da hissediyordu. (269)

İçine bir tevekkül geliyordu. (271)

Her şeyi sükûnla karşılamak cesaretini kendinde bulmaya başladı. (272)

Gülter, muzaffer bir tavırla ve güler yüzle içeri giriyordu. (275)

Neriman derin bir nefes aldı. (276)

Gülter anlattı: (277)

Çok sever sizi Neriman Hanım... (280)

Hanımfendi öldükten sonra bir siz kaldınız. (282)

Korktum doğrusu... (286)

Arkasından kendimi zorladım: (287)

Yan gözle yüzüme dikkatli dikkatli baktı. (289)

- Ben anlarım. (294)

Sabahtan beridir ilk defa yüzü güldü. (296)

- İkiyi geçiyor, küçük hanım. (303)

Neriman Darüelhan'a gideceği saati düşünüyordu. (304)

Şinasi o gün Darülelhan'a daha geç gitti. (308)

Sonra geçip geçmediklerini görmek için bir daha onlara baktı. (315)

Fahriye ile göz göze geldiler. (316)

Üçü de ağır yürüdüler. (318)

İkisi konuşurlarken Neriman susuyordu. (321)

Şinasi kuru bir:

- Evet, dedi. (324)

Neriman cesaretle devam etti: (325)

Söze böyle başlayarak masum insanlar gibi içi rahat ve neş'eli gülmek istiyordu.
(328)

Neriman devam etti: (330)

Fahriye arkadaşının imdadına yetişmek için sordu: (333)

Şinasi bir gün evvelki azaplarının hepsini hatırladı. (341)

Bugün Şinasi önde gidiyordu. (344)

Neriman tasdik etti: (350)

Hâlbuki çok eğlenmişti. (353)

Burada tecrübesi olan bir kadın gibi konuşmağa muvaffak olmuştu. (354)

Çünkü Şinasi bir gün evvel, Neriman'ın Fahriye'ye hiç uğramadığını ve Beyoğlu'na yalnız gittiğini biliyordu. (359)

Tam eski Darülfünun binasının önüne ve bir gün evvel ayrıldıkları noktaya gelmişlerdi. (361)

Hızla yürüyerek uzaklaştı. (363)

İstemediği halde ayrılmak azabını, bugün de Neriman çekiyordu. (364)

İki arkadaş yalnız kalır kalmaz bakıştılar: (365)

Fahriye mırıldanmıştı: (366)

Fahriye tekrar etti: (372)

İki arkadaş da konuşmadan epey yürüdüler... (374)

Neriman birdenbire boşaldı. (375)

Sinirlendiği vakit iplik kadar incelen ve sık sık asabî titreyişlerin kopardığı hırçın bir sesle söylenmeye başladı: (376)

Babam şark terbiyesi almış. (385)

Bırakacağım musibeti... (389)

Zaten bizim kısmı lağvedeceklermiş. (391)

Kendimden nefret ediyorum. (393)

Oturduğum mahalle, oturduğum ev, konuştuğum adamlar çoğu sinirime dokunuyor.
(394)

O Fatih meydanının önünden geçerken meydan kahvelerinde bir sürü işsiz güçsüz,
softa makulesi adamlar oturuyorlar. (395)

Dün Tünel'den Galatasaray'a kadar dükkânlara baktım. (400)

İnsan bir bahçede geziniyormuş gibi oluyor. (402)

Yürümesini, giyinmesini bilirler. (407)

Her şeyi bilirler canım... (408)

Şinasi'nin elleri gözümün önüne geldi. (410)

Kemençe çalarmış. (413)

Böyle elini parçalayan sazı parçalamalı. (414)

Neriman üst üste ve hiç durmadan söylüyordu. (418)

Fahriye ihtar etti: (420)

Dışarı çıkınca, Neriman, sözü hiç kesilmemiş gibi, derhal cereyanını bulan bir
heyecanla devam ediyordu. (423)

Fahriye, biraz evvelki hâdisenin bu sinirliliği uyandırdığını anlıyordu. (424)

Mevzua doğrudan doğruya girdi: (425)

- Senin deminki meseleye canın sıkıldı. (426)

Ekseriya uğrayıp oturdukları tanıdık bir kırtasiyeci dükkânının önünden de geçiyordu. (433)

Şinasi'nin onu çok mes'ut ettiğini itirafa mecbur oluyordu. (435)

Fakat, birkaç adım ileride, kaldırım üstüne sandalyelerini çıkarmış bir kahvenin önünden geçerken Neriman gene biraz hararetlendi: (436)

Daha güzel bir hayata karşı iştiyakını uyandıran bu kahvelere karşı kinini tekrar döktü. (440)

Tramvay bekleme yerine kadar geldiler. (441)

Fahriye her zaman oradan ayrılırdı. (442)

Durdular. (443)

Bir Fatih-Harbiye tramvayı yaklaşıyordu. (444)

Bu tramvay Neriman'da bütün arzuları şiddetle uyandıran bir münebbih hâline gelmişti. (445)

Onu görür görmez ani bir arzuya kapıldı: (446)

Fahriye razı oldu. (448)

Hemen tramvaya atladılar. (449)

Bu ümit Neriman'ın neşesini iade etti. (452)

Fakat tramvay biraz ilerledikten sonra, Neriman parmağıyla Fahriye'ye caddede bir şey gösterdi: (453)

Mezarlar arasında yaşıyoruz. (457)

Galatasaray'dan Tünel'e doğru yürüdüler. (458)

Neriman Beyoğlu'na çıktığı vakit, halis Türk mahallelerinde oturanların çoğu gibi, kendini büyük bir seyahat yapmış sanırdı. (459)

Gene Fatih uzakta, çok uzakta kaldı. (460)

Bir ıtriyaat mağazasının camekânı önünde durdular. (463)

Bir gün Şinasi'yle bu ıtriyaat mağazalarından birinin camekânı önünde durmuşlardı. (465)

Çantasındaki esans şişesini doldurmak vesilesiyle mağazaya girdiler. (468)

Neriman bu mağazaların sessizliğine de şaşıyordu. (470)

İçeride kalabalık olduğu halde müşteriler pek az konuşarak, âdeta bir dilsiz gibi işaretle meram anlatarak istediklerini alıyorlardı. (471)

Satış memuru kız, esans şişesini doldururken Neriman bir şey hatırladı: (473)

Küçükken babası onu Ramazanda Beyazıt sergisine götürürdü. (474)

Löbonun önünden geçtiler. (480)

Müsait bir kıyafette olmadığını da düşünüyordu. (484)

Kadın yanlarından geçerken Macit'e başıyla selâm verip yürümüştü. (495)

Mırıldandı: (497)

- Geç kalırız. (500)

Bu, Neriman'ı biraz evvelki heyecanının artığından kurtardı. (504)

Oturdular. (505)

Fahriye'nin de hayranlığını yüzünden görmek istiyordu. (510)

Macit gecedен bahsetti. (512)

Arkadan hararetle ilâve etti: (514)

Çok eğleniriz. (518)

Ben gene sizi Neriman'la beraber eve kadar götürürüm. (519)

Macit Neriman'a döndü: (521)

Kendini toplayarak zorla gülümsediği hâlde vakit geçmişti. (527)

İtiraf etmeye mecbur oldu: (528)

- Siz isterseniz her şeye muvaffak olursunuz. (530)

- Çalışırız. (531)

Neriman Löbon'dan çıkıp Fatih'e gelinceye kadar hep bunu düşündü. (535)

Muhakkak gitmeli. (537)

Onu en çok para meselesi düşündürüyordu. (539)

Daha bir ay evvel, yeni mantosunu, yeni iskarpinlerini yaptırmak için babasını ne büyük fedakârlıklara sevk etti: (541)

Fakat Neriman, sımsıkı, açılmamak üzere kapanmış imkân kapılarının hepsini kurcalıyordu. (544)

Saydı: (546)

Son hâdisenin fena tesirini silmek, babasının itimadını yeniden kazanmak, onun zaaflarını yeniden uyandırmak için bu müddet ona kâfi göründü. (548)

Hayatında bu kadar çok istediği şeylerin hemen hepsi olmuştu. (550)

Bu düşünceler onu yolda susturdu. (551)

Fakat Fahriye ona ne düşündüğünü sordu. (553)

Onunla konuşulamayacak günler olduğunu annesi de, kız kardeşi de bilirdi: (561)

Torba yere düşmüş. (569)

Yerdeki halının bir ucu kıvrılmış. (570)

Bu manzara da Şinasi'yi rahatsız etti. (576)

Dışarıda yapılacak hiçbir şey olmadığı için eve gelmişti. (579)

Gözü hep koltuğun kenarında yere düşmüş kemeçe torbasına gidiyordu. (581)

Nihayet, muvaffak olamayacağını anlayarak geriye döndü. (585)

Fakat aczini anlayınca birdenbire isyan etti. (586)

Hayatının bütün felâketleri, bazen bir torbayı bile yerinden kaldıramayacak kadar iradesiz olmasından geliyordu. (587)

Ve bu lüzumlar birbirini çekip hatırlatarak, saatlerce, günlerce uğraşılsa bitirilmeyecek bir iş yığını halinde karşısına çıkardı: (593)

Oturabilmek için hiç değilse bir tanesini düzeltmeli. (598)

Fakat cinnete kadar gidebileceğini hissettiği bu zihnî kargaşalıktan ürktü. (600)

Masanın kenarından sarkan notayı düzeltmek istedi. (603)

Yaptığı işi istememesi notaların sıkletini arttırıyordu. (606)

İnat etti. (607)

Fakat serbest kalan öteki eline bir vahşîlik, bir hoyratlık, bir şirretlik gelmişti. (608)

Bütün ruhunu birtakım lâhnlere ve nağmeler sarmaya başladı. (616)

Aynı makamdan birçok şarkıların parçalarını birbiri ardı sıra içinde mırıldanıyordu.
(617)

Onları zaptedebilse bir veya birkaç şarkı besteleyebilirdi. (619)

Kız kardeşi, Neriman'la beraber içeri girmişti. (627)

Nezahet de gelecek. (631)

Eve gidiyorum. (636)

Şinasi'nin kız kardeşi de reddetti: (639)

Yürüdü. (651)

Öksürdü. (653)

Şinasi yokuşu bir solukta çıktı. (655)

Karanlık bu mahallelere erken basar. (656)

Evvelce dikkat bile etmediği küçük şeylere bugün ehemmiyet veriyordu. (658)

Mindere uzandı. (659)

Odaya geceyi erken getiren bu kafeslerin deliklerinde, karanlıkların git gide lâpalaşmasına bakıyordu: (660)

Beyaz tül perdeler karardı. (662)

Neriman gözlerini kapadı. (672)

Çocukken o bu kokuyu severdi: (674)

Hastalığa, ölüme ve bunlardan daha korkunç, yüzleri karanlıkta kalan ve hüviyetleri meçhul bir takım felâketlere ait kokular uyandırıyorlardı. (678)

Birdenbire canlanmıştı. (681)

Kapıya kadar koştu. (683)

Neriman biraz geride durdu. (685)

Gülümsüyordu. (686)

Babasına yaranmak için bir fırsat aradı. (687)

Babasıyla beraber yemek odasına girdiler. (689)

Neriman hemen ona doğru bir sandalye itti: (690)

Sonra Gülter'e döndü: (694)

Bu farkın babasına yapacağı tesirden istifade etmek istiyordu. (697)

Gülter sordu: (698)

Bu ihtar mutfağa doğru koşan Neriman'ın canını sıkmıştı. (706)

Vaktiyle böyle teferruata hiç ehemmiyet vermeyen babasının bu tasarruf endişesi, malî vaziyetinin çok fena olduğunu gösteriyordu. (707)

Neriman birdenbire me'yus oldu. (709)

Utandı. (712)

Bütün emellerinden vazgeçmeyi düşündü: (713)

Hattâ Neriman buna karar bile veriyordu. (715)

Büyük bir teessür içinde mırıldandı: (716)

Gülter bağırıyordu: (719)

Sonra ilâve etti: (721)

Kömürü boşaltırken bir eli simsiyah olmuştu. (729)

Fakat tenekede su bitmişti. (731)

Gülter suyu getirirken, Neriman biraz evvel babası için duyduğu merhameti şimdi kendisi için hissediyordu. (733)

Neriman sinirlendi: (737)

Bekliyordu. (739)

Gülter koştu. (740)

Neriman'ın rengi uçmuştu. (741)

Titremeye başladı. (742)

Gülter, küçük hanımın tehlikeli asabiyetini bildiği için acele ediyordu. (743)

Kaç kere sinirden bayıldığı için korkmaya başladı. (746)

İki eliyle musluğun taşını sımsıkı tuttu. (747)

Gülter yalvarıyordu. (749)

Hâlâ babasına karşı ev kadını görünmek istiyordu. (753)

Neş'eli bir yemek yediler. (756)

Kızının yemeğini methetti. (758)

Bütün gece neş'eli geçti. (760)

Birdenbire, silkindi. (769)

Kucağına ağır bir şey düşmüştü. (770)

Sarman; hanımının bu gaflet dakikalarını fırsat bilmiş gibi yakındaki minderin üstünden kucağına atlamıştı. (772)

Neriman hafifçe Sarman'ın başını okşuyordu. (776)

Zekâsının bakir ve mahrem bir tarafını göstermek isterken babasının karşısında soyunacakmış gibi utanıyordu. (791)

Epeyce tereddütten sonra nihayet söyledi: (793)

Bu sözün bir mukaddime olduğunu anlamayarak tekrar gözlerini kitaba indirirken, Neriman söylemek istediği şeyleri unutmaktan korkarak hem de neticeyi çabuk almak isteyerek, sinirli bir acele ile anlattı. (796)

Biraz düşünerek kelimeyi buldu: (802)

- Bütün Şark kedilere benziyor... (803)

Bu mülâhaza Faiz Bey'i güldürmüştü. (804)

- Garp da köpeklere benziyor. (806)

Durdu. (807)

Halbuki pek çok şeyler düşünmüştü. (809)

Gene şaşırıldı. (811)

Faiz Beyin bir suali bu izahı istedi: (812)

Faiz Bey gözlüğünün üstünden kızına hiç inhiraf etmeyen bir dikkatle bakıyordu.
(814)

Neriman devam etti: (816)

Faiz Bey hafif bir acılık ilâve olan tebessümüyle başını salladı. (822)

Aylardan beri kızının zihnini işgal eden bu meseleyi seziyordu. (823)

İşte bu gece, keyfiyet apaşikâr meydana çıkıyordu. (824)

Neriman da güldü: (832)

- Ama biz olmasak açlıktan geberir. (833)

- Senden başka bu kitabı pek çok insan okuyor. (860)

Frenkler de okuyor. (863)

Faiz Bey bu kadar dersi kâfi gördü. (873)

Neriman da kalkmıştı. (875)

Sonra gerinerek hanımının ayakları arasında dolaştı. (877)

Hâlâ mırılıyordu. (878)

Sonra, kapıdan çıkan babasına işittirmek için ilâve etti: (881)

- Ben miskin mahlûklardan nefret ediyorum. (882)

Neriman günleri sayıyordu: (883)

Ve hemen yataktan atladı. (885)

Macit'ten ayrıldığı zamandan beri geçen bu üç gün içinde babasını ne dereceye kadar kazanabildiğini hesap etti. (891)

Kazandığı kadarını da bir kumarbaz gibi dün geceki münakaşada vermişti. (893)

Neriman, biraz evvel verdiği karar yüzünden, soğuk bulduğu bu lâtifeyi güler yüzle karşıladı. (900)

Babasının şefkatten ziyade kinle ve tahakküm hırsıyla karışık bütün fena istihzalarını müphem bir suretle hatırlayarak öfkeleni. (905)

Zaten bu evde sıkıntıdan patlıyorum. (913)

Bu salaş evde çıldırırđınız. (916)

Faiz Bey birdenbire sustu. (917)

Neriman babasının bu ricatı üzerine ilâve etti: (920)

Neriman'ın gözleri doldu. (923)

Bu, Faiz Bey'e tesir etti. (925)

Hiç konuşmadan kahvaltı ettiler. (930)

Faiz Bey'in de, Neriman'ın da renkleri uçmuştu. (931)

Birbirine belli etmeden bunu gördüler. (932)

Daha genç olan kendini daha evvel topladı. (933)

O daha kuvvetli, hattâ karşısındaki ihtiyarın bu küçük vicdan azabından nasıl istifade edebileceğini düşünecek kadar hain tasavvurlar beslemeye cür'et ediyordu. (935)

Bunun için, babasına karşı güvenmiş ve kederli görünmeye karar verdi. (936)

Kahvaltısını yarıda bırakarak odasına çıktı. (939)

Kendine ait bir şeyi ezdiği için bu zaferin acı tortusunu da hissediyordu. (940)

Fakat omuzlarını silkti: (941)

Yakın bir istikbal üzerine şuurundan bazı soluk ışıklar sıcıyordu: (944)

Gözlerini o tarafa doğru çevirebilse, bakabilse, bir hafta veya bir ay sonrayı görebileceğini anlıyordu: (945)

Hep gözünün önüne Şinasi gelmeye başladı: (947)

Cevabını kendi kendinden ısrarla beklediği bir soru sordu: (948)

Düşünüyordu: (951)

Maarif evrak müdürlüğünden tekaüt edilmişti. (959)

Fatih'teki bu eve taşındılar. (961)

Orada Şinasi'nin kız kardeşi Nezahet'le tanıştı. (963)

Aynı semtte ve aynı mahallede oturdukları için mektebe beraber gidip gelmeğe başladılar. (964)

Faiz Bey biraz ney çalardı. (965)

Nezahet'in kardeşinin kemeçe çaldığını öğrenince onunla tanışmak istedi. (966)

Faiz Bey, Şinasi'yi oğlu gibi sever. (968)

Dinlerken gözlerim yaşarıyor. (972)

İkisi de şarka ait birçok şeyleri, Şinasi alaturka musikiyi, Faiz Bey tasavvufî edebiyatı çok seviyorlardı. (977)

Sık temaslarla, birbirlerinin malûmat ve ihtisaslarını mübadele ettiler. (978)

Azami derecede müsamahakâr davranmıştı. (980)

Şinasi ile Neriman, âdeta gece gündüz beraber yaşadılar. (981)

Hemen her gece Şinasi Faiz Bey'e uğruyordu. (983)

Bunlar hem iki kardeşe, hem karı kocaya benziyorlardı. (988)

Ve iki kardeşi, iki sevgiliyi, iki zevç zevceyi birbirine bağlayan bütün duyguları hissetmeye başladılar. (989)

Mahallede doktorun tavsiyeleri üzerine geciken nikâhları bekleniyordu. (990)

Zamanın çirkin şekillerine intibak etmeyen Şinasi'nin sessizliği ve tabîliği, ona semtin muhabbetini kazandırmıştı. (992)

Fakat son aylar zarfında, Neriman'ın halindeki başkalıklara muhiti de dikkat etmeye başladı. (994)

Neriman'da herkesin dikkat ettiği bu yenileşme altı ay evvel başlamıştı: (996)

Darülelhan'ın alafrağa kısmında keman dersi almaya gelen Macit'i, arkadaşları Neriman'a tanıttılar. (999)

Beyoğlu'nda, arada bir gizlice buluşuyorlardı. (1001)

Birçok Türk kızları gibi, Neriman da, ailesinden ve muhitinden karışık bir telkin, iki medeniyetin ayrı ayrı tesirlerinin halitasını yapan muhtelit bir içtimaî terbiye almıştı. (1005)

Galatasaray'dan çıkan ve tahsilini Avrupa'da bitiren büyük dayısı ve kızları,

Neriman'da Garp hayatına karşı incizap uyandırmışlardı. (1008)

Lozan sulhundan sonra, resmî Türkiye'nin de kanunla herkese kabul ettirdiği bu asrileşme, Neriman'ın ruhunda gizli gizli yaşayan bu iştihaya en kuvvetli gıdasını vermişti. (1010)

Akraba ve arkadaşlarından, örneklerden, gittikçe medenileşen İstanbul'un dekorundan, kitaplardan, resimlerden, tiyatro ve sinemalardan gelen bu telkinler, yeni kanunlarda müeyyidesini bulmuş oluyordu. (1011)

Genç kız, iki ayrı medeniyetin zıt telkinleri altında, gizli bir derunî mücadele geçiriyordu. (1013)

Şinasi, Neriman'ı daha ziyade maziye ve ananeye çekti. (1014)

Neriman'ın ruhundaki yeniye iştihayı senelerce uyuttu. (1016)

Macit'le Neriman tanışınca Şinasi için güçlük bütün bütün arttı. (1018)

Bu iki genç, Neriman'ın ruhundaki iki cepheyi bütün vuzuhuyla şuura çıkardılar. (1022)

Neriman Macit'i tanıdıktan sonra kendi kendisini daha iyi tanımıştı. (1023)

Neriman bütün bunları müphem olarak, tarihleri birbirine karıştırarak, takdim ve tehirler yaparak düşündü. (1024)

Bu muharebeye sahne olan kendi ruhunu seyretmek ona büyük bir alâka ve zevk veriyordu. (1025)

Fakat gene kendi kendine sordu: (1028)

Ben onu görüyorum. (1039)

Göreceğim geldi. (1042)

Bana bir peşrev notası getirecekti. (1043)

Söylerim. (1045)

Neriman, babası odadan çıktıktan sonra bu suale cevap aradı. (1047)

Fakat bir taraftan da Şinasi'ye karşı nasıl hareket edeceğini düşünüyordu. (1048)

Macit, Macit'in daveti, balo gibi az çok muayyen vakaların doğuracağı mukadderatı tahminden de kaçtı. (1053)

Fakat, herhalde, Şinasi'yle baş başa kalmak da istiyordu. (1054)

Zaafı meydana çıkmıştı. (1062)

İzzeti nefsinin bir tazyikiyle, bu zaafını aşktan başka şeylere, itiyada ve dostluğa atfetmek istiyordu: (1064)

Öğleden sonra evden çıktı. (1067)

Babası, Şinasi'yi görmesini ve çağırmasını bir kere daha tembih etmişti. (1068)

O gün, Şinasi'yi görebileceği saate kadar Darülelhan'da sıkıntılı anlar geçirdi. (1069)

3.3.5.1.2. Sıralı Cümleler

Neriman ve Şinasi Darülelhan'dan beraber çıktılar, Vezneciler'e kadar beraber

yürüdüler. (1)

Beyazıt'ta bir arkadaşın davetine geciken Neriman koşuyor, Şinasi'yi biraz geride bırakıyordu. (2)

Kolunun altına sıkıştırdığı kemeçe ağır geliyordu ; hafif uzamış tıraşı, aynaya bakılmadan bağlanmış boyunbağı, kemeçe sürtünüşleriyle sağ dizi ütü tutmaz bir hale gelen pantolonu, tozlu potinleri, Şinasi için ayrı birer mesele oldular, kendilerine dikkat ettirmeye başladılar ve ağırlaştılar. (6)

Beyazıt'a kadar çıkmak istemedi, eski Darülfünun binasının önünde durdu; ayrılmak arzusuna benzer bir hareket yaptı. (8)

Neriman da hemen durmuş, elini uzatmıştı; fakat onun gizli bir sevinçle karışan bu acelesi, Şinasi'yi tereddüde düşürdü ve ayrılmak azabını arttırdı. (9)

Neriman'ın elini bırakamıyor, ayrılığı geciktirmek için lüzumsuz şeyler söylüyordu. (10)

Sabırsızlanan genç kız, biraz şiddetle elini çekti, kurtardı, koşarak uzaklaştı. (11)

Ne tarafa yürüyeceğini kestiremedi, birkaç adım attıktan sonra geriye döndü, o anın boşluğunu doldurmak için bir cigara aradı, paketini açtı ve boş buldu. (13)

Tütüncüye giderek bir cigara aldı ve camın kenarına asılı bir akşam gazetesinin ilk sayfasına göz attı: (14)

Gazeteyi aldı, katladı, ceketinin dış cebine soktu. (16)

Zaaf anlarında, insanın can sıkıcı bir vakıayı tahsis edemeyerek umumileştirmesi ve bir felâketi aynı seri içindeki bütün menfi ihtimallere teşmil ederek hepsini hakikat gibi

görmesi yüzünden Şinasi de, Neriman'ın arkadaşı tarafından davet edilememesinin hususî sebeplerini araştıramıyor, bütün Darülelhan kızlarının kendisinden hoşlanmadığını zannetmeye kadar varıyordu. (21)

Cigarasını yaktı ve kibriti çakarken aşağı kayan kemeçesini koltuğuna sıkıştırmak için, itiyat haline gelmiş hareketini yaparak yürümeye devam etti. (22)

Beyazıt meydanına gelince tramvay bekleme yerinde Neriman'ı gördü, şaşırarak birdenbire durakladı. (23)

Fakat Neriman'ın hem kol saatine, hem de tramvayın geleceği tarafa sabırsızlıkla baktığını görünce, arkadaşına gitmediğini anladı, ona görünmek istemeyerek sıra kahvelerin arasına çekildi ve onu uzaktan seyretti. (26)

Tramvayın arkasından koşmak, içine atlamak arzusuyla Şinasi'nin vücudu birdenbire gerildi ve gevşedi; büyük bir hareket ihtiyacile üç dört adım koştu ve durdu. (28)

Başına kan doldu ve dışarı âlemle bütün alâkaları kesilir gibi oldu. (31)

Vücudu hep geriliyor ve gevşiyordu. (34)

Cigarası yarısına gelmediği halde, farkında olmadan paketini çıkardı, bir cigara daha yaktı ve yanlışlıkla, yeni yaktığı cigarayı yere atarak eskisini içmeğe devam etti. (38)

Sokağın kenarında, bahçe haline getirilen kahvedeki masalardan birine sallanarak ilerledi, bir sandalyeye çöktü. (43)

Bir kere düşünmeye başlayacak olursa, kahvecinin sualleriyle rahatsız edilmemek için hemen kahvesini ısmarladı, getirtti, bir cigara daha yakarak düşünmeye başladı. (44)

“Mademki ben Neriman'ın değiştiğini çoktandır farkediyordum...” diye başladı. (51)

Zaten şuurunda büyük çatlaklar peyda oluyor, oralardan içeriye birçok insicamsız hatıralar boşalıyordu. (53)

Fakat araya gene birçok hatıralar girdi ve mantıkî silsileyi bozdu. (57)

Bundan yirmi gün evvel Neriman Darüelhan'dan erken çıkmıştı; gene ayağında yeni yaptırdığı bu dekolte rugan iskarpinler ve üstünde bu filizî manto; mektebin kapısında birbirinden ayrıldılar. (58)

Belki de bu, gizli kararları belli etmesinden korkulan gözleri serbest bırakmak içindi; belki de bunun için başını başka tarafa çevirmişti ve bugünkü gibi korkarak uzaklaşmıştı. (60)

Sonra bir anda, bütün renkler, çizgiler, sesler, parıltılar, kokular, son süratle giden bir otomobilin içindeki adamın ihsasları gibi hep birbirine karışıyor, sisleniyor, bulanıyor. (79)

Yanı başındaki masaya gelen adamların dikkatinden sıkılan Şinasi ayağa kalktı ve kahveden çıktı. (80)

Meydana yürüdü, karşı tarafa geçti. (81)

Kim bilir, kaç defa bu yollardan beraber geçtiler. (83)

Liseden çıkar ve Süleymaniye'nin köşesinde görünürdü. (87)

Kolunda çantası, başı önüne eğilmiş, gözlerinde korku ve dudaklarında tebessüm, Şinasi'nin yaklaştığını görünce korkusu giden ve sevinci artan gözleriyle yere bakar, hafifçe kızarırdı. (88)

Sonra yan yana, hiç konuşmadan, epey yürürler ve buluşmanın ilk zevkini bu sükût içinde daha çok hissederlerdi. (89)

Kim bilir, kaç defa bu yollardan beraber geçtiler. (90)

Son zamanlarda bu havayı çok seviyor ve çok çalıyordu: (92)

Daha dün akşam, Neriman'ın babasıyla, bu şarkıyı üç dört kere beraber geçtiler ve ihtiyar adam da bu havayı çok sevdi. (94)

Bu akşam bütün bu sokaklardan hızla geçti, evine geldi, odasına çekildi ve kemeçesini torbasından çıkararak o şarkıyı çalmaya başladı. (100)

Hava bittikten sonra aynı makam içinde geziniyor, gene o şarkıyı çalıyordu. (101)

Yemekten sonra dışarı çıktı ve Neriman'ın evine gitti. (104)

Kapıyı açan Gülter, Şinasi içeri girdikten sonra bile, hâlâ başını uzatıp dışarıya bakıyor, gülüyordu. (105)

Ben şaka için dışarıda saklandı zannettim. (111)

Şinasi yabancı bir yerde imiş gibi etrafına bakındı ve mırıldandı: (112)

Gülter, bu duruşun manasını anlayınca, Şinasi'yi harekete getirmek için birkaç adım yürüdü ve sessiz bir telkinle onu da çektikten sonra:

- Buyurun siz, dedi, küçük hanım da neredeyse gelir. (123)

Yukarı sofada, bir oda kapısının eşiğinde, Neriman'ın babası Faiz Bey, bir elinde kitap, öbür elinde gözlükle duruyor, merdivenlerden çıkanlara bakıyor, Şinasi'ye aşinalık etmeden bir şey arar gibi görünüyordu. (126)

- Yalnız mısın oğlum? diye sordu ve Neriman'ın beraber olmadığını anlayınca

mırıldandı: (127)

Neriman'ın babası odanın ortasında durdu, biraz düşündü. (130)

Sonra ağır ağır yürüyerek, odanın köşesindeki minderde her zamanki yerine oturdu, hafifçe titreyen eliyle kitabını ve gözlüğünü yanı başındaki masanın üstüne bıraktı ve önüne eğilmiş başını hiç oynatmayarak en ciddî zamanlarına mahsus bir bakışla yalnız gözlerini Şinasi'ye doğru kaldırdı ve onun hâlâ ayakta durduğunu görünce, böyle zamanlarda merasim olmayacağını ima eden sitemli bir sesle:

- Otursana, Şinasi Bey! dedi. (131)

Faiz Bey'in başı hâlâ kıvıldamıyor, fakat titreyerek hafifçe sallanıyordu. (133)

Nihayet ağır ağır başını kaldırdı ve bir şey söylemesini ister gibi Şinasi'nin yüzüne baktı. (134)

- Biliyorsun ya, geçen ay, bir kere daha geç gelmişti. (137)

- Bu akşam, dedi, Darülelhan'dan beraber çıktık. (143)

Faiz Bey, gene, yalnız gözlerini kaldırarak Şinasi'ye sert sert baktı, sonra derin bir nefes aldı. (151)

İkisini de birleştirmesi lâzım gelen hakikat, Şinasi'nin muvaffakiyetsiz bir tabiyesi yüzünden, aralarına bir düşman gibi girmişti ve onları birbirinden uzaklaştırıyordu. (153)

Şinasi müsaade istedi ve evden çıktı. (164)

Faiz Bey masanın üstünü düzelttikten sonra lâmbasını aldı, karşıdaki yatak odasına geçti, kapının eşiği kenarında duran idare kandilini alarak büyük lâmbayı söndürdü ve

yattı. (165)

Ara sıra, uykusu derinleştiği halde, yattığı yerden fersahlarca uzak bir yere gitmiş de iki dakikada geriye dönmüş gibi, baş döndürücü bir sürat hissiyle gözlerini açıyor ve küçük seslere dikkat ediyordu. (168)

Uykusu ne kadar derinleşirse derinleşsin, samiası uyanık kalıyor ve gecenin karışık seslerini ayıklamaya uğraşıyordu. (171)

Nihayet yataktan kalktı ve pencerenin önüne oturdu. (172)

Ara sıra, cumbadan başını uzatarak hava gazıyla aydınlanmış yokuştan inen gece yolcusuna bakıyor ve erkek olduğunu görünce başını içeri alıyordu. (173)

Yokuşun başında bir otomobil durduğunu motor gürültüsünden anlamış ve tekrar cumbadan bakmıştı. (174)

Neriman otomobilden atladı ve yokuşu hızla indi. (177)

Kalbi o kadar şiddetli çarpıyordu ki, bu ses bütün mahalleyi uyandıracakmış gibi ürktü ve elini göğsüne götürdü. (179)

Anahtarı kilide soktu, fakat çeviremedi; kol demiri vurulmuşsa, kapıyı çalmak, evdekileri uyandırmak lâzım gelecekti. (180)

Anahtarı çevirdi ve kapı açıldı. (184)

Neriman taşlıkta durdu ve evi dinledi. (186)

Uzakta, merdivenin ilk basamağında, Gülter'in bıraktığı idare lâmbası, fitili açık kaldığı için tütüyor, isli şişeden sarı ve çürük bir ışık geliyordu. (187)

Neriman ayaklarının ucuna basarak merdiven başına geldi, idareyi eline aldı, önüne bakarak ve merdivenleri gıcırdatmamak için bir eliyle tuttuğu tırabzanlarla vücudunun ağırlığını paylaşarak birkaç basamak çıktı. (188)

Biraz durdu ve başını kaldırıncı, merdivenin dönemeç yerindeki küçük boşlukta, bembeyaz bir şekil gördü. (189)

Bir basamak geriye indi ve gözleri babasının gözleriyle karşılaşınca başını önüne eğdi, kaldı. (191)

Faiz Bey orada, beyaz takkesi ve beyaz entarisiyle hareketsiz duruyor, ona bakıyordu. (192)

Neriman basamağı çıkmak kuvvetini bulamadı, fakat orada durdukça bayılacak gibi oluyordu. (193)

Uçurumun kenarında bir tepeye tırmanan insanların gayretiyle bütün kuvvetini topladı, birkaç basamak daha çıktı, babasının önünden geçtikten sonra hızla atıldı, iki basamağı birden atlayarak sofaya geldi, kapıdan küçük bir aralığa girerek yatak odasına koştı, kapıyı kilitledi ve evvelâ soyunmadan kendini yatağa arka üstü bıraktı. (194)

Oda kapısına bıraktığı küçük lâmbayı alarak yere eğildi; bu kâğıtları avucuna aldı ve doğrularak baktı. (197)

Avucunu sıkıyor ve renkli kâğıtları buruşturarak bir şey dinler gibi etrafına bakıyordu. (201)

Kulağında hâlâ bir otomobil gürültüsü vardı, sokakta hâlâ bir ayak sesi arıyordu, hiçbir şey düşünmüyor ve arada bir avucunu açarak, serbest kalınca birer solucan gibi kımıldamaya başlayan buruşuk renkli kâğıtlara bakıyor, fakat onları bir görüyor, bir gözden kaybediyordu. (202)

Neriman ertesi gün geç uyandı ve yatağın içinde saatlerce kaldı. (203)

Geceye ait hatıralar da onu serbest bırakmıyor, yatağın içinde saatler geçtiğini hissettirmeden onu oyalıyor, yaşanırken ehemmiyet verilmeyen birçok hatıraların küçük teferruatı üstünde onu düşündürüyordu. (205)

Gözleri açıldıkça kamaşıyor ve kendiliklerinden yarı kapanıyor. (207)

Başını silkeliyor ve hararetle şakaklarıyla yastığın soğuk taraflarını arıyor, yanaklarını oraya sürüyor, bu muvakkat serinliğin verdiği uyanıklık geçince yeniden Maksim salonu gözünün önüne geliyordu. (212)

“ İsterseniz bir kokteyl daha için!” diyor Macit. (222)

- Küçük hanım, saat ikiye geliyor, kalkın bey babanız yemeğini yedi, neredeyse sokağa çıkacak. (228)

Neriman’ın zihniyle beraber yüzü de gerildi ve gözleri açıldı. (233)

“Peki...” diyerek düşünmeye başladı. (235)

Fakat söylenecek bir şey bulamıyor, düşündükçe mesele karışıyordu. (236)

Neriman yatağın içine oturdu ve gözlerini uğuşturdu. (240)

Fakat, birdenbire, babasıyla Gülter arasında geçecek muhaverenin sonunu düşününce o kadar büyük bir merakla düştü ki; bu his, gecedeki kalan hatıralarının hepsini kaçırdı. (257)

Ara sıra başını yorgandan çıkarıyor, etrafı dinliyor, Gülter’in ayak sesini bekliyor ve kapıya bakıyordu. (264)

Bütün bu korku, onda, zevkin ve sevincin uyuşturduğu azapları galeyana getiriyor ve evvelce kendi kendine karşı mazur gördüğü bütün cürümler, şimdi, korkunun pertavsızı altında, birer cinayet kadar gözünde büyüyordu. (265)

Izdırabın verdiği intibah zamanlarında, kendi kendini aldatmak, başkalarını kandırmak kadar basit değildir ve insan kendi içindeki adaletten ürkmeye başlar. (268)

Bunalarak yataktan atladı, oda kapısına doğru gitti, fakat aşağı kattan babasının bir haykırışını duyacakmış gibi korkarak uzaklaştı, pencereye doğru geldi, geceyi hatırlaması ihtimaliyle sokağı da görmek istemiyordu, yatağından da ürktü, aynaya doğru da gidemiyordu, gitmeye de kuvveti yoktu, her tarafa korkak ve ümitsiz adımlar attıktan sonra olduğu yerde kaldı ve nihayet karyolasının kenarına gidip oturarak başını önüne eğdi. (270)

Aşağı kata kulak veriyor, hâlâ babasının bir haykırışını bekliyordu. (273)

Gülter'in ayak seslerini işitti, biraz toplandı, gizlemeye muvaffak olamayacağı bir alâkayla, gözlerini açarak oda kapısına baktı. (274)

- Zavallı adam, taşlıkta lâstiklerini siliyordu, hemen koşup elinden aldım, “Aman Beyefendi...” dedim. (278)

- Durun anlatacağım. (284)

“Küçük Hanım uyandı” dedim, kaşları çatılıverdi. (285)

Ben bir daha kendimi sıktım, söyleyiverdim: (290)

“Saz yapmışlar, sonra da Fahriye Hanım'ın dayısı Neriman Hanım'ı otomobile getirmiş. Ben de gece bir makine gürültüsü duydumdu, meğer küçük hanımmış. Fakat eve girdiğini duymadım.” dedim. (291)

Gayet tatlı dille bana: “Yeter kızım, ihtiyar lâstiği, parlayıp da ne olacak? Teşekkür ederim.” dedi ve güldü. (295)

Sokak kapısı kapanmış ve eski tahta ev sarsılmış, camlar zangırdamıştı. (299)

Neriman minderin kenarına oturdu ve giyinmeye başladı. (300)

Gülter dedi ki:

- Dün gece Şinasi Bey de geldi, beyefendiyle biraz oturup gitti. (305)

Mektebe bir uğradı ve çıktı. (310)

Şehzadebaşı’nda maksatsız dolaştı, bir kahveye girip oturdu, gazeteleri okudu. (311)

Neriman, Darülelhan’dan çıkmış, yanında Fahriye ile kahvenin önünden geçiyordu. (312)

Şinasi onları gördü, fakat gözlerini gazeteye indirerek görmemiş gibi yaptı. (313)

Şinasi ayağa kalktı ve kahveden çıktı, onların yanına gitti. (317)

İzahat vermenin en münasip anını bekledi ve Şinasi, Fahriye’nin sözlerinden birine ilk kahkahasını attığı vakit, Neriman onun bu neşeli anını kaçırmak istemeyerek sordu: (322)

Maksim’e gittim, para yedim. (327)

Şinasi bunu anladı ve sesini çıkarmayarak devam etmesini bekledi. (329)

Fakat arkasını getiremedi ve bu “Macit’le beraberdik” cümlesi, yalnız kaldığı için,

bir yazı levhası gibi Şinasi'nin dikkati önünde büyüdü. (332)

Biraz durdu ve devam etti: (336)

- Ben dün senden ayrıldıktan sonra Fahriye'ye gittim, toplantıdan vazgeçilmiş, orada Macit'i gördüm, çok ısrar etti ve beni Beyoğlu'na çıkardı. (337)

Fakat Neriman'ın ilk cesareti ve neş'esi kaybolduğu için sesi gitgide hafifliyordu ve yutkunmaya başladı. (339)

Elleriyle öyle tesirli ve kat'î bir küçük hareket yaptı ki Neriman devam edemedi, sükût içinde yürüdüler. (343)

Bu muvaffakiyetsizlikten sonra büsbütün şaşırıldı ve yoruldu. (346)

Fahriye'ye doğru sokularak perişan bir halde olduğunu ona hissettirdi, onun yardımını bekledi, Şinasi'nin önde olmasından istifade ederek bakıştılar. (347)

Fahriye düşündü ve sözü şöyle idare etti: (348)

- Çok büyük hata... diye tekrar etti, bugün çok üzüldüm... (355)

Neriman o son cümleyi söyleyinceye kadar Şinasi biraz teselli bulmuştu; fakat yalan tekrar edilince Şinasi'nin başına birden kan çıktı. (360)

Şinasi birdenbire durdu, kat'î bir tavırla:

- Ben geri dönüyorum!

dedi ve ayrıldı. (362)

Bu elimdeki ut da sinirime dokunuyor, kıracağıml geliyor. (378)

Yirmi gündür elime almıyorum, bugün mecbur oldum. (388)

Darülelhan'dan da çıkacağıml, yahut alafranga kısmına gireceğim. (390)

En adî eşyayı öyle biçime getiriyorlar ki mücevher gibi görünüyor. (404)

O Macit'in ellerine baktım, kadın eli gibi, tertemiz, incecik, tırnakların üstünde bile çalışmış. (409)

Her işimiz acayip, nefret ediyorum. (416)

Geriye döndüler ve bir musiki dükkânına udu bıraktılar. (422)

Fahriye'nin bu fikri Neriman'a tesir etti; onun bu sözleri, Neriman'ın bütün öfkeleri ve isyanları arkasında gizlenen büyük bir alâkayı kendi gözünde de ansızın meydana çıkardı. (429)

İnkâr edemedi, biraz şaşırarak itiraf etti: (430)

Ve artık sözlerine devam edemedi; liseye giderken sabahları Şinasi'yi bu yol üzerinde beklediği günlerin heyecanını hatırladı. (432)

İçeriye baktı ve loş havası içinde bir çok hatıralar gizleyen bu dükkân onu en uzak maziye kadar çekti. (434)

Sokak ortasında oturuyor, kahve içiyorlar... (439)

Tramvayla bir saat bile sürmeyen bu mesafe, Neriman'a Efgan yolu kadar uzun görünürdü ve Kâbil'le New York arasındaki farkların çoğuna İstanbul'un iki semti arasında

kolayca tesadüf edilir. (461)

Bir İstanbul kızı olduğu için Neriman'ın bu farklar karşısındaki hayreti azalmıştı; fakat bir zamandan beri kendisinde yeni bir hayatın iştiyakı ve yeni bir medeniyetin şuuru uyanmağa başladığı için bu farkların her birine ayrı ayrı dikkat etmekten hoşlanıyordu. (462)

Burada her şey, tek başına konmuş zârif bir küçük şişenin tatlı mavisini, kırmızı ipek bir püskül, siyah kadifelerin arasında gizlenmiş ve ampulün yumuşak ziyası, bir gümüşün parıltısı... gözleri ayrı ayrı çekiyor ve zapt ediyordu; burada her şey, rahat ve mes'ut insanların kullanmayı âdet ettikleri eşyaydı; burası, aynı zamanda, bir insanın ne kadar mes'ut olabileceğini hissettiren imkânlarla doğru açılmış pencereydi, Neriman burada her duruşunda, bu pencereden onların saadetini imrenerek seyrediyordu. (464)

Neriman buradan hemen her geçişinde bu sözü hatırlıyor ve gülümsüyordu. (467)

Orada, çadır gibi bir şeyin altında, Arap kılıklı bir adam, irili ufaklı bir çok yağlı, kirli şişeler arasında, ayakta durur, kokular satardı. (475)

Bu çadıra uzaktan yaklaşırken bile sert bir nane, bahar, hacıyağı kokusu Neriman'ın midesini bulandıracak derecede burnuna dolardı ve oradan çabuk geçmek isterdi... (476)

Son günlerde sık sık yaptığı mukayeseyi tekrarladı ve bu iki koku arasındaki farkı düşündü. (477)

Kıyafetlere, yürüyüşlere, yüzlerdeki mânalara büyük bir tecessüsle bakan gözleri, herkesin alâkasını çelerek büyüyor, parlıyor ve daima canlı bakıyordu. (479)

Fakat Macit'i görmeden İstanbul'a dönmek o kadar güç geldi ki birkaç adım sonra Fahriye'yi geri çevirdi, beraber pastacının yukarı kat salonuna çıktılar. (485)

Macit orada idi; fakat yanında bir kadın vardı; Neriman sevinçten kedere süratle

geçmenin baş dönmesiyle durakladı ve ne yapacağını şaşırıldı. (486)

Macit onu görmüş ve hemen kalkarak yanına gelmişti: (489)

- O... Buyurun Neriman Hanım! dedi. (490)

Macit'in yanında oturan kadın da kalkmıştı ve onlara doğru geliyordu. (491)

Neriman cesaret etti, koridora kadar yürüdü ve oradan salona baktı. (493)

Neriman hafifçe kızardı ve şaşırıldı. (494)

Macit kapıya gitti ve Fahriye'yi de çağırdı. (502)

Neriman'ın buraya üçüncü geliyordu; her seferinde burasını biraz daha seviyor ve beğeniyordu. (506)

Sonra, Fahriye'yi de bahse karıştırmak için: "Siz de olmalıydınız!" dedi. (513)

Bu baloya gitmeyi o kadar çok istiyordu ki muvaffak olacağını ümit etmeye başladı. (549)

Neriman:

- Hiç... dedi, bugün Şinasi'nin hali gözümün önüne geliyor. (554)

Şinasi, o akşam da, Neriman'dan ayrılınca, günün son bir iki saatini zahmetle geçirdi ve hava kararınca eve döndü. (556)

Kapıyı açan kız kardeşinin ve merdiven başında duran annesinin yüzlerine bakmadan hızla yukarı çıktı ve odasına girdi. (557)

Arkasından kız kardeşi de gelmiş ve ona lâmba getirmişti. (558)

Biraz durdu ve Şinasi'yle konuşmak istedi. (559)

- Neriman'ı iki gündür görmüyorum, uğramıyor

dedi, fakat Şinasi'den cevap alamadı, biraz daha durdu ve odadan çıktı. (560)

Bir kenarda durdu ve lâmbanın aydınlattığı odasına baktı: (564)

Sanki fırtınalı bir gecede bütün pencereler açık kalmış ve rüzgâr odanın bütün hafif eşyasını yerinden oynatmış, öteye beriye savurmuştu. (575)

Fakat evde de yapılacak hiçbir şey yoktu ve odasını düzeltmek istedi. (580)

Evvelâ onu oradan kaldırmayı arzu eder gibi oldu ve oraya doğru bir adım attı. (582)

Durdu, vazgeçti, etrafına baktı, odanın dağınıklığı içinde rahat oturamayacağını hissederek tekrar torbayı yerden kaldırmaya karar verdi, iki üç adım gitti, yere doğru eğilirken gene vazgeçti. (583)

Derhal geri döndü ve torbayı yerden kaldırmak istedi, fakat bir düşünce mani oldu. (589)

Bir taraftan da hissediyordu ki odasının intizamı, ruhundaki iğtişâşın neticesine bağlıydı; günlerden beri süren ve bugün son haddine gelen bu derunî ihtilâl bitmeden odasını düzeltmeye kalkmak nafi bir hareketti; hattâ, kendi ruhunu bir aynada seyreder gibi görebilmesi için odayı daha fazla dağıtmak ve tabağı bardağı yere atıp kırmak, notaları yırtmak da istiyordu. (599)

Bir eliyle üst üste yığılmış ve yere düşmeye meyyal notaları tuttu, yukarı kaldırdı.

(604)

Notanın sarkan yaprağını sınırlı bir hareketle tuttu, elinin kuvvetini ayar edemedi, yaprağı şiddetle öteki notaların arasına sokmak ve kendisini çıldırtacak kadar yoran bir işten çabucak kurtulmak istedi, notaları iyice kaldırmadığı için yaprak araya girmemiş, bir kısmı dışarıda kalarak buruşmuştu. (609)

Yaprağı oradan çekerek bir daha ve muntazam yerleştirmek istedi, birdenbire çekti ve kopardı. (610)

Yaprağı elinden yere atarak kanepeye doğru gitti, notaların arasına kendini attı, başını arkaya bırakarak öylece kaldı. (611)

Hâlâ şapkası başındaydı; biraz sonra bunu hissetti, şapkasını başından çıkardı ve bir tarafa attı; yakalığını ve boyunbağını çözdü; bu hareketleri o kadar şiddetle yapıyordu ki yanında duran notalardan birkaçı daha yere düştü. (612)

Alnına bir ağrı yapışmıştı, elini başına götürdü ve saçlarının arasına soktu; Neriman'ın okşamalarını hatırlatan bu hareket onu daha çok azaba sevk etti. (613)

Elini çekti ve iki kolunu da uzatarak bıraktı. (614)

Merdivende bir ayak sesi işitti ve canı sıkıldı. (624)

Fakat biraz dikkat edince, iki kişinin de ayak seslerini tanıdı, biraz doğruldu. (626)

Yalnız, bu sevincin verdiği kuvvetle, biraz evvelki ruhî dalgalılığını belli etmemek için yüzünü topladı ve mübhem görünebildi. (629)

Neriman, şen bir sesle:

- Haydi kalk, bize gidelim... dedi. (630)

Şinasi, evvelâ, Neriman'ın sırf kendisini çağırarak için evinden geldiğini sandı ve bu davette, kızın yakın mazisine karşı azabından, uzak bir istikbale kadar giden kuvvetli bir teminatını bulur gibi oldu. (632)

Fakat şüphesi derhal uyanmıştı ve sordu: (633)

Şinasi derhal bu davetin manasını anladı, eve geç gitmekten ürken Neriman'ın şefaata aradığını hissetti ve ilk aldanişının verdiği öfkeyi güç tutarak sert bir cevap verdi: (637)

Yalnız başıma dönemiyorum, yol az ama korkuyorum. (641)

Neriman bir şey söyleyemedi ve odaya baktı. (642)

- Peki... diye mırıldandı ve birdenbire odadan çıktı, hızla merdivenleri indi. (644)

Şinasi yalnız kalınca, kendi kendini taşıyamayacağını hissederek herhangi bir hareket yapmak için yerinden fırladı ve kemeçesini kaptı. (645)

Anahtarı o kadar şiddetli çevirdi ki tel koptu. (647)

Artık evde durabilmesine imkân yoktu, odada bir iki dolaştı, boyunbağını düzeltti ve şapkasını giyerek dışarı fırladı. (648)

Dört köşe delikler çizgilerinin sertliklerini kaybettiler ve deyimleştiler. (661)

Her şey susar ve yalnız onların sesleri duyulur. (664)

Günün ışığıyla beraber çekilirler, giderler. (666)

O vakit her şey kararır, söner, her canlı şey siner. (667)

Bitişik evin kapısı, geceyi bir felâket sananların elleriyle hızlı hızlı vurulur, şiddetle açılıp kapanır. (669)

Annesi bohçaları açtığı vakit, temiz çamaşırlardan yükselen bu kokuyu her yerde, entarisinde ve yastıklarda arardı, bulamadığı vakit rahatsız olurdu. (675)

Neriman bu seslerde annesinin ölümünü, babasının ihtiyarlığını, muhitinin sefaletini hatırlatan, bütün hayatında gördüğü ve duyduğu matemlerin hepsini, istikbalin sakladığı elemelerin hepsini sezdiren derin, gayet derin ve ruhun en muhkem, en mücehhez taraflarına bile bir anda giren keskin, bayılıcı bir keder duyuyordu ve bu sesler bitip tükenmiyordu, biri uzaklaşıp kayboldukça, köşe başında yükselen bir yenisi, ötekini takip ediyordu ve ağır, hazin bir ses kervanı halinde, arkası kesilmeden, sıra sıra geçiyorlardı. (679)

Neriman, evin kapısına bir anahtar sokulduğunu duydu ve babasının geldiğini anlayarak yerinden fırladı. (680)

Babası lâstiklerini çıkarıyor, Gülter elinden paketleri alıyordu. (684)

Gülter'in elinden paketleri aldı ve ona lâmbayı yakmasını emretti. (688)

- Oturunuz Bey baba! dedi. (691)

Faiz Bey oturdu ve Gülter lâmbayı getirdi. (692)

Neriman paketleri açıyor ve neş'eli bir sesle:

- O... Burada kızartılacak bir şey var... Ne iyi ettiniz de bundan aldınız! diyordu. (693)

- Ben de mutfağa gireyim, bunu beraber kızartırız, sana yardım ederim,Gülter! dedi.
(695)

Neriman, babasına, ahlâkında bir değişiklik olduğu zannını vermek için:

- İçimden gelmedi, bundan sonra seni mutfakta yalnız bırakmayacağım! dedi. (701)

Etrafında geçen hâdiselerin bütün sebeplerine bir anda intikal etmek isteyen ihtiyatkâr zekâsı, Neriman'ın bu halinde de yeni âmiller arıyor ve aldanmıyordu; fakat, bir taraftan da, Neriman'ın ahlâkında salâha doğru yeni bir imkân yolu açan bu hareketlerinden korku ile karışık, mütereddit bir sevinç duyuyordu. (704)

Paketleri alarak odadan dışarı çıkan kızıyla hizmetçisine:

- Zeytin yağını az koyun! diye seslendi. (705)

Ve o ana kadar mutfakta kendini iğreti bulduğu halde, birdenbire samimî çalışmak arzusunu duydu, önlüğünü giydi, kollarını sıvadı ve Gülter'in yapabileceği en kaba işlere doğru atıldı, kömür tenekesini aldı ve ocağa boşalttı. (718)

Macit'in elleri gözünün önüne gelmişti ve hemen musluğa koştu. (730)

Büyük bir öfke ile:

- Su! Gülter, maşrapa ile su bul! diye bağırdı. (732)

- Tatlı su bul! Gülter! dedi. (738)

Küpün kapağı devrildi, maşrapa yuvarlandı ve mutfak karıştı. (744)

Titreyen avuçlarında sabunu zaptedemiyordu, bir iki defa kaçırıldı ve nihayet ellerini

temizledi. (748)

Sinirleriniz oynadı, siz gidin, ben yaparım. (751)

İki defa odasına girdi, çıktı; önünde önlüğüyle, sıvanmış kollarıyla babasına kendini gösterdi. (754)

Neriman ikinci defa odadan çıkarken, Faiz Bey:

- Maşaallah! Maşaallah! demişti. (755)

Neriman çok söylemiş ve Faiz Bey gülümseyerek dinlemişti. (757)

Fakat Neriman bu işlere elini sürmediğini, kömür tenekesini boşalttıktan sonra sinirlendiğini itiraf etti ve babasını güldürdü. (759)

Neriman bu mahallede, bu evin içinde, bu gaz lâmbası, bu ihtiyar adam, bu dökülmüş sıvalar, bu eğrilmiş korniş ve çatlamış eski atlas perdeler karşısında, bu yeni silinmiş küflü tahta kokuları arasında insanın mes'ut olabileceğini görüyordu ve bu evde geçen neş'eli günlerini hatırladı. (761).

Şinasi de, koca olarak bu eve gelebilir ve herkesin paylaştığı müşterek bir saadet içinde, Neriman, vicdan azabı duymadan mes'ut olabilirlerdi. (762)

Fakat ne idi, ara sıra Neriman'ı yakalayan o kuvvetli arzu ki bunların hepsine karşı nefret, isyan uyandırıyor. (763)

Gözleri lâmba şişesinin içinde yanan fitile daldı ve epeyce düşündü. (764)

Birbirine zıt bir takım hayaller gözünün önünden geçiyor ve kendiliklerinden bir sürü mukayese unsurları teşkil ediyorlardı: (766)

Göğsünü hemen geriye çekti ve korku ile önüne baktı: (771)

Vücudunu bu kucağın çukuruna tamamı tamamına yerleştirdi, tortop oldu, başını kendine gömdü ve derhal mırılarak uyudu. (773)

Gülter kapının yanında yerdeki minderde, başını önüne eğmiş, uyukliyordu. (778)

Neriman düşündü ve bir anda şarklıların kedileri ve garplıların köpekleri niçin bu kadar sevdiğini anladı. (780)

İşe yarar; birçok işlere yarar. (785)

En küçük sesleri bile duyar, sıçrar, bağırır. (787)

Şark ve garbı temsil eden bu iki remiz, Neriman'ın zihninde iki zıt âlemi o kadar müşahhas bir hale getirdi ki epey zamandan beri kendi kendine halletmeğe çalıştığı muammaların birçok anahtarlarını bulur gibi oluyordu; büyük bir kültürü olmayan Neriman, ancak bu basit remizlerin zıddiyetleri arasında mukayeseler yaparak, kendine göre bazı fikirlere daha sahip olmaya başlamıştı. (788)

Hemen bu fikrini babasına söylemek istedi ve alacağı cevabı merak etti. (789)

Faiz Bey başını kitaptan kaldırdı ve gözlüğünün üstünden kızına baktı. (795)

Neriman, mütalâasını beyan etmek sırası gelince biraz kızardı ve Faiz Bey'in alâkası arttı. (799)

Takdirle istihzadan hangisine maruz kaldığını anlamayan Neriman şaşırıldı ve büsbütün kızarak cesaretle devam etti: (805)

Ömründe ilk defadır ki Neriman'dan bir mütalâa dinliyordu. (815)

Bakın Şimdi her taraf uyuyor. (818)

Hayret etmedi ve bu mevzuda kendisine söz söylemek fırsatı çıktığı için memnun oldu, aceleye lüzum görmedi ve kızının bütün fikirlerini anlamak için sordu: (825)

alıŐıyorlar, kazanıyorlar, iyi yaşıyorlar. (828)

Faiz Bey bir daha güldü; ltifeci Şahsiyetini ihtiyar yüzünün vakarında gizleyerek sordu: (829)

Bak senin kucağında mışıl mışıl uyuyor. (831)

Kızını daha fazla zmek istemeyen Faiz Bey ciddleŐti ve müstehzi suallerinin cevabını beklemeyerek söyledi: (835)

Neriman'a baktı ve cevap vermesini beklemeden devam etti: (839)

- Kimi adam vardır ki sabahtan akşama kadar oturur ve düşünür. (840)

Faiz Bey yine biraz durdu, kızına küçük bir itiraz müddeti bıraktıktan sonra cevap almayınca sordu: (846)

Faiz Bey:

- Bak, dedi, Şu arkanda, konsolun üstünde duran saati Harun Reşit zamanında bir Şarklı icat etmiştir; Şu elimdeki kitabı bir Şarklı yazmıştır. (855)

Neriman hafifçe kızardı ve başını önüne eğdi. (869)

Fakat bütün bu fikirlere içinden isyan ediyor, hepsini eski bulmak istiyor, maamafih sarsılmaz bir mantığın telkin ettiği hakikatleri kendi kendine tamamıyla inkâra da

muvaffak olamıyor, için için çırpınıyordu. (872)

Kızına ilk defa olarak bu mevzuda bir telkin yapmak fırsatını bulduğu için yüreği ferahladı ve derin bir nefes alarak ayağa kalktı, işi lâtifeye boğarak:

- Haydi şu şarklılar gibi biz de bir uyku çekelim! dedi. (874)

Sarman yere düştü ve bir çığlık kopardı. (876)

Neriman terliğinin ucuyla Sarman'ı karnından itti, uzaklaştırdı: (879)

- Haydi git, miskin! dedi. (880)

Geceki münakaşayı hatırladı ve babasına itiraz ettiğine pişman oldu. (890)

Bunu derhal tashih etmeği düşündü ve bundan sonra babasının ne kadar tenkidine uğrarsa uğrarsın itiraz etmemeye karar verdi. (894)

Yemek odasına indiği vakit Faiz Bey'i orada bulmuştu, yanına koştu, elini öptü ve:

“Sabah şerifler hayrolsun babacığım!” dedi. (895)

Faiz Bey neş'eliydi ve yüzünde, ihtiyarlara şeytanî bir tazelik veren gizli bir tebessüm, beyaz sakalıyla bıyığı arasındaki pembe deriden kılların altına doğru kaçıyordu. (896)

Bunu o kadar şiddetli bir ihtirasla aradı ki yüzüne kan çıktı ve beyaz sakalı bir kabartma vuzuhla belirdi: (898)

- Bonjour Matmazel! dedi. (899)

- Kahvaltınız hazır değil mi?

dedi ve gene babasına yaranmak gayretiyle mutfağa koşmak için doğrulurken Faiz Bey cevap verdi: (901)

Hattâ babasına hizmet etmekten ziyade, bu lâtifeden aldığı fena tesiri saklamak için odadan hızla çıktı ve taşlıkta:

“Soğuk şaka!” diye söylendi. (904)

Odaya döndüğü vakit, Faiz Bey esaslı unsurunu muhafaza ederek bu şakayı evire çevire tekrarlardı ve kızının fani yeniliklere, gülünç asrîliğe karşı zaafını hicveden Fransızca kelimeler ve yarı dili dönmediği için, yarı da istihza ile bilhassa bozduğu için yayvan bir şive alan ecnebi tabirler söylüyordu. (906)

Neriman baloya ait arzularıyla öfkesi arasında muvazene bulmaya çalışarak kendini zor tutuyor, kızarıyordu. (907)

Nihayet arzularından feda ederek boşaldı, fakat öfkesini yalvarışlı bir sesle yumuşatmaya karar vererek:

- Baba, dedi, böyle şaka etmeyiniz, sinirleniyorum. (908)

Bir taraftan da babasının dizlerine peşkir seriyor, tepsiyi düzeltiyor, rafadan yumurtalarını kırıyordu. (924)

Kızını okşayacak bir kelime söyleyemedi, teessürünü başka bir vesile ile Neriman’a hissettirmek için odaya giren Gülter’e mahzun bir sesle emir verdi: (927)

Gülter odadan çıktı ve evin son bir iki günlük neşesi o anda tamamıyla mahvoldu. (929)

Fakat içinde çok derin, tehlikeli duyguların uyanışını farkediyordu; hafifçe titremeye başladı. (943)

Sonra, muhakemesini kaplayan bütün tozlar silindi ve bir siyah tahta üzerine tebeşirle yazılmış gibi açık, berrak fikirler birbirini takip etti. (950)

Bunları vaktiyle çok araştırmıştı ve zaman zaman en saf çocukluk ihtirasından en adî bir itiyat bağlanışına kadar ona karşı her türlü alâkayı duymuştu. (957)

Üsküdar'daki büyük evi de yanınca, azalan varidatına göre daha sade bir yaşayış temini düşündü, Gülter'i muhafaza ederek öteki hizmetçilerin kimini savdı, kimini evlendirdi. (960)

O vakit Neriman on beş yaşında idi ve Süleymaniye'deki kız lisesine girdi. (962)

Hissiyat-ı âliye sahibi, hem de bir kemençe çalıyor, yakında en büyük esatizei musikiye arasında ismi geçecek. (971)

Faiz Bey bunun için Şinasi ile Neriman arasındaki münasebetin ilerlemesine mani olmadı ve aralarındaki hissî alâkanın bütün safhalarını sezdirmeden takip etti. (979)

Akşamları Darülfünun'dan çıkan Şinasi, liseden çıkan Neriman'la buluşuyor ve geziyorlardı. (982)

Neriman da ut öğreniyor ve beraber saz yapıyorlardı. (985)

Birçok geceler Faiz Bey ve Gülter yatıyor, onları baş başa bırakıyorlardı. (986)

Neriman, bu meşru dekor içerisinde Şinasi'ye her manasıyla bağlandı ve ona her şeyini verdi. (987)

Kıyafetten tavırlara ve yaşayış tarzına kadar tesir eden bu değişiklik, gün geçtikçe bariz şekiller alıyordu; Neriman'ın Şinasi'den ayrı gezmeleri, eve geç gelmeleri, semtin insanlarına karşı bakışlarındaki farklar, tuvaleti ve yürüyüşü tecessüs uyandırıyor. (995)

Macit bir aydan fazla bu derslere devam etmemiş ve mektebi bırakıp gitmişti; fakat bu müddet Neriman'la Macit arasındaki münasebetin hususileşmesine kâfi geldi. (1000)

Altı aydan beri Neriman birkaç defalar Macit'in randevusuna gitti ve bütün bunları Şinasi'den gizledi. (1002)

Annesi ve babası ona halis bir şarklı itiyatları vermişlerdi; Anadolu'da, birçok memuriyetlerde gezen Faiz Bey, Neriman'ı yedi yaşına kadar saf Türk muhitlerinde büyütmişti. (1006)

Hele rakibinin vücudundan haberi olmadığı halde yalnız tesiriyle mücadele ediyordu ve Macit, karşı kefeye o kadar büyük bir ağırlık ilâve etti ki muvazene tehlikeli bir surette bozuldu. (1019)

Artık Neriman nereden gelip nereye gittiğini anlıyordu, çünkü iki zıt iştiağın remizlerini gözleriyle görüyor ve mukayeseler yapabiliyordu. (1020)

Kendi kendine: “Bunun sonu ne olacak? Ne olabilir?” diye sordu. (1026)

Mücadeleyi, iki şahıs arasında cereyan ediyormuş gibi sadeleştiriyor, içtimaî sebeplere ve tesirlere ehemmiyet vermiyor, ancak Şinasi'yle Macit'ten hangisinin galip geleceğini merak ediyordu. (1027)

Bu suale kolay kolay müsbet cevap veremiyor, kendisini tahlil edemediği birçok harici tesirlerin baskısı altında hissediyordu. (1030)

Bilhassa gözünün önüne sık sık babası geliyor ve tesirlerin mihrakını teşkil ediyordu. (1031)

Tam bu sırada, kapı açıldı ve eşikte Faiz Bey görüldü. (1032)

- Ayol! dedi. (1033)

Birkaç günlük ayrılığın muamma haline koyduğu bazı meseleleri halletmek için Şinasi'yle konuşmak lâzım geldiğini hissediyordu; kendi kendine uyanan bu tecessüsü, tam bir şuur içinde keşfetti ve: “Merak ediyorum, Şinasi'nin ne halde olduğunu anlamak istiyorum” dedi. (1055)

Merak ediyordu ve bu tecessüs ona hissettiriyordu ki, Şinasi, şu birkaç gün süren ayrılık içinde, meçhullere bürünmüş ve şahsiyetini saran esrar içinde yenilmiş ve değişmişti. (1056)

Neriman: “Bu sefer güç!” diye mırıldandı ve muhakemelerinin verdiği bu netice onda, Şinasi'yi tekrar kazanmak için kuvvetli bir arzu uyandırdı. (1060)

Bu sefer deminki gibi yalnız merakla da değil, Şinasi ile yaşadığı eski saadet günlerini iade etmek arzusuyla da onu görmek istiyordu. (1061)

Artık anlıyordu ki Şinasi'yi göreceği gelmişti. (1063)

“Yedi sene, yedi sene bu, az mı? İnsan üç günde nasıl unuttur? Alıştık birbirimize” diyordu. (1065)

Sonra hatırına Macit geliyor ve kendini birdenbire kuvvetli hissederek Şinasi'yi bir daha görmemeğe karar verecek kadar aleyhinde düşünmeye başlıyordu. (1066)

Arkadaşlarıyla konuşmuyor ve dalgın duruyordu. (1070)

Şinasi'ye karşı nasıl hareket edeceğini bilmediği için kendini bin temayülün cereyanına bırakmıştı ve bunun için, muhayyilesinde uyanan birçok muhtemel vaziyetleri

tahayyül etmekle kalarak hiçbir şeye karar vermiyor ve dalgın gözlerle kendi içini seyrediyordu. (1071)

Koridorlarda gezerken Şinasi'yle karşılaşmak ihtimalini düşünerek dalgın bulunmamak istiyor, etrafına dikkatle bakıyordu. (1072)

Nihayet, onu müdüriyet kapısı önünde, muallimlerden birisiyle konuşurken gördü ve biraz yaklaşarak durdu, ona kendini gösterdi. (1073)

3.3.5.1.3. Kesik Cümleler

Beyoğlu'na çıkıyor, onun girdiği bir pastacı dükkânında, arkada bir yere oturuyor, kendini gizliyor, randevu dakikasına kadar bekliyor, ve... (76) Bunları tahayyül ederken, aynı zamanda, yarım kalan mantıkî cümle, bütün bu hayaller arasında ses veriyordu: (77)

- **Git de ki...** (242) Ve düşünüyordu. (243)

Ben de gece bir makine gürültüsü duydumdu, meğer küçük hanımmış; fakat eve girdiğini duymadım.” dedim (291). **Zavallı adamın içi bir rahatladı, bir rahatladı ki...** (292)

Epeyce tereddütten sonra nihayet söyledi (793): - **Bakın, dedi, Gülter de uyuyor, Sarman da.** (794)

3.3.5.2. Şekilce Olumsuz Anlamca Olumlu Fiil Cümleleri

3.3.5.2.1. Basit Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce olumsuz anlamca olumlu basit fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.3.5.2.2. Sıralı Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce olumsuz anlamca olumlu sıralı fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.3.5.2.3. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce olumsuz anlamca olumlu kesik fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.3.6. Yaban Romanı Olumlu Fiil Cümleleri

3.3.6.1. Şekilce ve Anlamca Olumlu Fiil Cümleleri

3.3.6.1.1. Basit Cümleler

Sakarya savaşından sonra düşman orduları Haymana, Mihaliççık ve Sivrihisar bölgelerini, bize, yer yer ateş yığınlarıyla örtülü ıssız ve engin bir virane halinde bıraktı. (1)

İşte, Garp Cephesi Kumandanlığının gönderdiği “Tetkiki Mezalim Heyeti” o viranelerde, taşlar altında kömürleşmiş insan kemiklerini araştırırken, bu kitabı teşkil eden yazıları, arasından yırtılmış ve kenarları yanmış bir defter halinde buldu. (4)

Köylülerden bunun sahibinin ne olduğunu sordu. (5)

“Tetkiki Mezalim Heyeti” âzasından biri bu kayıtsızlığa şaştı: (8)

Köylüler, küskün bir tavırla omuzlarını kaldırıp uzaklaşıyorlardı. (11)

Yalnız, içlerinden biri, yaşı belirsiz küçük ve sıska bir adam, döndü: (12)

Korkunç, iğrenç ve yalçın gerçek “parmaklarının ucundaki kan ve alınının ortasındaki

çamurla!” çoktan bana görünmüştü. (25)

Bu yaratıkların sadelikleri, samimiyetleri, içgüdülerindeki doğruluk ve isabet bütün kusurlarını unutturuyor. (28)

Medenî insanların hepsi benim önümde bir geçit alayı yaptılar. (33)

Racine'lerin, Voltaire'lerin Fransızları; Bacon'ların, Shakespeare'lerin İngilizleri; ve hünerli İtalyalılar ve yıldırım zaptetmişlerin çocukları hep, kendilerine mahsus kılıkları, kıyafetleri, renkleri, konuşma ve gülüşmeleriyle benim önümden geçtiler. (34)

Gasbettikleri şeylerle avurtları şiştiği vakit ve kendi aralarında oynaşırken bana, tarife sığmaz bir gönül bulantısı, bir ruhtan tırmalanır duygusu, bir derin kasvet gelirdi. (37)

Kaç defa, elime bir sopa alıp, bunları önüme katarak kendi ormanlarına doğru sürmek arzusunu duymuşumdur. (38)

Sonra, bu yeni, sallanıp durmasın diye, ucundan bükerek cebime soktum. (41)

O gün bugündür, hâlâ öyle dolaşırım. (42)

Zira, sağ kolumu, ben, onlar için kaybettim. (45)

Hatta, ilk günler Mehmet Ali ile köyde dolaşırken şuna buna rastgeldik mi, hemen sağ yanıma çevirirdim. (47)

Hele, yeni yetişen delikanlılarla genç kızlara ne yapıp yapıp mutlaka bu eksikliğimi hissettirmeye çabalardım. (48)

Beş on gün içinde o da gitti. (50)

Bunu sonradan anladım. (53)

Mehmet Ali'nin anası enikonu topallıyor. (55)

Bütün vücudunda canlı yalnız bir yeri kalmış. (59)

Muhtar her gün bağırmış: (61)

Gözle görünmez bir çember, bir nevi karantina kordonu beni aralarına karışmak istediğim bu küçük insan kümesinden ayırıp duruyor. (66)

Zaten, korkunç engin bir ıssızlıkla çepeçevre çevrilmiş bir köyün içinde benim etrafımı ayrıca başka bir ıssızlık sarmış bulunuyor. (68)

Yolda, Mehmet Ali'ye durup durup şu sözleri tekrar ediyordum: (76)

“Anan, benim anam; kardeşlerin benim kardeşlerim olacak.” (77)

Ve Mehmet Ali hiç cevap vermeksizin yağız erkek çehresinin ortasındaki o çocuk tebessümüyle gülümsüyordu. (79)

Onlara hitap ettiğim vakit hiçbir şey anlamaz gibi bön bön yüzüme bakarlar. (86)

Sonra kendi aralarında bir şeyler mırıldanırlar. (87)

Bazen bıyık altından bana güldüklerini de sezerim. (89)

Buraya gelişimin ilk haftaları, etrafıma yalnız korku ve kuşku veriyordum. (90)

Sonradan benim ne o, ne de şu olmadığım, benim bir hiçten ibaret olduğum anlaşılınca irkinti ile buruşan alınlar yerine hayretle açılan gözler ve sinsi bir istihza ile

bükülen dudaklar görmeğe başladım. (92)

Bana bakarken her birinin gözlerinde parlayıp sönen, sönüp parlayan bir acayip ışık damlası belirliyordu. (93)

En basit, en sade, en tabîî hareketlerim onlara, bir sirk ortasında, bir soytarının taklak atışları, sıçrayışları, yuvarlanışları kadar tuhaf geliyor. (96)

Mehmet Ali'ye soruyordum: (97)

- Beyim, bizde saçlarını kadınlar tarar. (102)

Ben, el ayak çekildikten sonra odamın kapısını sürmeleyip kitaplarımla başbaşa kalmak saatini dört gözle beklerim. (106)

O vakit, bu çıplak ve yalçın oda, gerçek dünyadan daha geniş, daha ferahlı bir âlemin munis, sevimli ve her biri sihir ve füsunla yoğrulmuş mahlûkları ile dolmağa başlar. (108)

Buraya, bir akşamüstü, alacakaranlıkta geldikti. (111)

Neden sonra, Mehmet Ali'nin işaret ettiği tarafta bir karaltı seçer gibi olmuşum. (113)

Yalnız uzaktan uzağa köpekler havlıyordu. (115)

Biraz daha sonra saman ve tezek kokularını duyacaktım. (117)

İşte, duymağa başlamıştım. (118)

Şimdiden, içimde ona karşı bir güceniklik peyda oluyor. (122)

Daha doğrusu, dört yıllık bir ayrılıktan sonra köyüne kavuşan bu erin yanında kendimi fazla buluyordum. (124)

Mehmet Ali'nin köyüne yaklaştıkça bir şeyden, aziz bir şeyden ayrıldığımı sezinliyordum. (130)

Yüreğime bir ağırlık çöküyordu. (131)

Bütün kaybettiğim şeyleri burada bulmağa geliyorum. (137)

Araba, bir taşa çarpmış gibi sarsılarak durdu. (138)

Mehmet Ali bana hiçbir söz söylemeden, aşağıya atladı. (139)

Karanlık içinde kaybolup gitti. (140)

Lakin o bana sordu: (145)

Nihayet, Mehmet Ali geldi. (149)

Mehmet Ali ve bu gölge arabanın içine doğru uzanıyorlar. (151)

Sessizce, eşyaları birer birer indirmeğe koyuluyorlar. (152)

Ben de bunlarla beraber, aynı sessizlik içinde yere iniyorum. (153)

Eşyamın arkasından acayip bir sıkılganlıkla yürüyorum. (156)

Kâh karpuz kavun kabuklarını andıran birtakım zıypak şeyler üzerinde kayıyor. (158)

Ve köy, bataklıkta bir uyuz manda gibi kokuyor. (159)

Tabanı kaba bir hasırla örtülü bir oda; kenarda bir ihtiyar kadın, elinde bir fenerle duruyor. (161)

Kapıdan girdiğim zamanki teslimiyetle şiltenin üzerine çöktüm. (163)

Kadın feneri yere koyup çekildi. (164)

Yarı aydınlık içinde, gölgesi tavana vuran Mehmet Ali'nin yüzüne bakıyorum. (165)

Demin, kendisiyle beraber eşyaları taşıyan küçük adam, on, on bir yaşlarında bir erkek çocuğu, şimdi odanın ortasında durmuş dikkatli dikkatli bana bakıyor. (170)

Çocuk, aynı noktadan gene bana bakıyor. (172)

Bu; çocuktan ziyade bir cüceye benziyor. (173)

Soruyorum: (175)

Başıyla, “Evet” işareti yapıyor. (177)

Yarı öfke, yarı hayretle omuzlarını kaldırıyor: (183)

Dee, imamın evinde okurlar. (187)

Gene gözlerini yüzüme dikip durdu. (188)

Fenerin yerden vuran aydınlığı, ona acayip bir şekil veriyor. (189)

Bostan korkuluklarının en biçimsizine benziyor. (190)

Onu yerinden kımlıdatmak için devam ediyorum. (191)

Mehmet Ali'nin bana verilen odasında yerleşmem epeyce uzun sürdü. (194)

Önce yatak takımını ve seyyar karyolamı saran iki harar beziyle bu tavanı örtmek, sonra şehirden getirdiğim tahta ve muşambalarla bu toprak zemini kaplamak, döşemek lâzım geldi. (196)

O, benim vücudumun bir parçası oldu. (200)

Burada suyu bulmak için her gün tâ çaya kadar gitmek gerekiyor. (203)

Bazı, çaya kadar gitmekten üşenen kadınların da çamaşırlarını çeşmenin yalağında yıkadıkları olur. (208)

Hasat mevsimlerinden sonra haftalarca her nevi hububat aynı yalakta yıkanıp ayıklanır. (209)

Hatta çok kere, yenilecek şeylerin; çocuk bezleri, kirli don ve gömleklerle bir arada çalkalandığı da olur. (210)

Dünkü neferimin hüviyetinde müşahade ettiğim bu geriye doğru gelişme, ilk zamanlar, beni çok hayrete düşürüyordu. (215)

Bu küçük mülâhazadan, Türkiye'deki yenilik ve garpçılık hareketlerinin, neden başarısızlığa uğradığı sorununa kadar çıkabiliriz. (219)

Kendi kafamın cevrenden kurtulmak için de geldim. (221)

Düşünmek; insanların, mağara devrindeki gibi henüz birtakım toprak ve taş kovukları içinde yaşadığı ve hayvanlarla haşır neşir olduğu bu yerde düşünmek, bana bir ayıp gibi geliyor. (222)

Bazı, köylülerle konuşurken soyut bir fikrin ortasında dilim tutulup kalıveriyorum.
(223)

Kahvenin çardağı altında oturuyorduk. (225)

Ateşin içinden henüz çıkmış olan Mehmet Ali bile artık bunları geçmiş zamana ait
bir masal gibi dinliyordu. (230).

Yüzbaşı rütbesinde yabancı subaylar, sadrazamlara emir veriyor. (232)

Dinlemezse, kamçısını sallayarak Mabeyin kapısına dayanıyor. (234)

Memleketin büyüklerini, akıllı adamları alıp Malta adasına sürdüler. (236)

Herkesi, olur olmaz sebeplerden haraca kesiyorlar. (238)

Gene yüzlerine bakıyorum. (240)

Sonra hislerine dokunmak istiyorum. (242)

Hepsine el uzatıyorlar. (244)

Ve bunları izah eden vakalar anlatıyordum. (245)

Mehmet Ali elindeki çakı ile bir söğüt dalını yontuyor. (247)

Salih Ağa, ta uzakta, yamaçta, otlayan davarlarımı gözetliyor. (248)

Yalnız, Bekir Çavuş biraz dikkat eder gibi göründü: (249)

Erzurum'da, Sivas'ta, milleti başına topladı. (254)

Biz kendi kendimizi koruyacağız. (256)

Şimdi, onun adamları taraf taraf Yunanlılarla, Fransızlarla döğüşüyor. (258)

Ve destanî kıssalarla onları heyecana getirmeğe çalıştım. (260)

Çanakkale'de bulunmuş olan Mehmet Ali, Mustafa Kemal adını hatırlıyor. (261)

Ona göz ucuyla baktım. (262)

Başını yonttuğu söğüt dalından kaldırdı. (263)

Benden tarafa döndü: (264)

Bu, benim köydeki en hüzünlü günüm oldu. (266)

Lakin ben ona danışmaktansa hiçbir şey yapmamayı ve hazır paradan yemeği tercih ediyorum. (287)

İstanbul'da babamdan kalan evi sattığım vakit, bunun parasıyla, gene Anadolu köylerinden birinde, bir bostan ortasında bir küçük ev almayı tasarlıyordum. (288)

Gerçi Porsuk Çayı, ta yanibaşımızdan geçiyor. (291)

Ama, bunun suyundan istifade etmek için, enikonu bir kanalizasyon ameliyesine ihtiyaç görülüyor. (292)

Oysa ben, Batı Anadolu'da ne güzel, ne yeşil bostanlar görmüştüm. (295)

Gözleri bağlı bir hayvan, durmadan bu dolabı çevirir. (297)

Ortadaki çıkırık, kâh bir çocuk gülmesine, kâh bir kadın hıçkırığına benzer sesler çıkarır. (298)

Kuyunun dört bir tarafından, düz, uzun, küçük toprak kanallar, serin ve berrak suyu sarışın marul tarlalarına doğru götürür. (302)

Hava da sulanmış toprak kokuyordur. (305)

Boz toprak dalgaları, alabildiğine uzuyor. (308)

Boz topraklar orada çürümüş ve pıhtılaşmış sanılır. (312)

Ve bütün ufkun çerçevelediği âlem, ancak, bu ıstırap manzarası ile canlı görünür. (316)

Nuh'un ümmetini, böyle bir toprak üstünde bu çıplak tepelerle çevrilmiş yere bırakmalı idi. (319)

Kara mandalar, bir filden daha buruşuk, daha uyuz, iri, çapaklı gözlerini devirerek, etrafta yiyecek bir şey aramaktadır. (328)

Kâh küçük çocuklardan biri, süprüntülerin arasından kemirecek bir şey bulup çıkarır. (330)

Bazen de, iki taraf arasında paylaşılamayan bir karpuz veya kavun kabuğunu, bir mandanın sömürdüğü görülür. (332)

İşe gitmeyen eşekler, açlıktan ve sıkıntıdan, akşama kadar, acı acı anırırlar. (333)

Ben, bu hayvanları çok severim. (338)

Büyük şehirlerde, Frenklerin “bonne a tout faire” dedikleri hizmetçi kadının görevlerini o yapar. (342)

Ben geldiğim günden beri gerçi, bunların bir miktarını evde alıkoyabiliyoruz. (348)

Mırıldanıyor. (351)

Onun için, çok zaman hiç kimseye haber vermeden, sabahleyin, şafakla beraber sIVIŞIR. (353)

En kısa “de-e”, beş altı saat sürer. (356)

Gün geçtikçe, bu sorunun karşılığını, kendi kendime buluyorum. (358)

Çünkü; bende de, buraya geldiğim günden beri, zaman kavramı hayli zayıflamıştır. (359)

İlk aylar, günlerin adını unutuyordum. (360)

Bir konak, mesafe içinde bir hareketi gösterir. (366)

Bugün, burada iseniz, yarın bir vahanın kenarına erişeceksiniz. (367)

Öbür gün, bir büyük nehrin suları sizi karşılayacaktır. (368)

Burada, mesafe sizi yutmuştur. (370)

Siz, mesafe içinde, dehşetten donmuşsunuzdur. (371)

Ara sıra, Bekir Çavuş'la, onun gezip gördüğü yerlerden bahsederiz. (373)

Bekir Çavuş, çok yer gezip görmüş olmakla övünür. (374)

Ve sırasıyla, bütün bulunduğu yerleri sayar. (379)

Çekirdekleri bir yana, çöpü, posası bir yana gider. (387)

Tıpkı bizim imamın anlattığı Cennete benziyor. (395)

Beni, şu bulunduğum yerden alıp götüreren her söz, her hikâye, her resim bana, adeta bir bedîf heyecan veriyor. (401)

Bir gün, Bekir Çavuş, bana bilmem nerenin suyundan, yemişinden bahsederken, sordum. (402)

Elli yaşında adam utangaç bir çocuk gibi önüne baktı. (404)

Geniş ve sürekli bir gülümseme ile sırttı. (405)

Bu vak'a, köye gelişimin yedinci veya sekizinci ayında mı ne oldu. (406)

Bu vak'a, diyorum. (407)

Zira, dilimin ucuna, farkına varmaksızın, birdenbire gelen bu soru, bana, his hayatımın şayanı dikkat bir merhalesine geldiğimi ispat etti. (408)

Oysa, ben, Mehmet Ali'nin düğününde de buldum. (412)

Mehmet Ali, buraya geldiğimizin ikinci ayı civar köylerin birinden bir kız aldı. (413)

Bu, onun üçüncü evlenmesi olmakla beraber, kendisine, bir yeni güveye yapılan şeylerin hepsi yapıldı. (414)

Üç gün, üç gece süren bu tören esnasında, bana en acıklı görünen insan, Mehmet Ali'nin bizzat kendi oldu. (417)

Çünkü o, güveylik sıfatını takındığı günden itibaren, artık hiçbir işe yaramaz bir şey gibi oldu. (418)

Her gün, sabah olunca, köyün ihtiyarları ve ileri gelenleriyle beraber bir duvarın dibine oturuyoruz. (421)

Çatlak bir zurna ve bir davulla arap kabağı arası bir darbuka, havayı çatır-çatır çatlatıyor. (426)

Ben, duvarın dibinde gülümsemeğe, memnun ve ilgili görünmeye çalışıyordum. (427)

Elinde mızrak yerine değnekler ve kalkan yerine birtakım tahta parçalarıyla eski hamasî rakıslar taklit eden bir adama, arasıra, bir lira atıyorum. (428)

Her atışımda itibarım bir parça daha artıyor... (429)

Adeta, oynayanların hepsine birden yeni bir şevk geliyor. (430)

Dizi dizi altınları başlıklarının etrafında kırk zil parçaları gibi birbirine çarpıyor. (432)

Fakat, bunların ellerine, ayaklarına bakılınca o hafif tatlı his hemen dağılıveriyor. (434)

Bu düğün esnasında bana en çok ıstırap veren şey, ziyafetler oldu. (435)

Bir kadın, eteğinin içinde ekmekleri -daha doğrusu yufkaları- getiriyor. (437)

Fakat, Mehmet Ali'nin evlenme töreni bütün gayretimi kırar gibi oldu. (441)

Nihayet, gelin bir hamam bohçası gibi cansız ve şahsiyetsiz, evden içeri sokuldu.
(442)

Biliyorum. (445)

Mehmet Ali'nin evlenmesinden sonra, bu benim için bir düşünce konusu oldu. (452)

İhtimal ki, çok da fena kokarlar. (454)

Yahut -eski Yunanlılar devrinde yas tutan kadınlar gibi- yere çömelip başlarını örtüyorlar. (456)

Mehmet Ali'ye sordum: (459)

Bu “yaban” lafı, beni, önce çok kızdırdı. (462)

Aynı dili söylemekteyiz. (465)

Aynı tarihî ve coğrafi yollardan, hep birlikte gelmişizdir. (467)

Aynı siyasî mukadderat, aynı sosyal bağlar, bizi kardeşlik, evlâtlık, analık babalık üstünde bir yakınlıkla birbirimize bağlamıştır. (469)

Gündelik hayatın ufak tefek ihtiyaçlarını bile anca ifadeye güç bulabiliyorum. (471)

Gün geçtikçe daha iyi anlıyorum: (473)

Kendi vatanı addettiği memleketin dibine doğru ilerledikçe, kendi kökünden uzaklaştığını hissediyor. (478)

Hissetmese bile etrafında hasıl olan boşluk, soğuk ve itici hava, ona her an kendi toprağından sökülmiş bir aykırı, bir acayip nebat olduğunu bildiriyor. (479)

Bunu yazarken, elim titriyor. (483)

Buraya geldiğim günden beri beni işgal eden en önemli, en büyük şey, Mehmet Ali'nin evindekilerden başlayarak, köylüleri kendime alıştırmak, ısındırmak olmuştur. (484)

Gerçi, köylülerden çoğuyla ahbapça konuşuyoruz. (486)

Ağaç altı, çeşme başı, dere boyu ve kahve arkadaşlığı ediyoruz. (487)

Hepsi benim yanıma yürekleri, kafaları gibi kalın sargılarla bağlanmış olarak geliyorlar. (489)

On iki yıldır, dul olan ve bütün ailenin tek başı, bu katı, sert ve mütevekkil insanda, tabî güçlerden bir şey gizlenmiş gibi duruyor. (492)

Zeynep Kadın, bir gün, bir komşu kavgasında, paylaşılmayan bir kocaman dibek taşını, huşunetle teperek bir hamlede yere devirmişti. (498)

Beni sofrada görür görmez, her üçü de, bir kümeste ürkmüş tavuklar gibi kaçıştılar. (502)

Yalnız kendisini anasının elinden çekip odama sürüklediğim vakit, cılız ve çökük göğsünün altında, kalbinin bir demir tokmak kuvvetiyle şiddetli şiddetli çarptığını duydum. (506)

Sonra, uykuya daldı. (513)

Odanın bir köşesinde, zavallı küçük ve mustarip vücudunu seyrediyorum. (514)

Kafa; iki kolla dizlerin arasında kaybolmuş. (516)

Odanın sessizliği içinde solumalarını duymasam onu ufak bir paçavra yığını sanacağım. (517)

Başka diyarlardaki çocukların gülüp oynamaktan başka bir şey yapmadıkları mutlu çağda, bu, yirmi yaşında bir delikanlının güç dayanacağı bütün ağır işleri görüyordu. (519)

Yük taşıyordu. (520)

Çapa çapalıyordu. (521)

Diğer taraftan sıtma, küçük böğrünü zehirli tırnaklarıyla oyuyordu. (522)

Üç yaşında, dört yaşında yavrular görüyorum. (525)

Arkalarından bakarken, onlara, birtakım kederli cüceler denebilir. (528)

Ona bakarken bir derin acıma duygusu, benliğimin tâ derinliklerinden birer gözyaşı halinde sızdı. (531)

Kalbime toplandı. (532)

Ona doğru gittim. (533)

Sırtımı okşadım. (534)

İkisinin acısı arasında, böyle kavrulup gitmişsin. (538)

Yarın gençlik çağına gireceksin. (539)

Savaşta gördüğüm bütün o erler, gözümün önünden bir daha geçiyor. (541)

Onların yırtık şalvarları ve kırmızı mintanlarıyla yalınayak gelişlerini, sonra hâki elbiseleri içinde, kâh sırtüstü, kâh yüzükoyun düşüp ölüşlerini görüyorum. (542)

Siperlerde, kendi kendine yavaş sesle konuşan Mehmetçiğin sesi kulağıma geliyor. (543)

Bunu söylerken, mutlaka havada, başının üstünde düşman uçakları homurdanıyordu. (545)

İstanbul gazetelerini ara sıra alıyorum. (547)

İlk İnönü Zaferini, bunların birinden öğrendim. (548)

Bu olay, benim için günlerce süren bir sevinç kaynağı oldu. (549)

Köyde her önüme gelene durmadan bunu anlatıyorum. (550)

Yalnız bundan bahsediyorum. (551)

Mehmet Ali'nin anası, kız kardeşi, karısı, küçük kardeşi ve bilhassa Mehmet Ali benden bunalacak hale geldiler. (554)

Sevincime bir had tayin ettim. (557)

Toplumun görenekleri, kuralları, insanların yarı çıplak yaşadıkları bu köstebek yuvalarında da aynı şiddetle hüküm sürüyormuş. (561)

Hayalimde, kendi kendime yaktığım bu ışıklar, bana engin ve karanlık bir gurbet diyarı olan Türkiye'de donmuş ve kör olmuş gönüllerin tek hayat mihrakları gibi geliyor. (578)

Birkaç gününü kasabada geçirmeğe giden muhtar, birtakım havadisler ve birtakım yeni fikirlerle döndü. (583)

Fakat, ben, bana söylediklerinin arkasında, söylemek istemediklerini keşfediyorum. (585)

Ve bazı yarım cümlelerini, başkalarından işittiklerimle tamamlayarak kafasının içindeki şeylere nüfuz ediyorum. (586)

Padişah, düşmanla çoktan barış yapmış. (590)

O işe karışmış. (592)

Çünkü... düşman yalnız İzmir'de çoğunup otururken, Kemal Paşa'nın ettiklerine kızıp, daha ileriye varmış. (595)

Bursa'ya kadar gelmiş. (596)

Nihayet geçen gün, İnönü'ye dayanmış. (597)

Muhtar, sinsi bir tebessümle, kırçıl sakalı arasından gülümsüyor. (599)

Öfkemi, yüzümden sezen köylüler, birer birer etrafımdan çekiliyorlar. (601)

Muhtar, onlarla beraber ensesini kaşıya kaşıya ve önüne bakarak uzaklaşıyor. (602)

Biraz ötede, benden uzak bir çevre teşkil edip duruyorlar. (603)

Nihayet, çok yalnız kaldığımı hisseden Mehmet Ali, mahçup mahçup bana yaklaşıyor. (604)

Yanımda çömeliyor. (605)

Daha dün kesip yonttuğu söğüt dalından değneği ile toprağı dürtüştüyor. (606)

Bana bir şeyler söylemek istiyor. (607)

Birden soruyor: (609)

- Olabilir. (611)

Bak, şuracığa kadar geldiler. (615)

Biraz kulak verseydik top seslerini duyacaktık. (616)

- Eğer her köy, bu köydekiler gibi düşünürse, eğer her talimli asker, senin gibi tekrar askere gitmekten korkarsa, tabii gelir. (620)

Tekrar önüne bakıp, değneğin ucuyla toprağı eşiyor. (622)

Yavaş yavaş köylülere hiddetim, kendi aleyhimde bir nefret haline çevriliyor. (629)

Oturduğum yerden kalkıp ovaya doğru iniyorum. (630)

Gökyüzünde beyaz bulut kümeleri birbirinin üstüne, yığılıyor. (632)

Bu yıl, çok don oldu. (635)

Hayvan telefâtı, köylülerin gözünü korkuttu. (636)

Salih Ağa'nın fikrine göre, gelecek mahsul mevsimi çok kötü olacak. (637)

Böyle saatlerce, günlerce, aylarca, hiç durmaksızın yürümek istiyorum. (639)

Birini aşınca öbürü, öbürünü aşınca bir başkası görünür. (641)

Bu köyü, arkamda bırakacağım. (642)

Üç dört saat sonra, gene tıpkı bunun gibi bir köy önüme çıkacak. (643)

Gene kaçacağım. (644)

Gene kaçacağım. (645)

Zira, bu çay önüme çıktığı andan beri, hep onun kıyısında yürüyorum. (647)

Vakit vakit, ayağım toprağın üstüne fırlamış bir söğüt köküne çarpıyor. (648)

Porsuk çayının balçığı leş gibi kokuyor. (650)

Ara sıra, bulutların içinden sıyrılan güneş, bir müddet enseme yakıp geçiyor. (652)

Besbelli, başka yerler derken, İstanbul'u, İstanbul'un sayfiyelerini düşünüyorum.
(654)

Yüreğim bir karanlık odaya hapsedilmiş yaramaz bir çocuk gibi hopluyor. (656)

Bunun, gerçekleştirilmesi imkânsız bir hayal olduğunu bilmekle beraber gerçekten yolumun tâ ucunda bir İstanbul varmış şevkiyle yürümekte devam ediyorum. (659)

Yolumun üstündeki dağları, nehirleri, sarp ve çetin geçitleri, Sakarya'yı, Bozdağ'ı,

Acıdağ'ı yok farzederek, hemen hemen, gözü kapalı yürüyorum. (660)

Bu ufak korunun içinde, küçük, dar, fakat berrak bir dere akıyor. (664)

Derhal içime derin bir sükûnet geliyor. (666)

Etrafıma bakıyorum. (671)

Sol yanda, bir genç kız “siluet”i bir geyik hafifliğiyle derenin kenarında ağaçların arasına doğru kaçıyor. (672)

Biraz ötede durdu. (673)

Dönüp bana baktı. (674)

Uzaktan bana gülümsüyor. (678)

Yağız ve uzunca yüzünün ortasında, iki yeşil göz ve bir sıra iri beyaz dişle bana gülümsüyor. (679)

Tıpkı Mehmet Ali'nin köyündeki kızlar gibi giyinmiş. (680)

Ben de, uzaktan ona gülümsüyorum. (684)

Ağaçlardan birinin arkasına saklanıyor. (685)

Tekrar suya eğiliyorum. (688)

Birden başımı çevirdim. (690)

Ağacın arkasından dışarıya uzanmış başı, tekrar çekildi. (691)

Kendi kendime söyleniyorum: (693)

Cin olsa, şimdiye kadar kaybolması gerekirdi. (695)

Sezdirmeden, göz ucuyla, tekrar aynı noktaya bakıyorum. (697)

Orada hiç kıılmıdamadan duruyor. (698)

Artık sabrım tükendi. (699)

Doğrudan doğruya ona seslendim. (700)

Ve köyün adını söyledi. (707)

Ayağa kalktım. (710)

Ona doğru birkaç adım attım. (711)

Dereyi atlarken, sanki içimden ağır bir şey yuvarlanıp düştü. (717)

Öyle bir şey ki, on dakika öncesine kadar, ben onu kalbimin üstünde veya kafamın içinde, bir demir gülle gibi taşıyordum. (718)

İşte bu, yuvarlanıp düştü. (719)

Her şey değişiyor. (724)

Kendi kendime, âşık olduğumu itiraf etsem çok gülünç bir şey yapmış olurum. (730)

Yaşım otuzu geçti. (731)

Başka şeyler için, ekseriya yumuşak, sıcak ve coşkulu olan gönlüm kadın önünde, sert ve soğuk durmasını bilirdi. (734)

Kadına inanmaktansa, onu aldatmayı daha tatlı bulurum. (735)

Kadının gerçekte, namert ve kancık olan tabiatı, öyle bir safhada, adeta öldürücü bir mahiyet alır. (737)

Benim aşklarım, daima birer cinsiyet buhranından ibaret kaldı. (740)

Bekir Çavuş'un ağzı kulaklarına varıyor. (751)

- Geldi. (753)

- Geldi. (755)

Mehmet Ali'yi şöyle bir kenara çektim: (758)

O da kendini genel heyecana kaptırmış görünüyor. (761)

Fakat ben sıkıştırınca söyledi: (763)

Bize güzel öğütler verir. (769)

Yol gösterir. (770)

Başı sıkıda olanları selâmete çıkarır. (771)

Fakat, bu iyiliklerin bir tanesini saymadan, yalnız, esrarlı bir tavırla başını sallıyor. (776)

Önüne bakıyor. (782)

Bana karşı, her ne zaman öfke duyarsa böyle sessiz, önüne bakar. (784)

Daha alaycı, daha babayani bir tavır takınarak devam ediyorum: (785)

Benim elimden kurtulmak için anasını çağırıyor. (789)

Nihayet, Şeyh Yusuf Efendi'ye yalvarıp onu bu eve getirmeğe karar veriyoruz. (794)

Bu işi, bin bela, Mehmet Ali üstüne aldı. (795)

Muhtarın evine gitti. (796)

Fakat, gitmesi ile gelmesi bir oldu. (797)

Beni görünce küçük kalabalık, kendiliğinden dağıldı. (804)

Mehmet Ali ile anası arkamda, içeri girdik. (805)

Rahatı kaçmış bir adam huzursuzluğuyla başını kaldırdı. (807)

Beni, uzun uzadıya süzdükten sonra dişsiz ağzının içinde bir homurtu halini alan şu sözleri geveledi: (808)

- Merhaba, merhametten gelir. (809)

Hemen, Muhtar söze karıştı: (811)

Ben, tek elimin yumruğunu, bir anda, hem Şeyh'in, hem Muhtar'ın suratına savurmak ihtiyacımı güç zaptediyordum. (813)

Dişsiz ihtiyar teke, bu sözüm üzerine, insana hayret veren bir çeviklikle yerinden fırladı. (815)

Kapının bir kenarında duran pabuçlarını koltuğunun altına almasıyla dışarıya uğraması bir oldu. (816)

Herkes, arkasından koşuyor. (817)

Ben, biraz şaşkın, biraz mahçup, oturduğum yerden kalkıyorum. (819)

Gerçi sonradan, bu olayın şu son safhasını hatırladıkça, çok defa, gülmekten katılmışımdır. (820)

Şeyh Yusuf, benim yüzümden, bu yıl köyü çabuk terketti. (828)

Fakat, giderken gördüm. (829)

Köylülerden aldığı hediyelerin yükü altında, hem kendisinin, hem eşeğinin beli bükülmek raddesine gelmişti. (830)

Her ikisi de, birbirinin ardı sırası, sendeleye sendeleye gidiyorlardı. (831)

Şeyh Yusuf gitti. (832)

Fakat, zehirini köyde bıraktı. (833)

Hava bir süre, bir uzun süre, onun nefesiyle dolu kaldı. (834)

Bana, yalnız acıyorlar. (836)

Bana bir mahkûm, bir idam mahkûmu bir ukubete çarpılmış lanetleme adam gibi

bakıyorlar. (837)

Hepsinin dudaklarında, benim hakkımda, bu sorunun çizildiğini görüyorum. (839)

Ve ben, bu dikenlerin arasından, geçen gün keşfettiğim vahaya kaçıyorum. (840)

Ve onu, muhayyelemde tekrar canlandırmağa çalışıyorum. (846)

Bir gün, köyüne kadar gittim. (847)

Sokakları dolaşım. (848)

Birkaç köylü ile hoşbeş ettim. (849)

Hattâ çamaşırdan dönen kadınları gördüm. (850)

Kendinden daha kabaca bir kızla, içerisi kirli mintan, çakşır, gömlek ve yazma dolu bir uzun tahta tekneyi taşıyordu. (854)

Teknenin bir ucunu, ön tarafından, o tutuyordu. (855)

Beni görünce boştaki eliyle başörtüsünün uçlarını yüzüne götürdü. (856)

Ve başını, öbür tarafa çevirdi. (857)

Köye doğru, beş on adım atıp döndüm. (859)

Bu hareketimle, aklıma, İstanbul mesirelerindeki kadın takipleri geliyor. (860)

Kendimi Kuşdili Çayırı'nda, Yoğurtçu Deresi'nin kenarında sanıyorum. (861)

Fakat, vücudunu saran kaba saba kumaşların altında, kusursuz taze bir bedenın bütün cazibesini hissediyorum. (865)

Artık kalbim hızlı hızlı çarpmağa başladı. (867)

Şimdi ikisi birden gülmekten kırılıyorlar. (869)

Tâ yanlarına kadar sokuluyorum. (870)

O vakit, gene ikisi birden arkalarını dönüyorlar. (871)

Taş kesilmiş gibi kaskatı duruyorlar. (872)

Öyle bir duruş ki, hemen uzaklaşmağa mecbur oluyorum. (873)

Herhangi bir genç erkek isteği ve sıcak ilgisi karşısında, yumuşayıp eriyen, yahut, cinsi güreşe davet eden bir öfke ile irkilip gerilen kadın vücudu, burada ilk defa olarak bütün mânasıyla donuyor. (875)

Bir kadın çelikten burç gibi meydan okur bir mukavemet timsali haline geliyor. (876)

Mehmet Ali'den biraz sonra, o da civar köylerin birinden bir kız almıştı. (881)

Beni omuzlarımdan yakaladı. (884)

Altına aldı. (885)

İşte ne olduysa, o zaman oldu. (887)

Susmuş. (889)

Kızcağızı, bir taşa tutmadıkları kaldı. (891)

Sonra, yavaş yavaş, onlar da uğraşmaktan vazgeçtiler. (892)

Bütün köy halkı sopalar, çapalar, övendirelerle, bu açık hava zinacılarının üstüne hücum etti. (894)

Kaçışmaya mecbur kaldı. (896)

Süleyman'ın karısını, bu zaferden sonra artık büsbütün serbest bıraktılar. (900)

Çünkü, o köyün içinde bir nevi kuvvetin, bir nevi hâkimiyetin timsali oldu. (901)

Herkesin içinde, hattâ benim bulunduğum yerlerde bile elini kolunu sallayarak, göğsünü gere gere dolaşır. (905)

Tarlada çapa çapalarken, evde yemek pişirirken, dereye çamaşır yıkarken durmaksızın şarkı çağırır. (906)

Zümrüdüanka masalı bunun için çıkmıştır. (913)

Onda bitmez tükenmez yolculukların yarattığı sabır, kuşlar ve kurtlarla düşüp kalkmanın verdiği sadelik, bir yüksek yaşantı ilkesi haline girmiştir. (915)

Son olaylar onu büsbütün çekingen ve vahşi etti. (919)

Ancak, küçük çocuklarla bir arada oturabiliyor. (920)

Eski bir mescit viranesinin içinde, saatlerce yan yana kaldıkları oluyor. (922)

Süleyman yarım saatte bir kelime söyler. (923)

Sonra bir sigara yakarlar. (925)

Tütün dumanları, başlarının üstünde, havaya göre, kâh kalın ve ağır halkalar teşkil ederek boşlukta sallanır. (926)

Kâh bir buhurdandan çıkan tütsü gibi boğum boğum yukarıya doğru çıkar. (927)

Cennet, kocasını, çok defa bu halde gelip yakalar. (928)

Ve viranenin taşlarından biri üstüne dikilip iki elini böğrüne dayar: (929)

Süleyman, karısının sesini işitince bir ok gibi yerinden fırlar. (932)

Titrek, ince ve yavaş bir sesle mırıldanarak karısına doğru yürür: (933)

- İnşallah, yarın giderim. (936)

- Su taşıdım. (940)

Damın yıkılan tarafını yaptım. (941)

- Çocuklar, derenin üstündeki kavak kütüğünü devirmişler. (943)

Onu yerine koydum. (944)

Böylece konuşarak eve girerler. (945)

Fakat Cennet'in girmesiyle çıkması bir olur. (946)

Soluğu çeşme başında alır. (947)

Boynunda küçük Mahmudiye altınları dizi dizi parlıyordur. (949)

Göğsünün birkaç düğmesini, mahsus açık bırakmıştır. (950)

Ağzı, çeşme başındaki kadınlara bir şeyler anlatırken, gözleri gelip geçen erkekleri süzmektedir. (951)

Biz, bu gönül işleriyle meşgul olduğumuz sırada, zavallı Mehmet Ali'nin korktuğu başına geldi. (953)

Askere çağrıldı. (954)

Bundan, bir sabah, uluyan bir kadın sesiyle haberdar oldum. (955)

Odamdan dışarı fırladım. (957)

Ulumanın geldiği tarafa doğru gidiyordum. (963)

Nihayet tâ yanına yaklaşıp neler olduğunu sorunca, mahzun ve küskün önüne baktı: (970)

Kendisine verilen damgalı ve matbu kâğıtları dikkatle gözden geçiriyor. (974)

Hepsini, birer birer inceliyor. (975)

Ben de onların sırasında bir sandalye alıp oturdum. (977)

Jandarmalar, daha yirmi iki köy dolaşacaklarmış. (978)

Mehmet Ali ile arkadaşlarının yirmi dört saate kadar behemehal Eskişehir'de olmaları gerekiyor. (979)

Muhtar, bütün resmî “otorite”sini takındı. (984)

Mehmet Ali, burnundan soluyordu. (987)

Zeynep Kadını, dimdik karşımda gördüm. (989)

Herkes, sert sert bakıyordu. (990)

Yavaş, yavaş kadınlar, bir iken iki, iki iken beş oldu. (992)

Grup büyüdükçe büyüdü. (993)

Sanki aralarında bir şeyler mırıldanıyorlar. (994)

Bugün gidip cephede vuruşmazsan, yarın burada, kapının önünde vuruşmağa mecbur kalırsın. (997)

Her vakit söylüyorum. (998)

Düşman şuracığa geldi. (999)

Millet, kendisi savaşıyor. (1001)

Bir çarpışmada her şey hallolacaktır. (1004)

Zeynep Kadın atıldı: (1005)

Hep öyle yaparlar. (1007)

Bebelerimizi tam iş zamanında alırlar. (1008)

Zeynep Kadın, saçma bir laf söylemişim gibi, omuzlarımı silkti. (1011)

Şevkli bir savaşçı kesilmediyse bile tevekküllü bir asker tavrını aldı. (1013)

Onun bu halinde şimdiden eski erimi buluyordum. (1014)

Anadolu köylüsünde olumlu ve realist duygu hemen bütün diğer duygulara galebe çalmıştır. (1019)

Ara sıra uyanan “lirizm”i, bir saniye içinde parlayıp söner. (1020)

Onun güvenini kazanmak için sessiz, ağır ve hiç gülmez görünmek gerekir. (1022)

Ben de kendimi topladım. (1023)

Mehmet Ali gitti. (1024)

O giderken, bütün ev sarsılacak sandım. (1025)

Kızkardeşleri, sessiz sessiz ağlıyordu. (1028)

Yüreğimde derin bir kasvetle arkasından yürüyorum. (1035)

Yolda rastgeldikleriyle durup helâllaşılıyor... (1036)

Hepsi, kendi başının derdine düşmüştü. (1043)

Yalnız Mehmet Ali bana elini uzatıp: - Gel seni köyüme götüreyim. (1044)

Bu sözü hatırıma gelince burnumun direği sızladı. (1046)

Hemen orada bir çakal gibi avazım çıktığı kadar ulumak ihtiyacını duydum. (1047)

Mehmet Ali yokuştan indi. (1048)

Dereyi geçti. (1049)

Tarlaların içinden yürüyerek yola doğru ilerliyor. (1050)

Bunlar belki, yarınki Türk zaferinin isimsiz kahramanları olacaklar. (1054)

Yüzü bir maske gibi hareketsizleşti. (1058)

Gözleri hep sabit bir noktaya dalıp kalıyor. (1059)

Ona lâf söylemekten korkuyorum. (1060)

Lakin bir gün o bana söyledi: (1061)

Kimden bahsettiğini sordum. (1063)

Karı kendi eliyle ona yemek pişirip verirmiş. (1068)

Gece de yatağına alırmış. (1069)

Zeynep Kadın için bu tarafına önem vermez görünüyordu. (1073)

En koyu Anadolu ağzıyla söylüyor. (1076)

Cümleler, boğazından birer tutam çalı gibi sert ve dikenli çıkıyor. (1077)

Çoktan, benim bütün merak ve ilgim Süleyman'a doğru gitti. (1078)

Muhayyelem, Zeynep Kadının bana anlatmadığı zina dramını en küçük teferruatına kadar gözümün önünde canlandırıyor. (1079)

Bunun bir tarafında koca, kanı emilip posası bir kenara atılmış bir avı andırıyor. (1082)

Gerçi, sonradan işittiğim şeylerle bu tasavvurumun ne kadar doğru olduğunu anladım. (1085)

Süleyman önce betelemek istemiş. (1086)

Bir başka defa herif, şöyle bir dirsek kakmasıyla onu yere oturtuvermiş. (1088)

Karının üstüne yürümeğe kalkmış. (1089)

Karı ellerini böğrüne dayayarak göğsünü ileriye doğru itmiş (1090) :

Bir gün Bekir Çavuş, Cennet'e çeşme başında rastgeldi. (1095)

Dişlerini gıcırdatarak üstüne yürüdü: (1096)

Kadın, taştan Diana tavrını aldı: (1098)

Adamcağız, başını sallayarak uzaklaştı. (1102)

Başka bir gün muhtar da Süleyman'ın kapısına kadar gitmiş: (1103)

İşte bu yüzden, köylüler, bu rezalete bir son vermek için tek çareyi baskında buluyorlar. (1108)

Hocaya sordular: (1109)

Bunun üstüne, bir gece, yatsı namazından sonra, köyün belli başlı adamları hep bir araya gelip Süleyman'ın evini bastılar. (1112)

Ben de aralarına katılıverdim. (1117)

Süleyman'ın kapısı önüne gelince durdular. (1118)

İmam Efendi elindeki çomakla üç defa vurdu. (1119)

Azıcık beklediler. (1123)

Sonra Memiş'in ağası aha şöyle omuzunla kapıya dokunuverdi. (1124)

Hep birden içeriye daldılar. (1125)

Ben de daldım. (1126)

Odada bir bağrıışma çağrıışma oldu. (1127)

Aha, o vakit, elimden testi düşüverdi. (1128)

İşte o vakit Süleyman'ın sesini duydum. (1133)

Başıma bir kötülük gelir diye sıvıştım. (1136)

Ertesi gün, Cennet'le herif, sabahleyin erkenden köyü terkettiler. (1142)

İşte Süleyman karasevdaya o günden sonra tutuldu. (1143)

Bu, önce, tâ yüreğinin derinliklerinden gelen bir ağlama sesi halinde başladı. (1144)

Sonra karanlık bir sessizliğe düştü. (1146)

Gözlerini bir noktaya dikeyor. (1148)

Öyle saatlerce kalıyordu. (1149)

Onların, bu sessiz ve esrarengiz hasbıhallerini bilmek isterdim. (1153)

Bu gönül faciası, bendeki sevdalı tahayyüllere yeni bir renk verdi. (1155)

İki günde bir, Dulcine'nin köyünün yolunu boyluyordum. (1156)

Bazı günler, bu gezinti bir çöl yolculuğu kadar zahmetli oluyor. (1158)

Güneş denilen ağır ve büyük ateş küresini, omuzlarım üzerinde, tek başıma, ben taşıyormuşum gibi gökyüzünün bütün yaz ağırlığını sırtıma abanmış hissediyorum. (1160)

Bu söz, şairlerin “maşuka” adını verdikleri yaratığı, derhal ortadan kaldırıyor. (1171)

Bu bakımdan Don Kişot, şark mutasavvıflarına ne kadar benzer. (1172)

Don Kişot, buna rağmen, yerlere kadar eğilip Dulcine'nin elini öpüyordu. (1179)

Yürüyorum. (1183)

Yürüdükçe, gönlümdeki coşkunluk artıyor. (1184)

Ayaklarımın altında çatırdayan kuru toprağı bir çimenlik sanıyorum. (1185)

Ara sıra kenarlarından geçtiğim tarlalar, bana güllük gülistanlık geliyor. (1186)

O biçare tarlalar ki, üstlerindeki ekinler iki karış yükselmeden sararmış. (1187)

Boynu bükük başaklar, yerin dibinden gelen bir ıstırabı hikâye ediyor. (1188)

Lâkin, benim içimdeki orkestra, bunların hepsine hayalin erişemeyeceği kadar cazibeli birer dekor niteliği vermektedir. (1191)

Biraz sonra, Dulcine'nin yanına varacağım. (1192)

Bugün içime doğmuş. (1193)

Henüz yıkadığı çamaşırları dallara asıyordu. (1195)

Üstüne doğru yürüyorum. (1203)

Çünkü, ilk koşmaları onu köyün aksi yönüne attı. (1205)

Bunları söyleyerek, yürümekte devam ediyorum. (1209)

Ve bir ağacın arkasına çömeldi. (1211)

Yaklaşıyorum. (1212)

Ben, şöyle bir kenarda otururum. (1219)

Halam görür. (1221)

Halam görür. (1224)

Nerede ise, ağlayacak. (1227)

Biraz daha yaklaşıyorum. (1228)

Halam görür. (1239)

Ve ben, kalbim küt küt vurarak, yanıbaşına çöküyorum. (1240)

Salih Ağa, Zeynep Kadının başına hiç yoktan bir arazi meselesi çıkardı. (1241)

Bu köy ağası, Mehmet Ali'nin tâ babası zamanından ekip biçtikleri bir tarlanın kendisine ait olduğunu iddia ediyor. (1242)

Zeynep Kadın, geçen gece hüngür hüngür ağlayarak bana davayı anlattı: (1243)

Oğlu askere gittiği gün bile gözünden bir damla yaş akmayan bu kadın, şimdi bir toprak parçası elinden gidecek diye ağlıyor. (1244)

Gerekirse mahkemeye düşeriz. (1248)

Zeynep Kadın daha çok ağlamaya başladı: (1249)

- Ağa para yidirir. (1253)

- O halde şahit gösteririz. (1260)

Zeynep Kadının neden ağladığını şimdi anlıyorum. (1262)

Gittim. (1264)

Farkına varmaksızın bağırmaya, tek elimle birtakım hareketler yapmağa başlamıştım. (1269)

Arkasından koşup yakaladım. (1271)

Madenî bir parıltı ile parlayan gözlerini gözlerime dikti. (1272)

O böyle kaçarken, insanın bütün avcılık duyguları uyanıyor. (1275)

Arkasından nişan alacağı geliyor. (1276)

Yenilmez bir öfke ile dönerken, yolda imama rastladım. (1279)

3.3.6.1.2. Sıralı Cümleler

Bunlar, yarı çıplak bir halde dolaşüyor; alev in kararttığı harman yerlerinde toprağa, çamura karışmış yanık buğday ve mısır tanelerini iki taş arasında ezerek öğütmeye çalışıyor; adı bilinmez otlardan, ağaç köklerinden kendilerine bir nevi yiyecek çıkarıyor ve bir yabancı nın ayak sesini duyunca her biri bir yana kaçıp bir kovuğa saklanıyordu. (3)

- Dee, sizin gibi yabanın biriydi, dedi. (13)

Mehmet Ali: “Gel beyim, seni bizim köye götürüyüm,” dediği vakit, bu köyü, kafamın içinde olduğu gibi görmüştüm. (22)

Bunu, eşekler, mandalar, keçiler ve tavuklar arasında yaşamağa başladığım günden beri daha iyi anlıyorum, daha iyi görüyorum. (27)

Onun için, doğruyu eğriden, çirkini güzelden, faydalıyı faydasızdan ayırmasını bilmez ve akıl denilen bir cehennem aletinin hükmü altında gülünç, kaba, sersem ve patavatsız kıvrır durur. (30)

Gördüm, gördüm. (32)

Onun için değil midir ki, ben aralarında dolaşırken kaba kaba sırtırlardı ve sağ tarafımda bir boş torba gibi sallanan benimle oynamaya kalkıştırlardı. (40)

Mehmet Ali olmasa hiç kimse benimle konuşmayacak, benim yanıma yaklaşımdan çekinecek; bana köyün sokaklarında dikili bir korkuluk gibi bakacak. (69)

Ve buraya yabancılardan kaçıp geldim; yabancının cevrenden kaçıp geldim. (74)

Beni, hükümet tarafından gönderilmiş herhangi bir memur, bir tahsildar, bir öşürcü, bir jandarma, yoksa bir askerlik şubesi başkanı mı sandılar bilmem; fakat, hepsinin yüzünde korku ve kuşku belirtilerini açıkça görmüştüm. (91)

Mehmet Ali önce inkâr etmek istiyordu; sonra kendini tutamıyor; baklaları, birer nasihat halinde, ağzından çıkarıyordu: (99)

Seni büyü yapar sanırlar. (104)

Kimi yatağının üstünde yan yana, kimi bir küçük çocuk gibi benim kucağımda, kimi bir iskemlede tek başına, kimi ayakta, kimi pencerenin kenarında dirseğine dayanmış; kimi odanın içinde bir aşağı beş yukarı dolaşarak benimle sabahı ederler; ve sabaha kadar, havada kutsal bir orkestranın yankıları dalgalanır ve yaradanlarla yaratıkların elele verip hep bir arada raksettikleri sezilir. (110)

Yarı belinden öte, arabadan sarkmış, köye doğru uzanıyor. (120)

Arabanın içinde büzülmüş oturuyordum. (142)

Ayaklarım kâh bir çukura giriyor, kâh bir taşa çarpıyor. (157)

Mehmet Ali:

- Gir beyim...

diye seslendiği vakit, nihayet ameliyat masasının başına getirilen bir hasta gibi teslimiyetle eğildim, bir delikten içeriye girdim. (160)

Mehmet Ali:

- Beyim, hele şuraya bir otur, dedi ve bana, odanın köşesinde bir şilte gösterdi. (162)

Mehmet Ali, bavullarımı sıra sıra duvarın dibine koydu ve sonra dışarıya çıktı. (171)

Bakışlarının bir büyük adam bakışlarından farklı olmaması şöyle dursun, yüzü şimdiden yıpranmış, vücudu katılaşmış, hareketleri ağırlaşmıştı. (174)

Ceviz kitap sandığımı bir masa haline soktum, kapağından da bir nevi raf yaptım. (197)

Bu gibi iddialarımı yalnız Mehmet Ali tasdik eder görünür. (212)

Zaten, buraya geldiğimiz günden beri, Mehmet Ali, benim hükmümden büsbütün sıyrılmış, tamamıyla asker olmazdan önceki haline dönmüştür. (214)

Onlara “İstanbul'un dört devletin askeri işgali altında olduğunu, İzmir'in tâ Bursa'ya kadar Yunanlılar tarafından istila edildiğini, Adana'dan henüz Fransızların el çekmediğini, Urfa'da, Antep'te kanlı olaylar cereyan etmekte olduğunu haber veriyor ve her birinin yüzüne ayrı bir dikkatle bakıyordum. (228)

Padişaha, filan adamı filan yere tayin et, filanı filan yerden kaldır, diye akıl öğretiyor. (233)

Şundan, tavuğu baş aşağı tuttun diye beş lira, bundan, tramvayda yüksek sesle

konuştun, diye on lira alıyorlar.” (239)

Tam bu sırada bir de baktım ki, muhtar uyukluyor. (246)

- Efendi, tekrar savaş olacak mı? dedi. (250)

- Olmaktadır; dedim. (251)

Mustafa Kemal isminde bir büyük adam, bir büyük kumandan, İstanbul'dan çıktı, Anadolu'ya geçti. (253)

Düşmana karşı koyacağız” dedi. (257)

- Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar, dedi. (265)

Denilebilir ki, rüşeymi ve yeraltı kişiliğinin bütün ifadesi bu ayaklarda toplanmıştır. (271)

Çıplak tabanlarını sizin yüzünüze doğru uzatıyor ve hareketsiz duruyorsa, emin olunuz ki, yeni gasbettiği bir lokmanın hazım devresini geçirmektedir. (281)

Salih Ağa, bütün köy halkını öyle sihir ve nüfuzu altına almıştır ki, dört yıldan beri, hep benim emrimle hareket etmeğe alışmış olan Mehmet Ali bile, köye geldikten sonra, iktisadi durumumu tayin için bana, bir kere gidip Salih Ağaya danışmamı tavsiye etti. (284)

Ne edeceğini sana o bildirir, dedi. (286)

O bostan, gelirim temin edecek, bu evceğizde de ömrümün son yıllarını yaşayacaktım. (289)

Sıra sıra demir kovalardan sular boşanır, dolar. (299)

Elinde ufak bir çapa ile, bir adam, bu kanalların çizdiği geniş dörtgenler arasında, güya, bir tabiat mezhebinin ibadetini yapıyormuş gibi yavaşça eğilip kalkar, durur, çömelir. (303)

Her akşamüstü sanıyorum ki, artık dünyanın sonu gelmiştir. (320)

Üzerinde yaşadığım bu toprak, ya içindeki gizli dert ile şişip çatlayacak, ya da, bir dehşetli gürültü ile yerin dibine doğru çöküp gidecektir. (321)

Onun içindir ki, her sabah, gözlerimi açar açmaz, derin bir hayal kırıklığına uğrarım. (322)

“Niçin, beklediğim tabî olay vuku bulmadı?” derim. (323)

Emeti ninenin yetimi, davarı önüne katmış her adımda, bir ihtiyar adam gibi öksüre öksüre sırtları tırmanıyordur. (327)

Köyün mezbelesinde, köpek enikleriyle insan yavruları birbirine karışmış, oynaşıyorlar. (329)

Köpek, üzerine hücum eder, kâh köpeğin ön ayakları arasındaki bir lokmaya çocuk saldırır. (331)

Mehmet Ali'nin anası, evde yaptığı bütün iyi şeyleri, yemez, içmez, hiç kimseye tattırmaz, alır kasabaya götürür. (347)

Ben yağı olsun, yoğurdu olsun, peyniri veya sucuğu olsun, kasabadaki fiyatının iki mislini verip almağa muvaffak olabiliyorum. (349)

Köylülere sorarsanız, “De-e, şuracıkta”, derler, amma köylülerin “de-e, şuracıkta”sını ben bilirim. (355)

Şimdi, ayları birbirine karıştırıyorum ve yalnız mevsimlerin değiştiğini hissediyorum. (361)

Bu his her an yüreğimi burkuyor, başımı döndürüyor ve irademi hurdahaş ediyor. (364)

Bu köyden başlar, bu köyde biter. (381)

- Girit'te, der, ben, sabun yapılırken gördüm. (383)

Bir yandan zeytin koyarsın, öbür yandan yağ çıkar. (386)

İnan olsun, beyim tam sekiz türlü yemiş saydım. (396)

Bu çorak yerlerde, derimi kavuran ateş, yavaş yavaş içimi sarıyor, gönlümü kavurmağa başlıyor. (409)

Birbirinden ayrı halkalar halinde girip karşılıklı rakediyorlar, eğleniyorlar. (424)

İşte, köy kadınlarının, köy kızlarının hepsi gözümün önündedir ve hepsi de yeni, süslü düğünlük esvaplarını giymişlerdir. (431)

Her birimizin önüne bir topak atıyor ve eller hep birden lengerlerin içine dalıyor. (438)

İçimden: “Mutlaka bütün bunlara alışmalıyım” diyordum. (440)

Anadolu'da, köylü kadını şuhluktan, naz ve işveden o kadar yoksundur ki, onların

hangi biriyle, böğür böğüre, koyun koyuna yatsam, vücudumun hiçbir şey duymayacağını tahmin ediyorum. (453)

Kendileri hakkında, bu hislerimi içgüdüleriyle sezdikleri için midir, nedir bilmiyorum, onlar da, bana her rastgelişlerinde, arkalarını çeviriyorlar. (455)

Fakat, sonra anladım ki, Anadolu'lular, Anadolu köylüleri tıpkı eski Yunanlıların kendilerinden başkasına “barbar” lâkabını vermesi gibi her yabancıya yaban diyorlar. (463)

Hayır; bir acayip yaratık demeliyim. (476)

Onun, çok kere, küçük boz eşeğin taşıyamadığı en ağır yükleri alnından bir ter akmadan dimdik taşıdığını görmüş ve tarlada, saatlerce, belini doğrultmaksızın çalıştığına şahit olmuşumdur. (497)

İşte, bu vak'a esnasındadır ki, hem Mehmet Ali'nin karısı ve hem de kız kardeşleriyle karşılaştım. (501)

O müthiş dayak faslından sonra, İsmail, bir süre benim odamda, büzülmüş kaldı. (512)

Onun çocuk olduğuna, sonradan yavaş yavaş alıştım ve onu sevmeğe başladım. (530)

Köyde, zaten aklıma güveni olmayanlar, beni, büsbütün çıldırdı sanmışlardı. (555)

Bir an geldi ki, ben de kendimden şüphelenmeğe başladım. (556)

Bunu, yalnız şehirlerde olur bilirdim. (559)

“Ben sizin müşkülünüzü hallederim”, demiş. (593)

Öfkeden tir tir titreyerek:

- Oradan püskürttük, hem de döğe döğe... diyorum. (598)

Onu omuzlarından tutup sarsmak ve:

- Ne gülüyorsun? diye bağırarak istiyorum. (600)

“Haydi git, haydi git; onlarla hasbıhal et”, demek ve bütün eşyayı toplayıp, buradan kaçmak istiyorum. (625)

Yürüyorum, yürüyorum. (638)

Birdenbire seyrek ve serin bir kavak kümesinin içine daldığımı hissettim, durdum. (663)

Durduğum yere çömeliyorum ve elimi suya sokuyorum. (667)

Belki, ürkütür, büsbütün kaçıırım. (687)

Fakat bütün mevcudiyetimle hissediyorum ki, saklandığı ağacın arkasından bana bakıyor. (689)

Kız gene ağacın arkasına saklanmış, ben gene suya eğilmiş kaldık. (709)

İşte ben gidiyorum, dedim ve dereyi atlayıp öbür tarafa geçtim. (714)

O kadar hafifim ki kolumu bir kanat gibi kıvıldatsam havaya uçabilirim. (721)

Yabanî kedilikten, zehirli yılanlığa geçer ve gitgide, hayalimizin ölçemeyeceği kadar derin, nihayetsiz ve tuzlu kötülük denizinde, gülerek çırılçıplak yüzmeğe başlar. (738)

Mehmet Ali'nin anası bile gülümsüyor ve yirmi yaş daha genç görünüyor. (750)

Bir ‘‘Geldi...’’ sözüdür fısıldanıyor. (752)

Sırtarak:

- Hiç, beyim, diyor. (762)

Her yıl gelir, duasını alırız. (767)

Hastaları okur üfler. (768)

Biliyorum ki bana, içinden, öfkeleniyor. (783)

- Aklımda kalmamış beyim; anam bilir. (788)

Muhtar ‘‘O sizin ayağınıza gider mi? Siz onun ayağına gelin’’ demiş. (798)

Bunun üzerine hep birlikte kalktık; gitmeğe mecbur olduk. (799)

O, köşede bir hasır üstünde bağdaş kurmuş oturuyor. (801)

Üstü başı, sakalı o kadar kirli ki, -yanına yaklaşmağa hacet yok- kapıdan itibaren bir teke gibi kokuyor. (803)

- Kusura bakma; yabanın biridir, dedi. (812)

Bu da onun gibi, beni kamçı ile dövecek ya da, etimi bir zindanda çürütmekten zevk duyacak. (825)

Ancak burada kendimi buluyor, başımı dinliyorum. (841)

Kendi kendime: “Acaba, o gün, bana görünen bir hayal miydi?” diyorum. (845)

Sezinledim ki, örtünün altından sedef dişleri parlıyor. (858)

Arkadaşına veya kız kardeşine benim için bir şey söylemiş olacak ki, o da dönüp baktı. (868)

İşte, bu kız temiz çıkmamış, Süleyman: “Sana kim dokundu?” diye sormuş. (882)

Kız, “Ağam demiş, küçükten tarlada oynaşıyorduk. (883)

Sıktı, sıktı. (886)

Süleyman: “Kaza, desene” demiş. (888)

Yalnız, Cennet, -bu genç kadının adıdır- altı ay geçmedi, bir gece, bir ağıl duvarının dibinde bir yabancı adamla yakalandı. (893)

Cennet’le âşığı, ağılın duvarını kendilerine siper yapıp hücum edenlerin üzerine, öyle bir taş yağdırdılar, öyle bir taş yağdırdılar ki, herkes dağıldı. (895)

Ve Cennet, Homeros devrindeki esir kızlar gibi, kale duvarının üstüne çıkıp:

- Ben, yalnız kocama teslim olurum! diye bağırdı ve kocası gitti; onu elinden tutup evine getirdi. (897)

O adam emmioğlu imiş; yoldan geçerken ağılın önünde rastgelmiş, şöyle duvarın dibinde biraz konuşmuşlar... (899)

Kaşlarına rastık çeker ve ellerine kına yakar. (903)

Derler ki, Cennet'in ara sıra ona, iki tokat attığı da olurmuş. (908)

Memiş, cevap vermeksizin gülümser, yahut başını iki tarafa sallamakla yetinir. (924)

- Aha geliyorum; aha geliyorum. (934)

Muhtar, jandarmalar, Mehmet Ali ve kendisiyle çağrılan bir iki kişi kapının önünde toplanmış duruyorlar. (967)

İşte... diye, mırıldandı ve elinin tersiyle bana jandarmaları, muhtarı gösterdi. (972)

Muhtar, iki jandarmanın ortasında, artık köylülükten çıkmış, bir hükümet memuru gibi duruyor. (973)

Beni görünce, merasimle ayağa kalktı ve jandarmalara kalkmalarını işaret etti. (976)

İşte beye sorun, dedi. (981)

Pekâlâ yetişirsiniz, dedi. (986)

Kendim işe yaramazsam bile, sana bir adam tutar, bütün hizmetlerini gördürürüm, dedim. (1010)

Lakin, Mehmet Ali üzerinde sözlerim, biraz etki yapmış görünüyor. (1012)

Bana biraz önce olduğundan daha sevimli, daha munis geliyor ve içimdeki subay uyanıyor. (1015)

- Keşke alsalar da ben de gitsem, dedim. (1016)

Bu sözü, o kadar candan söyledim ki, önümde Mehmet Ali ile gidecek olanların

gözleri parladı. (1017)

İçlerinden birisi:

- Evvel Allah, biz düşmanın hakkından geliriz ama, silahımız, cephanemiz yok, diyorlar, dedi. (1018)

Karısı bir iki defa hıçkırayım dedi, fakat, Mehmet Ali öyle bir ters ters baktı ki; kadın bütün hıçkırıklarını katı lokmalar yutar gibi içine çekti. (1029)

Zeynep Kadın, duvara dayanmış duruyordu. (1030)

Yanında İsmail, iki elini kuşağına sokmuş bakıyordu. (1031)

Mehmet Ali, bana doğru eğildi, elimi öptü. (1032)

Bir şey söylemek istedi ve torbacığı omuzunda, yürüdü, gitti. (1033)

Burada yalnız sersebil olursun, demişti. (1045)

- Benim bebemi aldılar, ama kazık gibi herif karının koynunda saklanmış yatıyor. (1062)

- De... aha, Cennet'in nedir o su, dedi. (1064)

- Gidip haber verecem, bize bir kötülük gelir diye korkarım. (1074)

Zavallı Süleyman her başını kaldırmak isteyişte ya bir kaya gibi rakibinin önünde dikildiğini görüyor, ya da karısının bir dişi kaplan kükreyişinden daha korkunç kahkahasıyla karşılaşıyor. (1084)

“Haydi be sen de” demişler. (1087)

“Hele dokun, hele bir dokun, vallahi bir gün kalmam giderim” diye bağırmiş. (1091)

“Ya o herifi deflersin, yahut karışmam” diye homurdandı. (1097)

Ne idermişin, bakalım? diye haykırdı. (1100)

Herkes sandı ki, Bekir Çavuş Cennet'e sulanıyor. (1101)

- Söyleyin o kerataya buradan defolsun, emrini vermiş. (1104)

Kadın: “Beni boşasın, öyle gideriz,” demiş. (1106)

Hoca “Elbet” demiş. (1111)

- Sudan gelirdim, dedi; bir de baktım ki, camiden çıkanlar hep bir yana yöneldiler.
(1116)

Bekir Çavuş:

Ülen Süleyman, biz geldik, aç kapıyı; diye ünledi. (1121)

Gayri şer'an Süleyman'ın yanında kalamazsın,” dedi. (1132)

“Amanın itmeyin; amanın itmeyin,” diye bağırdı. (1134)

Lâkin Zeynep Kadın:

- Ülen, testiye neden attın? diye üstüne yürüyünce aklı başına geldi. (1141)

Süleyman'ın gözlerinden bir damla yaş akıyor, fakat hıçkıra hıçkıra, hüngür hüngür ağlıyordu. (1145)

Zavallının yakınlarından da kimse yoktu ki, onu teselli etsin. (1150)

“Bu zahmet, bu meşakkat ne için?” diyorum. (1161)

Bu pis kokan, elleri nasırlı, alelade bir köylü karısıdır,” diyordu. (1178)

Ne ilâhi varlık!” diyordu. (1181)

Bir an geldi, durdu. (1210)

Hissediyorum ki, ağacın dibine büzülmüş ıslak bir kedi gibi titriyor. (1234)

Asıl tuhafı şu ki, bu tarla kira ile benim hesabıma ekilip biçiliyor. (1245)

Kadı ile bir olur, üstelik öbür topraklarımızı da elimizden almağa kalkarlar. (1254)

Benim kafam da kızdı, gidip Salih Ağa ile görüşeceğim. (1263)

Bir de baktım ki, Salih Ağa yanımdan sıvışmış gitmiş. (1270)

Dudaklarında silik bir gülümseme ile:

- Senin nene gerek? dedi ve evinin kapısından içeri girdi. (1273)

Bari gidip muhtarı göreyim, dedim. (1277)

Fakat kendisine evde yok dedirtti. (1278)

3.3.6.1.3. Kesik Cümleler

Ve buraya yabancılardan kaçıp geldim; yabancının cevrinden kaçıp geldim (74). **Tâ ki, kendi kanımdan, kendi canımdan bu küçük insan cemiyetinin içine karışayım, onunla haşır neşir olayım, onda kimsesizliğimi unutayım diye... (75)**

O vakitten, bunun ne kadar imkânsız olduğunu düşündüğü için midir ki, öyle susup gülümsüyordu (80)? **Kimbilir, kimbilir... (81)**

Ne sönük, ne fersiz, ne cılız hayat mihrakları (579)! Günün birinde bunlar, büyüyüp boz renkli Anadolu yaylasını, ısıtarak aydınlatacak bir heybetle ateş halini alabilecek mi (580)? **Eğer öyle olacağını bilsem... (581) Eğer bilsem... (582)**

- Öyle ise sen anlat bana, Zeynep Kadın (791). - **Nasıl anlatayım ki... (792)**

Hocaya sordular (1109): **“Gözümüzle görürsek şer'an boş düşer mi?” diye. (1110)**

Ve Sanşo'ya dönüp: “Oh ne güzel kokuyor. (1180) Ne ilâhi varlık!” diyordu (1181).

Ve o kadar hazin, yalvaran bir sesle söylüyor ki... (1225) Tıpkı ağa düşmüş bir avın sesi (1226).

- **Hepsi ondan yana çıkar, hepsi... (1261)**

4.3.6.2. Şekilce Olumsuz Anlamca Olumlu Fiil Cümleleri

4.3.6.2.1. Basit Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında şekilce olumsuz anlamca olumlu basit fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.3.6.2.2. Sıralı Cümleler

Tevekkeli, Eşrefoğlu: “Arı biziz bal bizdedir”, dememiş. (1170)

3.3.6.2.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında şekilce olumsuz anlamca olumlu kesik fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2’ye bakınız).

3.4. Olumsuz Cümle

Hatiboğlu (1972:165), olumsuz cümleyi, “olumsuz yargı bildiren cümle (Osm. Menfi cümle; Fr. Phrase négative; İng. Negative sentence; Alm. Negativer Satz)” olarak tanımlar ve “Mum dibine ışık vermez.”, “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.” atasözlerini olumsuz cümleye örnek olarak verir.

Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, “yapmama”, “yapılmama”, “olmama” bildirir (Karahana 2004:104).

Kükey (1975:324), olumsuz cümleyi “eylemin, yargının yapılmadığını, olmadığını bildiren cümle” olarak tanımlar. Bütün eylemlerde olumsuzluğun “-me” ekiyle yapıldığını, bu ekin, bir yapım eki olduğunu, çekim eklerinden önce geldiğini ve vurguyu üzerine almadığını, olumsuzluk ekini üzerine almış eylemlerin ise olumsuz cümle yaptığını belirtir. Ad soylu sözcükleri eylemleştiren ve oluşturduğu eylemle, ad cümleleri hazırlayan eylemlerde ise olumsuzluğun “değil” sözcüğüyle yapıldığını söyler.

Gencan (1979:84) olumsuz cümleyi “olumsuz yükleme kurulan cümle ya da yüklemi olumlu olduğu halde anlamca olumsuzluğa kayan cümle” şeklinde ifade eder.

Keskin (2007:219) olumsuz cümlelerin yüklem bildirdiği işin yapılmadığını bildiren cümle olduğunu söyler.

Bilgin (2002:510) olumsuz cümleyi “yüklemi olumsuzluk kavramı veren cümle” olarak değerlendirmekte; ayrıca bileşik cümlelerde olumluluk ya da olumsuzluğun, ana cümlelerin yüklemine göre belirleneceğini örneğin; yan cümlelerin yüklemi olumsuz olsa bile ana cümlelerin yüklemi olumluysa, o bileşik cümlelerin, olumlu cümle kabul edileceğini söylemektedir.

Karasoy ve diğerleri (2008:227) yargının gerçekleşmediğini, yapılmadığını bildiren cümlelerin, anlam bakımından olumsuz cümle olduğunu söyler.

Dizdaroğlu (1974:287) olumsuz cümle için “Yüklemin gösterdiği eylemin yapılma ya da olma doğrultusunda belirlenmediği cümleye olumsuz cümle denir.” tanımını kullanır ve olumsuz cümleleri, yüklemin cinsine göre ikiye ayırır: Olumsuz ad cümlesi, olumsuz eylem cümlesi.

Cümlede yüklemin bildirdiği iş, oluş veya hareketin yapılmadığını; yargının gerçekleşmediğini, gerçekleşmeyeceğini belirten, olumsuzluk anlamı taşıyan cümleler olumsuz cümlelerdir. Olumsuzluk anlamı içeren cümleler ise olumsuz isim cümleleri ve olumsuz fiil cümleleri olmak üzere şekilce iki türdür.

3.4.1. Olumsuz İsim Cümlesi

Dizdaroğlu (1974:287) yüklemi ad ya da ad soylu sözcüklerden oluşan ve bir durumu, oluşu, ters yönde bildiren cümleye “olumsuz ad cümlesi” deneceğini ve olumsuz ad cümlelerinin “biçimce ve anlamca olumsuz ad cümlesi, biçimce olumlu anlamca olumsuz ad cümlesi” olmak üzere kuruluşça iki şekilde incelenebileceğini söyler.

Biçimce ve anlamca olumsuz ad cümlelerinin dört şekilde oluşturulduğunu söyleyen Dizdaroğlu (1974:287) ilk olarak “değil” koşacıyla kurulan cümlelerden bahseder. Yüklemi “değil” koşacıyla kurulu ad cümlelerinin olumsuzluk bildirdiğini, bu koşacın “değildir” biçiminde katmerli olarak da kullanılabileceğini belirtir. Yüklemi “değil” koşacı olan ve içinde “ne... ne” bağlaçları bulunan cümleleri de biçimce ve anlamca olumsuz ad cümlesi olarak değerlendirir.

Dizdaroğlu (1974:289-290) biçimce ve anlamca olumsuz ad cümlesinin oluşturulma şekillerinden ikincisinin; belirsiz geçmiş zaman ile isteme kipleri dışındaki eylemlerin olumlu üçüncü tekil kişilerinin “değil” koşacıyla birlikte kullanılması olduğunu söyler. Ad soylu bir sözcük olan “yok” sözcüğünün yüklem görevinde bulunduğu zaman da biçimce ve anlamca olumsuz ad cümlesi oluşturduğunu; yüklemi “yok” sözcüğü ile kurulu ve içinde “ne... ne” bağlaçları bulunan cümlelerin biçimce ve anlamca olumsuz ad cümlesi olduğunu belirtir. Ayrıca sonuna “-siz” eki ulanmış adlar ve ad soylu sözcüklerin yüklem görevinde kullanılması durumunda biçimce ve anlamca olumsuz ad cümlesi oluşturduğunu açıklar.

Bilgin (2002:510) ad soylu sözcüklere gelerek yoksun olma, bulunmama anlamı veren “-siz, -sız, -suz, -süz” ekleriyle ad cümlelerinde olumsuzluğun sağlandığını belirtir.

Kükey (1975:324) ad soylu sözcükleri eylemleştiren ve oluşturduğu eylemle, ad cümleleri hazırlayan ekeylemlerde ise olumsuzluğun “değil” sözcüğüyle yapıldığını söyler.

Keskin (2007:220) isim cümlelerinin olumsuz biçimlerinin “yok, değil” kelimeleri, “ne.. ne” bağlacı ve “-siz” olumsuzluk ekiyle oluşturulacağını dile getirir.

Hatiboğlu (1972:165-167) ad cümlelerinin olumsuzunun “değil” koşacıyla kurulduğunu; ad cümlelerinde “ne... ne” bağlacının ve “yok” kelimesinin olumsuzluk kavramı verdiğini söyler.

Biçimce olumlu anlamca olumsuz ad cümlelerinin üç türlü olduğunu söyleyen Dizdaroğlu (1974:290-291) “var” sözcüğü ile kurulu ve içinde yinelenmiş “ne... ne” bağlacı bulunan cümleleri; yüklemi “var” sözcüğüne ya da ad soylu bir başka sözcüğe dayalı olumlu sorulu cümleleri ve yüklemi “var” sözcüğünün dışındaki, ad ya da ad soylu sözcüklerle kurulu ve içinde “ne... ne” bağlacı bulunan cümleleri biçimce olumlu anlamca olumsuz ad cümlesi kabul eder.

3.4.2. Fatih-Harbiye Romanı Olumsuz İsim Cümleleri

3.4.2.1. Şekilce ve Anlamca Olumsuz İsim Cümleleri

3.4.2.1.1. Basit Cümleler

Günün hiçbir saatinde Şinasi'nin yalnız başına yapabileceği hiçbir şey yoktu. (12)

- Hayır. (108)

- Yoo?.. (110)

Hele son hâdiseden sonra, bir balo tuvaleti için babasına yeni bir fedakârlık teklif etmeye hiç cesareti yoktu. (543)

O, her zaman süfli ve derbeder bir adam değildi. (577)

Muktedir değildi. (595)

Annesi veya kız kardeşi tarafından görülmeye hiç razı değildi. (625)

Neva teli akortsuzdu. (646)

- Değil tabii... (849)

- Hayır... (862)

İçine gelen bu mânâsız hamlenin hedefi yoktu. (886)

- Hazır değil, Matmazel. (902)

Bu taze ihtiras, gayesine doğru, dışı bir canavar çevikliğiyle atlarken ezeceği ihtiyar

kalbe tamamıyla kayıtsızdı. (937)

Bütün bunlar Neriman'da, anadan babadan gelen tesirleri tamamıyla gidermiş değildi. (1012)

- Hasta değil... (1038)

3.4.2.1.2. Sıralı Cümleler

Fahriye, Şinasi'nin yüzüne fazla gülüyordu; hiç o her şeye itiraz eden Fahriye değildi. (319)

Yolda yürürlerken, herkes, Fahriye'den ziyade Neriman'a dikkat ediyordu, fakat bu, Neriman'ın herkese ayrı ayrı dikkatinin karşılığında başka bir şey değildi. (478)

Evvelce Şinasi ile aralarında birçok dargınlıklar olmuştu; fakat bunların hepsi, kuvvetli bir sevginin mübalâğası içinde, tesirleri bir an artan ve sonra azalan küçük hâdiseler yüzündendi, hiçbirinde bugünkü kadar ciddî bir sebep yoktu. (1058)

3.4.2.1.3.. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce ve anlamca olumsuz kesik isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.4.2.2. Şekilce Olumlu Anlamca Olumsuz İsim Cümleleri

3.4.2.2.1. Basit Cümleler

Hiç. (892)

3.4.2.2.2. Sıralı Cümleler:

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce olumlu anlamca olumsuz sıralı

isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.4.2.2.3. Kesik Cümleler:

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce olumlu anlamca olumsuz kesik isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.4.3. Yaban Romanı Olumsuz İsim Cümleleri

3.4.3.1. Şekilce ve Anlamca Olumsuz İsim Cümleleri

3.4.3.1.1. Basit Cümleler

O âfetlerden arta kalmış halkın, bu taş yığınları arasında, ilk insanlardan farkı yoktur.
(2)

Bunlar yırtıcı ve barbar bile değildiler. (36)

Fakat sağ kolum yoktu... (39)

Lakin, bu köyde de hiç kimse kolsuz olduğumun farkında değil... (43)

Keşfetmek mümkün değildir. (85)

Tek bir ışık yoktu. (114).

Hem bu köyde okul yok. (186)

Bu pisliği onlara anlatmak bir türlü mümkün değildir. (211)

Ve çevre değiştirmedikçe, insanın değişmesine imkân yoktur. (218)

Lakin, kılık kıyafet itibarıyla bir dilenciden hiç farkı yoktur. (268)

Zaten köy içinde, bostancılıktan anlar tek adam yoktur. (294)

Sustukları vakit de, tavırları, bu feryatlardan daha az hazin değildir. (336)

Dünya ile istediğim gibi ilişkiyi henüz kesmiş değilim. (546)

Meğer insan, köylerde, dağ başlarında ve mağara kovuklarında da samimi olmak, içinden geldiği gibi, içinden geldiği kadar gülüp ağlamak hürriyetine sahip değilmiş. (560)

Zurna çatlak, oyunlar isteksiz ve yemek tatsızdı. (570)

Benim eski erimle bunun arasında, artık hiçbir ilişki yok. (624)

Fakat, ayağımın altındaki toprak kuru, sert ve kokusuzdur. (634)

Ben yabancı değilim. (703)

Ağacın arkasından güç işitebileceğim bir sesle:

- Bizim köy de uzak değil. (705)

Zaten yirmi yaşında iken de aşk hususunda o kadar safderun değildim. (733)

Zira sevildiğini hisseden kadın kadar çekilmez bir şey yoktur. (736)

Ben, bu gerçeğe acı şahsî tecrübelerden geçerek varmış bir adam değilim. (739)

Bunda, çiftleşme mevsiminde muhtelif krizlere düşen bazı hayvanlardan farksızdım.
(741)

Hayır. (744)

O da değil. (747)

Kadının söylediğine göre, meğer bu kadar tevatüre sebep olacak bir şey yokmuş.
(898)

Ses yok. (959)

Gene ses yok. (962)

Hem bu şimdiki askerlik senin bildiğin gibi değil. (1000)

Angarya yok. (1002)

Heyecanlı adamın, onun indinde bir deliden farkı yoktur. (1021)

Ne olursa olsunlar şu dakikada uzaklaştıkça küçülen, uzaklaştıkça küçülen bu dört siluetin, sabahleyin okullarına giden dört çocuktan farkı yok. (1056)

Dişi ve erkek arasındaki ezeli mücadelenin bundan daha müthiş bir safhasını hatırlamak mümkün değildir. (1080)

Lakin Süleyman hiç de karısını boşamak fikrinde değildi. (1107)

Gene ses yok. (1122)

Yok canım. (1177)

Ben sana kötülük edecek değilim. (1208)

Salih Ağa'nın, bir ayak sesi duyunca, yuvasına kaçan bir sansardan hiç farkı yok.
(1274)

3.4.3.1.2. Sıralı Cümleler

Ben görmedim, fakat Mehmet Ali'nin söylediğine göre muhtarın karısını, adı bilinmeyen bir illet sekiz yıldan beri öyle bir evirip kıvırmış, o kadar karmakarışık bir hale sokmuş ki, bacaklarını kollarından, kollarını bacaklarından ayırmanın imkânı yokmuş. (58)

Zaten bu işten iki tanesi pek seyrek yapılan, bir tanesi de hiç yapılmayan şeylerdir.
(345)

Garibi şu ki, gelin de ortada yoktu. (420)

Bir gün... bir gün, onlara, ispat edebilecek miyim ki, ben bir “yaban” değilim. (464)

Öyle ya, bir insan tasavvur edin ki hangi ırktan, ne cinsten olduğu belli değildir.
(477)

Çıkmaz bir yolmuş, çünkü padişah kendisiyle beraber değilmiş. (589)

Biliyorum ki, bu çorak toprak dalgalarının sonu yoktur. (640)

Sanıyorum ki, birkaç defa sevdim ve her defasında, aynı tarzda sevmekle beraber, sevdiklerim birbirinin aynı değildi. (1168)

Bak ben yabancı değilim. (1231)

3.4.3.1.3. Kesik Cümleler

Arkamda ne bırakmıştım ki böyle hüznüleniyordum (132)? Bir yurt mu (133)? Bir ana mı (134)? Bir sevgili mi (135)? **Hayır, hiçbir şey, hiç kimse. (136)**

Yarı aydınlık içinde, gölgesi tavana vuran Mehmet Ali'nin yüzüne bakıyorum (165). Memnun mu (166)? Canı sıkılmış gibi mi (167)? **Hayır, ne o, ne bu (168)**... Mehmet Ali, sadece dalgındı (169).

3.4.3.2. Şekilce Olumlu Anlamca Olumsuz İsim Cümleleri

3.4.3.2.1. Basit Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında şekilce olumlu anlamca olumsuz basit isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.4.3.2.2. Sıralı Cümleler

Biliyordum ki, toprak katı ve tabiat zalimdir ve insan cinsi bozuk bir hayvandan başka bir şey değildir; biliyordum ki, insan hayvanların en kötüsü, en bayağısı ve en az sevimli olanıdır. (26)

Oysa, ben ne acayip, ne korkunçtum. (72)

3.4.3.2.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında şekilce olumlu anlamca olumsuz kesik isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.4.4. Olumsuz Fiil Cümlesi

Dizdaroğlu (1974:291) “yüklemi eylem olan ve edimin, kılığın, oluşun ters yönde belirlendiği cümle” şeklinde tanımladığı olumsuz fiil cümlelerini kuruluşları bakımından; “biçimce ve anlamca olumsuz eylem cümlesi”, “biçimce olumlu anlamca olumsuz eylem cümlesi” olmak üzere ikiye ayırmaktadır.

Dizdaroğlu (1974:291-292) şekilce ve anlamca olumsuz fiil cümlelerinin çekimli eylemlere ulanan “-me” takısı ile oluşturulmuş eylemlerin yüklem yapılmasıyla ya da

içinde yinelenmiş “ne... ne” bağlaçları bulunan, olumsuz yüklemli olan cümleler şeklinde sağlanabileceğini belirtir.

Bozkurt (2000:191) olumsuz eylem cümlelerinin “-ma/-me” olumsuzluk eki ile kurulduğunu ve olumsuz yargı bildirdiğini söyler.

Keskin (2007:219-220) eylem cümlelerinin, yükleme “-ma, -me, -maz, -mez” eki, “ne....ne” bağlacı ve “değil” edatı getirilerek yahut “mi” soru eki yardımıyla olumsuz yapılabileceğini açıklar.

Karahan (2004:104) “-ma” olumsuzluk ekinin, fiil cümlelerini olumsuz yaptığını belirtir.

Hatiboğlu (1972:165-166) eylem cümlesinin olumsuzunun “-me” ekiyle kurulduğunu; hem eylem hem de ad cümlelerinde “ne... ne” bağlacıyla olumsuzluk sağlanabileceğini söyler.

Dizdaroğlu (1974:292-293)'na göre “şekilce olumlu, anlamca olumsuz” fiil cümleleri çok çeşitli şekillerde kurulabilir. Yüklemleri olumlu, cümle içinde “ne... ne” bağlaçları bulunan cümleleri; “olmak” yardımcı eyleminden önce “-mez” ekiyle türemiş ortaç ve içinde “ne... ne” bağlaçları bulunan cümleleri, yüklemli, buyruk kipinin üçüncü tekil ya da çoğul kişilerine dayalı ve kökteş iki eylemden oluşan cümleleri, birincisi yeterlik eyleminin koşul biçiminde olan cümleleri; yüklemli olumlu buyurma kipinden ya da “e!, a!” ünlemi ulanmış dilek kipinden oluşan cümleleri şekilce olumlu fakat anlamca olumsuz fiil cümlesi olarak nitelendirir.

Dizdaroğlu (1974:294) ayrıca yüklemli buyruk kipinde olan cümleye “gel de” ya da “yine” eklenerek de şekilce olumlu, anlamca olumsuz fiil cümlelerinin oluşturulabileceğini açıklar. Olumlu sorulu kimi cümleleri ve “olmak” eylemine dayalı olumlu sorulu cümleleri de şekilce olumlu, anlamca olumsuz fiil cümlesi olarak değerlendirir.

3.4.5. Fatih-Harbiye Romanı Olumsuz Fiil Cümleleri

3.4.5.1. Şekilce ve Anlamca Olumsuz Fiil Cümleleri

3.4.5.1.1. Basit Cümleler

Yolda çok konuşmadılar. (3)

Şinasi'den pek hoşlanmadığı için, ikidir, onu evindeki toplantıya çağırılmıştı. (19)

Evvelâ Neriman'ın tramvay bekleyip beklemediğini anlamamıştı. (24)

Fakat kendi kendini itham etmeye mecbur olmak korkusuyla muhakemesine devam edemedi. (52)

Yirmi gündür sazını mektebe getirmiyor. (63)

O vakit böyle koşmazdı. (86)

Şinasi kımıldamıyordu. (121)

Şinasi, Faiz Bey'in ne derece inandığını anlamak için ona bakmaya cesaret edemiyordu. (148)

Şinasi'yle aralarında her zaman uzun ve hararetli bir konuşma zemini yapan musiki bile şimdi onlara alâka vermiyordu. (162)

Fakat uyuyamadı. (166)

Fakat otomobil görünmedi. (175)

Faiz Bey gözlerini yokuştan ayırmadı. (176)

Bunu yapmaya kendinde kuvvet bulamadı. (181)

Evin her günkü hayatına başlamak cesaretini kendinde bulamıyordu. (204)

Sazını da götürmemişti. (309)

şinasi, bu değişmenin siyasî manasını anlamakla beraber, Fahriye'nin iltifatlarını sevinçle karşılamak zaafından kendini kurtaramadı. (320)

Neriman'ın Fahriye'ye hiç gitmediği halde bu kadar cüretkârca yalan söylemesini hazmedemedi. (342)

Zaten hiç eğlenmedim. (352)

- Bilmem? (369)

Dönüp bakmazlar. (406)

Yoksa bu kadar sinirlenmezdin. (428)

Yukarıya kadar beraber çıkmayı evvelâ Fahriye'ye teklif edemedi. (483)

İleri ve geri gidemedi. (487)

Neriman ona bakmadı. (496)

Fahriye cevap vermedi. (520)

Neriman da cevap vermedi. (523)

Fahriye'nin baloya gelmesini istemediği için ona bu bahsi hiç açmadı. (552)

On beş yirmi günden beri Şinasi bu odada hiçbir şeyi düzeltmek için uğraşmamıştı.
(573)

Fakat bu halde odada oturmayacaktı. (596)

Artık, kelimelerle hiçbir şey düşünmüyordu. (615)

Şinasi yerinden hiç kıınıldamadı. (628)

- Ben de gelemem. (640)

Şimdi bundan da hoşlanmıyor. (676)

Faiz Bey sesini çıkarmıyordu. (702)

Sabun köpürmüyordu. (735)

Fakat muhakeme etmiyordu. (765)

Söylenecek fazla bir şey bulamıyordu. (808)

- Hiçbir şey yapmadık. (852)

Mekteplerinizde böyle şey kalmadı. (866)

Cevap vermiyordu. (870)

Hiçbir işe başlayamazdı. (888)

Neriman bu sefer gülemedi. (903)

- Benim yaşımdaki kızların nasıl yaşadıklarını bilmiyorsunuz. (921)

Fakat birdenbire geri dönemiyordu. (926)

Yedi sene evvel, Faiz Bey karısı öldükten sonra, Kuruçeşme'deki yalıda oturmak istemedi. (958)

Fakat bu Şinasi için pek de kolay olmamıştı. (1017)

3.4.5.1.2. Sıralı Cümleler

Başka hiçbir şey görmüyor, yanından adam geçip geçmediğine dikkat etmiyor, ayak seslerini işitmiyordu. (30)

Bir anda gözlerinin önünde bütün manzaralar silinmişti ve hiçbir ses duymuyordu. (32)

İki kişi konuşarak önünden geçtiler ve ona bakmadılar. (41)

Bir gün mektebin kapısında, Neriman bir arkadaşıyla konuşurken Şinasi'nin yaklaştığını görmüş, birdenbire susmuş, ne konuştuklarını söylememişti... (65)

İçinden bir şarkı mırıldandığı vakitler, sokakta bile, Şinasi kendinden geçer, etrafı unuttur, yüzünün ne garip bir biçime girdiğini bilmezdi: (95)

Macit'in girdiği birçok masraflara rağmen o kadar yalnız ve baş başa kaldıkları halde, hiçbir çapkınca hareket yapmamasını düşünüyor ve Macit'in ince uzun elleri, hafif manikürlü parmakları sık sık gözünün önüne geliyor “ İnce bir adam!” diye düşünüyor ve Macit'te tenkit edilecek hiçbir şey bulamıyor. (226)

Neriman'ın gözleri dolmak üzereydi, hemen yataktan atlayarak pencereye doğru sebepsiz yürüdü ve kendini Gülder'e daha fazla göstermek istemedi. (298)

Gayet büyük bir heyecan duyduğu için, kendini bıraksa, gayri tabii bir takım hareketlerde bulunabilirdi; kendini çok sıktı, hiç kımıldamadı, fakat bu suretle daha gayri tabii olduğunu anlamadı. (314)

- Hata ettin Neriman, gitmemeliydin. (349)

Neriman bir gün evvel Fatih-Harbiye tramvayına atarken Şinasi tarafından görüldüğünü bilseydi, “ne kadar yalvardığını gördün” demezdi. (358)

Biraz temizce giyindin mi insanın arkasından fena fena bakıyorlar, kim bilir neler söylemiyorlar, insan yolda bile rahat yürüyemiyor. (396)

Anlıyorum ki Şinasi’den de pek vazgeçmiyorsun. (427)

Neriman içeriye doğru bir göz attı ve Macit’i görmedi. (481)

Birkaç adım attı ve Macit’e görünmek istemedi. (488)

Fahriye merdiven başında duruyor, içeri girmek istemiyordu. (492)

Şinasi o vakit yorgun, bitik bir halde eve girer, kaçır gibi hızlı yürür, derin ve çok mahrem kederini gizlemek için kimsenin yüzüne bakmaz, hâlbuki zaafını bu haliyle daha çok ifşa eder, belki bunu bilmez, belki de iyi bildiği için büsbütün kederlenir, hızla merdivenleri çıkar ve odasına çekilir, o akşam yemek yemezdi. (563)

Her şey bıraktığı gibi; ve şiddetli ihtarları üzerine hiçbir şeye el dokunulmamış: (566)

Kemençesini eline alıncaya kadar bunları unutmaktan korkuyor ve yerinden kımıldamıyordu. (620)

Bütün bu lâhneler ve nağmeler tevalişi içinde, bir baygınlık geçiriyor, fazla bir şey istemiyordu. (623)

Aylar var ki Neriman mutfağa girmek şöyle dursun etrafında bile dolaşmamıştı. (696)

Neriman dinlemiyor ve düşünmüyordu: (726)

Neriman işi bıraktı, fakat mutfaktan da çıkmadı. (752)

Ne zamandır, Neriman bu kediyi de okşamaz olmuştu; Sarman da Faiz Bey, Şinasi ve Gülter kadar hanımının son zamanlarda başkalaştığını anlıyor ve onun yanına sokulmuyordu. (774)

Bu gece hanımında eski hallerini gördü ve kucağına atlamakta çok tereddüt etmedi. (775)

Öyle bir an geldi ki bütün mahallede, bütün sokakta, evde ve odada Sarman'ın mırıltısından başka ses kalmamıştı. (777)

Kedi yer, içer, yatar, uyur, doğurur; hayatı hep minder üstünde ve rüya içinde geçer; gözleri bazı uyanırken bile rüya görüyormuş gibidir; lâpacı, tembel ve hayalperest mahlûk, çalışmayı hiç sevmez. (783)

Fakat babasıyla hiç buna benzer mevzularda konuşmamış, ona hiçbir mülâhazasını, fikrini açmamıştı. (790)

Faiz Bey, kızına, söyleyeceği sözlerin mesuliyetini hissettiren ağır ve sabırlı bir bakışla bakmıştı; Neriman devam edemedi. (854)

Bir İngiliz kızına Sadi'yi sorsan bilir, sen Şarklı olduğun halde bilmezsin. (867)

Evvelâ babasına daha fazla itiraz etmesi; baloya ait arzularının tahakkukuna mani olabilirdi; sonra babasının malûmatı ve mantikiyle mücadeleye kendini muktedir bulmuyordu. (871)

- Siz ciddî bir adamsınız, bu lâtifeler ağzınıza yakışmıyor. (910)

İçindeki zebaniyi zaptedebilecek ânı yakaladı ve devam etmedi. (919)

Ben sizi üzmemek için çok sabrediyorum, ama ne kadar çok, bilmezsiniz. (922)

- Kızım, bana bir kahve yap, bu sabah süt içmeyeceğim. (928)

Zihninden kendiliğinden birçok muadeleler hallediyor ve neticeler belirliyordu, fakat hiçbirini kat'iyetle öğrenmek istemedi. (946)

En mutaassıplar bile, onların bu sevişmelerini biraz tabîf ve ahenkdar buluyorlardı, bu nikâhın gecikmesine rağmen hiç kimse aleyhlerinde bir dedikodu yapmadı. (991)

Neriman'daki değişiklikler, Macit'i tanıdıktan sonra meydana çıkmıştı; fakat hakikatte, Neriman'ın yenileşmeye karşı arzuları o tarihte başlamaz. (1003)

Bu iştihak, ekseriya Neriman'ın da haberi olmadan, ruhunda gizli gizli yaşamış ve memleketteki asrileşme cereyanlarından gıda almış, fakat ne şuur, ne de irade halinde ortaya çıkmak için fırsat bulamamıştı. (1009)

Geçen gece bir uğradı, bir daha görünmedi. (1035)

Neriman kendine bunları sorduğu zaman, arandıkça gizlenen hislerinin vuzuhunu kaybediyor ve kendi meyillerini anlayamıyordu. (1051)

“Bu dargınlık böyle uzayıp gitse, birbirimizi aramasak ne olur?” diye düşündü;

mahiyetini tayin edemediği birçok hâdiselerle dolu gördüğü istikbaline sabit gözlerle bakamıyordu. (1052)

3.4.5.1.3. Kesik Cümleler

Fahriye bırakmamış, gece yarısına kadar... (249) - Saz yapmışlar (250).

- İtiraf etmemeli mi idim (368)? - **Gizleyemezdim ki. (371)**

3.4.5.2. Şekilce Olumlu Anlamca Olumsuz Fiil Cümleleri

3.4.5.2.1. Basit Cümleler

Artık bu mevzuda konuşamaz oldular. (152)

- Fena oldu. (367)

- Fena oldu. (373)

Neriman, akşamın bu saatlerinde, evde bulunmağa artık tahammül etmez olmuştu. (657)

Şinasi'yi epeydir görmez olduk. (1034)

O halde bu ihtilâfın öteki kadar kolayca hallolunabileceğini ümit etmemek lâzım geliyordu. (1059)

3.4.5.2.2. Sıralı Cümleler

Fena oldu, çok fena oldu. (555)

3.4.5.2.3. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında şekilce olumlu anlamca olumsuz kesik fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.4.6. Yaban Romanı Olumsuz Fiil Cümleleri

3.4.6.1. Şekilce ve Anlamca Olumsuz Fiil Cümleleri

3.4.6.1.1. Basit Cümleler

Kimse, onun nereye gittiğini bilmiyordu. (6)

Hiçbir intihar bu kadar şuurlu, bu kadar iradeli, bu kadar sürekli ve çetin olmamıştır.
(16)

Ne yapsam bu çemberi yaramıyorum. (67)

Şüphesiz, kökleri benim erişemeyeceğim derecede uzaklarda bir nevi gizli ve şeytani zekanın bir sızıntısı olan bu ışık kadar beni rahatsız eden bir şey hatırlamıyorum. (94)

- Beyim her gün traş olmayıver. (100)

Mehmet Ali, artık benimle konuşmuyor. (119)

Ne kadar inkâr edecek olsam gene bu hissimi saklayamayacağım: (129)

- Bilmem. (147)

Zira, savaşlardan beri seyyar karyolamı hiç bırakmadım. (199)

Daha rahat bir yatakta asla uyuyamıyorum. (201)

Sonra, ben de, yavaş yavaş köylüleşmeye başlayınca, bu olayı, çevrenin kişi üzerindeki etkisine vermekte güçlük çekmedim. (216)

Fakat ben, buraya yalnız düşman zulmünden masun kalmağa gelmedim. (220)

Hiçbirinde ne hayret, ne dehşet, ne de alelâde bir alâka izine tesadüf etmedim. (229)

Ahaliye ise, yapılmadık cevir kalmadı. (235)

Kimseye ağız açtırıp söz söyletmiyorlar. (237)

Bu işleri, tuhaf bile bulmuyorlar. (241)

Hükümet, devlet görevini yapmıyor. (255)

Kışın en soğuk günlerinde bile, onun çorap giydiğini hatırlamıyorum. (269)

Lakin, bu köyde, bostana elverişli hiçbir yer görmüyordum. (290)

Kavak ağaçlarında ağustos böceklerinin sesi, henüz dinmemiştir. (301)

Hiç suyu görünmez. (310)

Tâ yanına gittiğiniz zamanda bile, o suyun cana can katan serinliğini ve rengini bulamazsınız. (311)

Boş ve lüzumsuz feza içinde, hiçbir kuşun geçtiğini görmedim. (317)

Allah insanları intihaba davet için, o büyük Tufan cezasını tertip zahmetine katlanmamalı idi. (318)

Yalnız, yemek pişirmesini bilmez. (343)

Bu suretle de kadın gene memnun görünmüyor. (350)

Lakin, bu hale vardığım vakit de, gene bu engin ve kurak ovaların korkunç genişliğini hissetmekten kurtulamayacağım. (363)

Lakin, bu köy, bir çöl ortasında, bir konak kadar bile yüreğime güven vermiyor. (365)

Zeytini, böyle bizim gibi dibekte dövmüyorlar. (384)

Orayı gördükten sonra ben, gayri dünyanın hiçbir tarafına metelik vermem. (393)

Hele Tulkerim karpuzu, beş kişi bir araya gelse yerinden kaldıramaz. (399)

Bekir Çavuş'un başka memleketlere dair, bu basit hikâyeleri muhayyilemi tatlı tatlı okşamaktan geri kalmaz. (400)

Buraya geldiğim günden beri, kadın veya kız denilmeğe lââyık tek bir yaratık dahi görmedim. (411)

Lâkin, bu köy halkının nasıl seviştiklerini tahmin edemiyorum. (446)

Ve benden başka hiçbir erkeğe bu hareketi reva görmüyorlar. (457)

Esasen, Mehmet Ali'nin anasıyla da, bundan başka bir şey konuşmuyoruz. (491)

Bilinmez. (495)

Zaten, bu sakin ve mütevekkil kadının, öfke başına vurduğu zaman ne yapacağı

kestirilemez. (499)

İsmail ağlamıyordu. (503)

Bağırılmıyordu. (504)

Sanmam. (524)

Bana sokakta arkasını çeviren kadınlar, beni görünce kaçışan çocuklar bile elimden kurtulamadı. (553)

Bu toprak duvarlar, örüldükleri günden beri mutlaka hiçbir kahkahanın aksi ile çınlamamıştır.(563)

Bu durgun tevekkül havası, hiçbir şenlik gürültüsüyle dalgalanmamıştır. (564)

İnönü Zaferinin ertesi, ben bunlara kızmıyorum. (571)

Gerçi, bana pek açılmıyor. (584)

Fakat, nereden başlayacağını bilmiyor. (608)

Ona hiç şüphe etme. (621)

Onu, artık hiç tanımıyorum. (623)

- Kızım benden çekinme. (701)

Fakat, bu kadarcık bir konuşma ile aramızdaki mesafe katedilmiş olamadı. (708)

O gün bugündür, kendimi toplayamadım. (716)

Ortada, biraz önceki adamdan eser kalmıyor. (725)

Çünkü, hiç kimse yeni esvaplarını giymemiş. (745)

- Yalnız muhtarın karısını iyi edemedi. (777)

Mehmet Ali cevap vermiyor. (781)

O da işin içinden çıkamıyor. (793)

Yalnızlığımı, kimsesizliğimi ve yabancılığımı o günkü kadar şiddetli hissettiğim olmamıştır. (822)

Köylüler artık benden nefret etmeğe, bana kızmağa bile lüzum görmüyorlar. (835)

Fakat, artık, korunun rüstaî perisinden eser görmüyorum. (844)

Fakat ona, bir türlü rastlayamadım. (851)

Başka kadınlar gibi erkekten ürküp kaçmaz. (904)

Fakat, bir defa nasip olup da, baş başa dertleşemedik. (917)

Bugün gidemedim. (937)

Mehmet Ali'nin, bana bir “Allahasımarladık” demeden gitmiş olmasına ihtimal veremiyorum. (966)

Onun bu tarafını görmemiştim. (983)

- Merak etme. (1009)

Fakat, tahminim kadar olmadı. (1026)

Hattâ ayrılırken, sarılıp öpüşmediler bile. (1027)

Bu çocuk, belki bir daha dönmeyecek. (1034)

Bilmiyorum. (1039)

Bir defa dönüp arkalarına bakmıyorlar. (1052)

Belki bakmayı erlik saymıyorlar. (1053)

Mehmet Ali gittiği günden beri Zeynep Kadının ağzını bıçak açmıyor. (1057)

Hem de yabanın biri kimse nereden geldiğini bilmiyor. (1065)

Gülmekten kendimi tutamadım. (1072)

Mehmet Ali'nin anası gerçi böyle konuşmuyor. (1075)

Süleyman o günden beri, geceleri yorganın altına büzülüp zari zari ağlamaktan başka bir şey yapmıyormuş. (1093)

Lakin, işte köylüler buna tahammül edemiyorlar. (1094)

Fakat dinleyen olmadı. (1105)

Hiçbir gürültü olmadı. (1114)

Hattâ Mehmet Ali'nin kardeşi küçük İsmail soluk soluğa koşup gelerek bizi, olan bitenden haberdar etmeseydi hepimizin haberi olmayacaktı. (1115)

Ses çıkmadı. (1120)

İsmail'i hiç bu kadar heyecanlı görmemiştim. (1137)

Hattâ anasından dayak yediği gün bile bu kadar solumuyordu. (1138)

Benzi de bu kadar atmamıştı. (1139)

Dudakları bu kadar titremiyordu. (1140)

Yalnız, Memiş, yanbaşımdan ayrılmıyordu. (1149)

Sanşo, efendisinin bu yanlış görüşüne hiçbir anlam veremiyordu. (1175)

Bereket köyüne kaçamayacak. (1204)

- Aman, etme, güzel gardeşim. (1214)

Aman etme. (1215)

- Aman güzel gardeşim, olmaz. (1220)

Çünkü, gittikçe sesinin bir miyavlamadan farkı olmuyor. (1237)

3.4.6.1.2. Sıralı Cümleler

Sağ kolumun yokluğu kimsenin takdirini celbetmek şöyle dursun, hatta merhametini bile uyandırmadı. (51)

Hissederim ki sözlerimi anlamışlar, fakat, tasvip etmemişlerdir. (88)

O beni her yerde, her dakika izliyor, tek kurtuluş deliğim olan odama kadar sokuluyor; yıkanırken, giyinirken, soyunurken veya traş olurken bir an yakamı bırakmıyor. (95)

Mehmet Ali arabanın içinden kolunu dışarıya uzatıp:

- Aha bizim köy...

diye bağırdığı vakit, bir süre, boş yere etrafı araştırdım, hiçbir şey görmedim. (112)

Arabacıya: “Geldik mi?” diye sormağa cesaret edemiyordum. (144)

Lakin, pislüğün köylülükten o kadar ayrılmaz bir vasıf olduğuna kanidir ki, bununla uğraşmaya hiç istek göstermez. (213)

Diyorum ki: “Bunların tecavüzünden ne karılarımızın ırzı, ne çocuklarımızın canı, ne din, ne iman, hiçbir şeyimiz kurtulamadı. (243)

Çamaşır yıkamaz ve ütü ütülemez. (344)

İçleri isim veremeyeceğim birtakım karışık yemeklerle dolu lengerler getirilip ortaya kondu mu ne yapacağımı bilmiyordum. (436)

Lakin şimdiye kadar -işte buradaki yaşantımın bu sekizinci ayıdır- hâlâ küçük İsmail'le Mehmet Ali'nin anası Zeynep Kadından başka birisinde muvaffak olduğumu sanmıyorum. (485)

Bir defa, kasabadan geç gelen İsmail'i, altına alıp öyle bir dövdü ki, Mehmet Ali de dahil olmak üzere, bütün ev halkı çocuğu elinden alamadık. (500)

Bu yaratık, çocukluk nedir bilmedi. (518)

Diyebilirim ki, elimden kimse kurtulamadı. (552)

Gelen gazetelerde, boş yere bir genel neşe yankısı arıyorum, bulamıyorum. (576)

- Etiler ama, düşmanlarımız terhis filan dinlemiyor. (614)

- Yok, beyim, buraya kadar geleceklerine aklım ermez. (619)

Unutuyorum ki şu dakikada istesem, Porsuk Çayı'nın öbür tarafına bile geçemem.
(661)

Böylece karmakarışık düşüncelerle, ne kadar yürümüşüm, bilmiyorum. (662)

- Geldi; ama çok kalmayacakmış. (757)

- Bilmem beyim; o kadarını gayri bilmem. (773)

Tam bu sırada, nereden çıktı bilmiyorum. (988)

Sonra emin ol, çok uzun sürmez. (1003)

Ondan öte, n'oldu, bilmirim. (1135)

Şu dakikada, ben de Dulcine'sine giden Don Kişot'un benzeriyim ve öyle kalmak bana bir utanma vermiyor. (1182)

Ne olursa olsun, körpe geyik; bugün seni bırakmayacağım. (1200)

- Olmaz, olmaz. (1223)

- Olmaz, olmaz. (1238)

- Korkma, ona zırnık vermem. (1247)

Aman etme, aman etme... (1251)

3.4.6.1.3. Kesik Cümleler:

Yaban romanının ilk elli sayfasında şekilce ve anlamca olumsuz kesik fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.4.6.2. Şekilce Olumlu Anlamca Olumsuz Fiil Cümleleri

3.4.6.2.1. Basit Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında şekilce olumlu anlamca olumsuz basit fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.4.6.2.2. Sıralı Cümleler

Zaten, Cihan Savaşında kolumu kaybetmezden önce bütün şiir kabiliyetimi, bütün sade dilliliğimi kaybetmiş bulunuyordum. (24)

Dedim ki: "İşte Mehmet Ali bilir; İstanbul'da ne padişahın, ne devletin, ne hükümetin beş paralık itibarı kaldı. (231)

Onca, hemşerilerinin bu kadar geri kalmalarının sebebi, kendisi gibi gezip görmemiş olmalarıdır. (375)

Lakin, öyle derinliği olmayan, o kadar gevşek bir ahbaplık ki, görüyorum, ne onları ben, ne onlar beni tatmin ediyor. (488)

Ne yiyor, ne içiyor, ne de söylüyordu. (1147)

Gözümün önünde canlı yaratıklara mahsus bütün vasıfları gösteriyor, lakin ne işitiyor, ne konuşuyor, ne de sözlerimden bir şey anlamış görünüyor. (1267)

3.4.6.2.3. Kesik Cümleler

Ne Urumeli kaldı, ne Şam, ne Girit... (378) Ve sırasıyla, bütün bulunduğu yerleri sayar (379).

3.5. Soru Cümlesi

Hatiboğlu (1972:167)'na göre herhangi bir ögesinde soru kavramı bulunan cümle sorulu cümle (Osm. İstifham cümlesi; Fr. Phrase interrogative; İng. Interrogative sentence; Alm. Fragesatz, Interrogativer Satz) dir.

Karahan (2004:107) soru cümlelerini “soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler” olarak tanımlar. Soru cümlelerinin, soru eki “-mi” ile “soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları” ile oluşturulduğunu ayrıca konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesi yapılabildiğini belirtir.

Dizdaroğlu (1974:295) soru cümlesini, bilgi almayı, bir kuşkuyu gidermeyi amaçlayan ya da soru yoluyla değişik kavramlar bildiren cümle olarak değerlendirir ve soru cümlesinin, kullanımı en yaygın, anlam yönünden çok zengin anlatım türlerinden biri olduğunu söyler. İlk bakışta, bilinmeyen bir şeyi öğrenmek için soruya baş vurduğumuzu, gerçekte ise, onun yanı sıra, cümleye değişik anlam özellikleri katmak için soru'dan yararlandığımızı, bu durumun, anlatımı tekdüzelikten kurtarıp, maksadımızı özgün biçimde bildirmemizi sağladığını açıklar.

Kükey (1975:325) soru cümlesini “soru anlamı taşıyan, sonuna soru işareti alabilen cümleler” olarak tanımlar ve soru cümlelerinin, soru eki ya da soru sözcükleriyle oluşturulduğunu söyler.

Dizdaroğlu (1974:295-297) soru kavramı sağlayan dil bilgisi birliklerini, soru takısı,

soru sıfatları, soru adıları, soru belirteçleri, soru ilgeçleri ve tonlama olarak belirtir.

Kükey (1975:325) soru cümlelerini “mi” soru ekiyle yapabileceğimizi söyler. Olumlu-olumsuz tüm eylemler ve ad soylu sözcüklerin “mi” ile soru biçimine gireceklerini, “mi” ekinin olumsuzluk eki “-me” gibi ünlü uyumuna bağlı, vurguyu üzerine almaz bir ek olduğunu; hem eylem işletme eki, hem ad işletme eki olarak iş gördüğünü ve bir ek olarak adlandırılmasına ve değerlendirilmesine rağmen kendisinden önceki sözcükten ayrı yazıldığından başında ek çizgisini gösteremeyeceğimizi dile getirir.

Dizdaroğlu (1974:298) soruların, sayıları ve kuruluşları bakımından, aynı özellikte olmadığını, kimi cümlelerde tek soru bulunduğunu, bu sorunun tek sözcükten oluştuğunu, kimi cümlelerde iki soru ögesinin bir arada bulunduğunu, kimi soru cümlelerinde de yanıtlanması gereken birden çok sorunun var olduğunu söyleyerek, sayıları ve kuruluşları bakımından soruları üçe ayırarak inceler: Yalın soru, karma soru, zincirleme soru.

Kükey (1975:325) soru cümlelerinin soru sıfatlarıyla, soru belirteçleriyle, soru adlarıyla, “ha” ve “ya” gibi görevli sözcüklerle sağlandığını söyler.

Dizdaroğlu (1974:299) sorunun, cümlenin bütünüyle ilgili olmadığını, cümlenin bir ögesine ilişkin sorunun, cümlenin bütününe etkilediğini vurgular.

Gencan (1979:364) soru cümlesini “içinde soru eki ya da soru sözcüklerinden biri bulunan cümle” olarak tanımlar. Bileşik cümlede bulunan soru sözcüğünün, soru ekinin temel önermeye yönelik değilse cümlenin sorulu sayılması ve “?” iminin kullanılmasının gereksiz olduğunu belirtir. Ayrıca yanıt gerektirip gerektirmeyeceğine göre soru cümlelerini ikiye ayırır : Yanıtlı soru cümleleri ve yanıtsız soru cümleleri.

Keskin (2007:220) soru cümlesini şöyle tanımlar: “Soru anlamı bulunan cümlelerdir”.

Bilgin (2002:515) soru cümlesinin, herhangi bir ögesinde soru anlamı bulunan cümle olduğunu söyler. Soru cümlelerinin, soru eki “mi”, soru sözcükleri ya da tonlamayla

kurulduğunu belirtir.

Karasoy ve diğerleri (2008:227) “Herhangi bir şeyi öğrenmek için soru unsurlarıyla kurulan cümleler, soru cümleleridir.” der. Soru cümlelerinin genellikle, soru eki “mı (mi, mu, mü)” ile yapıldığını, ayrıca “hani, hangi, kim, kaç, nasıl, ne, neden, niçin” gibi soru kelimeleriyle de soru cümleleri kurulabileceğini, soru cümlesinin olumlu veya olumsuz olabileceğini söyler.

Karahan (2004:107) soru eki mi'nin yüklemden veya diğer cümle öğelerinden sonra gelerek soru cümleleri yaptığını, bu cümlelerin genellikle “onay” veya “ret” cümleleri olduğunu, soru ekinin yerinin, aynı zamanda sorulan öğeyi de gösterdiğini belirtmektedir.

Karahan (2004:108) soru sıfatları, soru zarfları, soru zamirleri ve soru edatları ile yapılan soru cümlelerinde, yüklemi tamamlayan öğeler veya bu öğelerle ilgili bir ayrıntı hakkında bilgi almanın amaçlandığını söylemektedir.

Hatiboğlu (1972:167) sorulu cümleyi, sorulu eylem cümlesi ve sorulu ad cümlesi olmak üzere ikiye ayırmıştır.

Dizdaroğlu (1974:302-305) yüklemelerinin cinsine göre, ad ve eylem cümlesi olarak, iki türlü sorulu cümle olduğunu belirtir. Cümlelerin sorulu biçimde olmasının, her zaman, olumlu ya da olumsuz yanıt beklendiği, bir şeyin öğrenilmek istendiği anlamlarına gelmeyeceğini, soru yoluyla, cümleye birçok anlamlar kazandırılabilceğini, bu yolla anlatım ve deyişin daha renkli, daha canlı, daha etkin bir nitelik kazanacağını ifade eder. Hemen her soru cümlesinin duygu ve düşüncelerimizi ayrı yoldan belirtmede aracı olduğu, soruların ardında başka istekler, dilekler yattığı, bu nedenle, soru cümlelerinin anlam özelliklerini sınırlama olanağının bulunmadığını vurgular.

Dizdaroğlu (1974:305-317) soru cümlelerinin “onaylatma”, “reddetme, yalanlama”, “beğenme, yüceltme”, “şaşma”, “beklenmezlik”, “bilmezlikten gelme”, “bilinmezlik”, “olanaksızlık, güçlük”, “rica, özür dileme, buyruk”, “yakınma, başa kakma”, “üzüntü”, “güçsüzlük, yetersizlik”, “küçümseme, azımsama, önemsemezlik, alay”, “kendini küçük

görme”, “kıзма, azarlama, korkutma, meydan okuma”, “suçlama”, “yargıyı sınırlama”, “yargıyı genişletme, aşırılık”, “kesinlik”, “söze duyusalılık kazandırmak”, “özlem”, “gereksizlik” gibi anlam özelliklerine sahip olduğunu bildirir.

Hatiboğlu (1972:170) “mi” soru ekinin cümleye her zaman soru anlamı kazandırmadığını bazen “mi” soru eki ve değişimlerinin, soru kavramından çok, “zaman” kavramı veren cümleler kurduğunu söyler. Ayrıca sıralı cümlelerde “mi” soru ekinin ad soylu sözcüklerden sonra getirilerek olumsuz eylemle birlikte kullanıldığında cümlelere “şiddet” kavramı kattığını ve cümlelere olumlu anlam verdiğini; “mi” soru ekinin, soru kavramıyla birlikte “incelik ve saygı” gereği olarak da kullanıldığını ifade eder.

Karahan (2004:109) yapısında soru eki veya soru kelimesi bulunan bazı cümlelerde soru unsurunun, cümleye “beklenmezlik, küçümseme, çaresizlik, sitem, şikâyet, rica vb.” anlamlar kattığını, bu anlamların, bağlam içinde ortaya çıktığını belirtir.

Keskin (2007:221) cevap gerektirmeyen bazı soru cümlelerinin bulunduğunu, bunlara sözde soru cümlesi denebileceğini söyler.

Bilgin (2002:516) şekil olarak soru cümlesi görünümünde olup soru anlamı taşımayan cümlelere sözde soru cümlesi demektir. Sözde soru cümlelerinin yanıt beklemeyen soru cümleleri olduğunu dile getirerek; bu cümlelerin, dil bilgisi açısından, soru eki “mi” ya da soru sözcüğü olarak soru cümlesi görünümünde olsa da; içerik açısından soru anlamı taşımadıklarını, sözde soru cümlelerinin amacının, herhangi bir duyguyu, düşüncüyü vurgulu biçimde dile getirmek olduğunu belirtir.

Soru cümlesinin çok sayıda tanımı mevcuttur. Herhangi bir şekilde soru soran, soru yoluyla bilgi almayı ya da bir duyguyu açığa çıkarmayı amaçlayan, olumlu, olumsuz isim ve fiil cümlelerini soru cümlesi olarak değerlendirebiliriz.

3.5.1. Sorulu İsim Cümlesi

Dizdaroğlu (1974:302)'na göre sorulu cümleler yüklemelerinin cinsine göre ad ve

eylem cümlesi olarak ikiye ayrılır. Yükleme adlardan ya da ad soylu sözcüklerden oluşan ve soru kavramı veren cümlelere sorulu ad cümlesi denir.

Hatiboğlu (1972:169) isim cümlelerinin “mi” soru eki ve değişimleriyle, soru kavramı kazandığını söyler.

Dizdaroğlu (1974:302) sorulu ad cümlelerinin olumlu ya da olumsuz kurulabileceğini, olumlu anlam veren sorulu ad cümlelerinin, “mi” soru takısıyla ya da soru sıfatları, soru adları, soru belirteçleri, soru ilgeçleriyle oluşturulabileceğini belirtir.

Gencan (1979:364) ad ve eylem cümlelerinin olumsuz şekilleri için “sorulu olumsuz cümle” sözünü kullanır ve sorulu olumsuz cümleyi “olumsuz yükleme ya da öğelerinden biri sorulanmış cümle” olarak tanımlar.

Ad cümlelerinin olumsuz sorulu biçimi, ya “değil” koşacından, ya da “yok” sözcüğünden sonra “mi” soru takısı getirilerek yapılır (Dizdaroğlu 1974:302).

Ad cümlelerinin olumsuz soru biçimi, “değil” sözcüğüne “mi” soru ekinin katılmasıyla yapılır (Hatiboğlu 1972:169).

Dizdaroğlu (1974:303) olumlu ya da olumsuz sorulu isim cümlelerinde sorunun, cümleye “evet” ya da “hayır”la yanıtlanan “onaylatma” anlamı kattığını; “değil” koşacının, “değil mi” ya da “değil mi ki” biçiminde kalıplaşmış olarak cümlenin başında kullanıldığında bağlaç görevinde olup ikinci cümlenin nedenini oluşturduğunu belirtir.

3.5.2. Fatih- Harbiye Romanı Sorulu İsim Cümleleri

3.5.2.1. Olumlu Sorulu İsim Cümleleri

3.5.2.1.1. Basit Cümleler

“Ne yapmak lâzım?” (46)

Saat kaç? (220)

- Saat kaç Gülder? (301)

Sonra o dükkânların hali nedir? (397)

Ne imiş? (412)

Fakat neden, illâki bu torba? (602)

- Ne gibi? (813)

Sadece gece gündüz, dazıra dazır koşmak mı çalışmaktır? (848)

Bir çocukluk hissinin devamıyla mı? (954)

Komşu gibi mi? (955)

Aile dostu, arkadaş gibi mi? (956)

Nerelerde? (1036)

Faiz Bey'in bu gelişi, biraz evvel kahvaltısını yarıda bırakarak odasına çekilen kızıyla konuşmak için bir bahane miydi? (1046)

3.5.2.1.2. Sıralı Cümleler

Acaba her oturan adam tembel, her koşan adam çalışkan mıdır? (838)

Kabahat sende mi, Sadi'de mi? (868)

Altı ay evveline kadar bu suale kolayca bir cevap verebilirdi, altı ay evveline kadar Şinasi'yi şüphesiz seviyordu; ama nasıl? (953)

Onu bir daha aramak için Faiz Bey'in bu daveti iyi bir vesile idi; yalnız buna lüzum var mı? (1049)

3.5.2.1.3. Kesik Cümleler

Fakat artık sinirime dokunuyor, bir kere şu musibetin biçimine bak, hele bu torbası?... (387) Yirmi gündür elime almıyorum, bugün mecbur oldum (388).

3.5.2.2. Olumsuz Sorulu İsim Cümleleri

3.5.2.2.1. Basit Cümleler

- Küçük hanım sizinle beraber değil mi? (107)

- İtiraf etmemeli mi idim? (368)

Başka yok mu? (857)

3.5.2.2.2. Sıralı Cümleler

Hep güneşte parlayan filizî manto; ya Darülelhan'a gelmediği günler? (61)

- Bu kadar geç kaldığı olmamıştır, değil mi? (136)

3.5.2.2.3. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında olumsuz sorulu kesik isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.5.3. Yaban Romanı Sorulu İsim Cümleleri

3.5.3.1. Olumlu Sorulu İsim Cümleleri

3.5.3.1.1. Basit Cümleler

Acaba niçin? (52)

Bunun dibinde ne var? (83)

Kendi kendimi gurbet iline sürmekten maksadım nedir? (126)

Gurbet ili mi? (127)

Henüz hiçbir düşman ayağının basmadığı bu arı vatan toprakları bir gurbet ili mi?
(128)

Bir yurt mu? (133)

Bir ana mı? (134)

Bir sevgili mi? (135)

- Sen Mehmet Ali'nin kardeşi misin? (176)

- Adın ne? (180)

Rahat mıdır? (272)

Sinirli midir? (273)

Bir arazi meselesinde, köylülerden birine, bir oyun oynamak üzere midir? (274)

Kaybı mı vardır? (276)

Demek bir gün daha? (325)

Gerçekten, bir eski Hitit harabesine benzeyen bu köyde, insanların, toprak altından henüz çıkarılmış kırık dökük heykellerden farkı ne? (372)

- Şam mı? (391)

- Ya kadınlar? (403)

Okşayışları nasıldır? (450)

Kalbin, bir süt çanağı gibi kabarıp taşıdığı dakikada, ağızlarından çıkan sesin anlamı ve ahengi nedir? (451)

Bir münzevi mi? (475)

Her memleketin köylüsüyle okumuş yazmış zümresi arasında, aynı derin uçurum var mıdır? (480)

Kırk yaşında mıdır? (493)

Ellisinde midir? (494)

Zeynep Kadından yüz kat daha haşin ve merhametsiz olan bu tabiatın sürekli dayakları altında didik didik olmuş bütün bu insanları, koruyan ve hayatlarını devam ettiren gizli kuvvet nedir? (510)

Bu, çölde bir vaha mı? (665)

Ne o? (668)

Ve bir kısık kadın gülmesi? (670)

Ve onun yerine gelen bu adam kimdir? (728)

Nedir? (729)

Bayram mı? (743)

- Ne var? (759)

- Hangi tarikattan bu şeyh? (772)

Benim için, bu bunak Türk şeyhinin, İstanbul'daki İngiliz subayından farkı nedir?
(823)

Bu köylü kızının, oradaki mahalle kızlarından farkı ne? (862)

- Bu da iş mi? (942)

İncil'de bahsi geçen Samire'li kadın, bundan başka bir şey mi idi? (952)

Gözlerinde yaş var mıydı? (1037)

Gözleri yaşlı mıydı? (1038)

- Süleyman'ın gözü önünde mi? (1070)

Bari, dokusu dudaklara hoş mu? (1164)

Her sevgili, bizim muhayyilemizin yaratıp süslediği yaratıktan başka bir şey midir?
(1166)

Prenses, şato hanımı dediğiniz bu mu? (1176)

- Benden korkacak ne var? (1206)

- Canım benden bu kadar ürkecek ne var? (1213)

Bu, beni kaçınıcı görüşün? (1232)

Acaba heyecandan mı? (1235)

Yoksa alelâde bir cinsî heyecandan mı? (1236)

- Mahkemeye mi? (1250)

- O neden? (1252)

3.5.3.1.2. Sıralı Cümleler

Yalçın bir kaya mı, balçık yığını mı, bir yumuşak kum tabakası mı? (84)

Lakin, hangi sözlerle, hangi seslerle? (470)

- İn midir, cin midir? (694)

Te şuradaki köydenim ve köyün ismini verdim, şimdi, söyle bakayım; sen hangi köydensin? (704)

İhtiyar kadın:

- O ne bilir; dedi, Şeyh Yusuf Efendi kim, o kim? (790)

3.5.3.1.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında olumlu sorulu kesik isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.5.3.2. Olumsuz Sorulu İsim Cümleleri

3.5.3.2.1. Basit Cümleler

Bunlarda zaman kavramıyla mesafe kavramından niçin eser yoktur? (357)

Yarı yerinden bölünmüş yaşantıma yeni bir yön vermek için bana yardım eden tek adam o değil midir? (1041)

Ben de, onlar gibi, meczubun biri değil miyim? (1154)

Sizin elinizde kâğıdınız koçanınız yok mu? (1257)

3.5.3.2.2. Sıralı Cümleler

Endamı, onlar kadar ince, yürüyüşü, onların yürüyüşü gibi âhenkli ve onlar kadar işvebaz değil mi? (863)

3.5.3.2.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında olumsuz sorulu kesik isim cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.5.4. Sorulu Fiil Cümlesi

Dizdaroğlu (1974:303)'na göre sorulu fiil cümleleri çekimli eylemlerle kurulu ve

soru kavramı taşıyan yargılı anlatımlardır. Sorulu fiil cümleleri olumlu ya da olumsuz olarak kullanılabilir. Olumlu sorulu fiil cümleleri “mi” soru takısıyla ya da soru sıfatları, soru adıları, soru belirteçleri, soru ilgeçleriyle kurulabilir.

Hatiboğlu (1972:167-169) sorulu fiil cümlesinin genellikle “mi” soru ekiyle (ünlü uyumlarına göre değişimleriyle) kurulduğunu belirtir. Sorulu fiil cümlelerinin olumlu ya da olumsuz olabileceğini söyler. Eylemsilerden sonra “mi” soru eki ve değişimleri kullanılarak cümleye sorulu kavram verilebileceğini; bu durumda çekimli eylemin soru eki almayacağını; eylemsilerin bazılarının da olumsuzluk kavramıyla birlikte soru kavramı verebileceğini belirtir. Ayrıca eylem cümlelerinde “mi” soru eki ve değişimlerinin ad soylu sözcüklerden sonra, genellikle iki kere kullanılarak da cümleye soru kavramının kazandırılacağını açıklar.

Dizdaroğlu (1974:304) olumsuzluk bildiren sorulu fiil cümlelerinin “mi” soru takısıyla, soru sıfatlarıyla, soru adlarıyla, soru belirteçleriyle ve soru ilgeçleriyle kurulacağını belirtir.

Sorulu eylem cümlelerinin olumsuzları, soru ekinden önce kullanılan “-me” olumsuzluk ekiyle sağlanır (Hatiboğlu 1972:168).

Dizdaroğlu (1974:304)'na göre olumlu ya da olumsuz sorulu fiil cümlelerinin bir bölümü “onaylatma” anlamı verir.

3.5.5. Fatih-Harbiye Romanı Sorulu Fiil Cümleleri

3.5.5.1. Olumlu Sorulu Fiil Cümleleri

3.5.5.1.1. Basit Cümleler

- Ne okuyordunuz efendim?.. (156)

Babası ne derdi? (258)

- Onu nereden anladın?.. (293)

- Sen dün akşam bize gelmişsin öyle mi? (323)

- Seni eve Macit mi getirdi? (334)

Bunu benim elime nereden musallat ettiler? (380)

Hiç telin kenarına tırnak sürtülen saz görülmüş müdür? (415)

Gelecek perşembe mi dediniz? (532)

Babasına tekrar nasıl müracaat edebilir? (540)

Bundan ne çıkar? (590)

“Neye yarar?” (622)

- Evden mi geliyorsun? (634)

- Nasıl oldu bu küçük hanım? (699)

İçinizden mi geldi? (700)

Bu kadar ince hesap yapan babasına yeni bir kıyafet masrafı nasıl teklif edecekti?
(710)

Ne düşündüm bilir misiniz? (798)

- Ne düşündüm bilir misiniz? (800)

- Garplılar niçin köpeğe benziyorlar? (826)

- Şimdi bu Sarman fena mı yaşıyor? (830)

- Zevahire niçin aldanıyorsun? (847)

Sizden başka onu kim okuyor? (859)

Ne yapabilirdi? (887)

Benim yerimde olsanız ne yapardınız? (915)

“Şinasi ne olacak?” (949)

Şinasi’yi görmek ve onunla münasebetinin son günlerde harap olan taraflarını tamir etmek istiyor mu? (1050)

3.5.5.1.2. Sıralı Cümleler

- Hiç oğlum, ne okurum ben? (157)

Şu alaturka musikiyi kaldıracaklar mı ne yapacaklar? (382)

- Allah aşkına bak! dedi, yol üstünde mezarlık olur mu? (454)

Hattâ buna Gülter de dikkat etti, mutfakta Neriman’a dedi ki:

- Beyefendi çok sıkıntıda; hiç eskiden böyle şeyler söyler miydi? (708)

Orada (köprü’nün öbür tarafında) genç kızlar böyle mi yaşıyor, bir genç kız böyle mi yaşar? (734)

Fakat biz oturduk da ne yaptık sanki? (850)

Yazmış da ne olmuş? (858)

3.5.5.1.3. Kesik Cümleler:

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında olumlu sorulu kesik fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.5.5.2. Olumsuz Sorulu Fiil Cümleleri

3.5.5.2.1. Basit Cümleler

Daha gelmedi mi? (109)

Nasıl sevmesin? (281)

- Olmaz mı Neriman Hanım? (522)

- Köpeklerin de sahipleri olmasa açlıktan ölmezler mi? (834)

“Ben artık Şinasi’yi sevmiyor muyum?” (952)

Hasta filân olmasın? (1037)

3.5.5.2.2. Sıralı Cümleler

- Gelecek perşembe Perapalas’a gelirsiniz olmaz mı? (515)

“Bu benim elimde değil mi, hangisine istersem gidemez miyim?” (1029)

3.5.5.2.3. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında olumsuz sorulu kesik fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek1'e bakınız).

3.5.6. Yaban Romam Sorulu Fiil Cümleleri

3.5.6.1. Olumlu Sorulu Fiil Cümleleri

3.5.6.1.1. Basit Cümleler

Dünyadan elini eteğini çekmiş bir kimse için Anadolu'nun bu ücra köşesinden daha uygun neresi bulunabilir? (14)

Böyle mi olacaktı? (18)

Böyle mi sanmıştım? (19)

- Niçin her şeyim senin hemşerilerinin bu kadar tuhafına gidiyor? (98)

- Beyim, bu dağın başında sabah akşam dişlerini fırçalamak neyine gerek? (101)

- Beyim, geceleri, sabahlara dek mırıl mırıl ne okuyup duruyorsun? (103)

Buraya ne yapmaya geldim? (125)

- Nereye gideceğiz? (146)

Acaba evde anasıyla kardeşleri onun bir konukla geldiğini haber alır almaz kendisine çıkıştılar mı? (155)

-Kaç yaşındasın sen bakayım? (178)

- Okula gidiyor musun? (182)

Bir işte kazanmış mıdır? (275)

Sizin hakkınızda ne düşünüyor? (277)

Dünyada bundan yanık, bundan elemli bir ses daha bilir misiniz? (335)

Kuşlar nasıl sevişir? (443)

Kediler nasıl sevişir? (444)

Bizim gibi, gözgöze bakışlılar mı? (447)

El ele tutuşurlar mı? (448)

Dudak dudağa gelirler mi? (449)

- Kadınlarınız niçin yalnız benden kaçıyorlar? (460)

Hele, bu donmuş âlem içinde, sevinçli bir adam görmek kadar anormal bir şey olur mu? (562)

Acaba memleketin neresi donandı? (572)

Neresi şenlik etti? (573)

Bu büyük olay, gazetelerde alelade bir havadis gibi mi geçti? (574)

Hiçbir yerde, Mustafa Kemal'in İsmet Paşa'ya, İsmet Paşa'nın Mustafa Kemal'e çektiği telgraflar, alevden birer satır halinde, gökyüzüne çizildi mi? (575)

Günün birinde bunlar, büyüyüp boz renkli Anadolu yaylasını, ısıtarak aydınlatacak

bir heybetle ateş halini alabilecek mi? (580)

- Beyim bizi gene askere alacaklar mı? (610)

- Nasıl olabilir, beyim? (612)

Düşman askerleri şu tepenin ardından görünürse, elin kolun bağlı durabilecek misin? (617)

Gelip de, senin evini, köyünü yakıp yıkarken, çoluk çocuğunu dipçikle itip dürtelerken, bir köşede karı gibi büzülüp duracak mısın? (618)

Porsuk Çayı, beni nereye kadar götürebilir? (646)

Bu anî hışırta nereden geldi? (669)

Niçin bana birdenbire harikulade bir şey gibi göründü? (683)

İN'se, benden niye kaçıyor? (696)

Eriyip gidiverdi mi? (727)

Biri mi evleniyor? (746)

Ne oluyor? (760)

- Bu Şeyh Yusuf da kim oluyor? (765)

- Peki, bu adamın şimdiye kadar size ne iyilikleri dokundu? (774)

- Ya Salih Ağa'nın oğlunun kamburunu düzeltebildi mi? (778)

- Ya Bekir Çavuş'un kızı Zehra'nın gözlerini açabildi mi? (779)

- Ya şu meczup Memiş'in aklını başına getirebildi mi? (780)

Neymiş bakalım onlar? (787)

Şeyhin gazabına uğrayan, şu zavallının hali ne olacak? (838)

Lakin, neden biçare Süleyman'ın karısı, bunlar arasında, bir istisna teşkil etmiş?
(878)

Ha sahi siz, bu hikâyeyi biliyor musunuz? (879)

Fakat, köylüler susar mı? (890)

- Hani bugün kasabaya gidecektin? (935)

Mehmet Ali kolunu benden tarafa uzatarak:

- Hiç yetişilir mi? (980)

Hangi fikir, sınıf ve meslek arkadaşından hayır gördüm? (1042)

Bari, güzel kokuyor mu? (1163)

- Neden kaçıyorsun? (1201)

Öyle neden kaçıyorsun? (1202)

- Sana ne yapacağımı sanıyorsun? (1216)

- Halan ne görür? (1222)

Hiç sana benden bir kötülük geldi mi? (1233)

- Nasıl olur? (1255)

Neyle ispat eder? (1256)

Fakat neye yarar? (1265)

3.5.6.1.2. Sıralı Cümleler

Şimdi, düşünün, bu illet ve sakatlık yuvasında ben nasıl kendimi gösterebilirim? (64)

O vakitten, bunun ne kadar imkânsız olduğunu düşündüğü için midir ki, öyle susup gülümsüyordu? (80)

Geceleri sabahlara kadar okumayayım da ne yapayım? (105)

Arkamda ne bırakmışım ki böyle hüzünleniyordum? (132)

Ben okula gideyim de burada işe kim baksın? (185)

Nasıl oldu da, deminki badireden, sağ ve salim kurtulabildi? (508)

Acaba, doğduğu günden beri, bir defa olsun, hiçbir şeye güldü mü? (523)

Nereye gitti, o adam ne oldu? (726)

Sen kim oluyorsun ki, bana merhamet edeceksin? (810)

- Ne var, ne oluyor? (964)

- Ne idermişin, bakalım? (1099)

- Yok ya, ne bileyim ben? (1258)

3.5.6.1.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında olumlu sorulu kesik fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.5.6.2. Olumsuz Sorulu Fiil Cümleleri

3.5.6.2.1. Basit Cümleler

İnsan yıllarca beraber yaşadığı bir kimsenin nereye gittiğini, ne olduğunu bilmez mi?
(10)

İlk günler çocuklar benden ürküp kaçışmıyorlar mıydı? (70)

Köpekler arkamdan havlamıyorlar mıydı? (71)

İşitmediniz mi? (252)

Geldiğim gece, İsmail de benim üzerimde bir cüce etkisi bırakmadı mı? (529)

Bizi terhis etmediler mi? (613)

Cephede, hiçbir işe yaramaz mıyım? (626)

Görmediniz mi? (756)

Şu anda, burada bulunacağıma, Londra'da bir mutaassıp Protestan rahibinin evinde olsaydım, aynı istiskali görmeyecek mi idim? (826)

Aynı hüznü, aynı elemi, aynı yabancılik ve kimsesizlik hissini duymayacak mı idim? (827)

Bir de dönüp arkasına bakmasın mı? (866)

- Gidemedin mi? (938)

- Ben sana dimedim mi idim? (971)

- Nasıl yetişemezmişsiniz? (985)

İnsanlığın bu en büyük, en derin idealist “tip”i kasabada bir köylü kızına, yıllarca gönül bağlamadı mı? (1173)

Ona her rast geldiği yerde en kibar hanımlara yapılan muameleyi yapmadı mı? (1174)

Koruluğa daha ilk adımımı atar atmaz, onunla karşı karşıya gelmeyeyim mi? (1194)

3.5.6.2.2. Sıralı Cümleler

Ne ettin ki gidemedin ? (939)

3.5.6.2.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında olumsuz sorulu kesik fiil cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.6. Ünlem Cümlesi

Dizdaroğlu (1974:334) duyguları, coşkuları yansıtan; çeşitli ruhsal durumları belirten ve seslenme niteliğinde olan yargılı ya da yargısız anlatımların ünlem cümlesi olduğunu söyler. Öbür cümle türlerinde, bir düşünce'nin anlatılması, yargıya bağlanması esas iken ünlem cümlelerinde duygu'nun açığa vurulmasının önemli olduğunu belirtir. İster tek sözcükten, ister birçok sözcükten oluşsun; ister yargılı, ister yargısız olsun; ünlem cümlelerinin, geçmişteki, yaşanan zamandaki ve gelecekteki duyguları, dilek ve özlemleri en etkili biçimde yansıtan anlatım türü olduğunu vurgular.

Özkan (1996:213) bir heyecanı, seslenmeyi, korku, sevinç gibi değişik bir ruh halini anlatan cümlelerin ünlem cümlesi olduğunu; bu tür cümlelerde genellikle ünlem kökenli bir kelimenin kullanıldığını ve sonuna ünlem işareti konulduğunu söylemektedir.

Korku, şaşma, acıma, kızma, sevgi, heyecan gibi duyguları dile getiren cümlelere “ünlem cümlesi” denir (Kükey 1975:326).

Gencan (1979:86) içinde ünlem ya da ünlem değeri bulunan söz dizilerini ünlem cümlesi olarak tanımlar. Ünlemlerin çeşitli olduğunu; söylendikleri, kullanıldıkları durumlara göre de anlatıma çok çeşitli duygu değeri kattıklarını; dillerde vurguya, tonlu söyleyişe en yatkın olan sözcüklerin ünlemler olduğunu belirtir.

Keskin (2007:221)'e göre, sevgi, korku, hayret, şaşma, seslenme, heyecan ve sitem ifade eden kelime ve kelime gruplarına “ünlem”; içinde ünlem bulunan cümlelere de “ünlem cümlesi” denir.

Bilgin (2002:518) ünlem cümlelerini “kimi kez bir tek öğeye indirgenmiş, bir coşkuyu ya da duygusal bir yargıyı dile getiren cümleler” olarak değerlendirir.

Dizdaroğlu (1974:334-337) ünlem cümlesinin tek kelimedenden oluşmasının cümle kavramı taşımasına engel teşkil etmediğini; çünkü ünlemlerin, ünlem görevindeki kelimelerin cümle değerindeki anlatışlar olduğunu belirtir. Ünlemler, isimler, sıfatlar,

zamirler, zarflar, edatlar, yansımalar, fiiller, kelime grupları ve yargılı anlatımların bir bölümünün ünlem cümlesi kuran dil bilgisi birliklerini oluşturduğunu söyler.

Gencan (1979:87) komutlar, aytamaları da birer ünlem sayar. Ünlem, komut ve aytama sözcüklerinin cümlelerde birer uyarıcı olduğunu, görevlerinin ikinci kişiyi uyarmak, söze dikkatini çekmek olduğunu, onun için bunların, cümlenin öğelerinden sayılamayacağını belirtir.

Keskin (2007:221-222) ünlem cümlelerinin, ünlemlerle, bazı sıfatlarla, emir kipiyle, “ki” bağlacıyla, ses tonuyla ve haykırmalarla kurulabileceğini söyler.

Bilgin (2002:518) ünlem cümlelerinin, ünlemlerle ya da ünlem değerli sözlerle kurulabileceğini açıklar.

Kükey (1975:326) ünlem cümlelerinin sonuna, ünlem işareti konulduğunu, her ünlem cümlesinde mutlaka bir ünlem kelimesinin bulunmasının gerekmediğini; ünlem kelimesi taşıyan ve taşımayan ünlem cümlelerinin olduğunu söyler.

Dizdaroğlu (1974:338) ünlem cümlelerini, yargı bildirip bildirmediğine göre ikiye ayırır: Yargısız ünlem cümlesi, yargılı ünlem cümlesi.

Yüklemi olmayan ve yargısız kesik cümle niteliğini taşıyan ünlem cümlelerine yargısız ünlem cümlesi denir. Yargısız ünlem cümleleri, seslenme, ünleme, çağırma kavramı taşır (Dizdaroğlu 1974:338).

Yargısız ünlem cümleleri, temel kuruluş ögesi olan yüklemden yoksun buldukları için, çözümlemeleri yapılamaz. Cümlede yargı yükleme dayalıdır, yargısız ünlem cümlelerinde ise bu öge yoktur. Ünlemler, ünlem görevinde kullanılan adlar, sıfatlar, adıllar, belirteçler, yansımalar, sözcük öbekleri anlam bakımından cümle değerinde olmakla birlikte, yapı bakımından cümle bütünlüğünde değildirler. Bunlar bir tür kesik cümledir (Erdoğan 2006: 117).

Türkiye Türkçesinde, özellikle konuşma dilinde bir ünlem sözcüğü tek başına cümle değerinde kullanılabilir. Türkiye Türkçesinde her cümle, söylenişe göre ünlem cümlesi olarak kullanılabilir. Bu kullanım Türkçenin tonlamayla ilgili önemli bir özelliğidir (Atabay ve diğ. 2003:120).

Dizdaroğlu (1974:339-340) yargılı ünlem cümlelerinin, çekimli eylemlerle kurulu ve ünlem kavramı taşıyan cümleler olduğunu söyler. Yüklemi emir kipine dayalı emir cümleleriyle yüklemi emir kipinden oluşan ünlem cümlelerinin birbirine karıştırılmaması gerektiğini; ünlem cümlelerinde emir kavramının olmadığını; bir duygunun, bir düşüncenin etkili biçimde dile getirilmesinin söz konusu olduğunu belirtir.

Dizdaroğlu (1974:341-352)'na göre yargılı ve yargısız ünlem cümlelerinin “sevinç”, “özlem”, “üzüntü, hayıflanma”, “usanç, öfke”, “başka kakma, ayıplama”, “yakınma, acınma”, “dua, yakarış, yardım isteme”, “ilenme”, “korkma, korkutma, meydan okuma”, “tiksinme, beğenmezlik”, “yadsıma, reddetme”, “övme, övünme, güven”, “beğenme, hoşlanma”, “önemsemezlik, küçümseme, alay, yerme”, “aşırılık”, “şaşma, beklenmezlik”, “pişmanlık”, “uyarma, dikkati çekme”, “olanaksızlık bildirme”, “yürekendirme, umut verme”, “isteklendirme, özendirme”, “onaylama, doğru bulma, hak verme”, “paylama, azarlama”, “bilinmezlik”, “önemseme”, “önemsemezlik, umursamazlık” gibi birçok anlam özelliği vardır.

Ünlem cümlelerinin pek çok tanımı yapılmıştır. Kanaatimizce ünlem cümleleri, sevinme, telaş, korku, heyecan, coşku, sitem gibi duygulanmaları ifade eden anlatımlar olarak tanımlanabilir.

3.6.1. Fatih-Harbiye Romanı Ünlem Cümleleri

3.6.1.1. Yargısız Ünlem Cümleleri

3.6.1.1.1. Basit Cümleler

Yedi sene! (84)

“Saat on buçuk!” (113)

“Çok şey!” (128)

- Gülder... (283)

- Zavallı babacığım! (297)

Balo! (524)

Balo! (534)

Balo! (536)

- Öyleyse pardon Matmazel. (909)

- Mil pardon Matmazel (911).

3.6.1.1.2. Sıralı Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında yargısız sıralı ünlem cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1’e bakınız).

3.6.1.1.3. Kesik Cümleler

- **Aman hep o kara kaplı kitap... (856)** Başka yok mu? (857)

- Senden başka bu kitabı pek çok insan okuyor. (860) - **Aman... hep tenbeller, hayalperestler... (861)**

3.6.1.2. Yargılı Ünlem Cümleleri

3.6.1.2.1. Basit Cümleler

- Buyurun! (119)

Buyurun! (120)

Dün gece de pek uyuyamamış galiba! (232)

- Evet! (335)

Ne kadar yalvardığını gördün! (357)

Evdeki hey hey yetişmiyormuş gibi üstelik bir de Darülelhan! (381)

- Şamlı'yı geçtik! (421)

-Al ! (437)

- Hayır! (635)

- Hanımefendi de ne kadındı! (722)

Ah onu bir mutfakta görseydiniz... (724)

Perapalas bana ne uzak! (727)

Şarklılar kediye, garplılar köpeğe benziyorlar! (782)

Baloya altı gün var! (884)

3.6.1.2.2. Sıralı Cümleler

Neredeyse yatar, fakat siz buyurun! (116)

Neriman'daki arzuları sezen Şinasi demişti ki:

- Bu camekânlar kimbilir kaç Türk kızını baştan çıkardı ve çıkaracak! (466)

- Niçin girmiyor, buyurun! (499)

Zevkli bir kadın eliyle döşenmiş küçük bir ev odası gibi ve baş başa konuşmaya ne müsait! (508)

- Vallahi, Macit Bey, biliyorsunuz ki... bizim için bir gece evden ayrılmak ne kadar güç! (529)

“Fakat, diye düşündü, herhalde bu işler birer birer yapılacak, haydi evvelâ şu torbayı yerden kaldır!” (594)

- Aman küçük hanım, bırakınız, ben yaparım. (720)

3.6.1.2.3. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında yargılı kesik ünlem cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.6.2. Yaban Romanı Ünlem Cümleleri

3.6.2.1. Yargısız Ünlem Cümleleri

3.6.2.1.1. Basit Cümleler

Ne terbiye görmemiş, ne galiz, ne iğrenç, ne çirkin bir goril sürüsü!.. (35)

- Ne okulu be. (184)

Burada ise, yalnız gerçek; çıplak, çirkin, kaba, yalçın gerçek!.. (307)

Ve, ne gün!.. (326)

Ah, bu eşek anırışları! (334)

Hey Allahım, hey... (392)

Zavallı köylü çocuğu! (535)

Ne sönük, ne fersiz, ne cılız hayat mihrakları! (579)

Adam sen de. (627)

Mehmet Ali'nin köyünün, iki üç saat ötesinde, böyle bir yer! (675)

Böyle bir yüz! (676)

İnanılmayacak şey! (677)

- Merhaba Şeyh Efendi. (806)

Adam sen de. (1165)

3.6.2.1.2. Sıralı Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında yargısız sıralı ünlem cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.6.2.1.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında yargısız kesik ünlem cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.6.2.2. Yargılı Ünlem Cümleleri

3.6.2.2.1. Basit Cümleler

Sakın köye girdikten sonra beni büsbütün unutmayın! (121)

- Ah, beyim, bir düşün. (376)

Ah, ne ağır, ne sıkıntılı ve ne kadar kaba idi bu düğün! (415)

Bilmiyorum! (481)

Hey, onu sana sormalı, Zeynep Kadının karnı!.. (511)

İnsanın gönlü ne tuhaf! (722)

Nihayet bir defa, gene dereden köye doğru giderken onunla karşı karşıya gelmeyeyim mi!.. (853)

- Hele şu mıymıntıya bakın. (930)

Hele Şu mıymıntıya bakın! (931)

3.6.2.2.2. Sıralı Cümleler

- Nasıl olur! dedi, nasıl olur. (9)

- Haydi bakalım, bana yardım et. (192)

Kaç yaşımda olduğumu ve arkamda bıraktığım geçmişi unuttuğum gün, kimbilir, ne kadar rahat edeceğim! (362)

İspat edebilecek miyim ki, aynı Allah'ın kuluyuz! (468)

Nerde kalmış ki, onlarla, bu kadar genel konular üzerinde konuşacağım!.. (472)

“Neden korkacakmışım, her gün atıyor, atıyor, hiçbirini değmiyor!” (544)

Kimbilir, başka yerlerde bahar ne güzeldir. (653)

Yok ya!.. (1259)

3.6.2.2.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında yargılı kesik ünlem cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.7. Emir Cümlesi

Dizdaroğlu (1974:325-326) emir cümlesini, buyruk cümlesi adıyla, bir fiilin olumlu ya da olumsuz yönde yapılmasını emir biçiminde bildiren yargılı anlatım olarak değerlendirir. Ancak yüklemi emir kipindeki bütün yargılı anlatımlara da emir cümlesi denilemeyeceğini belirtir. Bu durumu, kimi buyruklu anlatımların kalıplaŐarak emir

anlamını kaybetmiş olması, yüklemi emir kipine dayalı iç cümlelerde emir anlamının bulunmayabileceği, kimi deyimler ve deyim niteliğindeki sözlerin emir kipi ile kurulu olmasına rağmen emir anlamı içermeyişi, yaklaşıma fiili yerine kullanılan “az kalsın” kalıbının da emir bildirmeyeceği şeklinde açıklar.

Bilgin (2002:521) fiilin yapılması gerektiğini buyurarak anlatan cümleler olarak tanımladığı emir cümlesinin, buyurma anlamının emir kipiyle, gelecek zaman ve geniş zaman kiplerindeki anlam kaymasıyla dile getirildiğini söyler.

Dizdaroğlu (1974:326-327) emir cümlelerinin, emir kipiyle, şimdiki zamanla, gelecek zamanla, geniş zamanla, dilek kipiyle, istek kipiyle ve gereklilik kipiyle çekimlenmiş fiillerle kurulabileceğini belirtir. Ayrıca emir cümlelerinin değişik kavramları karşıladığını, emir anlamı dışında daha başka durumları da kapsadığını; bu cümlelerde tonlamanın çok büyük yeri olduğunu, aynı cümlenin tonlama ile değişik anlamlar kazanabileceğini, konuşmada bunun mutlaka belirtilmesi gerektiğini söylemektedir.

Emir cümlelerinin başlıca anlam özelliklerini Dizdaroğlu (1979:328-333) “saygı, incelik, rica”, “istek, dilek”, “yalvarma, yakarma”, “alay, küçümseme, yerme”, “önemsemezlik”, “üzüntü, başa kakma”, “ilenme”, “korkutma”, “paylama, azarlama”, “usanç, bıkkınlık”, “öğüt, uyarma”, “yetersizlik, güçsüzlük”, “meydan okuma”, “açıklama, aydınlatma, dikkati çekme” ve “acıma” olarak belirtir.

Emir cümleleri fiilin bildirdiği hareketin yapıp yapılmamasını emir biçiminde anlatan yargılı anlatımlardır.

3.7.1. Fatih-Harbiye Romanı Emir Cümleleri

3.7.1.1. Basit Cümleler

Muhakkak geliniz. (517)

- Haydi küçük hanım, siz gidin... (750)

Bir de Şimdi Beyoğlu'na ıkın... (819)

- E... Akşama kadar Őöyleyin. (912)

Buraya uğrasın. (1041)

3.7.1.2. Sıralı Cümleler

- Ben gelemem, Nezahet'le beraber gidin. (638)

- Bugün gör de Şöyle. (1040)

3.7.1.3. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında kesik emir cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.7.2. Yaban Romanı Emir Cümleleri

3.7.2.1. Basit Cümleler

Bunu iyi bil. (78)

Bunları anlamak için hemen ayaklarına bakınız. (278)

Sinsi sinsi, bir ava doğru yaklaşan tilkinin adım atışlarını hiç görmedinizse, Salih Ağanın yürüyüşüne bakınız. (283)

İŞine bak. (702)

İŞine bak. (713)

- Öyle ise sen anlat bana, Zeynep Kadın. (791)

Haydi çık burdan. (1131)

Dur bakalım. (1207)

Haydi rahatına bak. (1217)

- Bu korkuyu bırak. (1230)

3.7.2.2. Sıralı Cümleler

Git işini gör! (1218)

3.7.2.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında kesik emir cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.8. Dilek Cümlesi

Dizdaroğlu (1974:357) dilek cümlesini, bir dileği, isteği, özlemi açığa vuran; yüklemi dilek kipine, dilek kipinin hikâye ve rivayet birleşik zamanlarına; istek kipine, istek kipinin hikâye ve rivayet birleşik zamanlarına; ilgili kiplerin koşul bileşik zamanına dayalı anlatımlar olarak tanımlar ve bu tür cümlelerin, kesik cümle niteliğinde olduğunu; çünkü kesin bir yargı bildirmeyerek bir özlemi, bir dileği belirttiklerini söyler.

Bilgin (2002:520) bir dileği, isteği, özlemi anlatan cümlelere dilek cümlesi denileceğini ve dilek cümlelerinin; dilek, istek, emir kipleri ya da bu kiplerin anlamını veren sözlerle kurulduğunu söyler. Ayrıca geniş zaman kipinin sorulu biçimi, emir kipi, tezlilik fiili, geniş zaman kipinin sorulu biçimiyle çekimlenen yeterlik fiilinin de dilek cümlesi oluşturduğunu belirtir.

Dizdaroğlu (1974:357-359) yüklemi oluşturan kipe ve zamana göre, üç türlü dilek cümlesinin var olduğunu kabul eder: Dilek'li dilek cümlesi, istek'li dilek cümlesi ve koşul'lu dilek cümlesi. Dilek'li dilek cümlesinin, dilek kipiyle, onun hikâye ve rivayet birleşik zamanlarıyla; istek'li dilek cümlesinin istek kipiyle, onun hikâye ve rivayet birleşik zamanlarıyla ve koşul'lu dilek cümlesinin ise yüklemi koşul birleşik zamanına dayalı fiillerle oluşturulduğunu söyler.

Dizdaroğlu (1974:360-361) dilek cümlelerinin anlam özelliklerini "istem, dilek", "zlem", "sevinç, mutluluk", "znt, kaygı", "kuşku, umutsuzluk", "onaylama, razı olma", "başa kakma", "ilenme", "güçlülük, aşırılık", "küçümseme", "bilinmezlik", "seçme, yeğleme" ve "acınma" olarak açıklar.

Bir dilek, istek veya özlemi açığa vurmak amacıyla oluşturulmuş yargılı anlatımlara dilek cümlesi denilebileceği kanaatindeyiz.

3.8.1. Fatih-Harbiye Romanı Dilek Cümleleri

3.8.1.1. Dilek'li Dilek Cümleleri

3.8.1.1.1. Basit Cümleler

Fatih-harbiye romanının ilk elli sayfasında basit dilek'li dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.8.1.1.2. Sıralı Cümleler

Fatih-harbiye romanının ilk elli sayfasında sıralı dilek'li dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.8.1.1.3. Kesik Cümleler

Fatih-harbiye romanının ilk elli sayfasında kesik dilek'li dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.8.1.2. İstek'li Dilek Cümleleri

3.8.1.2.1. Basit Cümleler

Şunu Şamlı'ya bırakalım. (379)

Allah razı olsun. (392)

- Sahi, Gülder, masrafı biraz kısalım. (717)

Fakat gel seninle bu muammayı birlikte halledelim. (837)

3.8.1.2.2. Sıralı Cümleler

- Haydi, dedi, istersen Beyoğlu'na kadar çıkalım. (447)

Kızına karşı, geceki zaferini ebedileştirecek müstehzi bir cevap aradı; öyle bir cevap ki, Neriman'la arasındaki ezeli ihtilâfta, kızının herhangi bir isyanına daima set çekecek kadar sade ve kuvvetli bir nakarat halinde her zaman diline dolayabilsin. (897)

3.8.1.2.3. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında kesik istek'li dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.8.1.3. Koşul'lu Dilek Cümleleri

3.8.1.3.1. Basit Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında basit koşul'lu dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.8.1.3.2. Sıralı Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında sıralı koşul'lu dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.8.1.3.3. Kesik Cümleler

Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında kesik koşul'lu dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 1'e bakınız).

3.8.2. Yaban Romanı Dilek Cümleleri

3.8.2.1. Dilek'li Dilek Cümleleri

3.8.2.1.1. Basit Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında basit dilek'li dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.8.2.1.2. Sıralı Cümleler

Oysa, burada, isterdim ki, farkında olsunlar. (44)

3.8.2.1.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında kesik dilek'li dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.8.2.2. İstek'li Dilek Cümleleri

3.8.2.2.1. Basit Cümleler

Arkadaşımı bekleyelim. (148)

Şu eşyaları açalım. (193)

Böylece İstanbul'a kadar yürüyeyim. (658)

- Gelelim öğütlerine... (786)

3.8.2.2.2. Sıralı Cümleler

Paramı Salih Ağa'da, eşyamı ve kitaplarımı Mehmet Ali'nin evinde bırakayım ve gideyim, gideyim... (657)

- Haydi, seni rahat bırakayım. (712)

3.8.2.2.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında kesik istek'li dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.8.2.3. Koşul'lu Dilek Cümleleri

3.8.2.3.1. Basit Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında basit koşul'lu dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

3.8.2.3.2. Sıralı Cümleler

“Bari oldu olacak, şunları da kapayıversene.” (62)

3.8.2.3.3. Kesik Cümleler

Yaban romanının ilk elli sayfasında kesik koşul'lu dilek cümlesi bulunmamaktadır (Ek 2'ye bakınız).

2. ÜSLÛP VE ÜSLÛP İNCELEMELERİ

2.1. Üslûp

Köklügiller (2000:375) üslûbu, yazarın kendine özgü anlatış yolu olarak değerlendirmekte ve yazarın duyuş, düşünüş ayrılığı, anlatımı; sözcükleri seçişi, cümle kurmasının kendine göre özellikler gösterdiğini; bu özelliklerin, kısa zamanda kazanılmayıp, uzun bir deney, çalışma gerektirdiğini söylemektedir.

Karataş (2004:499) üslûp için “eda, biçem, stil, ifade tarzı, anlatış yolu” der. Ayrıca üslûbu, her sanatçı veya edîbin duygu ve düşüncelerini ifade etme biçimi, anlatış yolu, başka bir ifadeyle, zihinde doğan buluşun düzenlendikten sonra yazıyla ortaya konulma tarzı olarak ifade eder. Bir yazarın duyuş ve düşünüşünün dile yansımaya, dili kendine özgü kullanış biçimine de üslûp denebileceğini belirtir.

Âşıkoğlu (1997:119) üslûbu, oluş deyiş ya da yapış biçimi olarak nitelendirmekte ve üslûbun bir sanatçıya ya da bir çağa özgü, teknik, renk, söyleyiş ve biçimlendirme özelliği olduğunu söylemektedir.

Edebiyat araştırmacıları şimdiye dek, üslûbu “içeriğin (düşünüşün) formu”, “muhteva ile dil arasındaki münasebet”, “kelimelerin bir bütün hâlinde organizasyonu yahut kristalizasyonu”, “bir vasıtalar bütününü ve bu vasıtaları kullanma tarzı” şeklinde tarif etmeye çalışmışlardır (Karataş 2004:499).

Üslûp, edebiyat yapıtının en önemli niteliğidir. Edebiyat tasvirini, coğrafya tasvirinden ayıran üslûptur. Ancak, üslûbun olduğu yerde, edebiyat olayından söz açabiliriz. Üslûp, edebiyat türleri gibi anlatım yolları, edebiyatta biçim anlamına gelir. Üslûp; sanatçının özel yapış yolu; yazarın duyuş, düşünüş ayrılığı; cümlelerinin uzunluğu, kısalığı; kelimeleri seçişi, yazısının âhengindeki ayrılıklardır. Üslûp için; ifade tarzı, usul,

tarz, yol da denilebilir. Üslûp, insanın özünden doğar. Edebi eserler, ancak üslûpların kuvvetiyle ölümsüzlüğe erişirler. Gerçekler karşısında bulunan bir sanatçının gerçekleri kavrayışından ve anlatımından ortaya çıkan üslûp, sanatın da kendisi sayılır. Sanatçı üslûbu derecesinde kişiliğini kazanır (Karaalioğlu 1964:59).

Bir metindeki cümlelerin uzunluğu kısalığı, kelimelerin seçilişi, eda ve âhenkteki farklılıklar, üslûbunun özelliklerindedir. Eserin oluşumunda, üslûbun belirleyici bir katkısı vardır. Esere kıymet kazandıran veya onun değerini eksiltten bir özelliktir. Üslûp, yeni bir söyleyişle yazarın eserdeki “dilbilimsel parmak izleri”dir (Karataş, 2004:499).

Baltabayev (1992'den aktaran: Avcı 2006:49) üslûbun, her bir yazarın dünyayı eserleriyle ifade etme sürecinde artan duygu deneyimi, her şeyi kendine özgü görme, düşünme, anlama ve anlatma yolu olduğunu belirtir. Yazarın ustalığı, üslûbu ve tasvir etme sanatı hakkında fikir yürütmeyi de aslında bu unsurların oluşturduğu çalışma zaruretinin doğurduğunu, yazarın üslûbu ile ilgilenmek ve bu konuda belirli bir yargıya varmak için onun hayata atıldığı ilk gününden itibaren, esere son noktayı koyuncaya kadar geçen sürecin bilinmesinin gerektiğini söyler.

Baltabayev (1992'den aktaran: Avcı 2006:49) yetenekli yazarın hayata atıldığı ilk güne kadar uzanan dönemin, yazarın üslûbunun bazı boyutlarını yansıttığını, yazarın kendi yaptığı tahlilde tarafsızlığı, onu hangi yönleriyle görmüş olması, çok renkli hayat hikâyelerinin arasından gerekli olanı bularak alması, onu kendi hayalinde tekrar canlandırması, kalp sıcaklığı vermesi ve sonunda eser doğuncaya kadar geçen bu sürecin aslında gerçek anlamıyla üslûp karakterine sahip olduğunu açıklar.

Üslûbun oluşmasında, etkinlik derecesine göre sanatkârın mizacı, ırkı, kültürü, eğitimi, yaşadığı dönem, bağlı olduğu ekol, kullandığı dilin özellikleri, anlatılan konunun mahiyeti rol oynar. Bu sayılan etkenlerle birlikte sanatkârın/ şairin / yazarın duyuş ve kavrayışına da bağlı olduğu için, denebilir ki, ne kadar sanatkâr / edîp varsa, o kadar da üslûp vardır. Zaten, üslûp fikri, aynı konuyu başka bir şekilde anlatma kaygısından doğmuştur (Karataş 2004:500).

Üslûp, bir sanatçı için bir irade, sonsuz bir çalışma işidir. Çünkü düşüncelere ve duygulara bir biçim vermek; karmakarışık olan ruh hallerimize en uygun biçimleri arayıp bulmak, sonsuz bir çalışma, kuvvetli bir irade ister. İyi yazı, iyi düşünceden doğar. Bunun için, yazmadan önce, iyi düşünmesini öğrenmeliyiz. Görgülerimiz, denemelerimiz üzerinde kurulan düşüncelerle, yazma isteğimiz birleşirse, o yazı başarılı olur. Sadece süslü kelimeler, düzgün cümlelerle bir yazarın üslûp sahibi olabileceğini düşünmek, iç âhenk (muhteva)ten ayrı bir üslûp (şekil) olabileceğini düşünmek olur ki, bu imkânsızdır (Karaalioğlu 1964:60).

Karataş (2004:500) modern eleştiride, üslûbu biçimlendiren nedenler göz önüne alınarak; yazarın adıyla anılan üslûp (Tanpınar üslûbu), çağa bağlı olan üslûp (Ortaçağ üslûbu), konuya bağlı üslûp (filozofik), okura bağlı olan üslûp (popülist), eserin amacına bağlı üslûp (alaylı) gibi sınıflamalar yapıldığını söyler.

Üslûp, çağa, konuya, dile, ülkeye, okuyucuya göre değişir. Bunlara göre değişik üslûp çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz: Akıcı, bayağı, belgin, canlı, çocuksu, özensiz, süslü, sürükleyici, yalın, yapmacık, üstün, ince üslûp (Köklügiller 2000:375).

Üslûp, bir edebî eseri ölümsüz kılan en temel unsurdur. Bir metindeki cümle ve kelime seçimi, söyleyişteki farklılıklar üslûbun belirleyici özellikleridir. Üslûbun oluşumunda sanatçının kişisel beğeni ve tercihleri, yaşadığı toplumun ve kültürünün etkileri, bağlı olduğu edebi anlayış ve akımın özellikleri, kullandığı dilin ve işlediği konunun özellikleri belirgin rol oynar. Edebi eser üslûp, konu-tür, toplum ilişkisi içerisinde büyür, gelişir ve ölümsüzleşir.

Dünyayı ifade etmede millilik ve kendine haslık yazarların kaleminde üslûpla şekillenerek edebiyatları oluşturur. Ediplik bahçivanlığa, edebiyatın ürünleri de yetiştirilen güllere benzer. Bir gül ancak kendi bahçenizde, kendi havanızla, suyunuzla, sizin emeğinizle, ona hizmetinizle yetişirse sizin olur. Başkasının bahçesinde yetiştirmeye çalıştığınız ya da kendi bahçenizde komşunun emeği, fikri ve malzemeleriyle yetiştirdiğiniz güller ne kadar sizi temsil eder, ne kadar sizin olur (Avcı 2006:vi)?

Edebî eseri kalıcı kılan, içinde yaşadığı toplumu, kültürünü dile getirmesi ve başarılı bir üslûpla yazılmasıdır.

2.2. Dil ve Üslûp

Tekin (1989:61) üslûbun, büyük ölçüde dilin mahsulü olduğunu; çünkü üslûbun şekillenmesinde yazarın mizacı, fikri ve dünya görüşünün de önemli rol oynadığını söyler. Dilin söz konusu mizac, fikir ve dünya görüşü gibi kıymetlerle şahsi kimlik kazandığı ve üslûbun da bu sayede varlık sahasına çıktığını vurgular.

Roman, bir bakıma ayrıntıların sentezidir. İnsan, vaka, mekan, zaman, eşya ve dil, nihayet teknik planda bakış açısı, anlatıcı, anlatım teknikleri... gibi unsurlar birer ayrıntıdır. Romancı bunları kullanarak bir senteze gider. Dil, bu senteze gitmede, romancı için asıl vasıta mevkiindedir. Çünkü romanın terkinde yer alan nesnelere “varlık şuuru” kazandıran dildir. Üslûb, her ne kadar dile bağlı bir hadise ise de, yalnız ve mutlak surette dilin mahsulü değil, romanın terkinini kuran unsurların mahsulüdür. Daha doğrusu, üslûb, romana vücut veren unsurlar ile romana dinamizm kazandıran ifade tekniklerinin teşkil ettiği -tabir caizse- romanın “kollektif şuuru”dur (Tekin 1989:62).

Aktaş (1984'ten aktaran: Tekin 1989:62) üslûbun, yazarın dilin rehberliğinde parçadan bütüne -ama şuurulu bir şekilde- giderek güzelliği keşfetmesi, gerçeğe varması anlamına geldiğini söyler.

2.3. Fatih-Harbiye Romanının Üslûp Yönüyle İncelenmesi

Peyami Safa, kusursuz üslûbuyla Türk edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinden biridir. Yazar, tüm romanlarında üslûp kusursuzluğuna ulaşmayı amaçlamıştır. Doğu-Batı çatışması, alafrangalık özentisi gibi toplum sorunlarını ön plâna çıkaran romanlar yazmasına rağmen yazar, üslûbundaki sadelik ve doğallığın verdiği görkemle dikkati çeker. Fatih-Harbiye, Peyami Safa'nın Doğu-Batı çatışmasını işlediği en güzel romanlarından biridir. Romanın ilk elli sayfasında yer alan cümlelerin anlam bakımından incelenmesi sonucunda yazarın üslûp özelliklerine dair aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan her yorum eserden alınan örnek cümlelerle desteklenmiştir.

2.3.1. Dil bilgisi İle ilgili Üslûp Özellikleri:

Peyami Safa'nın, hareket, dolayısıyla fiil ağırlıklı Türkçenin genel yapısına uygun olarak eserinin büyük bölümünü olumlu, olumsuz, soru şekilleriyle fiil cümlelerinden oluşturduğu görülmektedir. Bu durumu yazarın Türkçeye hakimiyetine, dil ve üslûp konusundaki titizliğine bağlayabiliriz. Yazarın bu özelliği isim cümlelerine çok fazla yer vermesine engel olmuştur. Eserin ilk elli sayfasında yer alan 1073 cümleden 229 tanesi isim cümlesidir. Genel cümle sayısı içinde isim cümlelerinin oranı sadece % 21'dir. Bu oranda isim cümlesine yer vermesi yazarın düşünce tezli roman anlayışına aykırı bir durum değildir.

“Kulağı sokakta idi.” (169)

“Bunlar, kimi bir iğne topuğundan biraz daha büyücek, kimi ince bir kurdele parçası gibi uzunca, renkli kâğıtlardı.” (198)

“Fahriye Hanımlarda imiş.” (288)

“Benim kol saatim ileri.” (302)

“Artık, yalnız ona karşı hazır bulunmak lâzımdı.” (307)

“Ben dün gece hovardalıkta idim.” (326)

“Macit'le beraberdik.” (331)

“Bir gün evvel, aynı saatte geçtikleri yolun ve kaldırımın üstünde idiler.” (340)

“Salon tenhaydı.” (503)

“Pastacı, muhallebici gibi yerleri daima bir dükkân fikriyle beraber düşünmeğe alışmış Neriman için, bu mahrem küçük salon yepyeni bir şeydi.” (509)

“Neriman'ın yüzünde endişe çok barizdi.” (526)

“Bu baloya muhakkak gitmesi lazım.” (545)

“Zaten, odada ne kadar koltuk, kanepeler varsa hepsinin üstleri doluydu.” (597)

“Her halde bu torbayı yerden kaldırması lâzımdı.” (601)

“Bu, mümkün olduğu kadar septik bir adamdı.” (703)

“Siz küçüktünüz.” (723)

“Köpek diri, çevik, atılgandır.” (784)

“Uyurken bile uyanıktır.” (786)

“Fakat soracağı şey, epey zamandan beri, babasıyla kendisi arasında çıkan ve henüz hiç münakaşa edilmeyen hayatî meselelerle karıştığı için ehemmiyetliydi.” (792)

“Yapılan işlerin farkı da bundandır.” (845)

“Evvelâ babasını hazırlamak lâzım.” (889)

“Kendi hırslarının tehlikeli müntehalarını ekseriya gören bir adamdı.” (918)

“Faiz Bey'le Şinasi arasında mizaç benzeyişleri pek çoktu.” (974)

“Herkes, er geç onların evleneceklerine kani idi.” (993)

“Tam altı ay evvel, bir ilkbahar günü idi.” (998)

“Bunun başlangıcını bulmak için daha evvellere, ta çocukluğuna kadar gitmek lâzımdır.” (1004)

“Fakat İstanbul'da yerleştikten sonra, Neriman'ın akrabalarından, bilhassa büyük dayısının ailesinden aldığı tesirler bambaşkadır.” (1007)

“Bu, âdeta genç bir Faiz Beydi.” (1015)

Yazar eserinin dilini halk diline yaklaştırmak amacıyla konuşma dilindeki ek ve kelimeleri olabildiğince yazıda da göstermeye çalışmıştır. Bu sebeple yazarın isim cümlelerinde ek fiili bazen bitişik, bazen de ayrı şekilde kullandığı görülmektedir.

“Fakat o zaman evvelden haber vermiştiniz, sen de beraberdin.” (139)

“Kulağı sokakta idi.” (169)

“Bunlar, kimi bir iğne topuğundan biraz daha büyücek, kimi ince bir kurdele parçası gibi uzunca, renkli kâğıtlardı.” (198)

“Fahriye hanımlarda imiş.” (288)

“Artık, yalnız ona karşı hazır bulunmak lâzımdı.” (307)

“Ben dün gece hovardalıkta idim.” (326)

“Zaten, odada ne kadar koltuk, kanepesi varsa hepsinin üstleri doluydu.” (597)

“Her halde bu torbayı yerden kaldırması lâzımdı.” (601)

“Bu, mümkün olduğu kadar septik bir adamdı.” (703)

“Fedakârlık nöbeti babasında değil, kendisinde idi.” (711)

“Siz küçüktünüz.” (723)

“Köpek diri, çevik, atılgandır.” (784)

“Uyurken bile uyanıktır.” (786)

“Fakat soracağı şey, epey zamandan beri, babasıyla kendisi arasında çıkan ve henüz hiç münakaşa edilmeyen hayatî meselelerle karıştığı için ehemmiyetliydi.” (792)

“Yapılan işlerin farkı da bundandır.” (845)

“Kendi hırslarının tehlikeli müntehalarını ekseriya gören bir adamdı.” (918)

“Evvelâ bir erkek evlâdı olmasını çok istediği halde olmadığı için; ikincisi de, Şinasi'nin tabiatları Faiz Bey'i meftun etmişti; başkalarına Şinasi'den bahsederken Faiz Bey'in ekseriyetle kullandığı tabirler şunlardı:” (969)

“Faiz Bey'le Şinasi arasında mizaç benzeyişleri pek çoktu.” (974)

“Herkes, er geç onların evleneceklerine kani idi.” (993)

Yazar, eserinde olayları hikâye ederken anlatıma güç kazandırmak amacıyla o olayı bizzat kendisi yaşamış gibi, görmüş geçirmişçesine anlatır. İsim cümlelerini oluştururken ek fiilin bütün zamanlarını kullanır; ancak özellikle “ek fiilin görülen geçmiş zaman”ıyla oluşturduğu cümlelere yer verir.

“Bu son cümleyi söylerken, Faiz Bey'in sesinde, kızının hayatına dair bir babadan daha çok şeyler bilmesi lâzım gelen gencin sualine karşı itimatsızlık ve hayret vardı.” (140)

“Kulağı sokakta idi.” (169)

“Mahzun bir hali vardı.” (279)

“Macit'le beraberdik.” (331)

“Bir gün evvel, aynı saatte geçtikleri yolun ve kaldırımın üstünde idiler.” (340)

“Bir hafta, on gün, böyle yorulmadan söyleyecekmiş gibiydi.” (419)

“Salon tenhaydı.” (503)

“Pastacı, muhallebici gibi yerleri daima bir dükkân fikriyle beraber düşünmeğe alışmış Neriman için, bu mahrem küçük salon yepyeni bir şeydi.” (509)

“Neriman'ın yüzünde endişe çok barizdi.” (526)

Peyami Safa, Fatih-Harbiye romanının ilk elli sayfasında bulunan 1073 cümleden 630 tanesinde tamlamalara yer vermiştir. Bu da cümlelerin % 58'ine tekabül etmektedir. Yazar, cümlede en az bir tamlamaya yer verir. Çoğu zaman da aynı cümle içerisinde hem isim, hem de sıfat tamlaması kullanır. Bilindiği gibi büyük yazarların ustalığı tasvir gücünde saklıdır. Bu bakımdan yazarın anlatımını tamlamalarla güçlendirmesi bir üslûp özelliğidir.

“Bir kere, Şinasi'nin sorduğu ehemmiyetsiz bir şeye gayri tabî bir asabiyetle cevap vermişti.” (62)

“Her basamağı gıcırdayan tahta merdivenleri ağır ağır çıktılar.” (125)

“Şinasi masanın başındaki sandalyeye ilişti.” (132)

“Fakat aldatmak zevkiyle karışık bir merhametle Faiz Bey'e gündüzki hâdiseden bahsetmemeye karar verdi.” (142)

“Şinasi masanın üstündeki siyah kaplı kitabı göstererek bildiği halde sordu.” (155)

“Masanın beyaz örtüsü üstüne bir kokteyl damlası düşmüştü.” (213)

“Hep Şinasi'nin vakur ve muztarip yüzünü hatırladı.” (266)

“Büyük bir utançla başı yastığın çukuruna battıyordu.” (267)

“Neriman çektiği bu azapların bir gece evvelki zevkin bedeli olduğunu da hissediyordu.” (269)

“Fahriye arkadaşının imdadına yetişmek için sordu.” (333)

“Şinasi bir gün evvelki azaplarının hepsini hatırladı.” (341)

“Tam eski Darülfünun binasının önüne ve bir gün evvel ayrıldıkları noktaya gelmişlerdi.” (361)

“Sinirlendiği vakit iplik kadar incelen ve sık sık asabî titreyişlerin kopardığı hırçın bir sesle söylenmeye başladı.” (376)

“Babam şark terbiyesi almış.” (385)

“Erkeklerin işi gücü kahvede, caminin önünde oturup sokağı seyretmek.” (399)

“Esnaf bile zevk sahibi.” (401)

“Şinasi'nin elleri gözümün önüne geldi.” (410)

“Tırnağının biri kırık, öbürü batık...” (411)

“Dışarı çıkınca, Neriman, sözü hiç kesilmemiş gibi, derhal cereyanını bulan bir heyecanla devam ediyordu.” (423)

“Ekseriya uğrayıp oturdukları tanıdık bir kırtasiyeci dükkânının önünden de geçiyordu.” (433)

“Şinasi'nin onu çok mes'ut ettiğini itirafa mecbur oluyordu.” (435)

“Bir gün Şinasi'yle bu itriyat mağazalarından birinin camekânı önünde durmuşlardı.” (465)

“Bütün eşyanın iliklerine işlemiş hafif bir güzel koku.” (469)

“Neriman bu mağazaların sessizliğine de şaşıyordu.” (470)

“Yalnız, cam tezgâhların üstüne konup kaldırılan şişelerin ince çıtırtısı.” (472)

“Satış memuru kız, esans şişesini doldururken Neriman bir şey hatırladı:” (473)

“Dokuz gün var.” (547)

“Bir koltuğun üstünde kemeçesi.” (568)

“Masanın üstünde bardak, diş fırçası, tarak, kitap, bir tabak.” (571)

“Masanın kenarından sarkmış bir nota yaprağı...” (572)

“Parasını idare edemeyişi, diş ağrıları, kıyafetini ihmal edişi, başkalarına ve kendine verdiği sözlerini tutamayışı, yapılmayan vaadlerin kendine ve başkalarına karşı utancı,

hep yarıda kalmış nice tasavvurlar.” (588)

“Bütüin odayı düzeltmek lâzım.” (591)

“Her halde bu torbayı yerden kaldırması lâzımdı.” (601)

“Müthiş bir ağırlık.” (605)

“Bunların arasında, yepyeni, kendiliğinden doğma nağmeler de vardı.” (618)

“Neva teli akortsuzdu.” (646)

“Teşrinisaninin son geceleri.” (649)

“Yokuşun başında bir hayalet: Bekçi.” (652)

“Işıksız bir evde çocuk vıyıklaması ve hafif bir beşik gıcirtısı.” (654)

“Helvacıların geçtiğı saat.” (663)

“Mutfaklardan gelen ince bir dumanın bütüin sokağı dağıttığı hafif bir marsık ve yağı kokusu.” (670)

“Fatih minarelerinde ezan.” (671)

“Başını koyduğı yastıkta hafif bir lâvanta çiçeğı kokusu.” (673)

“Baloya ait arzularını yaptırabilmek için babasını o akşamdan itibaren kazanması lâzımdı.” (682)

“Bu, mümkün olduğı kadar septik bir adamdı.” (703)

“İşte benim halim...” (728)

“Şüphesiz böyle uyanık birkaç kişi müstesna, bütün sokak, bütün Fatih uyku içinde idi.” (779)

“Hıristiyan evlerinde köpek ve Müslüman evlerinde kedi bolluğu şundandı.” (781)

“Onun bir hazine-i efkârı vardır, yani fikir cihetinden zengindir; kimi adam da vardır ki sabahtan akşama kadar ayak üstü çalışır, meselâ bir rençber, fakat yaptığı iş dört tuğlayı üst üste koymaktan ibarettir.” (841)

“Neriman'ın gözleri doldu.” (923)

“O tarihten sonra Şinasi, Neriman'lara sık sık gelip gidiyordu ve o gün bugün ailenin bir ferdi gibidir.” (967)

“Şinasi Neriman'ın gözünde, aileyi, mahalleyi, eskiyi, şarklıyı temsil ediyordu; Macit yeninin, garbın ve bunlarla beraber meçhul ve cazip sergüzeştlerin mümessili ve namzediydi.” (1021)

“Âdeta Macit, Neriman için yedi senelik bir arkadaş ve Şinasi bir iki ay evvel tanıdığı yabancı bir insandı.” (1057)

Peyami Safa; yalın, özlü ve etkili bir ifadeye ulaşmak amacıyla fiil cümlelerinde basit çekimli fiiller kullanmıştır. Yazarın kullandığı 844 fiil cümlesinden 528 tanesinde basit çekimli kipe yer verdiği görülür. Basit çekimli fiillerin kullanıldığı cümlelerin fiil cümleleri içerisindeki oranı % 62'dir.

“Nihayet bu yorgunluk, sesinden bütün vücuduna ve şuuruna geçti.” (5)

“Geri dönerek tekrar Beyazıt'a doğru ağır ağır yürüdü.” (17)

“O vakte kadar buna pek ehemmiyet vermeyen Şinasi, ilk defa olarak alındı.” (20)

“Adımlarını hızlaştırmak ona doğru yürüdü.” (25)

“Uzaktan mektep çocuklarının haykırışlarını duyarak biraz daha toplandı.” (42)

“Fakat buna cevap vermeden evvel, vaktiyle ona tabii görünen, fakat şu anda yeni bir mâna ile harekete gelen birçok şeyler hatırlamaya başladı.” (47)

“Hemen bir zihin gayretiyle muhakeme etmek istedi.” (50)

“Şinasi birdenbire ayağını yere vurdu.” (69)

“Kendisi de Neriman'ın arkasından tramvaya atlıyor.” (75)

“Vezneciler'e doğru gideceği yerde Süleymaniye tarafına saptı.” (82)

“Kim bilir, kaç defa bu yollardan beraber geçtiler.” (90)

“Şinasi, içinden bir şarkı mırıldanmaya başladı.” (91)

“Fatih'e kadar yürüdü.” (98)

“Belki sekiz on defa çaldı.” (102)

“Sonra birdenbire, hayretle sordu:” (106)

“Yemeğini yedi o.” (115)

“Titremeye başladı.” (122)

“Her basamağı gıcırdayan tahta merdivenleri ağır ağır çıktılar.” (125)

“Sonra Faiz Bey'le beraber odaya girdiler.” (129)

“Şinasi sordu.” (135)

“Şinasi bunu hissetti.” (141)

“O Fahriyelere gitti.” (144)

“Ben ayrıldım.” (145)

“Demek Fahriye onu gece de alıkoydu.” (147)

“Konuşamayacaklarını anladılar.” (163)

“Evin kapısına gelince komşuların pencerelerine baktı.” (178)

“Bu felâketten kaçmak istese nereye gidebileceğini tasavvur etti.” (182)

“Sofada, yerde, gözüne bazı kâğıt parçaları ilişti.” (196)

“Epey düşündükten sonra Faiz Bey bunlara 'konfeti ve serpantin' dendiğini hatırladı.” (199)

“Yatak odasına girince gene ayakta epeyce durdu.” (200)

“Göz kapaklarının aralığından içeriye sızan gündüz ışığının tamamıyla aydınlatamadığı loş bir zemin üstünde hep Maksim salonu gözüünün önüne geliyor.” (208)

“Bu kelimeyi ilk defa dün gece işitti.” (215)

“Herkes sallanıyor.” (221)

“Otomobille küçük hanımı getirmişler.” (252)

“Gülter odadan çıkınca, Neriman, ağır ağır başını tekrar yastığa koydu.” (254)

“Tahminlere başladı.” (259)

“Hep Şinasi’nin vakur ve muztarip yüzünü hatırladı.” (266)

“Her şeyi sükûnla karşılamak cesaretini kendinde bulmaya başladı.” (272)

“Neriman derin bir nefes aldı.” (276)

“Gülter anlattı.” (277)

“Hanımefendi öldükten sonra bir siz kaldınız.”(282)

“Arkasından kendimi zorladım.” (287)

“Yan gözle yüzüme dikkatli dikkatli baktı.” (289)

“Ben anlarım.” (294)

“Şinasi o gün Dariülelhan’a daha geç gitti.” (308)

“Sonra geçip geçemediklerini görmek için bir daha onlara baktı.” (315)

“Fahriye ile göz göze geldiler.” (316)

“Üçü de ağır yürüdüler.” (318)

“Neriman cesaretle devam etti.” (325)

“Neriman devam etti.” (330)

“Fahriye arkadaşının imdadına yetişmek için sordu.” (333)

“Şinasi bir gün evvelki azaplarının hepsini hatırladı.” (341)

“Neriman tasdik etti.” (350)

“Hızla yürüyerek uzaklaştı.” (363)

“İki arkadaş yalnız kalır kalmaz bakıştılar.” (365)

“İki arkadaş da konuşmadan epey yürüdüler...” (374)

“Neriman birdenbire boşaldı.” (375)

“Sinirlendiği vakit iplik kadar incelen ve sık sık asabî titreyişlerin kopardığı hurçın bir sesle söylenmeye başladı.” (376)

“Babam şark terbiyesi almış.” (385)

“Kendimden nefret ediyorum.” (393)

“Oturduğum mahalle, oturduğum ev, konuştuğum adamlar çoğu sinirime dokunuyor.” (394)

“Dün Tünel’den Galatasaray’a kadar dükkânlara baktım.” (400)

“Şinasi’nin elleri gözümün önüne geldi.” (410)

“Fahriye ihtar etti.” (420)

“Fahriye razı oldu.” (448)

“Hemen tramvaya atladılar.” (449)

“Bu ümit Neriman’ın neşesini iade etti.” (452)

“Fakat tramvay biraz ilerledikten sonra, Neriman parmağıyla Fahriye’ye caddede bir şey gösterdi.” (453)

Peyami Safa, fiil cümlelerinde basit çekimli fiillerin dışında birleşik çekimli fiillere de yer verir. İncelediğimiz 844 fiil cümlesinin 287 tanesi birleşik çekimli fiille kurulmuştur. Birleşik çekimli fiillerle kurulu cümlelerin fiil cümleleri içerisindeki oranı % 34’tür. Yazar, birleşik çekimli fiillerde daha çok hikâyeye birleşik çekimli fiili tercih etmektedir. Bu tercihiyle yazarın düşünceyi açık ifade etme özelliğine uygun davrandığını söyleyebiliriz.

“Şinasi, Neriman’a söylediği sözlerin onda bu akşam daha az alâka uyandırdığını anladıkça yükselen ve yorulan sesiyle cevabını bile alamadığı şeyler soruyordu.” (4)

“Daima bir iki adım önde giden Neriman’ın yürüyüşündeki çevikliği, kıyafetindeki itinayı gören Şinasi, onunla kendisi arasındaki farkı hissetmekten de yoruluyordu.” (7)

“Neriman’ın misafir gittiği arkadaşı, Beyazıt’ın arka tarafında, yangın yerlerinde oturuyordu.” (18)

“Neriman ilk gelen Fatih-Harbiye tramvayına herkesten evvel atlamaya muvaffak olmuştu.” (27)

“O anda pek çok şeyler yapmak istediği halde, gözleri köşeyi ağır ağır dönen

tramvaya takılıp kalmıştı.” (29)

“Arada bir, tramvayın uzaklaştığını unutarak, içine tekrar koşmak, büyük bir hareket yapmak için hamleler gelip gidiyordu.” (36)

“Hiçbir şey yapamayacağını anladığı vakit bütün vücudu gevşemişti.” (37)

“Sık sık aşağı kayan kemeçesini eline almıştı.” (39)

“Etrafını görmeğe başlıyordu.” (40)

“Kendi kendine ilk sorduğu şu olmuştu:” (45)

“Fakat buna cevap vermeden evvel, vaktiyle ona tabî görünen, fakat şu anda yeni bir mâna ile harekete gelen birçok şeyler hatırlamaya başladı.” (47)

“Neriman'ın Dariülelhan'a uğramadığı günlerin sıklaşması, evine geç gidişleri, tuvaletine verdiği ehemmiyetin artması, Şinasi'yle konuşurken sesine dolan asabî titremeler ve bunun gibi, teferruatı unutilan, fakat yekûnunun intibai kuvvetli bir surette hatırlanan küçük küçük birçok hadiseler kendi kendilerini hatırlatıyorlardı.” (48)

“Son zamanlarda bütün bu farklara dikkat eden Şinasi, aramak yorgunluğuna karışan gizli bir korku ile her hadiseyi ayrı ayrı eşelemekten çekinmişti.” (49)

“İçindeki sesi yükselterek tekrar ediyordu.” (55)

“Mademki ben Neriman'ın değiştiğine çoktandır dikkat ediyordum.” (56)

“O sırada Neriman Şinasi'nin yüzüne bakmadan yürüyüvermişti.” (59)

“Bir kere, Şinasi'nin sorduğu ehemmiyetsiz bir şeye gayri tabî bir asabiyetle cevap

vermişti.” (62)

“Mühim bir şey daha hatırlamıştı.” (70)

“Fakat muhakemesine devam etmek de istiyordu.” (71)

“Mademki ben Neriman'ın değiştiğini çoktandır farkediyordum.” (78)

“Gene böyle yürüyordu.” (97)

“Neriman'la aynı mahallede, aynı sokakta oturuyordu.” (99)

“Hafif bir sesle okuyarak refakat ediyordu.” (103)

“Şinasi, kömür tozu ve küf kokan bir taşlıkta, hiç kımıldanmadan duruyordu.” (117)

*“Elindeki idare lâmbasıyla arada bir durarak Şinasi'nin yolunu aydınlatıyordu.”
(124)*

“Gene Mesnevi'yi karıştırıyordum.” (158)

“Faiz Bey ney çalardı.” (161)

“Ayak seslerini teşhise çalışıyordu.” (170)

“Uzaklaşan otomobilin gürültüsünü işittikçe korkusu artıyordu.” (183)

“Fakat Neriman'ın bu sevincini paslı rezelerin gıcirtısı ve kapıyı gayet itina ile kapadığı halde çıkan gürültü ihlâl ediyordu.” (185)

“Birdenbire bütün vücudu korkuyla irkilmmişti.” (190)

“Faiz Bey, Neriman'ın arkasından biraz baktıktan sonra, basamakları ağır ağır çıkmıştı.” (195)

“Bir derece daha uyanmıştı.” (234)

“İyice dağılmayan uykusu tekrar bastırmakla tehdit ediyordu.” (238)

“Başını silkeliyordu.” (241)

“Ve düşünüyordu.” (243)

“Geceleyin Maksim’de, sonra otomobille dönerken, hele karanlık sokaklara girince ve yokuşu inerken duyduğu korku, içinde yeniden canlanıyordu.” (260)

“Başını yorganın altına çekerek barınacak yer arıyordu.” (262)

“Artık, aklına hep Şinasi geliyordu.” (263)

“Büyük bir utançla başı yastığın çukuruna batıyordu.” (267)

“Neriman çektiği bu azapların bir gece evvelki zevkin bedeli olduğunu da hissediyordu.” (269)

“İçine bir tevekkül geliyordu.” (271)

“Gülter, muzaffer bir tavırla ve güler yüzle içeri giriyordu.” (275)

“Neriman Dariüelhan’a gideceği saati düşünüyordu.” (304)

“İkisi konuşurlarken Neriman susuyordu.” (321)

“Söze başlayarak masum insanlar gibi içi rahat ve neş’eli gülmek istiyordu.” (328)

“Bugün Şinasi önde gidiyordu.” (344)

“Hâlbuki çok eğlenmişti.” (353)

“Burada tecrübesi olan bir kadın gibi konuşmağa muvaffak olmuştu.” (354)

“Çünkü Şinasi bir gün evvel, Neriman’ın Fahriye’ye hiç uğramadığını ve Beyoğlu’na yalnız gittiğini biliyordu.” (359)

“Tam eski Darülfünun binasının önüne ve bir gün evvel ayrıldıkları noktaya gelmişlerdi.” (361)

“İstemediği halde ayrılmak azabını, bugün de Neriman çekiyordu.” (364)

“Fahriye mırıldanmıştı:” (366)

“Zaten bizim kısmı lağvedeceklermiş.” (391)

“Kemençe çalarmış.” (413)

“Neriman üst üste ve hiç durmadan söylüyordu.” (418)

“Dışarı çıkınca, Neriman, sözü hiç kesilmemiş gibi, derhal cereyanını bulan bir heyecanla devam ediyordu.” (423)

Peyami Safa, “Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında kullandığı 356 sıralı cümlelerin hemen hemen tamamında bir ya da birden fazla basit çekimli fiil kullanmıştır. Ardından sıralı cümleyi oluşturan cümleleri birbirine birleşik çekimli kipin ekiyle bağlamıştır. Sıralı cümle oluşturma konusunda kendine göre adeta bir sistem oluşturmuştur.

Yazarın cümle kurmak konusundaki ustalığı da büyük oranda bu sistematik yapıdan kaynaklanmaktadır.

“Başka hiçbir şey görmüyor, yanından adam geçip geçmediğine dikkat etmiyor, ayak seslerini işitmiyordu.” (30)

“Vücudu hep geriliyor ve gevşiyordu.” (34)

“Zaten şuurunda büyük çatlaklar peyda oluyor, oralardan içeriye birçok insicamsız hatıralar boşalıyordu.” (53)

“Bir gün mektebin kapısında, Neriman bir arkadaşıyla konuşurken Şinasi'nin yaklaştığını görmüş, birdenbire susmuş, ne konuştuklarını söylememiştii...” (65)

“Liseden çıkar ve Süleymaniye'nin köşesinde görünürdü.” (87)

“Kolunda çantası, başı önüne eğilmiş, gözlerinde korku ve dudaklarında tebessüm, Şinasi'nin yaklaştığını görünce korkusu giden ve sevinci artan gözleriyle yere bakar, hafifçe kızarırdı.” (88)

“Sonra yan yana, hiç konuşmadan, epey yürürler ve buluşmanın ilk zevkini bu sükût içinde daha çok hissederlerdi.” (89)

“Son zamanlarda bu havayı çok seviyor ve çok çalıyordu.” (92)

“İçinden bir şarkı mırıldandığı vakitler, sokakta bile, Şinasi kendinden geçer, etrafı unuttur, yüzünün ne garip bir biçime girdiğini bilmezdi.” (95)

“Hava bittikten sonra aynı makam içinde geziniyor, gene o şarkıyı çalıyordu.” (101)

“Kapıyı açan Gülter, Şinasi içeri girdikten sonra bile, hâlâ başını uzatıp dışarıya

bakıyor, gülüyordu.” (105)

“Yukarı sofada, bir oda kapısının eşiğinde, Neriman'ın babası Faiz Bey, bir elinde kitap, öbür elinde gözlükle duruyor, merdivenlerden çıkanlara bakıyor, Şinasi'ye aşinalık etmeden bir şey arar gibi görünüyordu.” (126)

“Faiz Bey'in başı, hâlâ kımldamıyor, fakat titreyerek hafifçe sallanıyordu.” (133)

“Ara sıra, uykusu derinleştiği halde, yattığı yerden fersahlarca uzak bir yere gitmiş de iki dakikada geriye dönmüş gibi, baş döndürücü bir sürat hissiyle gözlerini açıyor ve küçük seslere dikkat ediyordu.” (168)

“Uykusu ne kadar derinleşirse derinleşsin, samiası uyanık kalıyor ve gecenin karışık seslerini ayıklamaya uğraşıyordu.” (171)

“Ara sıra, cumbadan başını uzatarak hava gazıyla aydınlanmış yokuştan inen gece yolcusuna bakıyor ve erkek olduğunu görünce başını içeri alıyordu.” (173)

“Yokuşun başında bir otomobil durduğunu motor gürültüsünden anlamış ve tekrar cumbadan bakmıştı.” (174)

“Uzakta, merdivenin ilk basamağında, Gülter'in bıraktığı idare lâmbası, fitili açık kaldığı için tütüyor, isli şişeden sarı ve çürük bir ışık geliyordu.” (187)

“Faiz Bey orada, beyaz takkesi ve beyaz entarisiyle hareketsiz duruyor, ona bakıyordu.” (192)

“Avucunu sıkıyor ve renkli kâğıtları buruşturarak bir şey dinler gibi etrafına bakıyordu.” (201)

“Kulağında hâlâ bir otomobil gürültüsü vardı, sokakta hâlâ bir ayak sesi arıyordu,

hiçbir şey düşünmüyor ve arada bir avucunu açarak, serbest kalınca birer solucan gibi kımıldamaya başlayan buruşuk renkli kâğıtlara bakıyor, fakat onları bir görüyor, bir gözden kaybediyordu.” (202)

“Geceye ait hatıralar da onu serbest bırakmıyor, yatağın içinde saatler geçtiğini hissettirmeden onu oyalıyor, yaşanırken ehemmiyet verilmeyen birçok hatıraların küçük teferruatı üstünde onu düşündürüyordu.” (205)

“Başını silkeliyor ve hararetli şakaklarıyla yastığın soğuk taraflarını arıyor, yanaklarını oraya sürtüyor, bu muvakkat serinliğin verdiği uyanıklık geçince yeniden Maksim salonu gözünü önüne geliyordu.” (212)

“Fakat söylenecek bir şey bulamıyor, düşündükçe mesele karışıyordu.” (236)

“Ara sıra başını yorgandan çıkarıyor, etrafı dinliyor, Gülder'in ayak sesini bekliyor ve kapıya bakıyordu.” (264)

“Bütün bu korku, onda, zevkin ve sevincin uyuşturduğu azapları galeyana getiriyor ve evvelce kendi kendine karşı mazur gördüğü bütün cürümler, şimdi, korkunun pertavsız altında, birer cinayet kadar göziinde büyüyordu.” (265)

“Aşağı kata kulak veriyor, hâlâ babasının bir haykırışını bekliyordu.” (273)

“Sokak kapısı kapanmış ve eski tahta ev sarsılmış, camlar zangırdamıştı.” (299)

“Fakat Neriman'ın ilk cesareti ve neş'esi kaybolduğu için sesi gitgide hafifliyordu ve yutkunmaya başladı.” (339)

“Neriman o son cümleyi söyleyinceye kadar Şinasi biraz teselli bulmuştu; fakat yalan tekrar edilince Şinasi'nin başına birden kan çıktı.” (360)

“Tramvayla bir saat bile sürmeyen bu mesafe, Neriman'a Efgan yolu kadar uzun görünürdü ve Kâbil'le New York arasındaki farkların çoğuna İstanbul'un iki semti arasında kolayca tesadüf edilir.” (461)

“Burada her şey, tek başına konmuş zarif bir küçük şişenin tatlı mavisi, kırmızı ipek bir püskül, siyah kadifelerin arasında gizlenmiş ve ampulün yumuşak ziyası, bir gümüşün parıltısı... gözleri ayrı ayrı çekiyor ve zapt ediyordu; burada her şey, rahat ve mes'ut insanların kullanmayı âdet ettikleri eşyaydı; burası, aynı zamanda, bir insanın ne kadar mes'ut olabileceğini hissettiren imkânlarla doğru açılmış pencereydi, Neriman burada her duruşunda, bu pencereden onların saadetini imrenerek seyrediyordu.” (464)

“Neriman buradan hemen her geçişinde bu sözü hatırlıyor ve gülümsüyordu.” (467)

“Orada, çadır gibi bir şeyin altında, Arap kılıklı bir adam, irili ufaklı bir çok yağlı, kirli şişeler arasında, ayakta durur, kokular satardı.” (475)

“Kıyafetlere, yürüyüşlere, yüzlerdeki mânalara büyük bir tecessüsle bakan gözleri, herkesin alâkasını çelerek büyüyor, parlıyor ve daima canlı bakıyordu.” (479)

“Macit onu görmüş ve hemen kalkarak yanına gelmişti.” (489)

“Neriman'ın buraya üçüncü geliyordu; her seferinde burasını biraz daha seviyor ve beğeniyordu.” (506)

“Bu baloya gitmeyi o kadar çok istiyordu ki muvaffak olacağını ümit etmeye başladı.” (549)

“Arkasından kız kardeşi de gelmiş ve ona lâmba getirmişti.” (558)

“Sanki fırtınalı bir gecede bütün pencereler açık kalmış ve rüzgâr odanın bütün hafif eşyasını yerinden oynatmış, öteye beriye savurmuştu.” (575)

“Bir taraftan da hissediyordu ki odasının intizamı, ruhundaki iğtişanın neticesine bağlıydı; günlerden beri süren ve bugün son haddine gelen bu derunî ihtilâl bitmeden odasını düzeltmeye kalkmak nafile bir hareketti; hattâ, kendi ruhunu bir aynada seyrederek gibi görebilmesi için odayı daha fazla dağıtmak ve tabağı bardağı yere atıp kırmak, notaları yırtmak da istiyordu.” (599)

“Notanın sarkan yaprağını sinirli bir hareketle tuttu, elinin kuvvetini ayar edemedi, yaprağı şiddetle öteki notaların arasına sokmak ve kendisini çıldırtacak kadar yoran bir işten çabucak kurtulmak istedi, notaları iyice kaldırmadığı için yaprak araya girmemiş, bir kısmı dışarıda kalarak buruşmuştu.” (609)

“Hâlâ şapkası başındaydı; biraz sonra bunu hissetti, şapkasını başından çıkardı ve bir tarafa attı; yakalığını ve boyunbağını çözdü; bu hareketleri o kadar şiddetle yapıyordu ki yanında duran notalardan birkaçı daha yere düştü.” (612)

“Fakat şüphesi derhal uyanmıştı ve sordu:” (633)

“Babası lâstiklerini çıkarıyor, Gülter elinden paketleri alıyordu.” (684)

“Etrafında geçen hâdiselerin bütünü sebeplerine bir anda intikal etmek isteyen ihtiyatkâr zekâsı, Neriman'ın bu halinde yeni âmiller arıyor ve aldanmıyordu; fakat, bir taraftan da, Neriman'ın ahlâkında salâha doğru yeni bir imkân yolu açan bu hareketlerinden korku ile karışık, mütereddit bir sevinç duyuyordu.” (704)

“Titreyen avuçlarında sabunu zaptedemiyordu, bir iki defa kaçırdı ve nihayet ellerini temizledi.” (748)

“Neriman çok söylemiş ve Faiz Bey gülümseyerek dinlemişti.” (757)

“Şinasi de, koca olarak bu eve gelebilir ve herkesin paylaştığı müşterek bir saadet içinde, Neriman, vicdan azabı duymadan mes'ut olabilirlerdi.” (762)

“Birbirine zıt birtakım hayaller gözünü önünden geçiyor ve kendiliklerinden bir sürü mukayese unsurları teşkil ediyorlardı.” (766)

“Fakat bütün bu fikirlere içinden isyan ediyor, hepsini eski bulmak istiyor, maamafih sarsılmaz bir mantığın telkin ettiği hakikatleri kendi kendine tamamıyla inkâra da muvaffak olamıyor, için için çırpınıyordu.” (872)

“Neriman baloya ait arzularıyla öfkesi arasında muvazene bulmaya çalışarak kendini zor tutuyor, kızarıyordu.” (907)

“Bir taraftan da babasının dizlerine peşkir seriyor, tepsiyi düzeltiyor, rafadan yumurtalarını kırıyordu.” (924)

“Akşamları Darülfünun'dan çıkan Şinasi, liseden çıkan Neriman'la buluşuyor ve geziyorlardı.” (982)

“Neriman da ut öğreniyor ve beraber saz yapıyorlardı.” (985)

“Birçok geceler Faiz Bey ve Gülter yatıyor, onları baş başa bırakıyorlardı.” (986)

“Artık Neriman nereden gelip nereye gittiğini anlıyordu, çünkü iki zıt iştiağın remizlerini gözleriyle görüyor ve mukayeseler yapabiliyordu.” (1020)

“Mücadeleyi, iki şahıs arasında cereyan ediyormuş gibi sadeleştiriyor, içtimâî sebeplere ve tesirlere ehemmiyet vermiyor, ancak Şinasi'yle Macit'ten hangisinin galip geleceğini merak ediyordu.” (1027)

“Bu suale kolay kolay müspet cevap veremiyor, kendisini tahlil edemediği birçok harici tesirlerin baskısı altında hissediyordu.” (1030)

“Bilhassa gözünün önüne sık sık babası geliyor ve tesirlerin mihrakını teşkil

ediyordu.” (1031)

“Sonra hatırına Macit geliyor ve kendini birdenbire kuvvetli hissederek Şinasi'yi bir daha görmemeğe karar verecek kadar aleyhinde düşünmeye başlıyordu.” (1066)

“Arkadaşlarıyla konuşmuyor ve dalgın duruyordu.” (1070)

“Koridorlarda gezerken Şinasi'yle karşılaşmak ihtimalini düşünerek dalgın bulunmamak istiyor, etrafına dikkatle bakıyordu.” (1072)

Yazar, incelediğimiz cümleler içerisinde “yeterlik” fiiliyle kurduğu 26 cümlelerin 23 tanesinde yeterlik fiilinin olumsuz şekline yer vermiştir. Bu tercihin sebebi olarak, yazarın Doğu- Batı arasında kalmış, kendi kişiliğini bulamamış roman kahramanı Neriman'ın psikolojik durumu belirtilebilir.

“Fakat arkasını getiremedi ve bu 'Macit'le beraberdik' cümlesi, yalnız kaldığı için, bir yazı levhası gibi Şinasi'nin dikkati önünde büyüdü.” (332)

“Elleriyle öyle tesirli ve kat'î bir küçük hareket yaptı ki Neriman devam edemedi, sükût içinde yürüdüler.” (343)

“İnkâr edemedi, biraz şaşırarak itiraf etti.” (430)

“Ve artık sözlerine devam edemedi; liseye giderken sabahları Şinasi'yi bu yol üzerinde beklediği günlerin heyecanını hatırladı.” (432)

Romanda devrik cümle neredeyse hiç yoktur. Bu özellik de yazarın Türk düşünce sistemine, dolayısıyla onun ürünü olan Türkçeye hakimiyetinin başka bir göstergesidir. İncelediğimiz 1073 cümlelerin sadece 8 tanesi devrik cümledir. Devrik cümlelerin genel cümle sayısı içerisindeki oranı % 1 bile değildir.

“Yemeğini yedi o.” (115)

“Olur bazen.” (150)

“İsterseniz bir kokteyl daha için!’ diyor Macit.” (222)

“Çok sever sizi Neriman Hanım...” (280)

“Korktum doğrusu...” (286)

“İkiyi geçiyor, küçük hanım.” (303)

“Bırakacağım musibeti...” (389)

“Her şeyi bilirler canım...” (408)

Yazarın isim+yardımcı fiil şeklinde oluşturduğu birleşik fiillerde genellikle “etmek” yardımcı fiiline yer verdiğini görüyoruz. Bu etken çatılı yardımcı fiil tercihi yazarın kişiliği ve üslûbu hakkındaki tespitlerimizi destekleyici özelliktedir.

“Fahriye düşündü ve sözü şöyle idare etti:” (348)

“Daha bir ay evvel, yeni mantosunu, yeni iskarpinlerini yaptırmak için babasını ne büyük fedakârlıklara sevk etti:” (541)

“Bu manzara da Şinasi’yi rahatsız etti.” (576)

“Fakat aczini anlayınca birdenbire isyan etti.” (586)

“İnat etti.” (607)

“Şinasi'nin kardeşi de reddetti.” (639)

“Neriman devam etti.” (816)

“İşte bu gece, keyfiyet apaşikâr meydana çıkıyordu.” (824)

“Fakat gel seninle bu muammayı halledelim.” (837)

“Faiz Bey bu kadar dersi kâfi gördü.” (873)

“Sonra, kapıdan çıkan babasına işittirmek için ilave etti.” (881)

“Ben miskin mahlûklardan nefret ediyorum.” (882)

“Macit'ten ayrıldığı zamandan beri geçen bu üç gün içinde babasını ne dereceye kadar kazanabildiğini hesap etti.” (891)

“Neriman babasının bu ricatı üzerine ilâve etti.” (920)

“Bu, Faiz Bey'e tesir etti.” (925)

“Hiç konuşmadan kahvaltı ettiler.” (930)

“Bunun için, babasına karşı gücenmiş ve kederli görünmeye karar verdi.” (936)

“Kendine ait bir şeyi ezdiği için bu zaferin acı tortusunu da hissediyordu.” (940)

“Zaafi meydana çıkmıştı.” (1062)

“Babası, Şinasi'yi görmesini ve çağırmasını bir kere daha tenbih etmişti.” (1068)

2.3.2. Kelime Tercihleriyle İlgili Üslûp Özellikleri:

Yazarın, Fatih-Harbiye'de kullandığı isim cümlelerinin büyük bir kısmı “var” yüklemlidir. Fiil cümlesinden sonra fikir ifade etmeye en yatkın cümleler “var”, “yok” yüklemleriyle oluşturulan isim cümleleridir. Yazar bu sebeple isim cümlelerinde böyle bir tercihe yönelmiştir.

“Bu son cümleyi söylerken, Faiz Bey'in sesinde, kızının hayatına dair bir babadan daha çok şeyler bilmesi lâzım gelen gencin sualine karşı itimatsızlık ve hayret vardı.”
(140)

“Mahzun bir hali vardı.” (279)

“Neriman'ın kendi kendine pek de itiraf edemediği bir ümidi vardı.” (450)

“Fakat onun ikinci kat salonunda olması ihtimali de vardı.” (482)

“Dışarıda Fahriye var.” (498)

“Güzel bir balo var.” (516)

“Dokuz gün var.” (547)

“Bunların arasında, yepyeni, kendiliğinden doğma nağmeler de vardı.” (618)

“Hem kendi kendine bir suali de vardı.” (621)

“Bu gibi eserlerin garpta bir tanesinin yüzlerce türlü basılmış tercümeleri vardır.”
(864)

“Sessiz, halûk, fevkalâde terbiyeli, fitraten asil bir çocuk, büyük bir rikkatli kalbi

var.” (970)

“Başkalarının tecüssünü hissettikçe kapanan ruhları içinde mahsur ve bunun azabını ve şerefini duydukları için vakur ve muztarip bir görünüşleri var.” (976)

“Bunların içinde uzun ve tatlı kış geceleri vardı.” (984)

Fatih-Harbiye romanında “gibi” edatının başka kelimelerle beraber yüklem olarak kullanıldığı cümle sayısının çok az olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise edatların anlamlı yapılar olmayışı, yazarın anlamı ön plana alarak yazma gayreti içinde oluşudur.

“Her camekân çiçek gibi.” (403)

“Bir hafta, on gün, böyle yorulmadan söyleyecekmiş gibiydi.” (419)

“Neriman bayılacak gibiydi.” (745)

“O tarihten sonra Şinasi, Neriman'lara sık sık gelip gidiyordu ve o gün bugün ailenin bir ferdi gibidir.” (967)

2.3.3. Cümle Kuruluşlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:

Peyami Safa, çok kısa ve çok uzun cümleleri bir arada ustalıkla kullanmayı da başarabilmektedir. Bu durum yazarın üslûp konusundaki başarısının göstergesidir.

“Fahriye Hanımlarda imiş.” (288)

“Bir İstanbul kızı olduğu için Neriman'ın bu farklar karşısındaki hayreti azalmıştı; fakat bir zamandan beri kendisinde yeni bir hayatın iştiyaki ve yeni bir medeniyetin şuuru uyanmağa başladığı için bu farkların her birine ayrı ayrı dikkat etmekten hoşlanıyordu.” (462)

“Bir itriyat mağazasının camekânı önünde durdular.” (463)

“Burada her şey, tek başına konmuş zarif bir küçük şişenin tatlı mavisi, kırmızı ipek bir püskül, siyah kadifelerin arasında gizlenmiş ve ampulün yumuşak ziyası, bir gümüşün parıltısı... gözleri ayrı ayrı çekiyor ve zapt ediyordu; burada her şey, rahat ve mes'ut insanların kullanmayı âdet ettikleri eşyaydı; burası, aynı zamanda, bir insanın ne kadar mes'ut olabileceğini hissettiren imkânlara doğru açılmış pencereydi, Neriman burada her duruşunda, bu pencereden onların saadetini imrenerek seyrediyordu.” (464)

“Bir gün Şinasi'yle bu itriyat mağazalarından birinin camekânı önünde durmuşlardı.” (465)

“Hep kendi eliyle düzelttiği odasında, bazen hendesî bir itina ve her eşyaya en güzel mânasını veren bir intizam vardı; Şinasi derbederlikten en muntazam adam kadar nefret ederek derbeder olmaya mecbur kalırdı ve bu, derunî anarşisinin akislerini eşyada da görmeğe mahkûm olduğu zamanlara mahsus, zarurî bir perişanlık.” (578)

“Dışarıda yapılacak hiçbir şey olmadığı için eve gelmişti.” (579)

“Fatih sokakları, Beyoğlu caddesi, başörtülü kadınlar, sarıklı adamlar, otomobiller, şahnişleri çarpılmış, kaplamaları çatlamış tahta evler, karanlıklar, helvacı sesleri, apartmanlar, kuvvetli elektrik ışıkları, Maksim salonu.” (767)

“Şinasi'nin odası, yerde notalar, Şinasi'nin kabarık saçları, sinemada gördüğü Avrupa salonları, insanlar arasındaki ince münasebetlere ait birçok intibalar, büyük bir kilise kapısı, Beyoğlu'ndaki kapalı çarşılar, yüksek taş binalar arasında şerit kadar ince bir mavi hava görünen sokaklar, Fatih Camii'nin avlusu, ezan sesleri, yangın korkuları, beşik gıcirtısı...” (768)

“Birdenbire, silkindi.” (769)

“Kucağına ağır bir şey düşmüştü.” (770)

Peyami Safa, Fatih-Harbiye romanında hemen hemen bütün cümlelerde fiilimsi kullanmıştır.

İncelediğimiz 1073 cümlenin 472'sinde fiilimsi yer almaktadır. Eserde fiilimsi kullanılan cümlelerin oranı % 44'tür. Türkçede fikir cümleleri fiil ve fiilimsi yapılarla dayanarak kendini gösterir. Yazarın fiil cümlelerinin yanında fiilimsi içeren cümleleri de yaygın olarak kullanması eserin düşünceye dayalı olmasının bir sonucudur. Düşünceye dayalı eserlerde doğal olarak bu tür cümlelerin yer alması gerekir. Türkçede fiilimsi kullanılan cümleler düşüncenin en kolay ifade edildiği cümle türleridir.

“Şinasi, Neriman'a söylediği sözlerin onda bu akşam daha az alâka uyandırdığını anladıkça yükselen ve yorulan sesiyle cevabını bile alamadığı şeyler soruyordu.” (4)

“Daima bir iki adım önde giden Neriman'ın yürüyüşündeki çevikliği, kıyafetindeki itinayı gören Şinasi, onunla kendisi arasındaki farkı hissetmekten de yoruluyordu.” (7)

“Geri dönerek tekrar Beyazıt'a doğru ağır ağır yürüdü.” (17)

“Neriman'ın misafir gittiği arkadaşı, Beyazıt'ın arka tarafında, yangın yerlerinde oturuyordu.” (18)

“O vakte kadar buna pek ehemmiyet vermeyen Şinasi, ilk defa olarak alındı.” (20)

“Adımlarını hızlaştırmak ona doğru yürüdü.” (25)

“Neriman ilk gelen Fatih-Harbiye tramvayına herkesten evvel atlamaya muvaffak olmuştu.” (27)

“O anda pek çok şeyler yapmak istediği halde, gözleri köşeyi ağır ağır dönen tramvaya takılıp kalmıştı.” (29)

“Arada bir, tramvayın uzaklaştığını unutarak, içine tekrar koşmak, büyük bir hareket yapmak için hamleler gelip gidiyordu.” (36)

“Uzaktan mektep çocuklarının haykırışlarını duyarak biraz daha toplandı.” (42)

“Kendi kendine ilk sorduğu şu olmuştu.” (45)

“Fakat buna cevap vermeden evvel, vaktiyle ona tabî görünen, fakat şu anda yeni bir mâna ile harekete gelen birçok şeyler hatırlamaya başladı.” (47)

“Neriman'ın Dariülelhan'a uğramadığı günlerin sıklaşması, evine geç gidişleri, tuvaletine verdiği ehemmiyetin artması, Şinasi'yle konuşurken sesine dolan asabî titremeler ve bunun gibi, teferruatı unutulmuş, fakat yekûnunun intibai kuvvetli bir surette hatırlanan küçük küçük birçok hadiseler kendi kendilerini hatırlatıyorlardı.” (48)

“Son zamanlarda bütün bu farklara dikkat eden Şinasi, aramak yorgunluğuna karışan gizli bir korku ile her hadiseyi ayrı ayrı eşelemekten çekinmişti.” (49)

“İçindeki sesi yükselterek tekrar ediyordu.” (55)

“Mademki ben Neriman'ın değiştiğine çoktandır dikkat ediyordum.” (56)

“O sırada Neriman Şinasi'nin yüzüne bakmadan yürüyüvermişti.” (59)

“Bir kere, Şinasi'nin sorduğu ehemmiyetsiz bir şeye gayri tabî bir asabiyetle cevap vermişti.” (62)

“Mühim bir şey daha hatırlamıştı.” (70)

“Fakat muhakemesine devam etmek de istiyordu.” (71)

“Başını öniüne eğerek mırıldandı.” (149)

“Bahsi değiştirmezlirse hiç konuşamayacaklarını ikisi de anlayarak bir başka zemin aradılar.” (154)

“Şinasi masanın üstündeki siyah kaplı kitabı göstererek bildiği halde sordu.” (155)

“Hep dalıp dalıp uyanıyordu.” (167)

“Evin kapısına gelince komşuların pencerelerine baktı.” (178)

“Bu felâketten kaçmak istese nereye gidebileceğini tasavvur etti.” (182)

“Yatak odasına girince gene ayakta epeyce durdu.” (200)

“Ondan sonra gece yarısına kadar geçen şeyleri süratle ve muntazaman hatırlıyor.” (225)

“Odaya giren Gülter, Neriman'ı biraz daha uyandırıp, karyolaya doğru ilerlerken yüksek sesle söylüyordu.” (227)

“Karyolaya yaklaşınca, Neriman'ın üstüne eğilerek diyor:” (230)

“Peki... diyerek düşünmeye başladı.” (235)

“Gözlerini kapayıp açtı.” (237)

“İyice dağılmayan uykusu tekrar bastırmakla tehdit ediyordu.” (238)

“Geceleyn Maksim’de, sonra otomobille dönerken, hele karanlık sokaklara girince ve yokuşu inerken duyduğu korku, içinde yeniden canlanıyordu.” (260)

“Başını yorganın altına çekerek barınacak yer arıyordu.” (262)

“Neriman çektiği bu azapların bir gece evvelki zevkin bedeli olduğunu da hissediyordu.” (269)

“Her şeyi sükûnla karşılamak cesaretini kendinde bulmaya başladı.” (272)

“Hanımefendi öldükten sonra bir siz kaldınız.” (282)

“Neriman Darülelhan’a gideceği saati düşünüyordu.” (304)

“Sonra geçip geçmediklerini görmek için bir daha onlara baktı.” (315)

“İkisi konuşurlarken Neriman susuyordu.” (321)

“Söze böyle başlayarak masum insanlar gibi içi rahat ve neş’eli gülmek istiyordu.” (328)

“Fahriye arkadaşının imdadına yetişmek için sordu.” (333)

“Burada tecrübesi olan bir kadın gibi konuşmağa muvaffak olmuştu.” (354)

“Çünkü Şinasi bir gün evvel, Neriman’ın Fahriye’ye hiç uğramadığını ve Beyoğlu’na yalnız gittiğini biliyordu.” (359)

“Hızla yürüyerek uzaklaştı.” (363)

“İstemediği halde ayrılmak azabını, bugün de Neriman çekiyordu.” (364)

“O Fatih meydanının önünden geçerken meydan kahvelerinde bir sürü işsiz güçsüz, softa makulesi adamlar oturuyorlar.” (395)

“İnsan bir bahçede geziniyormuş gibi oluyor.” (402)

“Yürümesini, giyinmesini bilirler.” (407)

“Neriman üst üste ve hiç durmadan söylüyordu.” (418)

“Bu baloya gitmesi lâzım.” (545)

“Fena geçmiş günler.” (562)

“Bütün odayı düzeltmek lâzım.” (591)

“Bütün bu karışıklık, bu hal, Şinasi'nin kabarık saçları, çözüük boyunbağı, yerde şapkası, duruşu, oturuşu...” (643)

“Helvacıların geçtiği saat.” (663)

“Ellerinde çıkıntılılarıyla, geç kalmış bir iki mahallelinin sıklaşan adımları.” (668)

“Baloya ait arzularını yaptırabilmek için babasını o akşamdan itibaren kazanması lâzımdı.” (682)

“Onun bir hazine-i efkârı vardır, yani fikir cihetinden zengindir; kimi adam da vardır ki sabahtan akşama kadar ayak üstü çalışır, meselâ bir rençber, fakat yaptığı iş dört tuğlayı üst üste koymaktan ibarettir.” (841)

“Zira birisi maneviyat ile, zihin gayretiyle yapılan iştir; öbürü vücut ile, bedenle yapılan iştir.” (843)

“Yapılan işlerin farkı da bundandır.” (845)

“Bu gibi eserlerin garpta bir tanesinin yüzlerce türlü basılmış tercümeleri vardır.”
(864)

“Evvelâ babasını hazırlamak lâzım.” (889)

“O tarihten sonra Şinasi, Neriman'lara sık sık gelip gidiyordu ve o gün bugün ailenin bir ferdi gibidir.” (967)

“Evvelâ bir erkek evlâdı olmasını çok istediği halde olmadığı için; ikincisi de, Şinasi'nin tabiatları Faiz Bey'i meftun etmişti; başkalarına Şinasi'den bahsederken Faiz Bey'in ekseriyetle kullandığı tabirler şunlardı:” (969)

“Başkalarının tecessüsünü hissettikçe kapanan ruhları içinde mahsur ve bunun azabını ve şerefini duydukları için vakur ve muztarip bir görünüşleri var.” (976)

“Bunun başlangıcını bulmak için daha evvellere, ta çocukluğuna kadar gitmek lâzımdır.” (1004)

“Fakat İstanbul'da yerleştikten sonra, Neriman'ın akrabalarından, bilhassa büyük dayısının ailesinden aldığı tesirler bambaşkadır.” (1007)

“Âdeta Macit, Neriman için yedi senelik bir arkadaş ve Şinasi bir iki ay evvel tanıdığı yabancı bir insandı.” (1057)

Peyami Safa'nın romanda ara söz ve ara cümlelerden yararlandığı görülmekte; hatta bazen aynı cümlede birden çok ara söze rastlanmaktadır. Örneklerde görüldüğü gibi ara sözler genellikle fiilimsi ve tamlamalardan oluşmaktadır. Fiilimsi ve tamlama tercihi yazarın edebi kişiliği ve üslûbuna uygun bir tercihtir. Bu ifade şekli düşüncelerini daha yoğun bir anlatımla verme çabasının doğal bir sonucudur.

“Neriman'ın misafir gittiği arkadaşı, Beyazıt'ın arka tarafında, yangın yerlerinde oturuyordu.” (18)

“Şinasi, kömür tozu ve küf kokan bir taşlıkta, hiç kımıldanmadan duruyordu.” (117)

“Sofada, yerde, gözüne bazı kâğıt parçaları ilişti.” (196)

“Odaya giren Gülter, Neriman'ı biraz daha uyandırıp, karyolaya doğru ilerlerken yüksek sesle söylüyordu.” (227)

“Dışarı çıkınca, Neriman, sözü hiç kesilmemiş gibi, derhal cereyanını bulan bir heyecanla devam ediyordu.” (423)

“Fakat, birkaç adım ileride, kaldırım üstüne sandalyelerini çıkarmış bir kahvenin önünden geçerken Neriman gene biraz hararetlendi.” (436)

“Fakat soracağı şey, epey zamandan beri, babasıyla kendisi arasında çıkan ve henüz hiç münakaşa edilmeyen hayatî meselelerle karıştığı için ehemmiyetliydi.” (7)

“Bu taze ihtiras, gayesine doğru, dişi bir canavar çevikliğiyle atlarken ezeceği ihtiyar kalbe tamamıyla kayıtsızdı.” (937)

“Genç kız, iki ayrı medeniyetin zıt telkinleri altında, gizli bir derunî mücadele geçiriyordu.” (1013)

“Neriman bütün bunları müphem olarak, tarihleri birbirine karıştırarak, takdim ve tehirlen yaparak düşündü.” (1024)

“Fakat, herhalde, Şinasi'yle baş başa kalmak da istiyordu.” (1054)

Yazar zaman zaman sadece yüklemden oluşan cümleler de kurmaktadır. Bu yönüyle cümle çeşitliliğini artırarak anlatım gücüne zenginlik katmaktadır. Fatih-Harbiye'de sadece yüklemden oluşan cümle sayısı 18'dir.

“Saydı.” (546)

“İnat etti.” (607)

“Yürüdü.” (651)

“Öksürdü.” (653)

“Gülümsüyordu.” (686)

“Durdu.” (807)

“Düşünüyordu.” (951)

“Söylerim.” (1045)

2.3.4. Söz Sanatlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:

Yazar söz sanatlarıyla yüklü, aşırı süslü bir dil kullanmaktan kaçınmıştır. Bu durum onun düşünceyi, içeriği ön plana alarak, içeriğin genel gelişimi ve seyrine uygun bir üslûp kullanma amacına bağlanabilir. Aşağıdaki örnek cümlelerde görüldüğü gibi Peyami Safa, Fatih-Harbiye romanında söz sanatlarına başvurmamış; sadece çok az sayıdaki cümlede benzetmeye yer vermiştir.

“*Sonra bir anda, bütün renkler, çizgiler, sesler, parıltılar, kokular, son süratle giden bir otomobilin içindeki adamın ihsasları gibi hep birbirine karışıyor, sisleniyor, bulanıyor.*” (79)

“*Bunlar, kimi bir iğne topuğundan biraz daha büyücek, kimi ince bir kurdele parçası gibi uzunca, renkli kâğıtlardı.*” (198)

“Söze böyle başlayarak masum insanlar gibi içi rahat ve neşeli gülmek istiyordu.”
(328)

“Burada tecrübesi olan bir kadın gibi konuşmağa muvaffak olmuştu.” (354)

“Sinirlendiği vakit iplik kadar incelen ve sık sık asabî titreyişlerin kopardığı hırçın bir sesle söylenmeye başladı.” (376)

“İnsan bir bahçede geziniyormuş gibi oluyor.” (402)

“Her camekân çiçek gibi.” (403)

“Neriman Beyoğlu’na çıktığı vakit, halis Türk mahallelerinde oturanların çoğu gibi, kendini büyük bir seyahat yapmış sanırdı.” (459)

“İçeride kalabalık olduğu halde müşteriler pek az konuşarak, âdeta bir dilsiz gibi işaretlerle meram anlatarak istediklerini alıyorlardı.” (471)

“Sakız gibi incele incele uzanan ve ta uzaklara, sokak diplerine bulaşan ezik, yapışkan sesler.” (665)

“Zekâsının bakir ve mahrem bir tarafını göstermek isterken babasının karşısında soyunacakmış gibi utanıyordu.” (791)

“Ortalık mahşer gibi.” (820)

“Kazandığı kadarını da bir kumarbaz gibi dün geceki münakaşada vermişti.” (893)

“Bu taze ihtiras, gayesine doğru, dişi bir canavar çevikliğiyle atlarken ezeceği ihtiyar kalbe tamamıyla kayıtsızdı.” (937)

Yazar, birkaç cümlede farklı söyleyiş ve sapmalara yer vermektedir. Bu durum esere bir ifade zenginliği katmaktadır. Usta yazarın elinde bu farklı kullanışlar hemen hissedilmeyecek kadar metnin dokusuna sindirilmiştir.

“Alnına bir ağrı yapışmıştı, elini başına götürdü ve saçlarının arasına soktu; Neriman’ın okşamalarını hatırlatan bu hareket onu daha çok azaba sevk etti.” (613)

“Odaya geceyi erken getiren bu kafeslerin deliklerinde, karanlıkların gitgide lâpalaşmasına bakıyordu.” (660)

“Hastalığa, ölüme ve bunların daha korkunç, yüzleri karanlıkta kalan ve hüviyetleri meçhul birtakım felâketlere ait korkular uyandırıyorlardı.” (680)

“Yakın bir istikbal üzerine şuurundan bazı soluk ışıklar sızırıyordu.” (944)

2.3.5. Roman Kahramanlarının Kişilik Özellikleri ile İlgili Üslûp Özellikleri:

Yazar zaman zaman aşamalı durumları da içeren cümleler kurar.

“Nihayet bu yorgunluk, sesinden bütün vücuduna ve şuuruna geçti.” (5)

“Dört köşe delikler çizgilerinin sertliklerini kaybettiler ve deyirmileştiler.” (661)

“ Beyaz tül perdeler karardı.” (662)

“Sakız gibi incele incele uzanan ve ta uzaklara, sokak diplerine bulaşan ezik, yapışkan sesler.” (665)

Fatih-Harbiye romanının baş kahramanı Neriman, Peyami Safa'nın diğer romanlarından alışık olduğumuz üzere sinir rahatsızlığı olan bir karakterdir.

“Neriman’ın Darülelhan’a uğramadığı günlerin sıklaşması, evine geç gidişleri, tuvaletine verdiği ehemmiyetin artması, Şinasi’yle konuşurken sesine dolan asabî titremeler ve bunun gibi, teferruatı unutilan, fakat yekûnunun intibai kuvvetli bir surette hatırlanan küçük küçük birçok hadiseler kendi kendilerini hatırlatıyorlardı.” (48)

“Bir kere, Şinasi’nin sorduğu ehemmiyetsiz bir şeye gayri tabî bir asabiyetle cevap vermişti.” (62)

“Sinirlendiği vakit iplik kadar incelen ve sık sık asabî titreyişlerin kopardığı hırçın bir sesle söylenmeye başladı.” (376)

“Gülter, küçük hanımın tehlikeli asabiyetini bildiği için acele ediyordu.” (743)

“Kaç kere sinirden bayıldığı için korkmaya başladı.” (746)

“Titreyen avuçlarında sabunu zaptedemiyordu, bir iki defa kaçırdı ve nihayet ellerini temizledi.” (748)

Romanda Şinasi, Doğunun yıkılmışlığını temsil edercesine derbeder biri olarak tanıtılıyor. Yazarın bu romanında Doğu duyguyu, Batı akli temsil eder. Yazar, Doğunun bu iç dünyasını dış dünyadaki maddi unsurlarla özdeşleştirmeye çalışır ve maddi dünyayı Şinasi’nin kullandığı eşyalar aracılığıyla açıklar.

“Kolunun altına sıkıştırdığı kemeçe ağır geliyordu: Hafif uzamış traşı, aynaya bakılmadan bağlanmış boyunbağı, kemeçe sürtünüşleriyle sağ dizi ütü tutmaz bir hale gelen pantolonu, tozlu potinleri, Şinasi için ayrı birer mesele oldular, kendilerine dikkat ettirmeye başladılar ve ağırlaştılar.” (6)

“Darma dağınık.” (565)

“Bir kanepede üstünde yığılı notalar.” (567)

“Bir koltuğun üstünde kemeçesi.” (568)

“Torba yere düşmüş.” (569)

“Yerdeki halının bir ucu kıvrılmış.” (570)

“Masanın üstünde bardak, diş fırçası, tarak, kitap, bir tabak.” (571)

“Masanın kenarından sarkmış bir nota yaprağı...” (572)

“On beş yirmi günden beri Şinasi bu odada hiçbir şeyi düzeltmek için uğraşmamıştı.” (573)

“Manzara berbat.” (574)

“Sanki fırtınalı bir gecede bütün pencereler açık kalmış ve rüzgâr odanın bütün hafif eşyasını yerinden oynatmış, öteye beriye savurmuştu.” (575)

“ Hep kendi eliyle düzelttiği odasında, bazen hendesî bir itina ve her eşyaya en güzel mânasını veren bir intizam vardı; Şinasi derbederlikten en muntazam adam kadar nefret ederek derbeder olmaya mecbur kalırdı ve bu, derunî anarşisinin akislerini eşyada da görmeğe mahkûm olduğu zamanlara mahsus, zarurî bir perişanlıktı.” (578)

“Hayatının bütün felâketleri, bazen bir torbayı bile yerinden kaldıramayacak kadar iradesiz olmasından geliyordu.” (587)

“Parasını idare edemeyişi, diş ağrıları, kıyafetini ihmal edişi, başkalarına ve kendine verdiği sözlerini tutamayışı, yapılmayan vaadlerin kendine ve başkalarına karşı utancı, hep yarıda kalmış nice tasavvurlar.” (588)

“Bütün bu karışıklık, bu hal, Şinasi'nin kabarık saçları, çözüük boyunbağı, yerde

şapkası, duruşu, oturuşu...” (643)

“Şinasi'nin odası, yerde notalar, Şinasi'nin kabarık saçları, sinemada gördüğü Avrupa salonları, insanlar arasındaki ince münasebetlere ait birçok intibalar, büyük bir kilise kapısı, Beyoğlu'ndaki kapalı çarşılar, yüksek taş binalar arasında şerit kadar ince bir mavi hava görünen sokaklar, Fatih Camii'nin avlusu, ezan sesleri, yangın korkuları, beşik gıcirtısı...” (768)

Yazar, Doğu-Batı çatışmasını iki semt üzerinden verirken, bu farkı Kabil, New York arasındaki farklar kadar derin bulur. Çünkü romanın sanal gerçeği dışında da Kabil Doğuyu temsil eder; New York Batıyı... Yazar dünyadaki bu ayırmadan hareketle insanlığın dünyasındaki ruh ve madde ayırımına ulaşır. Kabil ve New York şehirlerinin gerçekliğinden hareketle insanda var olan ruh ve madde ayırımını sergilemeye çalışır. Her insanın ruh dünyasında yaşanabilecek çelişkileri, gelgitleri bu şekilde gösterir. New York ve Kabil insandaki maddi ve manevi yönlerin somutlaşmış şekilleri olarak algılanmalıdır.

“Tramvayla bir saat bile sürmeyen bu mesafe, Neriman'a Efgan yolu kadar uzun görünürdü ve Kâbil'le New York arasındaki farkların çoğuna İstanbul'un iki semti arasında kolayca tesadüf edilir.” (461)

Peyami Safa, “Fatih-Harbiye” romanında Doğu-Batı arasındaki farkları belirginleştirmek, somutlaştırmak amacıyla insan organları, özellikle el tasvirleri üzerinde durmuş; bunları ait oldukları kişinin kişiliğine ait ayrıntıları yansıtan unsurlar olarak değerlendirmiştir.

“Macit'in girdiği birçok masraflara rağmen o kadar yalnız ve baş başa kaldıkları halde, hiçbir çapkınca hareket yapmamasını düşünüyor ve Macit'in ince uzun elleri, hafif manikürlü parmakları sık sık gözünün önüne geliyor, ‘ İnce bir adam! ’ diye düşünüyor ve Macit'te tenkit edilecek hiçbir şey bulamıyor.” (226)

“O Macit'in ellerine baktım, kadın eli gibi, tertemiz, incecik, tırnakların üstünde bile çalışmış.” (409)

“Şinasi'nin elleri gözümün önüne geldi.” (410)

“Tırnağının biri kırık, öbürü batık...” (411)

2.3.6. Sosyal Hayatla İlgili Üslûp Özellikleri:

Yazar, eserinde dönemin sosyal yapısına ait özellikleri günlük yaşantı yoluyla verdiği gibi bunların kültürel alt yapısını da kullandığı kelimelerle öne çıkartır. Fatih-Harbiye romanında yazarın özellikle Fatih semtinden, Doğu'nun temsilcisi kahramanları Şinasi ve Faiz Bey'den bahsederken bilinçli olarak Arapça ve Farsça kelimelere yer verdiği görülmektedir.

“Daima bir iki adım önde giden Neriman'ın yürüyüşündeki çevikliği, kıyafetindeki itinayı gören Şinasi, onunla kendisi arasındaki farkı hissetmekten de yoruluyordu.” (7)

“O vakte kadar buna pek ehemmiyet vermeyen Şinasi, ilk defa olarak alındı.” (20)

“Neriman'ın Dariülelhan'a uğramadığı günlerin sıklaşması, evine geç gidişleri, tuvaletine verdiği ehemmiyetin artması, Şinasi'yle konuşurken sesine dolan asabî titremeler ve bunun gibi, teferruatı unutulmuş, fakat yekûnunun intibai kuvvetli bir surette hatırlanan küçük küçük birçok hadiseler kendi kendilerini hatırlatıyorlardı.” (48)

“Hemen bir zihin gayretiyle muhakeme etmek istedi.” (50)

“Hattâ bunun arkasından gayri hakikî bir takım sahneler tahayyül ediyor.” (74)

“Bunları tahayyül ederken, aynı zamanda, yarım kalan mantikî cümle, bütün bu hayaller arasında ses veriyordu.” (77)

“Derunî asayişini temine çalışan Şinasi'nin muaşerete ait bir tereddüt geçirdiğini zanneden Gülter, tekrar etti.” (118)

“Ayak seslerini teşhise çalışıyordu.” (170)

“Çok yabancı kelimelerin zihne takılan lafzî garabetleriyle, Neriman bunu da kendi kendine tekrar ediyordu.” (217)

“İçine bir tevekkül geliyordu.” (271)

“Gülter, muzaffer bir tavırla ve güler yüzle içeri giriyordu.” (275)

“Zaten bizim kısmı lağvedeceklermiş.” (391)

“O Fatih meydanının önünden geçerken meydan kahvelerinde bir sürü işsiz güçsüz, softa makulesi adamlar oturuyorlar.” (395)

“Dışarı çıkınca, Neriman, sözü hiç kesilmemiş gibi, derhal cereyanını bulan bir heyecanla devam ediyordu.” (423)

“Mevzua doğrudan doğruya girdi.” (425)

“Daha güzel bir hayata karşı iştiyakını uyandıran bu kahvelere karşı kinini tekrar döktü.” (440)

“Bu tramvay Neriman’da bütün arzuları şiddetle uyandıran bir münebbih hâline gelmişti.” (445)

“Bu itriyat mağazasının camekânı önünde durmuşlardı.” (465)

“Fatih’teki ev rehine konmuştu ve bu ağır faizli borcu ödemek için babası, her ay, tekâüt maaşının bir kısmını ayırmağa mecburdu.” (542)

“Hep kendi eliyle düzelttiği odasında, bazen hendesî bir itina ve her eşyaya en güzel

mânasını veren bir intizam vardı; Şinasi derbederlikten en muntazam adam kadar nefret ederek derbeder olmaya mecbur kalırdı ve bu, derunî anarşisinin akislerini eşyada da görmeğe mahkûm olduğu zamanlara mahsus, zarurî bir perişanlık.” (578)

“İçinde büyük bir mücadele cereyan ediyordu; torbayı yerden kaldırmasını emreden birçok fikirler, meçhul diğer birçok fikirlerle şiddetli bir çarpışma halinde idi.” (584)

“O da kâfi değil, notaları sıraya koymak ve aylardan beri tasavvur ettiği gibi onların fihristini yapmak lâzım.” (592)

“Yaptığı işi istememesi notaların sıkletini arttırıyordu.” (606)

“Bütün ruhunu birtakım lâhneler ve nağmeler sarmaya başladı.” (616)

“Arka sokaklarda helvacıların sesleri hâlâ uzanıp gidiyordu, menhus, meş'um sesler.” (677)

“Fatih sokakları, Beyoğlu caddesi, başörtülü kadınlar, sarıklı adamlar, otomobiller, şahnişleri çarpılmış, kaplamaları çatlamış tahta evler, karanlıklar, helvacı sesleri, apartmanlar, kuvvetli elektrik ışıkları, Maksim salonu.” (767)

“Şinasi'nin odası, yerde notalar, Şinasi'nin kabarık saçları, sinemada gördüğü Avrupa salonları, insanlar arasındaki ince münasebetlere ait birçok intibalar, büyük bir kilise kapısı, Beyoğlu'ndaki kapalı çarşılar, yüksek taş binalar arasında şerit kadar ince bir mavi hava görünen sokaklar, Fatih Camii'nin avlusu, ezan sesleri, yangın korkuları, beşik gıcirtısı...” (768)

“Şüphesiz böyle uyanık birkaç kişi müstesna, bütün sokak, bütün Fatih uyku içinde idi.” (779)

“Bu sözün bir mukaddime olduğunu anlamayarak tekrar gözlerini kitaba indirirken, Neriman söylemek istediği şeyleri unutmaktan korkarak hem de neticeyi çabuk almak

isteyerek, sinirli bir acele ile anlattı:” (796)

“Bu mülâhaza Faiz Bey'i güldürmüştü.” (804)

“Faiz Bey gözlüğünün üstünden kızına hiç inhiraf etmeyen bir dikkatle bakıyordu.” (814)

“İşte bu gece, keyfiyet apaşikâr meydana çıkıyordu.” (824)

“Onun bir hazine-i efkârı vardır, yani fikir cihetinden zengindir; kimi adam da vardır ki sabahtan akşama kadar ayak üstü çalışır, meselâ bir rençber, fakat yaptığı iş dört tuğlayı üst üste koymaktan ibarettir.” (841)

“Zira birisi maneviyat ile, zihin gayretiyle yapılan iştir; öbürü vücut ile, bedenle yapılan iştir.” (843)

“Maneviyat daima daha âlidir, vücut sefildir.” (844)

“Avam da okur, havas da okur velâkin sen okumazsın, mazursun da.” (865)

“Babasının şefkatten ziyade kinle ve tahakküm hırsıyla karışık bütün fena istihzalarını müphem bir suretle hatırlayarak öfkeleni.” (905)

“Neriman babasının bu ricatı üzerine ilâve etti:” (920)

“Evvelâ bir erkek evlâdı olmasını çok istediği halde olmadığı için; ikincisi de, Şinasi'nin tabiatları Faiz Bey'i meftun etmişti; başkalarına Şinasi'den bahsederken Faiz Bey'in ekseriyetle kullandığı tabirler şunlardı:” (969)

“Ben bu çocuğa meftunum doğrusu.” (973)

“İkisi de, şiddetli his fevevanları halinde bile sessizliklerini muhafaza edebilen ve yalnız kendi kendilerine mahrem olmasını bilen insanlar.” (975)

“Başkalarının tecessüsünü hissettikçe kapanan ruhları içinde mahsur ve bunun azabını ve şerefini duydukları için vakur ve muztarip bir görünüşleri var.” (976)

“Herkes, er geç onların evleneceklerine kâni idi.” (993)

“Şinasi Neriman'ın gözünde, aileyi, mahalleyi, eskiyi, şarklıyı temsil ediyordu; Macit yeninin, garbın ve bunlarla beraber meçhul ve cazip sergüzeştlerin mümessili ve namzediydi.” (1021)

Neriman'ın Macit'le Beyoğlu'nda katıldığı balolara ait cümleler dönemin sosyal hayatı hakkında fikir verdiği gibi toplumdaki sosyal farklılıkları da kelimeler aracılığıyla okuyucuya sunmaktadır.

“Bir zil sesi, çığlıklar ve sıçrayışlar; alkış, damakta acı bir köpük lezzeti, parlak, sarı bir etek, bir zenci sesiyle daima karışarak hafızaya musallat olan fokstrot nağmesi ve kulağının içinde mütemadi çalan bir cazbant...” (211)

“Kokteyl ve hep o zenci sesiyle karışık cazbant.” (223)

“Hep o zenci sesiyle karışık cazbant, kuytu köşelerde renkli abajurlar, parlak ve sarı bir etek, kıpkırmızı esvaplı kadın ve erkek, bir alkış, iki balkon arasında takılı bir serpantin.” (239)

“İki balkon arasına takılı serpantin.” (256)

“Bir daha Macit'in yüzünü görmemek, Köprü'nün öbür tarafına geçmemek, baloya değil, sinemaya bile gitmemek ve ömrünün sonunda yapayalnız kalan babasının baş ucundan ayrılmayarak onun bütün arzularını yerine getirmek...” (714)

Eser boyunca Fatih ve Beyoğlu semtleri sosyal hayat açısından kıyaslanmakta, böylece Doğu-Batı çatışması bu iki semtin nezdinde dile getirilmektedir. Romanda yer isimlerine çok fazla yer verilmemiştir. Yazar, Doğu-Batı çatışmasını o dönemde en çok bu iki semtin sosyal hayatındaki farklılıklarda gördüğü için diğer mekanları romanında kullanma ihtiyacı duymamıştır.

“Neriman ve Şinasi Darülelhan'dan beraber çıktılar, Vezneciler'e kadar beraber yürüdüler.” (1)

“Beyazıt'ta bir arkadaşın davetine geciken Neriman koşuyor, Şinasi'yi biraz geride bırakıyordu.” (2)

“Beyazıt'a kadar çıkmak istemedi, eski Darülfünun binasının önünde durdu; ayrılmak arzusuna benzer bir hareket yaptı.” (8)

“Geri dönerek tekrar Beyazıt'a doğru ağır ağır yürüdü.” (17)

“Neriman'ın misafir gittiği arkadaşı, Beyazıt'ın arka tarafında, yangın yerlerinde oturuyordu.” (18)

“Neriman ilk gelen Fatih-Harbiye tramvayına herkesten evvel atlamaya muvaffak olmuştu.” (27)

“O anda pek çok şeyler yapmak istediği halde, gözleri köşeyi ağır ağır dönen tramvaya takılıp kalmıştı.” (29)

“Vezneciler'e doğru gideceği yerde Süleymaniye tarafına saptı.” (82)

“Fatih'e kadar yürüdü.” (98)

“Göz kapaklarının aralığından içeriye sızan gündüz ışığının tamamıyla

aydınlatamadığı loş bir zemin üstünde hep Maksim salonu gözünün önüne geliyor.” (208)

“Macit’le akşam altıda, Löbon’da buluşmuşlardı.” (224)

“Geceleyin Maksim’de, sonra otomobille dönerken, hele karanlık sokaklara girince ve yokuşu inerken duyduğu korku, içinde yeniden canlanıyordu.” (260)

“Şunu Şamlı’ya bırakalım.” (379)

“O Fatih meydanının önünden geçerken meydan kahvelerinde bir sürü işsiz güçsüz, softa makulesi adamlar oturuyorlar.” (395)

“Dün Tünel’den Galatasaray’a kadar dükkânlara baktım.” (400)

“Bir Fatih-Harbiye tramvayı yaklaşıyordu.” (444)

“Galatasaray’dan Tünel’e doğru yürüdüler.” (458)

“Gene Fatih uzakta, çok uzakta kaldı.” (460)

“Küçükken babası onu Ramazanda Beyazıt sergisine götürürdü.” (474)

“Löbon’un önünden geçtiler.” (480)

“Neriman Löbon’dan çıkıp Fatih’e gelinceye kadar hep bunu düşündü.” (535)

“Fatih minarelerinde ezan.” (671)

“Fatih sokakları, Beyoğlu caddesi, başörtülü kadınlar, sarıklı adamlar, otomobiller, şahnişleri çarpılmış, kaplamaları çatlamış tahta evler, karanlıklar, helvacı sesleri, apartmanlar, kuvvetli elektrik ışıkları, Maksim salonu.” (767)

“Şinasi'nin odası, yerde notalar, Şinasi'nin kabarık saçları, sinemada gördüğü Avrupa salonları, insanlar arasındaki ince münasebetlere ait birçok intibalar, büyük bir kilise kapısı, Beyoğlu'ndaki kapalı çarşılar, yüksek taş binalar arasında şerit kadar ince bir mavi hava görünen sokaklar, Fatih Camii'nin avlusu, ezan sesleri, yangın korkuları, beşik gıcirtısı...” (768)

“Şüphesiz böyle uyanık birkaç kişi müstesna, bütün sokak, bütün Fatih uyku içinde idi.” (779)

“Sadece onlar uyumuyorlar, bütün Fatih uykuda.” (797)

“Fatih'teki bu eve taşındılar.” (961)

“Fakat İstanbul'da yerleştikten sonra, Neriman'ın akrabalarından, bilhassa büyük dayısının ailesinden aldığı tesirler bambaşkadır.” (1007)

Yazar Doğu-Batı çatışmasının kültürel alt yapısını daha anlaşılır verebilmek için mekanlar, müzik, kıyafet, kelimeler ve cümleler gibi olabildiğince her türlü malzemeden yararlanmıştır. Bunların yanında yazar, ilginç bir anlatımla hayvan türlerinden de yararlanmıştır. Doğuyu ve Doğuluları kedinin özellikleri ile, Batıyı ve Batılıları köpeğin özellikleri ile özdeşleştirerek anlatmıştır.

“Hıristiyan evlerinde köpek ve Müslüman evlerinde kedi bolluğu şundandı.” (781)

“Şarklılar kediye, garplılar köpeğe benziyorlar!” (782)

“Kedi yer, içer, yatar, uyur, doğurur; hayatı hep minder üstünde ve rüya içinde geçer; gözleri bazı uyanırken bile rüya görüyormuş gibidir; lâpacı, tembel ve hayalperest mahlûk, çalışmayı hiç sevmez.” (783)

“Köpek diri, çevik, atlgandır.” (784)

“Uyurken bile uyanıktır.” (786)

“En küçük sesleri bile duyar, sıçrar, bağıır.” (787)

“Bütün Şark kedilere benziyor...” (803)

“Garp da köpeklere benziyor.” (806)

“Şark da işte böyle miskin, uykucu, lâpacı...” (817)

“Çünkü onlar daima uyanık, uyurken bile uyanık...” (827)

“Güzel bulmuşsun, dedi, filhakika şarklılar kediler, garblılar da köpekleri bunun için severler; şarklı tembel, garblı da çalışkandır.” (836)

“Hep uyku... lâpacılık...” (853)

Yazar Fransızca kelimeleri küçümseme, alay içeren bölümlerde kullanmaktadır.

“- Bonjur Matmazel! dedi.” (899)

“- Hazır değil, Matmazel.” (902)

“Öyleyse pardon Matmazel.” (909)

“Mil pardon Matmazel.” (911)

Peyami Safa, Neriman'ın sözleriyle Doğu-Batı çatışmasını dile getirmekte ve Faiz Bey'i Doğunun temsilcisi olarak konuştururken Doğunun günlük yaşantısından kesitlere yer vermektedir.

“Gene Mesnevi'yi karıştırıyordum.” (158)

“Maneviyat daha âlidir, vücut sefildir.” (844)

“Aman... hep o kara kaplı kitap...” (856)

“Aman... hep tembeller, hayalperestler...” (861)

“Şinasi Neriman'ın gözünde, aileyi, mahalleyi, eskiyi, şarklıyı temsil ediyordu; Macit yeninin, garbın ve bunlarla beraber meçhul ve cazip sergüzeşlerin mümessili ve namzediydi.” (1021)

Yazar, Doğunun özelliklerini ayrıntılı vermek amacıyla bazen deyimlerden de yararlanmıştı.

“Neriman ilk gelen Fatih-Harbiye tramvayına herkesten evvel atlamaya muvaffak olmuştu.” (27)

“Kulakları uğuldamaya başladı.” (33)

“Şimdi de biraz evvel tramvaya atlayışı gözünün önüne geliyor.” (73)

“Göz kapaklarının aralığından içeriye sızan gündüz ışığının tamamıyla aydınlatamadığı loş bir zemin üstünde hep Maksim salonu gözünün önüne geliyor.” (208)

“Küçük hanım, bey babanıza bir şey söyleyelim de adamcağızın gönli rahat etsin; yüzü pek asık.” (231)

“Fahriye ile göz göze geldiler.” (316)

“Şinasi'nin elleri gözümün önüne geldi.” (410)

“Bu ihtar mutfağa doğru koşan Neriman’ın canını sıkıyordu.” (706)

“Faiz Bey’in de, Neriman’ın da renkleri uçmuştu.” (931)

“Fakat omuzlarını silkti.” (941)

Doğu ve Batı kültürlerinin müzik anlayışları ve müzik aletleri doğal olarak birbirinden farklıdır. Yazar bu sebeple eserde Doğu ve Batının yaygın olarak kullandığı müzik aletlerine temsil yeteneği yükler ve müzik aletleri üzerinden Doğu, Batı tahlili yapar.

“Sık sık aşağı kayan kemençesini eline almıştı.” (39)

“Faiz Bey ney çalardı.” (161)

“Kolunda kemençesi yoktu ve kıyafeti o kadar ihmal edilmiş değildi; hâlbuki Neriman yorgundu, elinde siyah torbalı udu vardı ve her günkü kıyafeti içinde idi.” (345)

“Kemençe çalarmış.” (413)

“Faiz Bey biraz ney çalardı.” (965)

“Darülelhan’ın alafranga kısmında keman dersi almaya gelen Macit’i, arkadaşları Neriman’a tanıttılar.” (999)

2.4. Yaban Romanının Üslûp Yönüyle İncelenmesi

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, işlediği konular itibarıyla birbirinin devamı niteliği taşıyan romanlarıyla edebiyatımızda müstesna bir yere sahiptir. Yazar düşünceyi, içeriği öne çıkardığı romanlarında üslûbu asla geri plâna itmemiş, üslûp kusursuzluğuna erişmeye çalışmıştır. Çeşitli cümle yapılarını, kusursuz denebilecek bir biçim mükemmelliğiyle bir arada kullanmayı başarmıştır. Yazarın, aydın-köylü çatışmasını işlediği “Yaban” adlı

romanının ilk 50 sayfasındaki cümleler anlam bakımından incelenerek; yazarın üslûp özelliklerine dair aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Belirtilen her özellik eserden alınan örnek cümleler vasıtasıyla sunulmaya çalışılmıştır.

2.4.1. Dil bilgisi İle ilgili Üslûp Özellikleri:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, hareket, dolayısıyla fiil ağırlıklı Türkçenin genel yapısına uygun olarak eserinin büyük bölümünü fiil cümlelerinden oluşturduğu görülmektedir. Bu durumu yazarın Türkçeye hakimiyetine, dil ve üslûp konusundaki titizliğine bağlayabiliriz. Yazarın bu özelliği isim cümlelerine çok fazla yer vermesine engel olmuştur. Eserin ilk elli sayfasında yer alan 1279 cümleden sadece 326 tanesi isim cümlesidir. Genel cümle sayısı içinde isim cümlelerinin oranı % 25'tir. Bu oranda isim cümlesine yer vermesi yazarın düşünceyi temel alan roman anlayışına aykırı bir durum değildir.

“Bununla beraber, onun iki üç yıl hep bu köyde oturduğunu ve son felaket gününe kadar burada kaldığını söyleyen de kendileri idi.” (7)

“Ben, burada diri diri, bir mezara gömülmüş gibiyim.” (15)

“İnsan içgüdücü ise bozuktur.” (29)

“İstanbul'da zilletim olan şey burada şerefimdir.” (46)

“Bu, benim son süsüm, son gösterişim, son çalımımdı.” (49)

“Zira, burada, sakatlık hemen herkese mahsus bir hal gibidir.” (54)

“Salih Ağa'nın oğullarından biri kamburdur.” (56)

“Bekir Çavuş'un kızı Zehra kördür.” (57)

“O da gözleri imiş.” (60)

“Bunlardan başka, köyün iki meczubu, bir cücesi vardır.” (63)

“Gerçi, köye geldiğim ilk günden beri, daima, herkesten ayrı bir durumdayım.” (65)

“Mehmet Ali, sadece dalgındı.” (169)

“Bu, ovaya bakan iki küçük pencere, kavak ağaçlarıyla tutturulmuş tavanından kuru otlar sarkan, tabanı toprak bir hücredir.” (195)

“Yatağım, İstanbul'da ne ise, gene odur.” (198)

“Köylülük hayatımın bir türlü katlanamadığım ve hâlâ halledemediğim en zor tarafı temizlik sorunudur...” (202)

“Bizim Mehmet Ali, Bekir Çavuş, Salih Ağa ve Muhtar, hep orada idiler.” (226)

“Bahis, harp üzerine ve onun akıbetlerine dairdi.” (227)

“Salih Ağa, köyün zengin adamlarından biridir.” (267)

“Ökçesi basık pabucunun içinde, kara ve çatlak topuklu ayakları, ellerinden ziyade ortadadır.” (270)

“Eğer bunlardan birinin başparmağı oğulmakta ise Salih Ağa'nın canı bir şeye sıkılmış demektir.” (279)

“Fakat, sizin hakkınızda bir fesat kurmakla meşgulse, bu ayaklar, iki büklüm, onun altında saklıdır.” (282)

Yazar, eserinde kullandığı isim cümlelerinin yüklemelerini genellikle tamlama şeklinde oluşturmuş ve özellikle sıfat tamlamalarını tercih etmiştir. Bilindiği gibi büyük yazarların ustalığı tasvir gücünde saklıdır. Bu bakımdan yazarın anlatımını tamlamalarla güçlendirmesi bir üslûp özelliğidir. Ayrıca yazarın, isim ve sıfat tamlamalarından, sadece isim cümlelerinde yüklemi oluşturma amacıyla yararlanmadığı, her türdeki cümlede de tamlamalara yer verdiği görülmektedir. Romanın ilk elli sayfasında bulunan 1279 cümlenin 786 tanesinde tamlamalar bulunmaktadır. Bu ise genel cümle sayısının % 61'ine tekabül etmektedir.

“Zaten, korkunç engin bir ıssızlıkla çepeçevre çevrilmiş bir köyün içinde benim etrafımı ayrıca başka bir ıssızlık sarmış bulunuyor.” (68)

“Ve Mehmet Ali hiç cevap vermeksizin yağız erkek çehresinin ortasındaki o çocuk tebessümüyle gülümsüyordu.” (79)

“Türk köylüsünün ruhu, durgun ve derin bir sudur.” (82)

“En basit, en sade, en tabî hareketlerim onlara, bir sirk ortasında, bir soytarının taklak atışları, sıçrayışları, yuvarlanışları kadar tuhaf geliyor.” (96)

“O vakit, bu çıplak ve yalçın oda, gerçek dünyadan daha geniş, daha ferahlı bir âlemin munis, sevimli ve her biri sihir ve füsünla yoğrulmuş mahlûkları ile dolmağa başlar.” (108)

“Beyim, akıllı adamdır.” (285)

“Vakit, bir yaz akşamıdır.” (300)

“Ve siz, bir asma çardağının altında, bu âlemin rehavetli bir seyircisisinizdir.” (304)

“İşte, son zamanlar, bu benim biricik hülyamdı.” (306)

“Ve tepeler, birer urdur.” (315)

“Oysa, Orta Anadolu'da bir köy donmuş bir konaktır.” (369)

“Ve bu şerit üstünde şehirler, ülkeler, kıtalar, adalar, sıra sıra, birer yol menzilini gösteren noktalar.” (382)

“Benim damarlarımdaki kan onların damarlarında işleyen kandır.” (465)

“Her vakit, her vakit bu cılız, soluk ve raşitik insanlar için kendi kendime sorduğum budur.” (509)

“Hey, onu sana sormalı, Zeynep Kadının karnı!..” (511)

“Bu vücut, her tarafı kırılmış, birbiri üstüne yığılmış bir külçe halinde.” (515)

“Sen, iki üvey ananın yavrususun.” (536)

“O gün her günden daha kasvetli, daha ağır bir gündü.” (569)

“Belki Anadolu'nun ücra bir kasabasında, Ankara'da, şuraya buraya asılmış, tek tük kandiller, bu zaferin tek şenlik aydınlıklarıdır.” (577)

“Hayalimde, kendi kendime yaktığım bu ışıklar, bana engin ve karanlık bir gurbet diyarı olan Türkiye'de donmuş ve kör olmuş gönüllerin tek hayat mihrakları gibi geliyor.” (578)

“Tehlikeli bir yolmuş.” (594)

“Bu ufak korunun içinde, küçük, dar, fakat berrak bir dere akıyor.” (664)

“Derenin öbür kıyısında, ben, artık büsbütün başka bir adamdım.” (715)

“Yabanî kedilikten, zehirli yılanlığa geçer ve gitgide, hayalimizin ölçemeyeceği kadar derin, nihayetsiz ve tuzlu kötülük denizinde, gülerек çırılçıplak yüzmeğe başlar.” (738)

“İki günden beri, köyde, olağanüstü zamanlara mahsus bir hal var.” (742)

“Muhtarın evinde, Şeyh Yusuf’un oturduğu oda tıkabasa insanla dolu.” (800)

“Cennet, levent, gelgelli, kahkahası bol ve keskin bakışlı bir kadındır.” (902)

“Karısının yanında Süleyman, boynu bükük ve hep sırıtan bir çocuktur.” (907)

“Bu, Mehmet Ali'nin karısının sesidir.” (965)

“İnsanlığın bu en büyük, en derin idealist ' tip 'i kasabada bir köylü kızına, yıllarca gönül bağlamadı mı?” (1173)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, bütün romanlarında olduğu gibi Yaban romanında da sıfatlardan yararlandığı görülmektedir. Yazarın bu tercihi, anlatımı canlandırmaya ve tasvirlerle edebi eserin kalitesini artırmaya yönelik bir üslûp özelliğidir.

“Gasbettikleri şeylerle avurtları şiştiği vakit ve kendi aralarında oynasırken bana, tarife sığmaz bir gönül bulantısı, bir ruhtan tırmalanır duygusu, bir derin kasvet gelirdi.” (37)

“Kuyunun dört bir tarafından, düz, uzun, küçük toprak kanallar, serin ve berrak suyu sarışın marul tarlalarına doğru götürür.” (302)

“Burada ise, yalnız gerçek; çıplak, çirkin, kaba, yalçın gerçek!..” (307)

“Kara, derin ve kadifemsi gözlerinde bir gam uzun ve güzel kulaklarında bir titrek duygu ve kafalarında derin düşünceler taşıyan hakimlerin şirin vakarı vardır.” (337)

Yazarın isim cümlelerinde ek-fiili bazen bitişik, bazen de ayrı yazarak kullandığı görülür. Ek-fiilin yazımında ortaya çıkan bu ayrılıklar, konuşma dilindeki gelişmeleri yazı diline aktarma eğiliminden kaynaklanmaktadır.

“Ona göre, Kemal Paşa'nın açtığı yol, çıkmaz bir yolmuş.” (587)

“Hem de çok tehlikeli imiş.” (588)

“Tehlikeli bir yolmuş.” (594)

Yazar, Yaban romanının ilk elli sayfasında bulunan 953 fiil cümlesinin 804 tanesinde basit çekimli fiil kullanmıştır. Basit çekimli fiillerle oluşturulan cümlelerin fiil cümlelerine oranı % 84'tür. Basit ve birleşik çekimli fiilleri bir arada ustalıkla kullanmayı bilen yazarın genellikle “görülen geçmiş zaman”, “geniş zaman” ve “şimdiki zaman” kiplerini tercih ettiği görülmektedir. Yazar, eserinin anlatımına güç kazandırmak amacıyla olayları kendisi yaşamış gibi “görülen geçmiş zaman” kipiyle anlatır. “Şimdiki zaman” kipiyle anlatım, yazarın gerçekçiliğini ve güncelliğini artırmakta; “geniş zaman”la yapılan anlatım ise genel kabulleri ve alışkanlıkları ifade ederek eserin gerçekçilik yönünü pekiştirmektedir.

“Sakarya savaşından sonra düşman orduları Haymana, Mihaliççık ve Sivrihisar bölgelerini, bize, yer yer ateş yığınlarıyla örtülü ıssız ve engin bir virane halinde bıraktı.” (1)

“İşte, Garp Cephesi Kumandanlığının gönderdiği 'Tetkiki Mezalim Heyeti' o viranelerde, taşlar altında kömürleşmiş insan kemiklerini araştırırken, bu kitabı teşkil eden yazıları, arasından yırtılmış ve kenarları yanmış bir defter halinde buldu. (4)

“Köylülerden bunun sahibinin ne olduğunu sordu.” (5)

“Tetkiki Mezalim Heyeti' âzasından biri bu kayıtsızlığa şaştı.” (8)

“Yalnız, içlerinden biri, yaşı belirsiz küçük ve sıska bir adam, döndü.” (12)

“Medenî insanların hepsi benim önümde bir geçit alayı yaptılar.” (33)

“Racine'lerin, Voltaire'lerin Fransızları; Bacon'ların, Shakespeare'lerin İngilizleri ve hünerli İtalyalılar ve yıldırım zaptetmişlerin çocukları hep, kendilerine mahsus kılıkları, kıyafetleri, renkleri, konuşma ve gülüşmeleriyle benim önümden geçtiler. (34)

“Sonra, bu yeni, sallanıp durmasın diye, ucundan bükerek cebime soktum.” (41)

“Zira, sağ kolumu, ben, onlar için kaybettim.” (45)

“Beş on gün içinde o da gitti.” (50)

“Bunu sonradan anladım.” (53)

“Sonra kendi aralarında bir şeyler mırıldanırlar.” (87)

“Bazen bıyık altından bana güldüklerini de sezerim.” (89)

“Sonradan benim ne o, ne de şu olmadığım, benim bir hiçten ibaret olduğum anlaşılınca irkinti ile buruşan alınlar yerine hayretle açılan gözler ve sinsî bir istihza ile bükülen dudaklar görmeğe başladım.” (92)

“-Beyim, bizde saçlarını kadınlar tarar.” (102)

“Seni büyü yapar sanırlar.” (104)

“Ben, el ayak çekildikten sonra odamın kapısını sürmeleyip kitaplarımla başbaşa

kalmak saatini dört gözle beklerim.” (106)

“O vakit, bu çıplak ve yalçın oda, gerçek dünyadan daha geniş, daha ferahlı bir âlemin munis, sevimli ve her biri sihir ve füsunla yoğrulmuş mahlûkları ile dolmağa başlar.” (108)

“Araba, bir taşa çarpmış gibi sarsılarak durdu.” (138)

“Mehmet Ali bana hiçbir söz söylemeden, aşağıya atladı.” (139)

“Sezinledim ki, örtünün altından sedef dişleri parlıyor.” (858)

“Bu hareketimle, aklıma, İstanbul mesirelerindeki kadın takipleri geliyor.” (860)

“Kendimi Kuşdili Çayırı'nda, Yoğurtçu Deresi'nin kenarında sanıyorum.” (861)

“Fakat, vücudunu saran kabasaba kumaşların altında, kusursuz taze bir bedenin bütün cazibesini hissediyorum.” (865)

“Şimdi ikisi birden gülmekten kırılıyorlar.” (869)

“Tâ yanlarına kadar sokuluyorum.” (870)

“O vakit, gene ikisi birden arkalarını dönüyorlar.” (871)

“Taş kesilmiş gibi kaskatı duruyorlar.” (872)

“Öyle bir duruş ki, hemen uzaklaşmağa mecbur oluyorum.” (873)

“Bir kadın çelikten burç gibi meydan okur bir mukavemet timsali haline geliyor.” (876)

“O böyle kaçarken, insanın bütün avcılık duyguları uyanıyor.” (1275)

“Arkasından nişan alacağı geliyor.” (1276)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, Yaban romanının ilk elli sayfasında kullandığı 953 fiil cümlesinde, basit çekimli fiillere olduğu kadar birleşik çekimli fiillere de yer verdiği görülmektedir. İncelediğimiz 953 fiil cümlesinin 149 tanesi birleşik çekimli fiille kurulmuştur. Birleşik çekimli fiillerle kurulu cümlelerin fiil cümleleri içerisindeki oranı % 15'tir. Yazar, birleşik çekimli fiillerde daha çok hikâye birleşik çekimli fiili tercih etmektedir. Bu tercihiyle yazarın düşünceyi açık ifade etme özelliğine uygun davrandığını söyleyebiliriz.

“Köylüler, küskün bir tavırla omuzlarını kaldırıp uzaklaşıyorlardı.” (11)

“Mehmet Ali: ' Gel beyim, seni bizim köye götüreyim ' dediği vakit, bu köyü, kafamın içinde olduğu gibi görmüştüm.” (22)

“Zaten, Cihan Savaşında kolumu kaybetmezden önce bütün şiir kabiliyetimi, bütün sade dilliliğimi kaybetmiş bulunuyordum.” (24)

“Korkunç, iğrenç ve yalçın gerçek 'Parmaklarının ucundaki kan ve alınının ortasındaki çamurla!' çoktan bana görünmüştü.” (25)

“Gasbettikleri şeylerle avurtları şiştiği vakit ve kendi aralarında oynasırken bana, tarife sığmaz bir gönül bulantısı, bir ruhtan tırmalanır duygusu, bir derin kasvet gelirdi.” (37)

“Hele, yeni yetişen delikanlılarla genç kızlara ne yapıp yapıp mutlaka bu eksikliğimi hissettirmeye çabalardım.” (48)

“Yolda, Mehmet Ali'ye durup durup şu sözleri tekrar ediyordum.” (76)

“Ve Mehmet Ali hiç cevap vermeksizin yağız erkek çehresinin ortasındaki o çocuk tebessümüyle gülümsüyordu.” (79)

“Buraya gelişimin ilk haftaları, etrafıma yalnız korku ve kuşku veriyordum.” (90)

“Bana bakarken her birinin gözlerinde parlayıp sönen, söniüp parlayan bir acayip ışık damlası belirliyordu.” (93)

“Mehmet Ali'ye soruyordum.” (97)

“Buraya, bir akşamüstü, alacakaranlıkta geldikti.” (111)

“Neden sonra, Mehmet Ali'nin işaret ettiği tarafta bir karaltı seçer gibi olmuşum.” (113)

“Yalnız uzaktan uzağa köpekler havlıyordu.” (115)

“Biraz daha sonra saman ve tezek kokularını duyacaktım.” (117)

“İşte, duymağa başlamıştım.” (118)

“Daha doğrusu, dört yıllık bir ayrılıktan sonra köyüne kavuşan bu erin yanında kendimi fazla buluyordum.” (124)

“Mehmet Ali'nin köyüne yaklaştıkça bir şeyden, aziz bir şeyden ayrıldığımı sezinliyordum.” (130)

“Yüreğime bir ağırlık çöküyordu.” (131)

“Arabanın içinde büzülmüş oturuyordum.” (142)

“Dünkü neferimin hüviyetinde müşahade ettiğim bu geriye doğru gelişme, ilk zamanlar, beni çok hayrete düşürüyordu.” (215)

“Kahvenin çardağı altında oturuyorduk.” (225)

“Ateşin içinden henüz çıkmış olan Mehmet Ali bile artık bunları geçmiş zamana ait bir masal gibi dinliyordu.” (230)

“Ve bunları izah eden vakalar anlatıyordum.” (245)

“İstanbul'da babamdan kalan evi sattığım vakit, bunun parasıyla, gene Anadolu köylerinden birinde, bir bostan ortasında bir küçük ev almayı tasarlıyordum.” (288)

“Oysa ben, Batı Anadolu'da ne güzel, ne yeşil bostanlar görmüştüm.” (295)

“Çünkü; bende de, buraya geldiğim günden beri, zaman kavramı hayli zayıflamıştır.” (359)

“İlk aylar, günlerin adını unutuyordum.” (360)

“Başka diyarlardaki çocukların gülip oynamaktan başka bir şey yapmadıkları mutlu çağda, bu, yirmi yaşında bir delikanlının güç dayanacağı bütün ağır işleri görüyordu.” (519)

“Yük taşıyordu.” (520)

“Çapa çapalıyordu.” (521)

“Diğer taraftan sıtma, küçük böğrünü zehirli turnaklarıyla oyuyordu.” (522)

“Köyde, zaten akluma güveni olmayanlar, beni, büsbütün çıldırdı sanmışlardı.” (555)

“Biraz kulak verseydik top seslerini duyacaktık.” (616)

“Öyle bir şey ki, on dakika öncesine kadar, ben onu kalbimin üstünde veya kafamın içinde, bir demir gülle gibi taşıyordum.” (718)

“Başka şeyler için, ekseriya yumuşak, sıcak ve coşkun olan gönlüm kadın önünde, sert ve soğuk durmasını bilirdi.” (734)

“Kendinden daha kabaca bir kızla, içerisi kirli mintan, çakşır, gömlek ve yazma dolu bir uzun tahta tekneyi taşıyordu.” (854)

“Teknenin bir ucunu, ön tarafından, o tutuyordu.” (855)

“Kız, ‘Ağam demiş, küçükten tarlada oynaşıyorduk.’ (883)

“Herkes, sert sert bakıyordu.” (990)

“Farkına varmaksızın bağırmaya, tek elimle birtakım hareketler yapmağa başlamıştım.” (1269)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, incelediğimiz 1279 cümlelerin 39 tanesini “yeterlik” fiiliyle kurmuş ve bu cümlelerin 25 tanesinde “yeterlik” fiilinin olumsuz şekline yer vermiştir. Yazarın böyle bir tercihte bulunması, İstanbul-taşra arasındaki farkları okuyucuya belirginleştirerek sunma eğiliminden kaynaklanmaktadır.

“Ne kadar inkâr edecek olsam gene bu hissimi saklayamayacağım.” (129)

“Arabacıya: ‘Geldik mi?’ diye sormağa cesaret edemiyordum.” (144)

“Daha rahat bir yatakta asla uyuyamıyorum.” (201)

“Tâ yanına gittiğiniz zamanda bile, o suyun cana can katan serinliğini ve rengini bulamazsınız.” (311)

“Lakin, bu hale vardığım vakit de, gene bu engin ve kurak ovaların korkunç genişliğini hissetmekten kurtulamayacağım.” (363)

“Hele Tulkerim karpuzu, beş kişi bir araya gelse yerinden kaldıramaz.” (399)

“Lâkin, bu köy halkının nasıl seviştiklerini tahmin edemiyorum.” (446)

“Zaten, bu sakin ve mütevekkil kadının, öfke başına vurduğu zaman ne yapacağı kestirilemez.” (499)

Romanda devrik cümle neredeyse hiç yoktur. Bu özellik yazarın Türk düşünce sistemine, dolayısıyla onun ürünü olan Türkçeye hakimiyetinin başka bir göstergesidir. İncelediğimiz 1279 cümlelerin sadece 2 tanesi devrik cümledir.

“- Gelelim öğütlerine...” (786)

“Hattâ ayrılırken, sarılıp öpüşmediler bile.” (1027)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun isim+yardımcı fiil şeklinde oluşturduğu birleşik fiillerde genellikle “etmek” yardımcı fiiline yer verdiğini görürüz. Bu etken çatılı yardımcı fiil tercihi, yazarın kişiliği ve üslûbunun da edilgenlikten, pasiflikten uzak, dinamik olduğunun göstergesidir.

“Yolda, Mehmet Ali'ye durup durup şu sözleri tekrar ediyordum:” (76)

“Lakin ben ona danışmaktansa hiçbir şey yapmamayı ve hazır paradan yemeği tercih ediyorum.” (287)

“Zira, dilimin ucuna, farkına varmaksızın, birdenbire gelen bu soru, bana, his hayatımın şayanı dikkat bir merhalesine geldiğimi ispat etti.” (408)

“Kendi vatani addettiği memleketin dibine doğru ilerledikçe, kendi kökünden uzaklaştığını hissediyor.” (478)

“Ağaç altı, çeşme başı, dere boyu ve kahve arkadaşlığı ediyoruz.” (487)

“Odanın bir köşesinde, zavallı küçük ve mustarip vücudunu seyrediyorum.” (514)

“Sevincime bir had tayin ettim.” (557)

“Bunun, gerçekleştirilmesi imkânsız bir hayal olduğunu bilmekle beraber gerçekten yolumun tâ ucunda bir İstanbul varmış şevkiyle yürümekte devam ediyorum.” (659)

“Daha alaycı, daha babayani bir tavır takınarak devam ediyorum:” (785)

2.4.2. Kelime Tercihleriyle İlgili Üslûp Özellikleri:

Yaban romanında, “gibi” edatının başka kelimelerle beraber yüklem olarak kullanıldığı pek çok cümlenin bulunması yazarın dikkat çekici bir diğer üslûp özelliğidir. Edat olan “gibi” anlamlı bir yapı olmamasına rağmen yazar, edat gruplarından oluşmuş cümleler kurmuştur. Bu cümleler gibi edatının benzetme yönünü öne çıkarmakta ve eserin tasvir gücüne zenginlik katmaktadır.

“Ben, burada diri diri, bir mezara gömülmüş gibiyim.” (15)

“Zira, burada, sakatlık hemen herkese mahsus bir hal gibidir.” (54)

“Onu, köyünden kıskanır gibi idim.” (123)

“Bavullarımın, çantalarımın arasında, ben de bir bavul, bir çanta gibiydim.” (143)

“Canı sıkılmış gibi mi?” (167)

“Yeknesak ovayı ikiye bölen Porsuk Çayı şiddetli bir zelzelenin açtığı bir uzun, bir yılankavî yarık gibidir.” (309)

“Ona göre dünya, bir uzun şerit gibidir.” (380)

“Aha, tıpkı İstanbul suyu gibi.” (389)

“Hepsi, yüzlerine, kırk yaşında bir adam maskesi takmış gibi.” (526)

“Bu, bir nevi oyun gibi.” (692)

“Bekâret burada bir zırh gibidir.” (877)

“Yavrusunu savunmaya hazırlanmış bir dişi kurt gibiydi.” (991)

“Kadın, burada, bütün vahşi insan içgüdüleri ayakta, bir yırtıcı yaratık gibidir.” (1081)

“Şu halde, gönlümüz her çiçekten bal alan bir arı gibidir.” (1169)

“Salih Ağa bir otomat gibidir.” (1266)

Yazar, köylü-aydın arasındaki ayrılıkların anlaşılmasını kolaylaştırmak, eserin ana temini desteklemek ve anlatıma güç kazandırmak amacıyla cümlelerinde zıt anlamlı kelimelere yer vermiştir.

“Onun için, doğruyu eğriden, çirkini güzelden, faydalıyı faydasızdan ayırmasını

bilmez ve akıl denilen bir cehennem aletinin hükmü altında gülünç, kaba, sersem ve patavatsız kıvranır durur.” (30)

“Bana bakarken her birinin gözlerinde parlayıp sönen, söniüp parlayan bir acayip ışık damlası belirliyordu.” (93)

“Sıra sıra demir kovalardan sular boşanır, dolar.” (299)

“Bir köşede oturmağa ve başkalarının geliş gidişlerini, oynayışlarını, yiyip içişlerini, giyinip kuşanışlarını kenardan seyretmeğe mahkûmdu.” (419)

“Ve hepsi birden, erkeği az dişisi çok bir küçük insan kümesinden ibaretti.” (423)

“Bu rakslar, sürekli zıplamalardan ve sağa sola gidip gelmelerden husule gelen, yeknesak ve ağır birtakım danslardır.” (425)

“Eleme, kedere, hattâ sevince bir sınır tayin etmek...” (558)

“Bu sıcak yaz günlerinde iki köy arasındaki gidip gelmeler epeyce yorucu.” (1157)

Her ne kadar Yaban'ın ilk baskısından sonra yazar, eserin dilini sadeleştirmiş olsa da bu sadeleştirilmiş baskılarda da pek çok Arapça ve Farsça kelimenin varlığını koruduğu görülür. Cümlelerinde sağladığı ses ve anlam ahengini bozmamak; dolayısıyla üslûp kaygısı nedeniyle yazar böyle bir yola başvurmuştur.

“Ne terbiye görmemiş, ne galiz, ne iğrenç, ne çirkin bir goril sürüsü!..” (35)

“Sağ kolumun yokluğu kimsenin takdirini celbetmek şöyle dursun, hatta merhametini bile uyandırmadı.” (51)

“Dünkü neferimin hüviyetinde müşahade ettiğim bu geriye doğru gelişme, ilk

zamanlar, beni çok hayrete düşürüyordu.” (215)

“Bu küçük mülâhazadan, Türkiye'deki yenilik ve garpçılık hareketlerinin, neden başarısızlığa uğradığı sorununa kadar çıkabiliriz.” (219)

“Kendi kafamın cevrinden kurtulmak için de geldim.” (221)

“Salih Ağa, bütün köy halkını öyle sihir ve nüfuzu altına almıştır ki, dört yıldan beri, hep benim emrimle hareket etmeğe alışmış olan Mehmet Ali bile, köye geldikten sonra, iktisadi durumumu tayin için bana, bir kere gidip Salih Ağaya danışmamı tavsiye etti.” (284)

“Boş ve lüzumsuz feza içinde, hiçbir kuşun geçtiğini görmedim.” (317)

“Beni, şu bulunduğum yerden alıp götüren her söz, her hikâye, her resim bana, adeta bir bedî heyecan veriyor.” (401)

“Zira, dilimin ucuna, farkına varmaksızın, birdenbire gelen bu soru, bana, his hayatımın şayanı dikkat bir merhalesine geldiğimi ispat etti.” (408)

“Elinde mızrak yerine değnekler ve kalkan yerine birtakım tahta parçalarıyla eski hamasî rakıslar taklit eden bir adama, ara sıra, bir lira atıyorum.” (428)

“Aynı siyasî mukadderat, aynı sosyal bağlar, bizi kardeşlik, evlâtlık, analık babalık üstünde bir yakınlıkla birbirimize bağlamıştır.” (469)

“Hissetmese bile etrafında hasıl olan boşluk, soğuk ve itici hava, ona her an kendi toprağından sökülmiş bir aykırı, bir acayip nebat olduğunu bildiriyor.” (479)

“On iki yıldır, dul olan ve bütün ailenin tek başı, bu katı, sert ve mütevekkil insanda, tabî güçlerden bir şey gizlenmiş gibi duruyor.” (492)

“Zeynep Kadın, bir gün, bir komşu kavgasında, paylaşılmayan bir kocaman dibek taşını, huşunetle teperek bir hamlede yere devirmişti.” (498)

“Ve bazı yarım cümlelerini, başkalarından işittiklerimle tamamlayarak kafasının içindeki şeylere nüfuz ediyorum.” (586)

“ ‘ Haydi git, haydi git; onlarla hasbıhal et ’ demek ve bütün eşyayı toplayıp, buradan kaçmak istiyorum.” (625)

“Derhal içime derin bir sükûnet geliyor.” (666)

“Sol yanda, bir genç kız ' siluet ' i bir geyik hafifliğiyle derenin kenarında ağaçların arasına doğru kaçıyor.” (672)

“Zaten yirmi yaşında iken de aşk hususunda o kadar safderun değildim.” (733)

“Başı sıkıda olanları selâmete çıkarır.” (771)

“- Şu anda, burada bulunacağıma, Londra'da bir mutaassıp Protestan rahibinin evinde olsaydım, aynı istiskali görmeyecek mi idim?” (826)

“Fakat, artık, korunun rüstaî perisinden eser görmüyorum.” (844)

“Anadolu köylüsünde olumlu ve realist duygu hemen bütün diğer duygulara galebe çalmıştır.” (1019)

“Muhayyelem, Zeynep Kadının bana anlatmadığı zina dramını en küçük teferruatna kadar gözümün önünde canlandırıyor.” (1079)

“Gerçi, sonradan işittiğim şeylerle bu tasavvurumun ne kadar doğru olduğunu anladım.” (1085)

“Süleyman o günden beri, geceleri yorganın altına büzülüp zari zari ağlamaktan başka bir şey yapmıyormuş.” (1093)

“‘Gayri şer’an Süleyman’ın yanında kalamazsın.’ dedi.” (1132)

“Onların, bu sessiz ve esrarengiz hasbîhallerini bilmek isterdim.” (1153)

“Bu gönül faciası, bendeki sevdalı tahayyüllere yeni bir renk verdi.” (1155)

“‘Bu zahmet, bu meşakkat ne için?’ diyorum.” (1161)

“Bu söz, şairlerin ‘maşuka’ adını verdikleri yarattığı, derhal ortadan kaldırıyor.” (1171)

Yazar, Fransızca kelimeleri olduğu gibi kullanmakta, bunların Türkçe karşılıklarını bulmaya çalışmamaktadır. Bu durum, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Batı kültüründen beslenen bir edebi anlayışla eser verdiğinin canlı örneğidir.

“Büyük şehirlerde, Frenklerin ‘bonne a tout faire’ dedikleri hizmetçi kadının görevlerini o yapar.” (342)

“Muhtar, bütün resmî 'otorite'sini takındı.” (984)

“Anadolu köylüsünde olumlu ve realist duygu hemen bütün diğer duygulara galebe çalmıştır.” (1019)

“Ara sıra uyanan ‘lirizm’i, bir saniye içinde parlayıp söner.” (1020)

“Salih Ağa bir otomat gibidir.” (1266)

2.4.3. Cümle Kuruluşlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:

Yakup Kadri'nin, Yaban romanındaki cümlelerinde fiilimsileri çok fazla kullandığı; her türdeki fiilimsiden ustalıkla yararlanan yazarın özellikle “-an” sıfat-fiil ve “-ıp” zarf-fiil ekine sıklıkla yer verdiği görülmüştür. İncelediğimiz 1279 cümlenin 530'unda fiilimsi yer almaktadır. Türkçede fikir cümleleri fiil ve fiilimsi yapılara dayanarak kendini gösterir. Yazarın fiil cümlelerinin yanında fiilimsi içeren cümleleri de yaygın olarak kullanması eserinin düşünceye dayalı olmasının bir sonucudur. Düşünceye dayalı eserlerde doğal olarak bu tür cümlelerin yer alması gerekir. Türkçede fiilimsi kullanılan cümleler düşüncenin en kolay ifade edildiği cümle türleridir.

“Kaç defa, elime bir sopa alıp, bunları önüme katarak kendi ormanlarına doğru sürmek arzusunu duymuşumdur.” (38)

“Onun için değil midir ki, ben aralarında dolaşırken kaba kaba sırtırlardı ve sağ tarafımda bir boş torba gibi sallanan yenimle oynamaya kalkıştırlardı.” (40)

“Ben görmedim, fakat Mehmet Ali'nin söylediğine göre muhtarın karısını, adı bilinmeyen bir illet sekiz yıldan beri öyle bir evirip kıvrımış, o kadar karmakarışık bir hale sokmuş ki, bacaklarını kollarından, kollarını bacaklarından ayırmanın imkânı yokmuş.” (58)

“İlk günler çocuklar benden ürküüp kaçışmıyorlar mıydı?” (70)

“Ve buraya yabancılardan kaçıp geldim; yabancının cevrenden kaçıp geldim.” (74)

“Sonradan benim ne o, ne de şu olmadığım, benim bir hiçten ibaret olduğum anlaşılınca irkinti ile buruşan alınlar yerine hayretle açılan gözler ve sinsî bir istihza ile bükülen dudaklar görmeğe başladım.” (92)

“Bana bakarken her birinin gözlerinde parlayıp sönen, söniüp parlayan bir acayip ıstık damlası belirliyordu.” (93)

“- Beyim, geceleri, sabahlara dek mırıl mırıl ne okuyup duruyorsun?” (103)

“Karanlık içinde kaybolup gitti.” (140)

“Kadın feneri yere koyup çekildi.” (164)

“Yarı aydınlık içinde, gölgesi tavana vuran Mehmet Ali'nin yüzüne bakıyorum.”
(165)

“Kimseye ağız açtırıp söz söyletmiyorlar.” (237)

“Yeknesak ovayı ikiye bölen Porsuk Çayı şiddetli bir zelzelenin açtığı bir uzun, bir yılankavî yarık gibidir.” (309)

“Ve damlardan çıkan bütün hayvanlar, benimle beraber bu işe hayrettedirler.” (324)

“Kâh küçük çocuklardan biri, süprüntülerin arasından kemirecek bir şey bulup çıkarır.” (330)

“Bütün evin işini gören odur.” (341)

“Her ayda, iki üç defa kâh Mehmet Ali'yi, kâh anasını, kâh kardeşini kasabaya götürüp getiren de bu eşektir.” (346)

“İçleri isim veremeyeceğim birtakım karışık yemeklerle dolu lengerler getirilip ortaya kondu mu ne yapacağımı bilmiyordum.” (436)

“Benim damarlarımdaki kan onların damarlarında işleyen kandır.” (465)

“Türk 'entelektüel'i, Türk aydını, Türk ülkesi denilen bu engin ve ıssız dünya içinde bir garip yalnız kişidir.” (474)

“Buraya geldiğim gündən beri beni işgal eden en önemli, en büyük şey, Mehmet Ali'nin evindekilerden başlayarak, köylüleri kendime alıştırmak, ısındırmak olmuştur.”
(484)

“Yalnız kendisini anasının elinden çekip odama sürüklediğim vakit, cılız ve çökük göğsünün altında, kalbinin bir demir tokmak kuvvetiyle şiddetli şiddetli çarptığını duydum.” (506)

“Biri demin seni döven anandır, öbürü de seni her gün döven, doğduğundan beri her gün döven yurdundur.” (537)

“Bana sokakta arkasını çeviren kadınlar, beni görünce kaçışan çocuklar bile elimden kurtulamadı.” (553)

“Tekrar önüne bakıp, değneğin ucuyla toprağı eşiyor.” (622)

“ ‘ Haydi git, haydi git; onlarla hasbıhal et ’ demek ve bütün eşyayı toplayıp, buradan kaçmak istiyorum.” (625)

“Ara sıra, bulutların içinden sıyrılan güneş, bir müddet enseme yakıp geçiyor.” (652)

“Dereyi atlarken, sanki içimden ağır bir şey yuvarlanıp düştü.” (717)

“İşte bu, yuvarlanıp düştü.” (719)

“Zira sevildiğini hisseden kadın kadar çekilmez bir şey yoktur.” (736)

“Nihayet, Şeyh Yusuf Efendi'ye yalvarıp onu bu eve getirmeğe karar veriyoruz.”
(794)

“Herhangi bir genç erkek isteği ve sıcak ilgisi karşısında, yumuşayıp eriyen, yahut,

cinsi güreşe davet eden bir öfke ile irkilip gerilen kadın vücudu, burada ilk defa olarak bütün mânasıyla donuyor.” (875)

“Cennet’le âşığı, ağılın duvarını kendilerine siper yapıp hücum edenlerin üzerine, öyle bir taş yağdırdılar, öyle bir taş yağdırdılar ki, herkes dağıldı.” (895)

“Ve Cennet, Homeros devrindeki esir kızlar gibi, kale duvarının üstüne çıkıp:

-Ben, yalnız kocama teslim olurum! diye bağırды ve kocası gitti; onu elinden tutup evine getirdi.” (897)

“Fakat, bir defa nasip olup da, baş başa dertleşemedik.” (917)

“Ben de onların sırasında bir sandalye alıp oturdum.” (977)

“Hattâ ayrılırken, sarılıp öpüşmediler bile.” (1027)

“Bir defa dönüp arkalarına bakmıyorlar.” (1052)

“Ne olursa olsunlar şu dakikada uzaklaştıkça küçülen, uzaklaştıkça küçülen bu dört siluetin, sabahleyin okullarına giden dört çocuktan farkı yok.” (1056)

“Bunun üstüne, bir gece, yatsı namazından sonra, köyün belli başlı adamları hep bir araya gelip Süleyman'ın evini bastılar.” (1112)

“Hattâ Mehmet Ali'nin kardeşi küçük İsmail soluk soluğa koşup gelerek bizi, olan bitenden haberdar etmeseydi hepimizin haberi olmayacaktı.” (1115)

“Bu iki meczubun, hiç konuşmaksızın, birbirlerini anlayan ve birbirine uzun, önemli ve samimi şeyler nakleden bir halleri vardı.” (1152)

“Bu pis kokan, elleri nasırlı, alelade bir köylü karısıdır, diyordu.” (1178)

“Bu köy ağası, Mehmet Ali'nin tâ babası zamanından ekip biçtikleri bir tarlanın kendisine ait olduğunu iddia ediyor.” (1242)

“Oğlu askere gittiği gün bile gözünden bir damla yaş akmayan bu kadın, şimdi bir toprak parçası elinden gidecek diye ağlıyor.” (1244)

“Asıl tuhafı şu ki, bu tarla kira ile benim hesabıma ekilip biçiliyor.” (1245)

“Madenî bir parlütü ile parlayan gözlerini gözlerime dikti.” (1272)

“Bari gidip muhtarı göreyim, dedim.” (1277)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban romanında ara söz ve ara cümlelerden yararlanmaktadır. Örneklerde görüldüğü gibi ara sözler genellikle fiilimsi ve tamlamalardan oluşmuştur. Fiilimsi ve tamlama tercihi yazarın edebi kişiliği ve üslûbuna uygun bir tercihtir. Bu ifade şekli düşüncelerini daha yoğun bir anlatımla verme çabasının doğal bir sonucudur.

“Yalnız, içlerinden biri, yaşı belirsiz küçük ve sıska bir adam, döndü.” (12)

“Sonra, bu yeni, sallanıp durmasın diye, ucundan bükerek cebime soktum.” (41)

“Zira, sağ kolumu, ben, onlar için kaybettim.” (45)

“İşe gitmeyen eşekler, açlıktan ve sıkıntıdan, akşama kadar, acı acı anırırlar.” (333)

“Bir kadın, eteğinin içinde ekmekleri -daha doğrusu yufkaları- getiriyor.” (437)

“Yahut -Eski Yunanlılar devrinde yas tutan kadınlar gibi- yere çömelip başlarını

örtüyorlar.” (456)

“Lakin şimdiye kadar -işte buradaki yaşantımın bu sekizinci ayıdır- hâlâ küçük İsmail'le Mehmet Ali'nin anası Zeynep Kadından başka birisinde muvaffak olduğumu sanmıyorum.” (485)

“Lakin, öyle derinliği olmayan, o kadar gevşek bir ahbaplık ki, görüyorum, ne onları ben, ne onlar beni tatmin ediyor.” (488)

“Köyde, zaten aklıma güveni olmayanlar, beni, büsbütün çıldırdı sanmışlardı.” (555)

“Üstü başı, sakalı o kadar kirlî ki, -yanına yaklaşmağa hacet yok- kapıdan itibaren bir teke gibi kokuyor.” (803)

“Yalnız, Cennet, -bu genç kadının adıdır- altı ay geçmedi, bir gece, bir ağıl duvarının dibinde bir yabancı adamla yakalandı.” (893)

Yazar zaman zaman sadece yüklemden oluşan cümleler kurmuştur. Bu yönüyle cümle çeşitliliğini artırarak anlatım gücüne zenginlik katmıştır. Yaban'da sadece yüklemden oluşan cümle sayısı 27'dir.

“- Bilmem.” (147)

“Soruyorum:” (175)

“Memnun mu?” (166)

“Rahat mıdır?” (272)

“Sinirli midir?” (273)

“Mırıldanıyor.” (351)

“Bilinmez.” (495)

2.4.4. Söz Sanatlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:

Yazarın romandaki en belirgin üslûp özelliklerinden biri de benzetmelere çok sık başvurmasıdır. Gezip gördüğü, “yaban” olduğu yeri ve o yörenin insanını benzetmelerle adeta canlı kılan yazar, böylece romanın gerçekçiliğini de büyük ölçüde artırmaktadır.

“Onun için, doğruyu eğriden, çirkini güzelden, faydalıyı faydasızdan ayırmasını bilmez ve akıl denilen bir cehennem aletinin hükmü altında gülünç, kaba, sersem ve patavatsız kıvranır durur.” (30)

“Araba, bir taşa çarpmış gibi sarsılarak durdu.” (138)

“Kâh karpuz kavun kabuklarını andıran birtakım zıypak şeyler üzerinde kayıyor.” (158)

“Ve köy, bataklıkta bir uyuz manda gibi kokuyor.” (159)

“Mehmet Ali, ' Gir beyim..' diye seslendiği vakit, nihayet ameliyat masasının başına getirilen bir hasta gibi teslimiyetle eğildim, bir delikten içeriye girdim.” (160)

“Bostan korkuluklarının en biçimsizine benziyor.” (190)

“Elinizi bir soksanız günün hangi saatinde ve hangi mevsiminde olursa olsun bir cerahat gibi ılıktır.” (313)

“Ve tepeler, birer urdur.” (315)

“Emeti ninenin yetimi, davarı önüne katmış her adımda, bir ihtiyar adam gibi öksüre öksüre sırtları tırmanıyor.” (327)

“Gerçekten, bir eski Hitit harabesine benzeyen bu köyde, insanların, toprak altından henüz çıkarılmış kırık dökük heykellerden farkı ne?” (372)

“Elli yaşında adam utangaç bir çocuk gibi önüne baktı.” (404)

“Nihayet, gelin bir hamam bohçası gibi cansız ve şahsiyetsiz, evden içeri sokuldu.” (442)

“Kalbin, bir süt çanağı gibi kabarıp taşıdığı dakikada, ağızlarından çıkan sesin anlamı ve ahengi nedir?” (451)

“Yahut -Eski Yunanlılar devrinde yas tutan kadınlar gibi- yere çömelip başlarını örtüyorlar.” (456)

“Beni sofrada görür görmez, her üçü de, bir kümeste ürkmüş tavuklar gibi kaçıştılar.” (502)

“Sanki bir ağır ve zahmetli görev esnasında imiş gibi ciddi idi.” (505)

“Hepsi, yüzlerine, kırk yaşında bir adam maskesi takmış gibi.” (526)

“Yüreğim bir karanlık odaya hapsedilmiş yaramaz bir çocuk gibi hopluyor.” (656)

“Bana bir mahkûm, bir idam mahkûmu bir ukubete çarpılmış lanetleme adam gibi bakıyorlar.” (837)

“Taş kesilmiş gibi kaskatı duruyorlar.” (872)

“Bir kadın çelikten burç gibi meydan okur bir mukavemet timsali haline geliyor.”
(876)

“Yavrusunu savunmaya hazırlanmış bir dişi kurt gibiydi.” (991)

“Karısı bir iki defa hıçkırırım dedi, fakat, Mehmet Ali öyle bir ters ters baktı ki, kadın bütün hıçkırıklarını katı lokmalar yutar gibi içine çekti.” (1029)

“Hemen orada bir çakal gibi avazım çıktığı kadar ulumak ihtiyacını duydum.”
(1047)

“Yüzü bir maske gibi hareketsizleşti.” (1058)

“Cümleler, boğazından birer tutam çalı gibi sert ve dikenli çıkıyor.” (1077)

“Bunun bir tarafında koca, kanı emilip posası bir kenara atılmış bir avı andırıyor.”
(1082)

“Zavallı Süleyman her başını kaldırmak isteyişte ya bir kaya gibi rakibinin önünde dikildiğini görüyor, ya da karısının bir dişi kaplan kükreyişinden daha korkunç kahkahasıyla karşılaşılıyor.” (1084)

“Toprak, ayaklarımın altında, bir volkanın fışkırmaları gibi sert ve sıcak.” (1159)

“Güneş denilen ağır ve büyük ateş küresini, omuzlarım üzerinde, tek başıma, ben taşıyormuşum gibi gökyüzünün bütün yaz ağırlığını sırtıma abanmış hissediyorum.” (1160)

“Şu halde, gönlümüz her çiçekten bal alan bir arı gibidir.” (1169)

“Ne olursa olsun, körpe geyik; bugün seni bırakmayacağım.” (1200)

“Hissediyorum ki, ağacın dibine büzülmüş ıslak bir kedi gibi titriyor.” (1234)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, başarılı üslûbuyla dikkat çeken bir yazar olarak cümlelerinde alışılmadık ifadelerle yer vermeyi Yaban romanında da sürdürmüştür. Bu durum, esere ifade zenginliği kazandırmaktadır. Usta yazarın elinde bu farklı kullanışların hemen hissedilmeyecek kadar metnin dokusu içerisine sindirildiği görülür.

“Oysa, Orta Anadolu'da bir köy donmuş bir konaktır.” (369)

“Ona göre dünya, bir uzun şerit gibidir.” (380)

“Hepsi benim yanıma yürekleri, kafaları gibi kalın sargılarla bağlanmış olarak geliyorlar.” (489)

“Arkalarından bakarken, onlara, birtakım kederli cüceler denebilir.” (528)

“Sen, iki üvey ananın yavrususun.” (536)

“Belki Anadolu'nun ücra bir kasabasında, Ankara'da, şuraya buraya asılmış, tek tük kandiller, bu zaferin tek şenlik aydınlıklarıdır.” (577)

“Sonra, 'Avrupa' diye bir kraliçe varmış.” (591)

Yazar, benzetmenin yanında kimi zaman da kişileştirmelerden yararlanmıştır. Kişileştirmeler yoluyla yapılan abartılı tasvirler esere daha canlı ve daha etkili bir anlatım kazandırmıştır.

“Korkunç, iğrenç ve yalçın gerçek 'parmaklarının ucundaki kan ve alnının ortasındaki çamurla!' çoktan bana görünmüştü.” (25)

“Üzerinde yaşadığım bu toprak, ya içindeki gizli dert ile şişip çatlayacak, ya da, bir

dehşetli gürültü ile yerin dibine doğru çöküp gidecektir.” (321)

“Diğer taraftan sıtma, küçük böğrünü zehirli turnaklarıyla oyuyordu.” (522)

“O biçare tarlalar ki, üstlerindeki ekinler iki karış yükselmeden sararmış.” (1187)

“Boynu bükük başaklar, yerin dibinden gelen bir ıstırapı hikâye ediyor.” (1188)

2.4.5. Roman Kahramanlarının Kişilik Özellikleri ile İlgili Üslûp Özellikleri:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban romanında insan organları, özellikle el ve ayak tasvirleri üzerinde çok fazla durmuş; tasvirlerinde el ve ayakları, ait oldukları kişinin kişiliğine ait ayrıntıları yansıtan unsurlar olarak değerlendirmiştir.

“Ökçesi basık pabucunun içinde, kara ve çatlak topuklu ayakları, ellerinden ziyade ortadadır.” (270)

“Denilebilir ki, rüşeymi ve Yer altı kişiliğinin bütün ifadesi bu ayaklarda toplanmıştır.” (271)

“Eğer bunlardan birinin başparmağı oğulmakta ise Salih Ağa'nın canı bir şeye sıkılmış demektir.” (279)

“Eğer bunlardan biri ayakkabıyı, parmaklarının ucunda hafif hafif oynatmakta ise, biliniz ki, keyfi yerindedir.” (280)

“Çıplak tabanlarını sizin yüzünüze doğru uzatıyor ve hareketsiz duruyorsa, emin olunuz ki, yeni gasbettiği bir lokmanın hazım devresini geçirmektedir.” (281)

“Fakat, sizin hakkınızda bir fesat kurmakla meşgulse, bu ayaklar, iki büklüm, onun altında saklıdır.” (282)

Yazar, Yaban romanında kişilerin dış görünüşlerini belirten az sayıda tasvir cümlesi kullanmıştır. Olayları derinliğine inerek açıklama, belirleme yönü öne çıkmayan yazar, çevreyi ve roman kahramanlarının dış görünüşlerini fikirlerini açıklamaya yetecek seviyede yüzeysel olarak vermektedir. Bu durum ise, eserin düşünceyi ön plana alarak yazılmasının doğal bir sonucudur.

“Yağız ve uzunca yüzünün ortasında, iki yeşil göz ve bir sıra iri beyaz dişle bana gülümsüyor.” (679)

“Başı tıpkı onların başı gibi, kat kat sargularla sarılı.” (681)

“Beli kuşaklı ve alaca pazen donlu bir kız.” (682)

Romanda psikolojik tahlil ve açıklamalar, Ahmet Celâl karakteri üzerinden, onun bakış açısına dayalı olarak verilmektedir.

“Onun içindir ki, her sabah, gözlerimi açar açmaz, derin bir hayal kırıklığına uğrarım.” (322).

“Kadın, burada, bütün vahşi insan içgüdüleri ayakta, bir yırtıcı yaratık gibidir.” (1081)

“Öbür tarafında, âşık, tabiatın yenilmez, değişmez kör ve sakar güçlerinden bir parçadır.” (1083)

2.4.6. Sosyal Hayatla İlgili Üslûp Özellikleri:

Yaban'da kültüre ait unsurlara, âdetlerimize yer verilmektedir. Ahmet Celâl'in eski emir eri Mehmet Ali'nin düğününü anlatan cümleler vasıtasıyla, hem köy düğünlerine ait özellikler okuyucuya başarıyla sunulmuş; hem de eserin gerçekçiliği pekiştirilmiştir.

“Ah, ne ağır, ne sıkıntılı ve ne kadar kaba idi bu düğün!” (415)

“Mutlaka, Avrupa'da, bir cenaze alayı bundan daha ferahlıdır.” (416)

“Bir köşede oturmağa ve başkalarının geliş gidişlerini, oynayışlarını, yiyip içişlerini, giyinip kuşanışlarını kenardan seyretmeğe mahkûmdu. (419)

“Delikanlılarla genç kızlar ve bunlar arasında kırkını geçmişler, çoğunlukta idiler.” (422)

“Ve hepsi birden, erkeği az dişisi çok bir küçük insan kümesinden ibaretti.” (423)

“Birbirinden ayrı halkalar halinde girip karşılıklı raks ediyorlar, eğleniyorlar.” (424)

“İçleri isim veremeyeceğim birtakım karışık yemeklerle dolu lengerler getirilip ortaya kondu mu ne yapacağımı bilmiyordum.” (436)

“Her birimizin önüne bir topak atıyor ve eller hep birden lengerlerin içine dalıyor.” (438)

“Bunlar arasında bazen Mehmet Ali'nin güveylik kınalı elleri de vardır.” (439)

Yakup Kadri, Yaban'da karşılaştırma ifadelerinin bulunduğu cümlelere yer vermektedir. Karşılaştırma ifadeleri köylü-aydın, İstanbul-taşra arasındaki uçurum derecesine varan ayrılıkların okuyucuya kolaylıkla sunulabilmesini sağlamıştır. Yazar, romanında bahsettiği zıtlıkları derinlemesine, ayrıntılı olarak karşılaştırma yoluna gitmektedir. Bu sayede roman kahramanının psikolojik yönden tanıtımına katkı sağlamakta ve toplumumuzdaki tezatlarla dikkat çekmektedir.

“Kara mandalar, bir filden daha buruşuk daha uyuz, iri, çapaklı gözlerini devirerek, etrafta yiyecek bir şey aramaktadır.” (328)

“Fakat okumuş bir İstanbul çocuğu ile bir Anadolu köylüsü arasındaki fark bir Londralı İngilizle bir Pencaplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür.” (482)

“O gün her günden daha kasvetli, daha ağır bir gündü.” (569)

“Burada kavaklar daha serin.” (842)

“Dere daha berrak.” (843)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, cümlelerinde deyimlerden sıkça yararlanmaktadır. Yazarın halkın sosyal yapısını kişiler üzerinden verirken deyimler kullanması farklı bir üslûp özelliğidir. Toplumun ortak malı olan deyimler, toplum yapısını genel hatlarıyla açıklayan sözlerdir. Yazar, halk kültürüne olan hayranlığı sebebiyle, halkın yaşantısını yine halkın malı olan deyimlerle verme yoluna gitmiştir.

“Dünyadan elini eteğini çekmiş bir kimse için Anadolu'nun bu ücra köşesinden daha uygun neresi bulunabilir?” (14)

“Onlara hitap ettiğim vakit hiçbir şey anlamaz gibi bön bön yüzüme bakarlar.” (86)

“Bazen bıyık altından bana güldüklerini sezerim.” (89)

“Buraya gelişimin ilk haftaları, etrafıma yalnız korku ve kuşku veriyordum.” (90)

“Mehmet Ali önce inkâr etmek istiyordu; sonra kendini tutamıyor; baklaları, birer nasihat halinde, ağzından çıkarıyordu.” (99)

“Ben, el ayak çekildikten sonra odamın kapısını sürmeleyip kitaplarımla baş başa kalmak saatini dört gözle beklerim.” (106)

“Şimdiden, içimde ona karşı bir güceniklik peyda oluyor.” (122)

“Yüreğime bir ağırlık çöküyordu.” (131)

“Bazı, köylülerle konuşurken soyut bir fikrin ortasında dilim tutulup kalıveriyorum.”
(223)

“Herkesi, olur olmaz sebeplerden haraca kesiyorlar.” (238)

“Hepsine el uzatıyorlar.” (244)

“Ona göz ucuyla baktım.” (262)

“Bu his her an yüreğimi burkuyor, başımı döndürüyor ve irademi hurdahaş ediyor.”
(364)

“Biraz kulak verseydik top seslerini duyacaktık.” (616)

“- Yok, beyim, buraya kadar geleceklerine aklım ermez.” (619)

“Porsuk çayının balçığı leş gibi kokuyor.” (651)

“Bekir Çavuş'un ağzı kulaklarına varıyor.” (751)

“Birkaç köylü ile hoşbeş ettim.” (849)

“Kendisine verilen damgalı ve matbu kâğıtları dikkatle gözden geçiriyor.” (974)

“Mehmet Ali, burnundan soluyordu.” (987)

“Zeynep Kadın, saçma bir laf söylemişim gibi, omuzlarını silkti.” (1011)

“Bu sözü, o kadar candan söyledim ki, önümde Mehmet Ali ile gidecek olanların

gözleri parladı.” (1017)

“İçlerinden birisi:

- Evvel Allah, biz düşmanın hakkından geliriz ama, silahımız, cephanemiz yok, diyorlar, dedi.” (1018)

“Hepsi, kendi başının derdine düşmüştü.” (1043)

“Bu sözü hatırıma gelince burnumun direği sızladı.” (1046)

“Mehmet Ali gittiği günden beri Zeynep Kadının ağzını bıçak açmıyor.” (1057)

“Dişlerini gıcırdatarak üstüne yürüdü.” (1096)

“Lakin Zeynep Kadın:

- Ülen, testiye neden attın? diye üstüne yürüyünce aklı başına geldi.” (1141)

“Bugün içime doğmuş.” (1193)

Yazar, zaman zaman yerel söyleyişlere yer vererek eserin gerçekçiliğini artırmaya çalışmıştır.

“-Dee, sizin gibi yabanun biriydi, dedi.” (13)

“Mehmet Ali arabanın içinden kolunu dışarıya uzatıp:

- Aha bizim köy... diye bağırdığı vakit, bir süre, boş yere etrafı araştırdım, hiçbir şey görmedimdi.” (112)

“Dee, imamın evinde okurlar.” (187)

“Köylülere sorarsanız, ' De-e, şuracıkta ' derler, amma köylülerin ' de-e, şuracıkta 'sını ben bilirim.” (355)

“Çünkü düşman yalnız İzmir'de çoğunup otururken, Kemal Paşa'nın ettiklerine kızıp, daha ileriye varmış.” (595)

“Daha dün kesip yonttuğu söğüt dalından değneği ile toprağı dürtüşlüyor.” (606)

“-Aha geliyorum; aha geliyorum.” (934)

“- Ben sana dimedim mi idim?” (971)

“Bebelerimizi tam iş zamanında alırlar.” (1008)

“- Benim bebemi aldılar, ama kazık gibi herif karının koynunda saklanmış yatıyor.” (1062)

“- De... aha, Cennet'in nedir o su, dedi.” (1064)

“Karı kendi eliyle ona yemek pişirip verirmiş.” (1068)

“- Gidip haber verecem, bize bir kötülük gelir diye korkarım.” (1074)

“Süleyman önce betelemek istemiş.” (1086)

“Bir başka defa herif, şöyle bir dirsek kakmasıyla onu yere oturtuvermiş.” (1088)

“Karının üstüne yürümeğe kalkmış.” (1089)

“Karı ellerini böğrüne dayayarak göğsünü ileriye doğru itmiş.” (1090)

“Ya o herifi deflersin, yahut karışmam” diye homurdandı.” (1097)

“- Ne idermişin, bakalım?” (1099)

“Ne idermişin, bakalım? diye haykırdı.” (1100)

“Ülen Süleyman, biz geldik, aç kapıyı; diye ünledi.” (1121)

“Sonra Memiş'in ağası aha şöyle omuzunla kapıya dokunuverdi.” (1124)

“Aha, o vakit, elimden testi düşüverdi.” (1128)

“Gayri şer'an Süleyman'ın yanında kalamazsın, dedi.” (1132)

“Amanın itmeyin; amanın itmeyin” diye bağırды.” (1134)

“Ondan öte, n'oldu, bilmirim.” (1135)

“Lâkin Zeynep Kadın:

- Ülen, testi ni neden attın? diye üstüne yürüyünce aklı başına geldi.” (1141)

“Ertesi gün, Cennet'le herif, sabahleyin erkenden köyü terkettiler.” (1142)

“- Aman, etme, güzel gardeşim.” (1214)

“- Aman güzel gardeşim, olmaz.” (1220)

“-Ağa para yidirir.” (1253)

Yazar, köylülerin Türk aydınını aralarına almayışlarını, yaban olarak görüşlerini Ahmet Celâl'in kişiliğinde çok çarpıcı ve abartılı, bir şekilde anlatmıştır.

“Gözle görünmez bir çember, bir nevi karantina kordonu beni aralarına karışmak istediğim bu küçük insan kümesinden ayırıp duruyor.” (66)

“Zaten, korkunç engin bir ıssızlıkla çepeçevre çevrilmiş bir köyün içinde benim etrafımı ayrıca başka bir ıssızlık sarmış bulunuyor.” (68)

“En basit, en sade, en tabî hareketlerim onlara, bir sirk ortasında, bir soytarının taklak atışları, sıçrayışları, yuvarlanışları kadar tuhaf geliyor.” (96)

Yaban romanında, yazarın, kahramanı Ahmet Celâl'in ağzından köy hayatına dair gözlemlerini, izlenimlerini ve yorumlarını anlattığı cümleler görürüz.

“Dee, imamın evinde okurlar.” (187)

“Burada suyu bulmak için her gün ta çaya kadar gitmek gerekiyor.” (203)

“Bazı, çaya kadar gitmekten üşenen kadınların da çamaşırlarını çeşmenin yalağında yıkadıkları olur.” (208)

“Hasat mevsimlerinden sonra haftalarca her nevi hububat aynı yalakta yıkanıp ayıklanır.” (209)

“Hatta çok kere, yenilecek şeylerin; çocuk bezleri, kirli don ve gömleklerle bir arada çalkalandığı da olur.” (210)

“Düşünmek; insanların, mağara devrindeki gibi henüz birtakım toprak ve taş kovukları içinde yaşadığı ve hayvanlarla haşır neşir olduğu bu yerde düşünmek, bana bir ayıp gibi geliyor.” (222)

“Kendinden daha kabaca bir kızla, içerisi kirli mintan, çakşır, gömlek ve yazma dolu bir uzun tahta tekneyi taşıyordu.” (854)

Yaban romanında yer bildiren kelimelerin, yer adlarının az sayıda kullanılması, öyle ki romanda bahsedilen olayların geçtiği köyün adının bile verilmemesi dikkat çekicidir. Yazar, Anadolu'yu tam anlamıyla ve yakından tanımadığı için sadece bilinen özelliklerine yer vermekle yetinmiştir. Bu durum, yazarın genel tutumuna uygundur, denilebilir.

“Onlara İstanbul'un dört devletin askeri işgali altında olduğunu, İzmir'in tâ Bursa'ya kadar Yunanlılar tarafından istila edildiğini, Adana'dan henüz Fransızların el çekmediğini, Urfa'da, Antep'te kanlı olaylar cereyan etmekte olduğunu haber veriyor ve her birinin yüzüne ayrı bir dikkatle bakıyordum.” (228)

“İstanbul'da babamdan kalan evi sattığım vakit, bunun parasıyla, gene Anadolu köylerinden birinde, bir bostan ortasında bir küçük ev almayı tasarlıyordum.” (288)

“Gerçi Porsuk Çayı, ta yanbaşıımızdan geçiyor.” (291)

“Oysa ben, Batı Anadolu'da ne güzel, ne yeşil bostanlar görmüştüm.” (295)

“Ne Urumeli kaldı, ne Şam, ne Girit...” (378)

“Hele Tulkerim karpuzu, beş kişi bir araya gelse yerinden kaldıramaz.” (399)

“Porsuk çayının balçığı leş gibi kokuyor.” (651)

“Besbelli, başka yerler derken, İstanbul'u, İstanbul'un sayfyelerini düşünüyorum.” (654)

“Böylece İstanbul'a kadar yürüyeyim.” (658)

“Bunun, gerçekleştirilmesi imkânsız bir hayal olduğunu bilmekle beraber gerçekten yolumun tâ ucunda bir İstanbul varmış şevkiyle yürümekte devam ediyorum.” (659)

“Yolumun üstündeki dağları, nehirleri, sarp ve çetin geçitleri, Sakarya'yı, Bozdağ'ı, Acıdağ'ı yok farzederek, hemen hemen, gözü kapalı yürüyorum.” (660)

“Unutuyorum ki şu dakikada istesem, Porsuk Çayı'nın öbür tarafına bile geçemem.” (661)

“- Şu anda, burada bulunacağıma, Londra'da bir mutaassıp Protestan rahibinin evinde olsaydım, aynı istiskali görmeyecek mi idim?” (826)

“Kendimi Kuşdili Çayırı'nda, Yoğurtçu Deresi'nin kenarında sanıyorum.” (861)

Romanda Ahmet Celâl, Anadolu'da yerleştiği köyün topraklarını anlatmak için boz, çıplak ve kurak gibi sıfatlar kullanmaktadır. Çünkü Türk aydını Anadolu'yu hep uzak, yoksul ve kurak bir yer olarak değerlendirmektedir.

“Boz toprak dalgaları, alabildiğine uzuyor.” (308)

“Boz topraklar orada çürümüş ve pıhtılaşmış sanılır.” (312)

“Nuh'un ümmetini, böyle bir toprak üstünde bu çıplak tepelerle çevrilmiş yere bırakmalı idi.” (319)

“Lakin, bu hale vardığım vakit de, gene bu engin ve kurak ovaların korkunç genişliğini hissetmekten kurtulamayacağım.” (363)

2.4.7. Kültürel Değerleri İfade Eden Üslûp Özellikleri:

Yaban romanında Türk kültürünün önemli bir parçası olan masallardan ve Anadolu insanının temiz yaratılışı, tipik örneği Keloğlan karakterinden bahseden cümlelere yer

verilir. Yakup Kadri, kültürümüz ve edebiyatımıza ait unsurları romanın dekoruna ustalıkla serpiştirmeyi başarmıştır.

“*Süleyman bütün mânasıyla, Türk masallarındaki 'Keloğlan' tipidir.*” (909)

“*Yerine göre Aşık Garip, yerine göre Yunus Emre'dir.*” (911)

“*Nasreddin Hoca bu döldendir.*” (912)

“*Zümrüdüanka masalı bunun için çıkmıştır.*” (913)

“*'Çobanla peri padişahının kızı' masalındaki kahraman da odur.*” (914)

Yazar, Türk kültürüne ait unsurların yanında yabancı kültürlerden ve yabancı milletlerin edebiyatlarından da bahsetmektedir. Romanın kahramanı Ahmet Celâl, halkı anlamayan aydını temsil etmesi nedeniyle olsa gerek yabancı kültürlerden ve onların edebiyatlarından övgüyle söz eder. Bu yönüyle de yazar, köylü-aydın arasındaki ayrımı bir kez daha ortaya koyma imkanı bulur.

“*Racine'lerin, Voltaire'lerin Fransızları; Bacon'ların, Shakespeare'lerin İngilizleri ve hünerli İtalyalılar ve yıldırım zaptetmişlerin çocukları hep, kendilerine mahsus kılıkları, kıyafetleri, renkleri, konuşma ve gülüşmeleriyle benim önümden geçtiler.*” (34)

“*İncil'de bahsi geçen Samireli kadın, bundan başka bir şey mi idi?*” (952)

“*Kadın, taştan Diana tavrını aldı.*” (1098)

“*İki günde bir, Dulcine'nin köyünün yolunu boyluyordum.*” (1156)

“*Bu bakımdan Don Kişot, şark mutasavvıflarına ne kadar benzer.*” (1172)

“Sanşo, efendisinin bu yanlış görüşüne hiçbir anlam veremiyordu.” (1175)

“Don Kişot, buna rağmen, yerlere kadar eğilip Dulcine'nin elini öpüyordu.” (1179)

“Ve Sanşo'ya dönüp: Oh ne güzel kokuyor.” (1180)

“Şu dakikada, ben de Dulcine'sine giden Don Kişot'un benzeriyim ve öyle kalmak bana bir utanma vermiyor.” (1182)

“Biraz sonra, Dulcine'nin yanına varacağım.” (1192)

Romanın kahramanı Ahmet Celâl'in, eski emir eri Mehmet Ali'nin köyüne gelirken hissettikleri kahramanın ağzından gerçekçi bir şekilde verilmiştir. Yazar, Türk aydınının kendi kültürel değerlerine olan uzaklığını sezdiği zaman hissettiği burukluk ve hüznü bu şekilde dile getirmeye çalışmıştır.

“Şimdiden, içimde ona karşı bir güceniklik peyda oluyor.” (122)

“Daha doğrusu, dört yıllık bir ayrılıktan sonra köyüne kavuşan bu erin yanında kendimi fazla buluyordum.” (124)

“Mehmet Ali'nin köyüne yaklaştıkça bir şeyden, aziz bir şeyden ayrıldığımı seziniyordum.” (130)

“Yüreğime bir ağırlık çöküyordu.” (131)

“Bütün kaybettiğim şeyleri burada bulmağa geliyorum.” (137)

Yakup Kadri, hayranı olduğu eski Yunanlıların âdetlerinden Yaban romanında da zaman zaman bahsetmiştir. Çünkü o, Batı kültürünü besleyen asıl kaynak olarak eski Yunan kültürünü görmektedir.

“Yahut -eski Yunanlılar devrinde yas tutan kadınlar gibi- yere çömelip başlarını örtüyorlar.” (456)

“Fakat, sonra anladım ki, Anadolu'lular, Anadolu köylüleri tıpkı eski Yunanlıların kendilerinden başkasına ‘ barbar ‘ lâkabını vermesi gibi her yabancıya yaban diyorlar.” (463)

“Ve Cennet, Homeros devrindeki esir kızlar gibi, kale duvarının üstüne çıkıp:

-Ben, yalnız kocama teslim olurum! diye bağırdı ve kocası gitti; onu elinden tutup evine getirdi.” (897)

Şeyh Yusuf ve köylüler arasındaki münasebet esere değişik bir yön vermiş; köylülerin cehaleti yazar tarafından bu yolla gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

“Dişsiz ihtiyar teke, bu sözüm üzerine, insana hayret veren bir çeviklikle yerinden fırladı.” (815)

“Fakat, zehirini köyde bıraktı.” (833)

“Hava bir süre, bir uzun süre, onun nefesiyle dolu kaldı.” (834)

Yaban'da Nuh tufanına dair cümlelerin de kullanıldığı görülür. Yazar köyü ve köy hayatını Tanrı'nın gazabından bir parça olarak gördüğü için kötülemeye çalışmış ve Nuh tufanını çağrıştıracak cümlelerden yararlanmıştı.

“Allah insanları intihaba davet için, o büyük Tufan cezasını tertip zahmetine katlanmamalı idi.” (318)

“Nuh'un ümmetini, böyle bir toprak üstünde bu çıplak tepelerle çevrilmiş yere bırakmalı idi.” (319)

2.4.8. Yazarın Edebi Kişiliğinin Eserde Öne Çıkan Yönleri:

Yakup Kadri, Yaban romanında köylüleri çeşitli hayvanlara benzeterek, çok kaba tasvirlerle vermektedir. Bilindiği gibi yazar pek çok romanında insanları hayvanlara benzeterek anlatmakta, hayvan tasvirlerinden yararlanmaktadır. Dolayısıyla aşağıda yer alan cümleler, yazarın genel edebi özelliğinin esere yansımalarıdır.

“Biliyordum ki, toprak katı ve tabiat zalimdir ve insan cinsi bozuk bir hayvandan başka bir şey değildir; biliyordum ki, insan hayvanların en kötüsü, en bayağısı ve en az sevimli olanıdır.” (26)

“Bu yaratıkların sadelikleri, samimiyetleri, içgüdülerindeki doğruluk ve isabet bütün kusurlarını unutturuyor.” (28)

“Ne terbiye görmemiş, ne galiz, ne iğrenç, ne çirkin bir goril sürüsü!..” (35)

“Onlara hitap ettiğim vakit hiçbir şey anlamaz gibi bön bön yüzüme bakarlar.” (86)

“Toplumun görenekleri, kuralları, insanların yarı çıplak yaşadıkları bu köstebek yuvalarında da aynı şiddetle hüküm sürüyormuş.” (561)

Yaban romanı bilindiği üzere Yakup Kadri'nin Tetkiki Mezalim Heyeti ile beraber Anadolu'da çıktığı bir gezi sırasında edindiği izlenimler neticesinde yazılmıştır. Konuyla ilgili cümleler eserde az da olsa yer almaktadır. Romana Tetkiki Mezalim Heyeti'nin çalışmalarından bahsedilerek başlanması eserin gerçekçiliğini artırmıştır.

“İşte, Garp Cephesi Kumandanlığının gönderdiği 'Tetkiki Mezalim Heyeti' o viranelerde, taşlar altında kömürleşmiş insan kemiklerini araştırırken, bu kitabı teşkil eden yazıları, arasından yırtılmış ve kenarları yanmış bir defter halinde buldu.” (4)

Romanda yazar, kişiliğini gizleme gereği duymamakta; o kadar ki okuyucuyla doğrudan doğruya konuştuğu zamanlar bile olmaktadır. Bu durum üslûp yönüyle bir kusur

olarak değerlendirilebilirse de yazarın, bu kusuru olay örgüsünün genel gelişimi içerisinde eritmeyi başardığı görülür.

“Ha sahi siz, bu hikâyeyi biliyor musunuz?” (879)

3. ÜSLÛP KARŞILAŞTIRMASI ve EĞİTİME KATKILARI

3.1. Fatih-Harbiye ve Yaban Romanlarının Üslûp Yönüyle Karşılaştırılması

3.1.1. Dil bilgisi ile ilgili Üslûp Özellikleri:

Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, hareket, dolayısıyla fiil ağırlıklı Türkçenin genel yapısına uygun olarak “Fatih-Harbiye” ve “Yaban” romanlarında büyük oranda fiil cümlelerini tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum, yazarların Türkçeye hakimiyetinin, dil ve üslûp konusundaki titizliklerinin bir göstergesidir. Her iki yazar da eserlerinde isim cümlelerine çok fazla yer vermemektedir. “Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında yer alan 1073 cümleden 229 tanesi isim cümlesidir. Genel cümle sayısı içinde isim cümlelerinin oranı % 21'dir. “Yaban” romanının ilk elli sayfasında yer alan 1279 cümleden ise sadece 326 tanesi isim cümlesidir. Genel cümle sayısı içinde isim cümlelerinin oranı % 25'tir. Görüldüğü gibi yazarların isim cümlesi kullanma oranları birbirine yakındır. Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eserlerinde bu oranda isim cümlesine yer vermeleri düşünce tezli roman anlayışlarına aykırı bir durum değildir.

“Fatih-Harbiye” ve “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümlelerde tamlamalardan çok fazla yararlandığı görülür. Peyami Safa, “Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında bulunan 1073 cümleden 630 tanesinde tamlamalara yer verirken; Yakup Kadri Karaosmanoğlu 1279 cümlelerin 786 tanesinde tamlamalara yer vermektedir. “Fatih-Harbiye” romanında tamlama bulunan cümlelerin genel cümle sayısına oranı % 58, “Yaban” romanında ise tamlama bulunan cümlelerin genel cümle sayısına oranı % 61'dir. Büyük yazarların ustalığı tasvir gücünde saklıdır. Bilindiği gibi edebi eseri ölümsüzleştiren özelliklerin başında üslûp kusursuzluğu ve tasvirlerindeki canlılık gelir. Bu bakımdan yazarların anlatımlarını tamlamalarla güçlendirmesi bir üslûp özelliğidir. Peyami Safa, isim ve sıfat tamlamalarını cümlelerin herhangi bir yerinde kullanırken; Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun tamlamaları genellikle isim cümlelerinin sonunda yüklemi oluşturmak maksatlı kullanması dikkat çekicidir. Her iki yazar da tamlamalarla anlatımlarına canlılık katmaya çalışmıştır.

Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, eserlerinin dilini halk söyleyişine yaklaştırmak amacıyla konuşma dilindeki ek ve kelimeleri olabildiğince yazıda da göstermeye çalıştıkları görülür. Bu sebeple her iki yazar da isim cümlelerinde ek fiili bazen bitişik, bazen de ayrı şekilde kullanmışlardır. Ek-fiilin yazımında ortaya çıkan bu ayrılıklar ise, konuşma dilindeki gelişmeleri yazı diline aktarma eğiliminden kaynaklanmaktadır.

Peyami Safa; yalın, özlu ve etkili bir ifadeye ulaşmak amacıyla fiil cümlelerinde basit çekimli fiiller kullanmıştır. Yazarın kullandığı 844 fiil cümlesinden 528 tanesinde basit çekimli kipe yer verdiği görülür. Basit çekimli fiillerin kullanıldığı cümlelerin fiil cümleleri içerisindeki oranı % 62'dir. Yabancı romanının ilk elli sayfasında bulunan 953 fiil cümlesinin ise 804 tanesinde basit çekimli fiil kullanılmıştır. Basit çekimli fiillerle oluşturulan cümlelerin fiil cümlelerine oranı % 84'tür. Görüldüğü üzere yazarların basit çekimli fiillerden yararlanma oranları arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun basit çekimli fiillerden genellikle “görülen geçmiş zaman”, “geniş zaman” ve “şimdiki zaman” kiplerini tercih ettiği görülmektedir. Yazar, eserinin anlatımına güç kazandırmak amacıyla olayları kendisi yaşamış gibi “görülen geçmiş zaman”; eserin gerçekçiliğini ve güncelliğini artırmak için “şimdiki zaman” ve genel kabulleri, alışkanlıkları ifade ederek eserinin gerçekçilik yönünü pekiştirmek için ise “geniş zaman”la anlatımı tercih ettiği söylenebilir.

Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu, çalışmamıza konu olan romanlarının ilk elli sayfasında bulunan fiil cümlelerinde birleşik çekimli fiillere yer vermektedirler. “Fatih-Harbiye”de incelediğimiz 844 fiil cümlesinin 287 tanesi birleşik çekimli fiille kurulmuştur. Birleşik çekimli fiillerle kurulu cümlelerin fiil cümleleri içerisindeki oranı % 34'tür. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yabancı romanının ilk elli sayfasında kullandığı 953 fiil cümlesinin 149 tanesini birleşik çekimli fiille kurmuştur. Birleşik çekimli fiillerle kurulu cümlelerin fiil cümleleri içerisindeki oranı % 15'tir. İki yazarın birleşik çekimli fiillere yer verme oranında belirgin fark olduğu görülmektedir. Ancak her iki yazar da daha çok hikâye birleşik çekimli fiili tercih etmeleri yönüyle ortak üslûp özelliği göstermektedir. Yazarların bu tercihle düşüncelerini açık, anlaşılır ifade etme özelliklerine uygun davrandıklarını söyleyebiliriz.

Peyami Safa, incelediğimiz cümleler içerisinde “yeterlik” fiiliyle kurduğu 26 cümlenin 23 tanesinde yeterlik fiilinin olumsuz şekline yer vermiştir. Bu tercihin sebebi olarak, yazarın Doğu- Batı arasında kalmış, kendi kişiliğini bulamamış roman kahramanı Neriman'ın psikolojik durumu belirtilebilir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “yeterlik” fiiliyle kurduğu 39 cümlenin 25 tanesinde “yeterlik” fiilinin olumsuz şekline yer vermiştir. Yazarın böyle bir tercihte bulunması, İstanbul-taşra arasındaki farkları okuyucuya belirginleştirerek sunma eğiliminden kaynaklanmaktadır. Her iki yazarın da “yeterlik” fiilinin olumsuz şeklini özellikle tercih etmeleri tesadüfi değildir. Yazarlar kahramanlarının içinde bulunduğu değişken psikolojiyi vermek ve zıtlıkları vurgulamak için “yeterlik” fiilinin olumsuz şeklinden yararlanmışlardır.

“Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümleden 8'i, “Yaban” romanında ise incelediğimiz 1279 cümlenin sadece 2 tanesi devrik cümledir. Her iki eserde de devrik cümle neredeyse hiç yoktur. Bu özellik, Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Türk düşünce sistemine, dolayısıyla onun ürünü olan Türkçeye hakimiyetlerinin başka bir göstergesidir.

Peyami Safa da Yakup Kadri Karaosmanoğlu da isim+yardımcı fiil şeklinde oluşturdukları birleşik fiillerde genellikle “etmek” yardımcı fiilini kullanmaktadır. Bu etken çatılı yardımcı fiil tercihi, yazarların kişiliği ve üslûbunun edilgenlikten, pasiflikten uzak, dinamik olduğunun göstergesidir.

“Fatih-Harbiye” romanında yazar, olayları hikâye ederken anlatıma güç kazandırmak amacıyla o olayı bizzat kendisi yaşamış gibi, görmüş geçirmişçesine anlatır. İsim cümlelerini oluştururken ek fiilin bütün zamanlarını kullanır; ancak özellikle “ek fiilin görülen geçmiş zaman”ıyla oluşturduğu cümlelere yer verir. “Yaban” romanında ise yazar, ek-fiilin görülen geçmiş zamanından ziyade geniş zamanını kullanır. İki yazarın ek fiilin zamanları konusunda farklı tercihlerinin olması bir üslûp özelliğidir.

Peyami Safa, “Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında kullandığı 356 sıralı cümlenin hemen hemen tamamında bir ya da birden fazla basit çekimli fiil kullanmıştır. Ardından sıralı cümleyi oluşturan cümleleri birbirine birleşik çekimli kipin ekiyle

bağlamıştır. Sıralı cümle oluşturma konusunda kendine göre adeta bir sistem oluşturmuştur. Yazarın cümle kurmak konusundaki ustalığı da büyük oranda bu sistematik yapıdan kaynaklanmaktadır. “Yaban” romanında ise sıralı cümlelerin pek fazla yer almadığı, basit ve birleşik fiillerle kurulu sistemli bir yapının bulunmadığı görülmektedir. Bu durum, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun matematik nispetlerle üslûp oluşturma gibi sistemli bir çabasının olmadığına göstergesidir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, bütün romanlarında olduğu gibi “Yaban” romanında da sıfatlardan bolca yararlandığı görülmektedir. Cümle içinde çoğu zaman bir isim, iki ya da daha fazla sıfatla nitelenir veya belirtilir. Yazarın bu tercihi, anlatımı canlandırmaya ve tasvirlerle edebi eserin kalitesini artırmaya yönelik bir üslûp özelliğidir. “Fatih-Harbiye” romanında da sıfatlardan çok fazla yararlanıldığı görülür; ancak yazar bir ismi çok sayıda sıfatla tamamlamaktan kaçınır. Bu durum, Peyami Safa'nın eseri sıfatlarla boğmaktan uzak durma kaygısı olarak açıklanabilir. Çünkü yazarın asıl amacı Doğu-Batı çatışmasını vurgulamaktır.

3.1.2. Kelime Tercihleriyle İlgili Üslûp Özellikleri:

“Fatih-Harbiye” romanında “gibi” edatının başka kelimelerle beraber yüklem olarak kullanıldığı cümle sayısının çok az olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise edatların anlamlı yapılar olmayışı, yazarın anlamı ön plana alarak yazma gayreti içinde oluşudur. “Yaban” romanında “gibi” edatının başka kelimelerle beraber yüklem olarak kullanıldığı pek çok cümle bulunmaktadır. Edat olan “gibi” anlamlı bir yapı olmamasına rağmen yazar, edat gruplarından oluşmuş cümleler kurmuştur. Bu cümleler “gibi” edatının benzetme yönünü öne çıkarmakta ve eserin tasvir gücüne zenginlik katmaktadır. Görüldüğü üzere “Yaban” romanında bu tür cümleler daha çok kullanılmıştır.

Peyami Safa'nın, “Fatih-Harbiye”de kullandığı isim cümlelerinin büyük bir kısmı “var” yüklemlidir. Fiil cümlesinden sonra fikir ifade etmeye en yatkın cümleler “var”, “yok” yüklemleriyle oluşturulan isim cümleleridir. Yazar bu sebeple isim cümlelerinde böyle bir tercihe yönelmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanında “var” yüklemlili cümlelere çok fazla yer vermediği görülür. Bu durum, yazarın daha önce düşüncüyü ön plana alarak roman yazmamasından kaynaklanır. Bilindiği gibi Yakup Kadri

Karaosmanoğlu, Fecri Ati edebiyatı etkisiyle uzun zaman “Sanat sanat içindir.” anlayışını benimsemiş ve bu nedenle sadece üslûp kaygısıyla romanlar yazmıştır. Yazar, milli mücadele döneminde Anadolu halkının acılarını gördükten sonra “Yaban” romanıyla birlikte sanat anlayışını “Sanat toplum içindir.” şeklinde değiştirmiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Yaban” romanında, köylü-aydın arasındaki ayrılıkların anlaşılmasını kolaylaştırmak, eserin ana temini desteklemek ve anlatıma güç kazandırmak maksadıyla cümlelerinde zıt anlamlı kelimelere yer vermiştir. “Fatih-Harbiye”de ise Doğu-Batı çatışması, dolayısıyla zıtlıklar, zıt anlamlı kelimeler yerine kahramanların kişilikleri ve sosyal hayatlarıyla ilgili özellikler yardımıyla verilmektedir.

“Yaban”ın ilk baskısından sonra yazar, eserin dilini sadeleştirmiş olsa da bu sadeleştirilmiş baskılarda bile pek çok Arapça ve Farsça kelimenin varlığını koruduğu görülür. Cümlelerde sağlanan ses ve anlam ahengini bozmamak; dolayısıyla üslûp kaygısı nedeniyle yazar böyle bir yola başvurmuştur. “Fatih-Harbiye”de yazar, dönemin sosyal yapısına ait özellikleri günlük yaşantı yoluyla verdiği gibi bunların kültürel alt yapısını da kullandığı kelimelerle öne çıkarmıştır. “Fatih-Harbiye” romanında yazarın özellikle Fatih semtinden, Doğu'nun temsilcisi kahramanları Şinasi ve Faiz Bey'den bahsederken bilinçli olarak Arapça ve Farsça kelimelere yer verdiği görülmektedir. Her iki yazarın da Arapça ve Farsça kelimelere yer verdikleri; ancak buna farklı sebeplerle başvurdukları görülmektedir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Fransızca kelimeleri, Türkçe karşılıklarını bulmaya çalışmadan kullanmaktadır. Bu durum, yazarın Batı kültüründen beslenen bir edebi anlayışla eser verdiğinin canlı örneğidir. Peyami Safa, “Fatih-Harbiye”de Fransızca kelimeleri sosyal hayatı yansıması sebebiyle ve küçümseme, alay içeren bölümlerde kullanmıştır. Her iki yazar da edebi yaşamına Fransız edebiyatından beslenerek başladıkları için eserlerinde Fransızca kelimelere yer vermeleri şaşırtıcı değildir.

3.1.3. Cümle Kuruluşlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:

Peyami Safa'nın, “Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümlelerin 472'sinde fiilimsi yer almaktadır. Eserde fiilimsi kullanılan cümlelerin oranı % 44'tür. Yakup Kadri'nin, “Yaban” romanındaki 1279 cümleden 530'unda fiilimsi kullandığı; eserde

fiilimsi kullanılan cümlelerin genel cümle içerisindeki oranının % 41 olduğu görülür. Her türdeki fiilimsiden ustalıkla yararlanan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “-an” sıfat-fiil ve “-ıp” zarf-fiil ekine sıklıkla yer vermektedir. Türkçede fikir cümleleri fiil ve fiilimsi yapılara dayanarak kendini gösterir. Her iki yazar da fiil cümlelerinin yanında fiilimsi içeren cümleleri yaygın olarak kullanmaktadır. Bu durum eserlerin düşünceye dayalı olmasının bir sonucudur. Düşünceye dayalı eserlerde doğal olarak bu tür cümlelerin yer alması gerekir. Türkçede fiilimsi kullanılan cümleler düşüncenin en kolay ifade edildiği cümle türleridir.

Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun incelediğimiz eserlerinde ara söz ve ara cümlelerden yararlandıkları görülmektedir. Örneklerde görüldüğü gibi ara sözler genellikle fiilimsi ve tamlamalardan oluşmaktadır. Fiilimsi ve tamlama tercihi yazarların edebi kişiliği ve üslûbuna uygun bir tercihtir. Bu ifade şekli düşüncelerini daha yoğun bir anlatımla verme çabasının doğal bir sonucudur.

Her iki yazar da zaman zaman sadece yüklemden oluşan cümleler kullanmışlardır. Bu yönüyle cümle çeşitliliğini artırarak anlatım gücüne zenginlik katmışlardır. Sadece yüklemden oluşan cümle sayısı “Fatih-Harbiye”de 18, Yaban'da ise 27'dir.

Peyami Safa, çok kısa ve çok uzun cümleleri bir arada ustalıkla kullanmayı başarabilmektedir. Bu durum yazarın üslûp konusundaki başarısının göstergesidir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun üslûbunda aynı özellik görülmez.

3.1.4. Söz Sanatlarıyla İlgili Üslûp Özellikleri:

Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, söz sanatlarıyla yüklü, aşırı süslü bir dil kullanmadığı; üslûpta sadeliği amaçladıkları görülür. Düşüncüyü, içeriği ön plana alarak, içeriğin genel gelişimi ve seyrine uygun bir üslûp kullanma amacının yazarların böyle bir tercihte bulunmalarına sebep olduğu söylenebilir. “Fatih-Harbiye” romanında benzetmeler çok fazla kullanılmazken, “Yaban” romanında benzetmelere daha fazla başvurulduğu görülür. Yakup Kadri, gezip gördüğü, “yaban” olduğu yeri ve o yörenin insanını benzetmelerle adeta canlı kılmış, böylece romanın gerçekçiliğini de büyük ölçüde artırmayı amaçlamıştır.

Her iki eserin de ilk elli sayfasında bulunan cümleler incelendiğinde yazarların alışılmadık ifadelerle yer verdikleri görülmektedir. Bu durum, söz konusu eserlere ifade zenginliği katmıştır. Üstelik yazarların üslûp konusundaki ustalıkları sayesinde bu farklı kullanışlar metnin dokusu içerisine hemen hissedilmeyecek derecede sindirilerek verilmiştir.

“Yaban” romanında yazarın, benzetmenin yanında diğer bir söz sanatı olan kişileştirmelerden de yararlandığı görülmektedir. Kişileştirmeler yoluyla yapılan abartılı tasvirlerin esere daha canlı ve daha etkili bir anlatım kazandırdığı söylenebilir.

3.1.5. Roman Kahramanlarının Kişilik Özellikleri ile İlgili Üslûp Özellikleri:

“Fatih-Harbiye” ve “Yaban” romanlarında insan organlarının tasvirlerinin yapıldığını görmekteyiz. Peyami Safa, “Fatih-Harbiye” romanında Doğu-Batı arasındaki farkları belirginleştirmek, somutlaştırmak amacıyla insan organları, özellikle el tasvirleri üzerinde durmuştur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Yaban” romanında el ve ayak tasvirleri üzerinde çok fazla durmuş; bunları ait oldukları kişinin kişiliğine ait ayrıntıları yansıtan unsurlar olarak değerlendirmiştir.

Peyami Safa, “Fatih-Harbiye”de zaman zaman aşamalı durumları da içeren cümleler kullanmıştır. Bu cümleler yazarın Doğu-Batı arasında kalmış, aşama aşama Batılılaşan, aşama aşama çıkmaza düşen kahramanı Neriman'ın psikolojik durumunu ifade etmektedir. “Yaban” romanında bu tarz cümlelere rastlanmaz. Bu durum, romanın kahramanı Ahmet Celâl'in köylünün arasına asla karışamamasından, köylü ve kendisinin adeta su ve zeytinyağı gibi olmasından; diğer bir deyişle “yaban” oluşundan kaynaklanır.

Peyami Safa, bütün romanlarında sinir rahatsızlığı olan kahramanlara yer vermiştir. “Fatih-Harbiye” romanının baş kahramanı Neriman da, Peyami Safa'nın diğer romanlarından alışık olduğumuz üzere sinir rahatsızlığı olan bir karakterdir. “Yaban” romanının kahramanı Ahmet Celâl ise İstanbul'da aradığını bulamamış, kimsesiz bir savaş gazisidir.

“Fatih-Harbiye” romanında Şinasi, Doğunun yıkılmışlığını temsil edercesine derbeder biri olarak tanıtılmıştır. Romanda Doğu duyguyu, Batı ise akli temsil etmektedir. Yazar, Doğunun ruh dünyasını, Batının maddi özellikleriyle birleştirerek açıklamaktadır. “Yaban”da ise Doğu-Batı çatışmasının yerini köylü-aydın çatışması almıştır.

“Fatih-Harbiye”de yazar, Doğu-Batı çatışmasını iki semt üzerinden vermiştir ve bu farkın derinliğini Kabil, New York arasındaki farkları ifade eden şu cümleyle belirtmiştir: *“Tramvayla bir saat bile sürmeyen bu mesafe, Neriman'a Efgan yolu kadar uzun görünürdü ve Kâbil’le New York arasındaki farkların çoğuna İstanbul’un iki semti arasında kolayca tesadüf edilir.” (461)*

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Yaban” romanında kişilerin dış görünüşlerine yönelik tasvirler pek fazla yer vermez. Çünkü yazar, eserini köylü-aydın ayrımını belirtmek amacıyla, düşünceyi ön plana alarak yazmıştır. Kişilerin dış görünüşlerine yönelik tasvirler sadece eserin ana temini destekleyecek nitelikte ayrıntıdan uzak verilmiştir.

“Yaban”da psikolojik tahlil ve açıklamalar, Ahmet Celâl karakteri üzerinden, onun bakış açısına dayalı olarak verilmiştir. Çünkü yazarı ve yazarın köylüye bakış açısını temsil eden roman kahramanı Ahmet Celâl’dir. “Fatih-Harbiye”de ise Doğu-Batı çatışmasının Neriman’ın bakış açısına göre, iki semtin sosyal hayatındaki farklılıkların belirginleştirilmesiyle açıklandığı görülmektedir.

3.1.6. Sosyal Hayatla İlgili Üslûp Özellikleri:

Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun çalışmamıza konu olan romanlarının ilk elli sayfasında bulunan cümlelerde deyimlerden yararlandıkları görülmektedir. “Fatih-Harbiye”de yazar, Doğunun özelliklerini ayrıntılı vermek amacıyla zaman zaman deyimlere başvururken, “Yaban”da yazar deyimlerden sıkça yararlanmıştır. Toplumun ortak malı olan deyimler, toplum yapısını genel hatlarıyla açıklayan sözlerdir. Yazar, halk kültürüne olan hayranlığı sebebiyle, halkın yaşantısını yine halkın malı olan deyimlerle verme yoluna gitmiştir. Halkın sosyal yapısını kişiler üzerinden vermeye çalışan yazarın deyimlerden yararlanması eserde görülen farklı bir üslûp özelliğidir.

Peyami Safa, Doğu-Batı çatışmasını dile getirdiği “Fatih-Harbiye” romanında Fatih ve Beyoğlu semtlerini sosyal hayat açısından kıyaslamakta, böylece Doğu-Batı çatışmasını bu iki semtin nezdinde dile getirmektedir. Romanda yer isimlerine çok fazla yer verilmemiştir. Yazar, Doğu-Batı çatışmasını o dönemde en çok bu iki semtin sosyal hayatındaki farklılıklarda gördüğü için diğer mekanları romanında kullanma ihtiyacı duymamıştır. “Yaban” romanında da yer bildiren kelimelerin, yer adlarının az sayıda kullanıldığı, öyle ki romanda bahsedilen olayların geçtiği köyün adının bile verilmediği görülür. Yazar, Anadolu'yu tam anlamıyla ve yakından tanımadığı için olsa gerek sadece bilinen özelliklerine yer vermekle yetinmiştir.

Peyami Safa, eserinde dönemin sosyal yapısına ait özellikleri günlük yaşantı yoluyla verdiği gibi bunların kültürel alt yapısını da kullandığı kelimelerle öne çıkartmaktadır. “Fatih-Harbiye” romanında yazarın özellikle Fatih semtinden, Doğunun temsilcisi kahramanları Şinasi ve Faiz Bey'den bahsederken bilinçli olarak Arapça ve Farsça kelimelere çok fazla yer vermesi bir üslup özelliğidir. “Yaban”da ise köylü-aydın çatışması kişilerin kullandığı kelimelerle değil; şehir ve köyün sosyal hayatlarındaki farklılıkların dile getirilmesiyle okuyucuya sunulmaya çalışılır.

“Fatih-Harbiye”de Neriman'ın Macit'le Beyoğlu'nda katıldığı balolara ait cümleler dönemin sosyal hayatı hakkında fikir verdiği gibi toplumdaki sosyal farklılıkları da kelimeler aracılığıyla okuyucuya sunmaktadır. “Yaban”da bu baloların yerini Ahmet Celâl'in eski emir eri Mehmet Ali'nin düğününü anlatan cümleler alır. Yazar, hem kültüre ait unsurlara yer vermekte, hem de eserin gerçekçiliğini bu sayede pekiştirmektedir.

“Fatih-Harbiye” romanında yazar Doğu-Batı çatışmasının kültürel alt yapısını daha anlaşılır verebilmek için mekanlar, müzik, kıyafet, kelimeler ve cümleler gibi olabildiğince her türlü malzemedan yararlanmıştır. Bunların yanında yazar, ilginç bir anlatımla hayvan türlerinden de yararlanmıştır. Doğuyu ve Doğuluları kedinin özellikleri ile, Batıyı ve Batılıları köpeğin özellikleri ile özdeşleştirerek anlatmıştır. “Yaban” romanında da yazarın hayvan benzetmelerinden yararlandığı; Ahmet Celâl'in dolayısıyla Türk aydınının köylüye bakış açısını bu hayvan benzetmeleri ile gösterdiği görülmektedir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanında Fransızca kelimelere yer verdiğini görürüz. Yazarın Batı kültüründen beslenen bir edebi anlayışla eser verdiğinin göstergesi olan bu tutum, Peyami Safa da Doğuyu temsil eden kahramanların Batıyı küçümsemelerini anlatan bölümlerde yer almaktadır. Dolayısıyla yazarın bu tercihinin Doğu ve Batının sosyal hayatları arasındaki ayrımı yansıtmaya amacına yönelik olduğu söylenebilir.

Peyami Safa, eserinde Neriman'ın sözleriyle Doğu-Batı çatışmasını dile getirmekte ve Faiz Bey'i Doğunun temsilcisi olarak konuştururken Doğunun günlük yaşantısından kesitlere yer vermektedir. Ayrıca yazar, Doğu ve Batının yaygın olarak kullandığı müzik aletlerine temsil yeteneği yükler ve müzik aletleri üzerinden Doğu, Batı tahlili yapar. “Yaban” romanında yazarın, kahramanı Ahmet Celâl'in ağzından köy hayatına dair gözlemlerini, izlenimlerini ve yorumlarını anlattığı cümlelere yer verdiğini görürüz. Her iki yazar da sosyal hayatla ilgili gözlemlerini, düşüncelerini ifade için bir araç olarak kullanma yoluna gitmiştir.

“Yaban” romanında yazarın karşılaştırma ifadeleri bulunan cümlelere yer verdiği görülmektedir. Karşılaştırma ifadeleri köylü-aydın çatışmasının okuyucuya kolaylıkla sunulabilmesini sağlamıştır. Yazar, İstanbul-taşra arasındaki zıtlıkları derinlemesine, ayrıntılı olarak karşılaştırma yoluna gitmektedir. Bu sayede roman kahramanının psikolojik yönden tanıtımına katkı sağlamakta ve toplumumuzdaki tezatlarla dikkat çekmektedir. “Fatih-Harbiye”de ise yazar, iki semtin sosyal hayatından kesitlere yer vererek, okuyucunun Doğu-Batı karşılaştırmasına kendisinin ulaşmasını sağlamaya çalıştığını görmekteyiz.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, zaman zaman yerel söyleyişlere yer vererek eserinin gerçekçiliğini artırmaya çalıştığını görürüz. “Fatih-Harbiye”de yazar böyle bir kullanıma yer vermemiştir. Çünkü eserde olayların geçtiği mekanların tamamı İstanbul'dadır ve yazar eserinde İstanbul Türkçesini esas almaktadır.

“Yaban”da yazar, köylülerin Türk aydınını aralarına almayışlarını, yaban olarak görüşlerini Ahmet Celâl'in kişiliğinde çok çarpıcı bir şekilde anlatmıştır. Böylece köye,

köylüye uzak Türk aydınını okuyucunun gözünde aklamaya çalışmıştır.

“Yaban” romanının kahramanı Ahmet Celâl, Anadolu'da yerleştiği köyün topraklarını anlatmak için boz, çıplak ve kurak gibi sıfatlar kullanmaktadır. Çünkü Türk aydını Anadolu'yu hep uzak, yoksul ve kurak bir yer olarak değerlendirmektedir. “Fatih-Harbiye” romanının kahramanı Neriman ise Batıyı, güzel kokularla, insanların giyim ve kuşamlarındaki farklılıklardan bahseden ifadelerle değerlendirir. Ancak bunu yaparken Yakup Kadri gibi sürekli aynı sıfatları kullanma yoluna başvurmaz.

3.1.7. Kültürel Değerleri İfade Eden Üslûp Özellikleri:

“Yaban” romanında Türk kültürünün önemli bir parçası olan masallardan ve Anadolu insanının temiz yaratılışlı, tipik örneği Keloğlan karakterinden bahseden cümlelere yer verilmektedir. Yazarın, kültürümüze ve edebiyatımıza ait unsurları romanın dekoruna ustalıkla serpiştirmeyi başardığını görmekteyiz. Bu durum Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun halk edebiyatı ve halk kültürüne olan hayranlığının esere yansımaları olarak değerlendirilebilir. “Fatih-Harbiye”de ise halk kültürüne ait unsurlara yer verilmez. Bunun yerine Doğu edebiyatını temsil etmesi bakımından Mevlana'nın Mesnevi'sinden ve Sadi'den bahsedilir. Peyami Safa, edebiyatımıza ait bu unsurları Doğu-Batı çatışmasının derinliğini belirtmekte araç olarak kullanır.

Yakup Kadri, “Yaban” romanında Türk kültürüne ait unsurların yanında yabancı kültürlerden ve yabancı milletlerin edebiyatlarından da bahsetmektedir. Romanın kahramanı Ahmet Celâl, halkı anlamayan aydını temsil etmesi nedeniyle olsa gerek yabancı kültürlerden ve onların edebiyatlarından övgüyle söz eder. Bu yönüyle de yazar, köylü-aydın arasındaki ayrımı bir kez daha ortaya koyma imkanı bulur. “Fatih-Harbiye” romanında ise yazar, yabancı kültürlerden ve yabancı milletlerin edebiyatlarından bahseden cümlelere yer vermez. Çünkü yazar Doğunun tarafındadır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, eski Yunan'a ve onların edebiyatlarına hayrandır. Hatta o Batı edebiyatını, Batı kültürünü besleyen asıl kaynak olarak eski Yunan edebiyatını ve kültürünü görmektedir. Bu sebeple hayranı olduğu eski Yunanlıların âdetlerinden Yaban romanında da zaman zaman bahsetmiştir. Peyami Safa, Batıda çıkan yayınları sürekli

okuyarak Batı edebiyatını takip etmesine rağmen kökünü içinde yaşadığı toplumdan alan yerli, milli bir edebi anlayış geliştirmiş ve eserinde Batı edebiyatı ve Batı kültürünü öne çıkaran sözlere yer vermemiştir.

“Yaban” romanının kahramanı Ahmet Celâl’in, Mehmet Ali’nin köyüne gelirken hissettikleri yine kahramanın ağzından gerçekçi bir şekilde verilmiştir. Yazar, böylece Türk aydınının kendi kültürel değerlerine olan uzaklığını sezdiği zaman hissettiği burukluk ve hüznü dile getirmeye çalışmıştır. “Fatih-Harbiye”de incelediğimiz ilk elli sayfalık bölüm içerisinde ise eserin kahramanı Neriman’ın Doğu-Batı arasında kalışları ve hissettikleri iki erkeğin ve iki semtin arasındaki gelgitleri dile getirilmiştir.

“Yaban” romanında Şeyh Yusuf ve köylüler arasındaki münasebetin anlatıldığı bölüm esere değişik bir yön vermiş; köylülerin cehaleti yazar tarafından bu yolla gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. “Fatih-Harbiye” romanında dini unsurların anlatımıyla ilgili benzeri bir olaya rastlanmaz. Ancak Peyami Safa’nın kahramanı Neriman da Fatih semtinden bahsederken semt halkının cehaletini vurgular.

“Yaban” romanında kullanılan bir diğer dini unsur da Nuh tufanıdır. Romanın kahramanı Ahmet Celâl, köyü ve köy hayatını Tanrı’nın gazabından bir parça olarak gördüğü için kötülemeye çalışmış ve Nuh tufanını çağrıştıracak cümlelerden yararlanmıştır. “Fatih-Harbiye”de ise dini unsurlar ve kavramlara yer verilmez. Bu durum, yazarın din konusundaki septik yaklaşımına bağlanabilir.

3.1.8. Yazarın Edebi Kişiliğinin Eserde Öne Çıkan Yönleri:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, “Yaban” romanında köylüleri çeşitli hayvanlara benzeterek, çok kaba tasvirlerle verdiği görülmektedir. Yazar zaten pek çok romanında insanları hayvanlara benzeterek anlatmış, hayvan tasvirlerinden yararlanmıştır. Bu çeşit tasvirlerle anlatım, yazarın üslûbuna ait bir özelliktir. “Fatih-Harbiye” romanında da Doğunun kedi, Batının ise köpekle özdeşleştirilerek anlatılması söz konusudur. Her iki yazar da anlatacaklarını somutlaştırmak için böyle bir yola başvurmuştur. Yazarları usta kılan roman malzemesi olarak her çeşit unsuru başarıyla kullanabilme gücüdür. Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun bu güce sahip oldukları görülmektedir.

“Yaban” romanı Yakup Kadri'nin Tetkiki Mezalim Heyeti ile beraber Anadolu'da çıktığı bir gezi sırasında edindiği izlenimler neticesinde yazılmıştır. Eserde bu konuyla ilgili cümleler az da olsa yer almaktadır. Bu durum, esere gerçekçilik kazandırır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Yaban” romanında kişiliğini gizleme gereği duymamaktadır. Bu durum bir üslûp kusuru olarak karşımıza çıkar. Peyami Safa ise romanında böyle bir yanılgıya düşmez ve kişiliğini gizleyerek okuyucuyu sonuca götürür. Bu durum, yazarın roman sanatı konusunda kendini çok fazla geliştirmiş olmasına bağlanabilir. Bilindiği gibi Peyami Safa, Batı edebiyatındaki en yeni roman tekniklerini Türk edebiyatına getirip deneyen bir yazardır.

Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanlarının ilk elli sayfalık bölümlerinin incelenmesi sonucunda yazarlara ve eserlerine dair çeşitli üslûp özelliklerine ulaşılmıştır. Bu özelliklerin karşılaştırılması iki yazarın da eserlerinde üslûp kaygısını en başa aldıklarını, üslûp kusursuzluğuna ulaşmaya çabaladıklarını göstermektedir. Her yiğidin yoğurt yiyişindeki fark, yazarların konuya, topluma, toplumun sorunlarına, hayata ve esere bakış açılarında da kendini göstermiştir. Peyami Safa, toplumdaki yeniliklerin sebep olduğu Doğu-Batı çatışmasını ele alırken; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Milli mücadele döneminde köyü ve köylüyü, bir aydının gözlemlerinden yola çıkarak ele almaktadır. Her iki yazar da çeşitli his buhranlarıyla geçen çocukluklarının yansıması olarak toplum sorunlarından kendilerini soyutlayamamış ve eserlerinde his fevranları yaşayan kahramanlara yer vermişlerdir. Gerek Peyami Safa, gerekse Yakup Kadri'nin kelime ve cümle tercihlerinde konuya, düşünceye uygun şekilde davrandıkları; düşünceyi kolay ifade için özellikle fiil cümlelerini tercih ettikleri görülür. Yazarlar edebi eserin konu-tür ve üslûp uyumuyla ölümsüzlüğe ulaşabileceğinin bilincindedir. Bu sebeple de eserlerinde konu-tür ve üslûp uyumuna dikkat etmişler; Türk edebiyatının en önde gelen yazarları olarak edebiyat tarihimizdeki yerlerini almışlardır.

3.2. Üslûp Özelliklerinin Tespitinin Eğitime Katkıları

Öğrenme, bireyin, kendi yaşantıları aracılığıyla davranışlarında değişiklik oluşturması sürecidir. Bireyde oluşan bu davranış, “kalıcı” yani uzun süre devam eden bir davranış olabileceği gibi; geçici yani kısa süre görülen bir davranış da olabilmektedir.

Öğrenmede önemli olan nispeten kalıcı davranış değişikliğidir. Bu nedenle, öğrenme, daha açık bir şekilde şöyle tanımlanabilir: Öğrenme, yaşantı veya uygulama sonucu davranışta oluşan nispeten kalıcı değişikliklerdir. Bu tanımın üç önemli ögesi vardır: (1) öğrenme, iyi veya kötü nitelikte olabilen davranış değişikliği demektir; (2) öğrenme, yaşantı veya uygulama ile oluşabilmektedir; (3) öğrenme ile oluşan davranış değişikliği nispeten kalıcı bir değişikliktir (Binbaşıoğlu 1976: 1-2).

Öğrenme hayat boyu devam eden bir süreçtir. Ancak öğrenme süreci, daha çok öğretme etkinlikleriyle planlı bir şekilde gerçekleştirilir. Öğretme etkinliklerinin planlanarak gerçekleştirilmesi boyutunda eğitim kavramı karşımıza çıkar.

Tyler, eğitimi, kişinin davranış örüntülerini değiştirme süreci olarak tanımlar. Dolayısıyla eğitim yanlış ya da eksik olan öğrenmelerin düzeltilmesini sağlar. Bireyin kendi yeteneklerinin bilincine varmasına ve bu yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olur (Tyler 1950'den aktaran: Sönmez 2002: 31-32).

İnsan, doğası gereği bir şeyler öğrenmeye ihtiyaç duyar. Günlük hayatı devam ettirmeye yarayan en basit işlerden tutun da, sanat eseri oluşturmaya kadar her şey öğrenilir. Dili ilkin iletişim kurmak için kullanan insan, daha sonra yeni öğrenmelerle dile farklı anlamlar yüklemeyi, dille sanat yapmayı başarmıştır.

Edebiyat vasıta olarak sosyal bir özellik taşıyan dili kullandığı için sosyal bir müessesedir. Edebiyat, "hayat"ı temsil eder, "hayat" ise, geniş ölçüde sosyal bir gerçektir. Edebiyat, kültürün bir parçası olarak sadece belirli bir sosyal ortamda ve sadece sosyal ilişkiler içinde meydana gelir (R. Wellek, A. Warren 1983:123).

Kabul etmek gerekir ki edebiyat, öncelikle bir sanattır. Bununla birlikte edebiyat, sanatkar, okuyucu ve toplumla olan ilişkiler; bu ilişkileri sağlayan dil; muhtevası, yapısı ve estetik unsurları ile çok açık bir kültür unsuru; hatta sosyal ve milli bir müessesedir. Zira edebiyat sadece varlığı ile bir milleti diğer milletlerden farklı kılan ve ona kendine has bir kimlik kazandıran maddi ve manevi değerler bütünü; bu değerler manzumesi ekseninde şekillenen ortak hayat tarzı olarak tarif edebileceğimiz kültürün alt birimlerinden (dil, din,

sanat, folklor, adet, örf, gelenek, tarih, ahlak, hukuk vb.) birisidir. Unutulmamalıdır ki en ilkelinden en gelişmişine kadar her toplumun veya milletin tarihiyle yaşıt ve kendine has bir edebiyatı vardır (Çetişli 2004:26).

Güzel sanatların bir dalı olan edebiyatın insanlığın ilk dönemlerinden beri, her yerde ve zamanda varlığını sürdürmesi, bizlere onun insana özgü vazgeçilmez bir ihtiyacı karşıladığını düşündürmektedir. Edebiyatın bu özelliğini, insanın “sanat yapma varlık şartı”na bağlayanların da olduğu bilinmektedir. Edebî eser, dille gerçekleşen güzel sanat ürünüdür. Özgünlüğü de tarihî ve kültürel olanla yakın ilişkisinden kaynaklanır. Edebî metin, sanat ve kültür etkinliklerinin iç içe girdiği bir alanda oluşur. Zaten dil, kültür alanının hem yapıcısı hem de ifade aracıdır. Bu durum edebiyat eğitime, kültür ve sanat eğitimi arasında ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Edebî metinler, sanat zevki ve anlayışıyla kültür değerlerini hayatın gerçekliğinden hareketle somutlaştırır. Bunlar; insanın zevkinin gelişmesine ve mensubu bulunduğu toplumun değerlerini benimsemesine hizmet eder. Bunun için edebiyat eğitimi; estetik zevkin gelişmesi, kültürel değerleri somut olarak ifadesi ve yorumlanması, sürdürülen hayatın farklı bir dikkat ve duyarlılıkla dile getirilmesi bakımlarından son derece önemlidir (MEB 2005:1).

Edebi eserin muhtevasında esas olan unsur, insandır. Her türlü edebi eserin merkezinde daima insan yer alır. Onun duyguları, düşünceleri, hayalleri, arayışları, ümitleri, arzuları, kırılışları, sevinçleri, üzüntüleri, ihtirasları, bedbinlikleri... Onu kuşatan hayat ve tabiat... Dolayısıyla hayat ve tabiattaki her şey edebiyatın konusudur (Çetişli 2004:26).

Ülkemizde Türk Dili ve Edebiyatı adıyla okutulan ders, 2005 yılında “yapılandırmacı yaklaşım” esas alınarak hazırlanan yeni programla beraber “Türk Edebiyatı” ve “Dil ve Anlatım” olmak üzere iki ayrı ders olarak orta öğretim kurumlarında okutulmaya başlanmıştır.

2005 yılında hazırlanan yeni programda, ilköğretim okulunu bitirmiş, kendisini yazılı

ve sözlü olarak ifade edebilen öğrencilerin düzeyleri dikkate alınmıştır. Bu programda Türk Edebiyatı dersleriyle öğrencilere kazandırılmak istenen birtakım davranış ve beceriler söz konusudur. Özel uzmanlık alanı istemeyen her türlü metni, yazıldığı dönemin zihniyetiyle ilişkilendirerek anlayıp değerlendirebilme; başta sanat metinleri olmak üzere, yine her türlü metni yapı, tema, dil ve anlatım, anlam ve gelenek bakımlarından inceleyip çözümlenebilme ve yorumlayabilme; benzer ve farklı metinleri birbiriyle karşılaştırıp bunlardan sonuçlar çıkarabilme öğrencilere en başta kazandırılmak istenen beceriler arasında yer almaktadır (MEB 2005:2).

Ayrıca öğrencilere edebî metinler aracılığıyla estetik zevk kazandırmak hedeflenmiştir. Onların, tarihî akış içinde Türk kültürünü, düşüncesini ve zevkini metinlerde belirlemeleri; bunların edebî metinlerle nasıl ifade edildiklerini sezmeleri; mahallî ve yerli olandan evrensel olana açılacak bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmıştır. Türkçenin doğru ve güzel kullanıldığı metinlerin zevkine varan ve onları metotlu biçimde anlayıp yorumlayabilen öğrencilerin, kendilerini ifadede güçlük çekmeyecekleri düşünülmüştür. Kısacası; liseyi bitiren öğrencilerin Türkçe ile sanat eseri ortaya koyabilecek, gündelik hayatla ilgili her türlü yazışmaları yapabilecek becerileri kazanmaları; Türkçe ile yazılmış ilmî ve felsefî yazıları anlayıp değerlendirme olgunluğuna kavuşmaları, sanat metinlerini inceleyip onları yorumlayabilecek seviyeye ulaşmaları amaçlanmıştır (MEB 2005:2).

“Konfüçyüs’e sordular:

- Bir ülkeyi yönetmeye çağrılıysaydınız, yapacağınız ilk iş ne olurdu?

Büyük filozof şöyle cevap verdi:

- Hiç şüphesiz, dili gözden geçirmekle işe başladım.

Ve dinleyicilerin hayat dolu bakışları karşısında sözlerini sürdürdü:

- Dil düzensiz olursa, sözler düşünciyi iyi anlatamaz. Düşünce iyi anlatılmazsa,

yapılması gereken şeyler doğru yapılamaz. Görevler gereği gibi yapılmazsa, adetler ve kültür bozulur. Adetler ve kültür bozulursa, adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa, şaşkınlık içine düşen halk, ne yapacağını, işin nereye varacağını bilmez. İşte bunun için hiçbir şey dil kadar önemli değildir” (Kurudayıoğlu 2000: 221).

İnsanlar konuşmadan, anlatmadan, yaşantılarını başkalarıyla paylaşmadan edemezler. Konuşmayan, anlatmayan, başkalarıyla düşünce alış verisinde bulunmayan bir insan, gerçek anlamda yaşıyor sayılmaz. Anlatma, bizim, yeme, içme, soluma gibi en doğal gereksinimlerimizden biridir (Özdemir, Binyazar 1980 : 9-13).

Dilin, insan yaşamındaki en önemli unsurlardan biri olduğu düşünülürse dil eğitiminin de ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır.

2005 yılından itibaren orta öğretim kurumlarında okutulmaya başlanan Dil ve Anlatım derslerinde; konuşulan ve yazılan dilin; anlamı, sesi, görünüşü, çağrışım değeri ve kurallarıyla bir sistem olduğu, bu sistemdeki öğelerin kullanım esnasında yeni değerler ve anlamlar kazandığı, her düzeydeki dil göstergesi ve dil birliklerinin şekil ve anlam olmak üzere iki yönü bulunduğu; ancak bunları birbirinden ayırmanın imkânsız olduğu gibi hususlar temel hareket noktası durumundadır. Bu derste, dili kullanmanın, bilgidен çok beceriye dayandığı gerçeğinden yola çıkılarak; öğrencilerin kazandıkları dil becerileri ile kendilerini her düzeyde sözlü ve yazılı olarak iyi, doğru ve güzel ifade etmeleri; her türlü Türkçe metni doğru anlayıp yorumlayabilme alışkanlığı kazanmaları hedeflenmiştir.

Dil ve Anlatım programında, metinlerden hareketle yaptırılan uygulamalarla, dil birimlerinin bir ileti etrafında daha geniş ve üst seviyede yeni bir anlam birimini nasıl ve niçin oluşturduğu; bu anlam biriminde bulunan dil birliklerinin birbiriyle ilişkisi üzerinde de durulmuştur. Hazırlanan programda soyut bilgiler verme, anlatımla ilgili tavsiyelerde bulunma yerine; metinlerden hareketle öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarında becerilerini geliştirerek Türkçenin özelliklerini kavramaları; bu alandaki kişisel uygulamalarıyla dili her düzeyde doğru ve güzel kullanabilme zevki ve alışkanlığı kazanmaları hedeflenmiştir (MEB 2005:1-2).

Edebi eser, hem yaratıcı dehanın içinde yaşadığı kültür ortamına getirdiği bir yorumdur ve onun oluşturulmasında öz ve biçim bakımından yaşanmış ortak bir geçmişin etkisi büyüktür. Yani edebi bir eser, hem taşıdığı değerler, hem de bu değerleri ifade eden dil ve geleneksel biçim bakımından bir edebiyat geleneğinin, bir değerler sisteminin parçasıdır (Çetişli 2004:27).

Edebi eserde kalıcılık, dile hakimiyetle sağlanır. Yazar ve okuyucu arasında duyuş, düşünüş paylaşımıyla oluşan köprü, yazarın dile ve düşünceye hakimiyeti ölçüsünde anlam kazanır. Yazarların dile hakimiyetleri üslûbu belirler. Bir yazar, dile ve düşünceye ne kadar hakim olursa üslûbu da o denli sağlam olur. Yazarın dile, düşünceye hakim olması noktasında cümle kavramıyla karşılaşıyoruz. Çünkü cümlelerle düşünür, cümlelerle konuşur ve cümlelerle yazarız.

Edebiyatımızda önemli noktalara gelmiş yazar ve şairlerin eserlerini incelediğimizde görürüz ki, onları bu noktaya getiren eserlerinde üslûba verdikleri önemdir. Çünkü bir konu hakkında pek çok sanatçı yazar. Birini diğerinden ayıran üslûbudur. Üslûp, yazarın cümle ve kelime seçiminde, konu-tür uyumunu yakalamaya çalışmasında kendini gösterir.

Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu, edebiyatımızın önde gelen sanatçıları arasında yer almaktadır. Her iki sanatçı da küçük yaştan itibaren edebiyatla ilgilenmiş, hayata ve insanlara edebi bir dikkatle yaklaşmışlardır. Onları ölümsüzleştiren eserleri de sanatçı kişilikleriyle, dile hakimiyetlerinin ürünüdür.

Çalışmamız, Peyami Safa'nın "Fatih-Harbiye" ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" romanlarının ilk elli sayfasında bulunan cümlelerin anlam yönüyle incelenmesi esasına dayanır. Bu incelemede amacımız kalıcılık vasfına sahip bu iki eserden yola çıkarak yazarlarının üslûp özelliklerini tespit etmek ve karşılaştırmaktır. Söz konusu edebi eserlerde cümleleri anlam merkezli incelediğimizde; her iki eserde de üslûp yönüyle kusursuzluğun amaçlandığını gördük. Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu, üslûp kusursuzluğunun dile hakimiyetle sağlanacağını bilinciyle cümle kuruluşlarına hassasiyetle yaklaşmışlardır. Cümleler, Türkçenin genel yapısına uygun olarak hareket ifade eden kelimeler, dolayısıyla fiillerle kurulmuştur. Anlamı taşıyan unsur olan yüklem

fiildir ve cümlenin sonunda yer alır. Cümlelerde anlamı, yargıyı ifade eden fiiller, Türk düşünce sistemine uygun olarak, etken çatılıdır. Çünkü etken çatılı fiil cümleleri yazarlarının pasiflikten uzak, dinamik kişiler olduğunun göstergesidir.

Türk düşünce sistemi, dolayısıyla onun ürünü olan dilimize hakimiyet; kurallı, etken çatılı fiil cümleleri ile kendini gösterir. Çalışmamıza konu olan eserlerde yazarlar; kurallı, etken çatılı fiil cümlelerini kullanmışlardır. Onları ve eserlerini kalıcı kılan da bu çeşit cümleleri tercih etmeleridir. Cümleye hakimiyet, cümlede kusursuzluk üslûp mükemmeliyetini sağlar. Üslûpta sağlamlık da edebi esere ebedilik kazandırır.

Son yıllarda “Türk Edebiyatı”, “Dil ve Anlatım” derslerinde metni esas alarak çözümlenmeye yönelik bir sistem oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ancak metnin çözümlenmesiyle yazar ve şairlerin üslûp özelliklerinin daha kolay tespitine yönelik çalışmalar yeterli değildir. Üslûp tespitine yönelik çalışmalarda metinlerden seçilen bölümlerde anlam merkezli cümle analizlerinin yapılması şarttır. Anlam yönüyle cümlelerin çözümlenmesi, yazarların cümle, kelime tercihlerinde dikkat ettikleri özelliklere, dolayısıyla üslûba dair fikir verecektir.

Düşünce cümlede ortaya çıkar. Cümle, kelime ve eklerle oluşturulur. Bu sebeple cümleler, anlam yönüyle incelenbildiği gibi, kelime ve ekler de anlam yönüyle incelenebilir. Kelimelerin anlam merkezli incelenmesi, yazarların kelime tercihleri hakkında fikir verir. Kelimelere ve cümlelere yeni anlamlar katan yapım eklerinin anlam merkezli incelenmesi yazarların üslûbu hakkında ipuçları edinmemizi sağlar. Ancak bu anlam merkezli inceleme çalışmaları yapılırken dilin şekil boyutu da ihmal edilmemelidir.

Edebi eserler, yazar ve okuyucu arasında iletişim sağlar. “Türk Edebiyatı”, “Dil ve Anlatım” derslerinde okutulan edebi metinlerle öğrenci yazarın dünyasıyla iletişime geçer. Bu iletişim, edebi eserin cümleleriyle oluşur. Yazarın Türk düşünce sistemine, onun ürünü olan dilimize uygun kurallı, etken çatılı fiil cümleleri kullanması öğrencinin eseri anlamasını kolaylaştırır. Okuma yoluyla başlayan yazar, okuyucu etkileşimi farklı boyutlarda da kendini gösterir. Öğrenci okuduğu cümlelerin benzerlerini yazma becerisiyle günlük yaşamında da kullanır.

Öğrencilerin dili cümle esasına dayalı olarak konuştuklarını fark etmeleri, dil-düşünce, dil-üslûp arasındaki ilişkiyi anlayabilmeleri çok önemlidir. Bu nedenle çalışmamız, öğrencilerin yapıcı, etkin düşünme becerilerini geliştirici etkinliklerde örnek olarak kullanılabilir özelliktedir.

“Türk Edebiyatı” derslerinde öğrencilere her türlü edebi metni anlayıp yorumlayabilme; farklı metinleri karşılaştırıp bunlardan sonuçlar çıkarabilme kazandırılmak istenen beceriler arasında yer alır. Yaptığımız çalışma, bu amaca yönelik olarak seçkin eserlerin, üslûp yönüyle incelenerek karşılaştırılmasından oluşmuştur.

“Dil ve Anlatım” derslerinde metinlerden hareketle öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirme amacı söz konusudur. Hazırladığımız çalışma, öğrencilere Türkçenin cümle özelliklerini kavratıcı niteliktedir. Çalışmamıza konu olan eserlerde kullanılan cümleler, dilimizin yapısına uygun olarak kurallı, etken çatılı fiil cümleleridir. Bu nedenle çalışmamız, öğrencilerin kişisel uygulamalarında dili doğru, güzel ve etkili kullanabilme zevk ve alışkanlığını kazanmalarına yardımcı olacak mahiyettedir.

Çağımız, ilerleme çağıdır. Bilginin doğru şekilde ifade edilmesinin önemi de gün geçtikçe artmaktadır. Bu nedenle “Türk Edebiyatı”, “Dil ve Anlatım” derslerinde kendini doğru ifade edebilme becerilerinin kazandırılmasına büyük önem verilmektedir. Bu noktada duyuş, düşünüş ve bilgilerini en iyi ifade eden bireyler olarak karşımıza şair ve yazarlar çıkmaktadır. Duyuş, düşünüş ve hayata bakışın ifadesinde dilin imkanlarından en iyi şekilde yararlanılması gerekir. Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu, edebiyatımızda dilin imkanlarını en iyi şekilde kullanabilmiş yazarlardır. Yaptığımız çalışma da bu nedenle onların eserleri üzerinedir. “Fatih-Harbiye” ve “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında bulunan cümlelerin anlam yönüyle incelenmesi bizi yazarların üslûp özelliklerinin tespitine götürmüştür. Üslûp tespitlerinin karşılaştırılması ise dilin cümlede anlam merkezli incelenmesi, üslûp tespitleri ve karşılaştırmalarının eğitimdeki öneminin güç geçtikçe arttığı gerçeğine ulaşmamızı sağlamıştır.

Dilin cümleye dayalı sistemini anlam bakımından incelediğimiz bu çalışmada elde edilen bulgular, cümle esaslı üslûp karşılaştırmaları konusunda araştırma yapacak kişilere

ve eğitimcilere yol gösterecek, örnek olacaktır.

BÖLÜM IV

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümleleri anlam yönüyle incelenmiştir. İki eserin üslûp özellikleri tespit edilerek birbiriyle karşılaştırılmıştır. Bu çalışma üslûp karşılaştırmasıyla elde edilen bulguların eğitime katkılarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bulgular doğrultusunda konuyla ilgili araştırma yapacak kişilere yol gösterici öneriler getirilmiştir.

4.1. Sonuçlar

“Fatih-Harbiye” ve “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında bulunan cümlelerin anlam yönüyle incelenmesi ve yazarların üslûp özelliklerinin belirlenerek karşılaştırılması sonucunda aşağıdaki özellikler tespit edilmiştir.

Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” romanına hakim olan unsur belli bir düşüncenin savunulmasıdır. Yazar, düşünceyi öne alarak yazdığı romanında üslûbu düşüncenin gerisinde bırakmamıştır. Eserde düşünce ön plana alındığı için fiil cümleleri isim cümlelerinden daha fazla kullanılmaktadır. “Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında bulunan 1073 cümleden 844 tanesi fiil cümlesidir. Fiil cümlelerinin genel cümle sayısına oranı % 78'dir. “Yaban” romanında ise 1279 cümlenin 953'ü fiil cümlesidir. Fiil cümlelerinin genel cümle sayısına oranı % 74'tür. Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, hareket, dolayısıyla fiil ağırlıklı Türkçenin genel yapısına uygun olarak hareket ettikleri görülmektedir. Bu durum, yazarların Türkçeye hakimiyetinin, dil ve üslûp konusundaki titizliklerinin bir göstergesidir.

“Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında bulunan 1073 cümlenin 229 tanesi isim cümlesidir. İsim cümlelerinin genel cümle sayısı içinde oranı % 21'dir. “Yaban” romanının ilk elli sayfasında bulunan 1279 cümlenin 326 tanesi isim cümlesidir. Genel

cümle sayısı içinde isim cümlelerinin oranı % 25'tir. Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun isim cümlelerine çok az yer vermesi düşünce tezli roman anlayışına uygundur.

“Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında bulunan 1073 cümleden 630 tanesinde yazar tamlamalara yer vermiştir. “Yaban”da ise incelenen 1279 cümlelerin 786 tanesinde tamlamalar kullanılmıştır. “Fatih-Harbiye” romanında tamlama bulunan cümlelerin genel cümle sayısına oranı % 58, “Yaban” romanında ise tamlama bulunan cümlelerin genel cümle sayısına oranı % 61'dir. Her iki romanın yazarı da tasvirlerle anlatımı güçlendirmek amacıyla tamlamalara çok fazla yer vermiştir.

Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu, çalışmamıza konu olan eserlerinin dilini halk diline yaklaştırmak amacıyla konuşma dilindeki ek ve kelimeleri olabildiğince yazıda da göstermeye çalışmışlardır. Bu sebeple her iki yazar da isim cümlelerinde ek fiili bazen bitişik, bazen de ayrı şekilde kullanmışlardır.

Peyami Safa'nın “Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümleden 167 tanesi olumlu isim cümlesidir. Bu cümlelerin tamamı şekilce ve anlamca olumlu isim cümlesidir. İncelediğimiz bölümde şekilce olumsuz anlamca olumlu isim cümlesi bulunmamaktadır. Olumlu isim cümlelerinin 63 tanesi basit yapılı, 26 tanesi sıralı ve 78 tanesi de kesik cümle niteliğindedir. Eserde olumlu isim cümlelerinin oranı % 15'tir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanında incelediğimiz 1279 cümleden 195 tanesi olumlu isim cümlesidir. Bu cümlelerden 191'i şekilce ve anlamca olumlu isim cümlesidir. Şekilce ve anlamca olumlu isim cümlelerinin 131 tanesi basit yapılı, 10 tanesi sıralı ve 50 tanesi de kesik cümle niteliğindedir. Şekilce olumsuz, anlamca olumlu isim cümleleri 4 tanedir. Bunlardan 3'ü basit yapılıdır. 1'i ise sıralı cümledir. Olumlu isim cümlelerinin toplam sayısı 195'tir. Olumlu isim cümlelerinin genel cümle sayısına oranı % 15'tir. Her iki yazar da düşünceyi ifade etmede kolaylık sağladığı için “var” yüklemli olumlu isim cümlelerini tercih etmektedir.

“Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümleden 677 tanesi olumlu fiil cümlesidir. Bu cümlelerin tamamı şekilce ve anlamca olumlu fiil cümlesidir. Şekilce

olumsuz anlamca olumlu fiil cümlesi bulunmamaktadır. Olumlu fiil cümlelerinin 381 tanesi basit yapılı, 292 tanesi sıralı ve 4 tanesi de kesik cümle niteliğindedir. Eserde olumlu fiil cümlelerinin oranı % 63'tür. “Yaban” romanında incelediğimiz 1279 cümleden 700 tanesi olumlu fiil cümlesidir. Bu cümlelerden 699'u şekilce ve anlamca olumlu fiil cümlesidir. Şekilce ve anlamca olumlu fiil cümlelerinin 528 tanesi basit yapılı, 162 tanesi sıralı ve 9 tanesi de kesik cümle niteliğindedir. Şekilce olumsuz, anlamca olumlu fiil cümlesi 1 tanedir ve bu cümle sıralı cümledir. Olumlu fiil cümlelerinin genel cümle sayısına oranı % 54'tür. Her iki eserde de olumlu fiil cümlelerinin çok fazla yer tuttuğu görülür. Yazarlar, bu tercihle düşüncelerini açık, anlaşılır ifade etme özelliklerine uygun davranmışlardır.

“Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümleden 844 tanesi anlam bakımından olumlu cümledir. Olumlu cümlelerin eserdeki oranı % 78'dir. “Yaban” romanında olumlu cümle sayısı 895'tir. Olumlu cümlelerin eserdeki oranı % 69'dur. Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu, düşüncelerini daha etkili, daha vurgulu anlatmak amacıyla olumlu cümlelere çok fazla yer vermişlerdir.

Peyami Safa, “Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında şekilce ve anlamca olumsuz 18 isim cümlesi kullanmıştır. Bunlardan 15'i basit ve 3'ü sıralı cümledir. Yazar 1 tane de basit yapılı şekilce olumlu, anlamca olumsuz isim cümlesine yer vermiştir. Olumsuz isim cümlelerinin toplam sayısı 19 olup; genel cümle sayısına oranı % 1 bile değildir. “Yaban” romanında şekil ve anlamca olumsuz isim cümlesi sayısı 49'dur. Bunların 38'i basit yapılı, 9'u sıralı ve 2'si de kesik cümle niteliğindedir. Eserde bulunan şekilce olumlu anlamca olumsuz 2 cümle de sıralıdır. Olumsuz isim cümlelerinin toplam sayısı 51'dir. Eserde % 3 oranında olumsuz isim cümlesi kullanılmıştır. Peyami Safa ve Yakup Kadri düşüncelerini ifade etmede olumlu fiil cümlelerini daha uygun bulmuşlar ve olumlu, olumsuz isim cümlelerini çok az kullanmışlardır.

“Fatih-Harbiye” romanında 89 tane şekilce ve anlamca olumsuz fiil cümlesi bulunmaktadır. Bunların 46 tanesi basit yapılı, 41 tanesi sıralı ve 2 tanesi de kesik cümle niteliğindedir. Eserde şekilce olumlu, anlamca olumsuz 7 cümle vardır. Bunların 6'sı basit, 1'i de sıralı cümledir. Olumsuz fiil cümlelerinin toplam sayısı 96'dır. Genel cümle sayısına

oranı % 1 civarındadır. “Yaban” romanında 123 tane şekilce ve anlamca olumsuz fiil cümlesi bulunmaktadır. Bunların 94 tanesi basit yapılı, 29 tanesi ise sıralı cümledir. Şekilce olumlu anlamca olumsuz fiil cümlelerinin sayısı ise 7'dir. Bunların 6 tanesi sıralı, 1 tanesi ise kesik cümle niteliği taşımaktadır. Eserde 130 tane olumsuz fiil cümlesi vardır ve bunların genel cümle sayısı içindeki oranı % 1'dir. Her iki eserde de olumsuz fiil cümlelerine çok fazla yer verilmemektedir. Dilimiz olumlu fiil cümlelerine dayalı bir anlatımı esas alır. Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu dile, dolayısıyla cümleye hakimiyetleri nedeniyle olumlu fiil cümleleriyle anlatımı tercih etmişlerdir.

“Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümleden 115 tanesi anlam bakımından olumsuz cümledir. Olumsuz cümlelerin eserdeki oranı % 1'dir. “Yaban” romanında olumsuz cümle sayısı 181'dir. Olumsuz cümlelerin eserdeki oranı % 1'dir.

“Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında 23 tane sorulu isim cümlesi bulunmaktadır. Bunlardan 18 tanesi olumlu, 5 tanesi de olumsuz sorulu isim cümlesidir. “Yaban” romanının ilk elli sayfasında incelediğimiz 1279 cümleden 60 tanesi sorulu isim cümlesidir. Sorulu isim cümlelerinin 55 tanesi olumlu, 5 tanesi de olumsuz soruludur. “Fatih-Harbiye” romanında 40 tane sorulu fiil cümlesi bulunmaktadır. Bu cümlelerden 32 tanesi olumlu sorulu, 8 tanesi ise olumsuz sorulu fiil cümlesidir. “Yaban” romanında ise 89 tane sorulu fiil cümlesi vardır. Bu cümlelerin 71 tanesi olumlu sorulu, 18 tanesi de olumsuz sorulu fiil cümlesidir. Çalışmamıza konu olan eserlerde soru cümleleri çok fazla kullanılmamıştır. Her iki yazar da, olumlu sorulu fiil cümlelerini özellikle tercih etmektedir. Bu tercih, yazarların farklı ifade imkanlarını kullanarak, anlatımda monotonluğu ortadan kaldırmayı amaçlamalarından kaynaklanır.

“Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümle içerisinde 33 tane ünlem cümlesi bulunmaktadır. Bunlardan 12 tanesi yargısız, 21 tanesi de yargılı ünlem cümlesidir. “Yaban” romanında incelediğimiz 1279 cümle içerisinde 31 tane ünlem cümlesi bulunmaktadır. Bunlardan 14 tanesi yargısız, 17 tanesi de yargılı ünlem cümlesidir. Ünlem cümleleri; korku, sevinme, şaşma gibi duyguların anlatıldığı cümlelerdir. Çalışmamıza konu olan eserlerde duygudan çok düşüncenin anlatımı esas alındığı için yazarlar, ünlem cümlelerine çok fazla yer vermemişlerdir.

“Fatih-Harbiye” romanında 5’i basit yapılı, 2 tanesi de sıralı olmak üzere 7 tane emir cümlesi bulunmaktadır. “Yaban” romanında 10’u basit yapılı, 1 tanesi de sıralı olmak üzere 11 tane emir cümlesi vardır. Söz konusu eserlerin incelediğimiz bölümlerinde emir cümlelerinin az sayıda olduğu görülmektedir. Yazarlar basit yapılı emir cümleleriyle metnin akıcılığına katkı sağlamaya çalışmışlardır.

“Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümle içerisinde dilekli ve koşullu dilek cümlesi bulunmamakta; yalnızca 6 tane istekli dilek cümlesi yer almaktadır. “Yaban” romanında incelediğimiz 1279 cümle içerisinde 1 tane dilekli, 6 tane istekli ve 1 tane de koşullu olmak üzere toplam 8 tane dilek cümlesi bulunmaktadır. Yazarların az da olsa dilek cümlelerini kullanmaları eserlerinde cümle çeşitliliğini artırmaya yöneliktir.

Peyami Safa, “Fatih-Harbiye” romanında yalın, öz ve etkili bir ifadeye ulaşmak amacıyla fiil cümlelerinde basit çekimli fiiller kullanmıştır. Yazarın kullandığı 844 fiil cümlesinden 528 tanesinde basit çekimli kipe yer verdiği görülür. Basit çekimli fiillerin kullanıldığı cümlelerin fiil cümleleri içerisindeki oranı % 62’dir. “Yaban” romanının ilk elli sayfasında bulunan 953 fiil cümlesinin 804 tanesinde basit çekimli fiil kullanılmıştır. Basit çekimli fiillerle oluşturulan cümlelerin fiil cümlelerine oranı % 84’tür. Yakup Kadri Karaosmanoğlu basit çekimli fiillerden genellikle “görülen geçmiş zaman”, “geniş zaman” ve “şimdiki zaman” kiplerini tercih etmektedir. Yazarların basit çekimli fiil tercihleri anlatımlarının akıcı olmasını sağlamıştır.

Peyami Safa, çalışmamıza konu olan romanının ilk elli sayfasında bulunan fiil cümlelerinde birleşik çekimli fiillere de yer vermektedir. “Fatih-Harbiye”de incelediğimiz 844 fiil cümlesinin 287 tanesi birleşik çekimli fiille kurulmuştur. Birleşik çekimli fiillerle kurulu cümlelerin fiil cümleleri içerisindeki oranı % 34’tür. Yazar daha çok hikaye birleşik çekimli fiilleri tercih etmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Yaban” romanının ilk elli sayfasında kullandığı 953 fiil cümlesinin 149 tanesini birleşik çekimli fiille kurmuştur. Birleşik çekimli fiillerle kurulu cümlelerin fiil cümleleri içerisindeki oranı % 15’tir. Her iki eserde de hikaye birleşik çekimli fiiller ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Yazarlar, düşüncelerini açık, anlaşılır ifade etmeyi amaçlamışlardır.

Peyami Safa, “Fatih-Harbiye” romanının ilk elli sayfasında kullandığı 356 sıralı cümlelerin hemen hemen tamamında bir ya da birden fazla basit çekimli fiil kullanmıştır. Ardından sıralı cümleyi oluşturan cümleleri birbirine birleşik çekimli kipin ekiyle bağlamıştır. Sıralı cümle oluşturma konusunda kendine göre adeta bir sistem oluşturmuştur. Bu durum, yazarın cümle kurmak konusundaki ustalığının göstergesidir.

Peyami Safa, incelediğimiz cümleler içerisinde “yeterlik” fiiliyle kurduğu 26 cümlelerin 23 tanesinde yeterlik fiilinin olumsuz şekline yer vermiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “yeterlik” fiiliyle kurduğu 39 cümlelerin 25 tanesinde “yeterlik” fiilini olumsuz şekliyle kullanmıştır. Her iki yazar da “yeterlik” fiilinin olumsuz şeklini tercih etmektedir. Yazarlar kahramanlarının içinde bulunduğu değişken psikolojiyi vermek ve zıtlıkları vurgulamak için “yeterlik” fiilinin olumsuz şeklinden yararlanmışlardır.

“Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümleden 8'i, “Yaban” romanında ise incelediğimiz 1279 cümlelerin sadece 2 tanesi devrik cümledir. Her iki eserde de devrik cümle neredeyse hiç yoktur. Çünkü Türkçede cümlelerin anlamını belirten unsur cümlelerin sonunda yer alır. Usta yazarların devrik cümle kullanmayışları, Türk düşünce sistemine, dolayısıyla onun ürünü olan Türkçeye hakimiyetlerinin başka bir göstergesidir.

Peyami Safa da Yakup Kadri Karaosmanoğlu da isim+yardımcı fiil şeklinde oluşturdukları birleşik fiillerde genellikle “etmek” yardımcı fiilini kullanmaktadır. Bu etken çatılı yardımcı fiil tercihi, yazarların kişiliği ve üslûbunun edilgenlikten, pasiflikten uzak, dinamik olduğunun göstergesidir.

“Fatih-Harbiye” romanında yazar, olayları hikâye ederken anlatıma güç kazandırmak amacıyla o olayı bizzat kendisi yaşamış gibi, görmüş geçirmişçesine anlatır. İsim cümlelerini oluştururken ek fiilin bütün zamanlarını kullanır; ancak özellikle “ek fiilin görülen geçmiş zaman”ıyla oluşturduğu cümlelere yer verir. “Yaban” romanında yazar, “ek-fiilin geniş zamanı”nı kullanmayı tercih etmiştir. Böylece açıklama ifadelerinde genel kabulleri ve alışkanlıkları okuyucuya daha gerçekçi bir şekilde sunabilmiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bütün romanlarında olduğu gibi “Yaban” romanında da

sıfatlardan bolca yararlanmış; cümle içinde çoğu zaman birden fazla sıfat kullanmıştır. Yazar böylece anlatımını canlandırmış ve tasvirlerle eserinin kalitesini artırmayı başarmıştır.

“Fatih-Harbiye” romanında “gibi” edatının başka kelimelerle beraber yüklem olarak kullanıldığı cümle sayısı çok azdır. Bunun sebebi edatların anlamlı yapılar olmayışı, yazarın anlamı ön plana alarak yazma gayreti içinde oluşudur. Buna karşın “Yaban” romanında “gibi” edatının başka kelimelerle beraber yüklem olarak kullanıldığı pek çok cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerde yazar, “gibi” edatının benzetme yönünü öne çıkarmakta ve eserin tasvir gücüne zenginlik katmaktadır.

Peyami Safa'nın, “Fatih-Harbiye”de kullandığı isim cümlelerinin büyük bir kısmı “var” yüklemlidir. Fiil cümlesinden sonra fikir ifade etmeye en yatkın cümleler “var”, “yok” yüklemleriyle oluşturulan isim cümleleridir. Yazar düşünce tezli roman anlayışı nedeniyle isim cümlelerinde “var” yüklemleri tercih etmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Yaban” romanında “var” yüklemleri çok fazla yer vermediği görülmüştür. Bu durum, yazarın daha önce düşünceyi ön plana alarak roman yazmamış olmasından ve üslûp kaygısından kaynaklanır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Yaban” romanında, köylü-aydın arasındaki ayrılıkların anlaşılmasını kolaylaştırmak maksadıyla cümlelerinde zıt anlamlı kelimelere yer vermiştir. “Fatih-Harbiye”de zıt anlamlı kelimeler pek fazla kullanılmamıştır.

Çalışmamıza konu olan her iki romanda da Arapça ve Farsça kelimelere yer verildiği görülmektedir. Yakup Kadri, cümlelerde sağlanan ses ve anlam ahengini bozmamak; dolayısıyla üslûp kaygısı nedeniyle böyle bir yola başvurmuştur. “Fatih-Harbiye”de ise yazar, dönemin sosyal ve kültürel alt yapısını kullandığı kelimelerle öne çıkarmak amacıyla Arapça ve Farsça kelimelere yer vermiştir.

Peyami Safa'nın, “Fatih-Harbiye” romanında incelediğimiz 1073 cümlelerin 472'sinde fiilimsi yer almaktadır. Eserde fiilimsi kullanılan cümlelerin oranı % 44'tür. Yakup Kadri'nin, “Yaban” romanındaki 1279 cümleden 530'unda fiilimsi kullandığı; eserde

fiilimsi kullanılan cümlelerin genel cümle içerisindeki oranının % 41 olduğu görülür. Her türdeki fiilimsiden ustalıkla yararlanan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “-an” sıfat-fiil ve “-ıp” zarf-fiil ekine sıklıkla yer vermektedir. Fiilimsi kullanılan cümleler, hareketlerin oluş tarzını ve düşünceyi kolay ifade etmeyi sağlar. Bu sebeple her iki yazar da çalışmamıza konu olan eserlerinde fiilimsileri çok fazla kullanmışlardır.

Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun incelediğimiz eserlerinde ara söz ve ara cümlelerden yararlandıkları; ara söz ve ara cümleleri genellikle fiilimsi ve tamlamalardan oluşturdukları görülmektedir. Bu ifade şekli düşüncelerini daha yoğun bir anlatımla verme çabasının doğal bir sonucudur.

“Fatih-Harbiye” romanında 18, “Yaban” romanında ise 27 cümle sadece yüklemden oluşmaktadır. Yazarlar, bununla cümle çeşitliliğini artırarak anlatım gücüne zenginlik katmayı amaçlamışlardır. Peyami Safa, eserinde çok kısa ve çok uzun cümleleri bir arada ustalıkla kullanmayı başarmıştır. Bu durum, yazarın üslûp konusundaki başarısının göstergesidir.

Çalışmamıza konu olan her iki eserde de alışılmadık ifadeler ve sapmalar vardır. “Yaban” romanında kişileştirmeler bulunmaktadır. Peyami Safa benzetmelere çok fazla yer vermemekte; buna karşın Yakup Kadri Karaosmanoğlu, eserinde benzetmelerden çok fazla yararlanmaktadır. Her iki yazar da düşünceyi ön plana aldığı için üslûpta sadeliği amaçlamıştır. Benzetme, kişileştirme ve alışılmadık ifadelerin kullanılması, anlatımı canlandırmaya, etkili hale getirmeye yöneliktir.

“Fatih-Harbiye”de Doğu-Batı arasındaki farkları belirginleştirmek, somutlaştırmak amacıyla “el”; “Yaban” romanında da kahramanların kişiliğine ait ayrıntıları vermek için “ayak” tasvirleri kullanılmıştır. Tasvirler, anlatıma güç katmaktadır. Çalışmamıza konu olan eserlerde hayvan benzetmelerine de yer verilmiştir. “Fatih-Harbiye”de yazar, Doğu-Batı çatışmasının kültürel alt yapısını verebilmek için Doğuyu kedi, Batıyı ise köpekle özdeşleştirerek anlatmıştır. Bunun yanında “Yaban” romanında Türk aydınının köylüye bakış açısı çeşitli hayvan benzetmeleriyle verilmeye çalışılır.

“Yaban” romanında yazar, halk kültürüne olan hayranlığı sebebiyle, halkın yaşantısını yine halkın malı olan deyimlerle verme yoluna gitmiştir. Bu romanda deyimler çok fazla kullanılmıştır. “Fatih-Harbiye”de yazar, Doğunun özelliklerini ayrıntılı vermek amacıyla deyimlerle anlatıma zaman zaman başvurmuştur. “Yaban”da yazar, kültürümüz ve edebiyatımıza ait unsurlarla, bunların yanında yabancı kültürlerle ait unsurlardan bahsetmiştir. Ayrıca eski Yunan kültürü ve adetlerine de eserinde yer vermiştir. Yakup Kadri eski Yunan'a ve onların edebiyatlarına hayrandır. Bu sebeple hayranı olduğu eski Yunanlıların âdetlerinden Yaban romanında da zaman zaman bahsetmiştir.

Peyami Safa, “Fatih-Harbiye” romanında Doğu-Batı çatışmasını sosyal hayat açısından büyük farklar gördüğü iki semtin nezdinde anlatmıştır. Yazar bunun için diğer mekanlara romanında yer verme ihtiyacı duymamıştır. Yakup Kadri, Anadolu'yu tam anlamıyla ve yakından tanımadığı için “Yaban” romanında yer isimlerini çok az sayıda kullanmıştır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu eserinin gerçekçiliğini artırmak için yerel söyleyişlere yer vermiştir. “Fatih-Harbiye”de yerel söyleyişler kullanılmamakta; yazar İstanbul Türkçesini esas almaktadır. Çünkü eserde olayların geçtiği mekanların tamamı İstanbul'dadır.

Yaptığımız çalışmanın sonucunda Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun cümle seçimlerinde anlamı ön plâna alarak hareket ettikleri, üslûp kusursuzluğunu amaçladıkları, yazarların dile hakimiyetlerini cümleye hakimiyet yoluyla sağladıkları, üslûp karşılaştırmalarıyla yazarlara dair daha derin bilgilere ulaşılabileceği ve üslûp karşılaştırmalarının eğitim alanında kullanılmasıyla edebiyat eğitiminde bugüne değin kullanılmayan bir yol izlenebileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Dilin cümleye dayalı sistemini anlam bakımından incelediğimiz bu çalışmada elde edilen bulgular, cümle esaslı üslûp karşılaştırmaları konusunda araştırmacılara yol gösterecektir.

4.2. Öneriler

1. Bu çalışma “Fatih-Harbiye” ve “Yaban” romanlarının ilk elli sayfasında yer alan cümlelerin anlam yönüyle incelenmesi; yazarların üslûp özelliklerinin tespit edilerek karşılaştırılmasıyla oluşturulmuştur. Gerçekleştirilecek başka çalışmalarda söz konusu eserlerde yer alan cümlelerin tamamı anlam yönüyle incelenebilir ve yazarların üslûp özellikleriyle ilgili daha fazla bilgiye ulaşılabilir.
2. Edebiyatımızda üslûp incelemesi ve üslûp karşılaştırmaları konusunda kapsamlı çalışmalar yapılmadığı görülmektedir. Cümlede anlamı temel alan bir incelemeyle yazarların üslûp özelliklerinin tespiti ve karşılaştırılmasına yönelik çalışmaların sayısı yeterli değildir. Yaptığımız çalışmanın ışığında Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun diğer romanları da cümlede anlam esas alınarak üslûp yönüyle incelenebilir ve karşılaştırılabilir.
3. “Türk Edebiyatı”, “Dil ve Anlatım” derslerinde hazırladığımız çalışma örnek alınarak, Türk edebiyatının tanınmış şair ve yazarlarının eserlerinden seçilmiş bölümler üzerinde anlam yönüyle cümle analizleri yaptırılabilir. Öğrencilerin cümlede anlamdan hareketle yazar ve şairlerin üslûp özelliklerine ulaşmaları, ulaştıkları sonuçlar arasında karşılaştırmalar yapmalarını sağlayıcı etkinlikler uygulanabilir.
4. Cümlelerin anlam merkezli incelenerek; üslûp özelliklerinin tespiti, karşılaştırılması ve eğitime yararları üzerine yaptığımız bu cümle esaslı üslûp karşılaştırmasında dil bilgisi, kelime tercihleri, cümle kuruluşları, söz sanatları, roman kahramanlarının kişilik özellikleri, esere yansıyan sosyal hayat, kültürel değerler ve yazarın edebi kişiliğinin eserde öne çıkan yönleri değerlendirilmiştir. Yapılacak benzer çalışmalarda üslûbun farklı yönleri de incelemeye esas olarak alınabilir.
5. Bu çalışmada Türkçenin ifade gücündeki zenginliğin roman cümleleri aracılığıyla tespiti, yazarların duyuş ve düşüncesinin üslûba, dolayısıyla

cümlelere nasıl yansıdığıının belirlenmesi söz konusudur. Gerçekleştirilecek başka çalışmalarda cümleyle birlikte kelime ve kelime gruplarının, yapım eklerinin anlam merkezli incelenmesinin yazarların üslûp özellikleri üzerindeki etkisine dair çözümlemelere yer verilebilir.

6. Hazırladığımız çalışmada Türk düşünce sistemi, dilimiz ve kültürümüze uygun kurallı etken çatılı fiil cümlelerini tercih eden yazarların eserleri üslûp yönüyle incelenmiştir. Öğrencilere dili doğru, güzel ve etkili kullanabilme zevk ve alışkanlığını kişisel uygulamalarında kazandırmak üzere kurallı, etken çatılı fiil cümleleri kurarak metin yazma performans ödevleri verilebilir.
7. Öğrencilerin dili cümle esasına dayalı olarak konuştuklarını fark etmeleri, dil-düşünce, dil-üslûp arasındaki ilişkiyi anlayabilmeleri çok önemlidir. Bu nedenle yaptığımız çalışma örnek alınarak “Türk Edebiyatı”, “Dil ve Anlatım” derslerinde öğrencilerin yapıcı düşünme becerilerini geliştirici etkinlikler yapılabilir.

KAYNAKÇA

Aksan, Doğan. *Her Yönuyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 1*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

Âşikoğlu, İsmail. *Türkçe Edebiyat Seçmeleri Anlatım Sözlüğü*, İmece Yayıncılık, Ankara 1997.

Atabay, Neşe; Sevgi Özel; İbrahim Kutluk. *Sözcük Türleri*, Papatya Yayıncılık, İstanbul 2003.

Atabay, Neşe; Sevgi Özel; İbrahim Kutluk. *Sözcük Türleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

Ataman, Sebati. *Dil Çıkmazı*, Yenigün Matbaası, Ankara 1981.

Ayvazoğlu, Beşir. *Peyami Safa - Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı-* , Ötüken Yayıncılık, İstanbul 1998.

Baltabayev, Hamidullah. *Nesir ve Üslûp*, (Akt. Y. Avcı), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

Banarlı, N. Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt:2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

Bilgegil, M. Kaya. *Türkçe Dilbilgisi*, Dergah Yayınları, İstanbul 1984.

Bilgin, Muhittin. *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Binbaşıoğlu, Cavit. *Öğrenme Psikolojisi*, Binbaşıoğlu Yayınevi, Ankara 1976.

Bozkurt, Fuat. *Türkiye Türkçesi*, Hatiboğlu Yayınları, Ankara 2000.

Caferoğlu, Ahmet. *Türk Dili Tarihi*, Enderun Yayınları, İstanbul 1984.

Cemiloğlu, İsmet. *Cümle Bilgisi*, Ankara 2001.

Çelikleş, Meltem. *Dili Dillendiren İnsan*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, sayı:2, 2005, 133.

Çetişli, İbrahim. *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Dizdaroğlu, Hikmet. *Tümce Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974.

Edebiyat Ansiklopedisi, Milliyet Basımevi, İstanbul 1991.

Ediskun, Haydar. *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.

Erdoğan, Metin. *Kelime Grupları ve Cümle Bilgisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2006.

Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 1992.

Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 1986.

Gencan, Tahir Nejat. *Dilbilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979.

Gezer, Zeki. *Yakup Kadri Karaosmanoğlu Hayatı- Sanatı- Eserleri- Eserlerinden Seçmeler*, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2002.

Göze, Ergun. *Peyami Safa*, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Gülensoy, Tuncer. *Türkçe El Kitabı*, AkçağYayınları, Ankara 2000.

Günay, Doğan. *Metin Bilgisi*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2004.

Hatiboğlu, Vecihe. *Türkçenin Sözdizimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

Hengirmen, Mehmet. *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayınevi, Ankara 1995.

Işık, İhsan. *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Cilt:7, Elvan Yayınları, Ankara 2006.

Kabaklı, Ahmet. *Türk Edebiyatı*, Cilt:1, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1978.

Karaalioğlu, S. Kemal. *Resimli-Motifli Türk Edebiyatı Tarihi Cumhuriyet Edebiyatı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1985.

Karaalioğlu, S. Kemal. *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1983.

Karaalioğlu, S. Kemal. *Edebiyat Sanatı*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1964.

Karahan, Leyla. *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Karaosmanoğlu, Y. Kadri. *Yaban*, Birikim Yayınları, İstanbul 1981.

Karaörs, Metin. *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1993.

Karataş, Turan. *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Karasoy, Yakup ve diğerleri. *Üniversiteler İçin Uygulamalı Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Akçağ Yayıncılık, Ankara 2008.

Keskin, Raşit. *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2007.

Korkmaz, Zeynep; A. Ercilasun; H. Zülfikar; İ. Parlatır; M. Akalın; T. Gülensoy; N. Birinci. *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Yargı Yayınevi, Ankara 2003.

Köklügiller, Ahmet. *Açıklamalı, Örnekli Edebiyat Sözlüğü (Yazı Türleri, Söz Sanatları, Akımlar, Dönemler, Kavramlar)*, Özyürek Yayınevi, İstanbul 2000.

Kudret, Cevdet. *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman*, Cilt:2, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004.

Kurdakul, Şükran. *Çağdaş Türk Edebiyatı*, Cilt:2, Bilgi Yayınevi, Ankara 1994.

Kurudayıoğlu, Mehmet. *1998 Yılı İçinde Ulusal Gazetelerimizdeki Yazarların Köşe Yazılarında Türkçeyi Kullanma Becerileri Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2000.

Kükey, Mazhar. *Uygulamalı Örneklerle Türkçenin Sözdizimi*, Kardeş Matbaası, Ankara 1975.

MEB. *Dil ve Anlatım 9., 10., 11., 12. Sınıflar Öğretim Programı*, MEB, Ankara 2005.

MEB. *Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi 9., 10., 11.,12. Sınıflar Öğretim Programı*, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara 2005.

Okay, Orhan; Şerif Aktaş. *Büyük Türk Klasikleri*, Cilt:12, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1992.

Oktay, Ahmet. *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993

Önertoy, Olcay. *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1984.

Özbaş, Ece. *Peyami Safa Hayatı-Sanatı-Eserleri-Eserlerinden Seçmeler*, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2002.

Özdemir, Emin; Adnan Binyazar. *Yazılı Anlatım Bilgileri*, Milliyet Yayıncılık, İstanbul 1980.

Özkan, Nevzat. *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

Özkırımlı, Atilla. *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt:4, Cem Yayınevi, İstanbul 1990.

Safa, Peyami. *Fatih-Harbiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994.

Sönmez, Veysel. *Eğitim Felsefesi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2002.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı ve Romanın Unsurları*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1989.

Timurtaş, F. Kadri. *Peyami Safa - Seçmeler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları., Ankara 1970.

Toklu, M. Osman. *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

Vygotsky, L. S. *Düşünce ve Dil*, (çev. S. Koray), Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998.

Wellek, R; A. Warren. *Edebiyat Biliminin Temelleri* , (çev. A.E. Uysal), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.

Yiğitler, H. Zekai. *Türk ve Dünya Edebiyatından Şairler ve Yazarlar*, Ögün Yayınları, Ankara 1987.

EKLER

EK 1: FATİH- HARBİYE

[7] Neriman ve Şinasi Darülelhan'dan beraber çıktılar, Vezneciler'e kadar beraber yürüdüler (1).

Beyazıt'ta bir arkadaşın dâvetine geciken Neriman koşuyor, Şinasi'yi biraz geride bırakıyordu (2).

Yolda çok konuşmadılar (3). Şinasi, Neriman'a söylediği sözlerin onda bu akşam daha az alâka uyandırdığını anladıkça yükselen ve yorulan sesiyle cevabını bile alamadığı şeyler soruyordu (4).

Nihayet bu yorgunluk, sesinden bütün vücuduna ve şuuruna geçti (5): Kolunun altına sıkıştırdığı kemeçe ağır geliyordu; hafif uzamış tıraşı, aynaya bakılmadan bağlanmış boyunbağı, kemeçe sürtünüşleriyle sağ dizi ütü tutmaz bir hale gelen pantolonu, tozlu potinleri, Şinasi için ayrı birer mesele oldular, kendilerine dikkat ettirmeye başladılar ve ağırlaştılar (6).

Daima bir iki adım önde giden Neriman'ın yürüyüşündeki çevikliği, kıyafetindeki itinayı gören Şinasi, onunla kendisi arasındaki farkı hissetmekten de yoruluyordu (7).

Beyazıt'a kadar çıkmak istemedi, eski Darülfünun binasının önünde durdu; ayrılmak arzusuna benzer bir hareket yaptı (8). Neriman da hemen durmuş, elini uzatmıştı; fakat onun gizli bir sevinçle karışan bu acelesi, Şinasi'yi tereddüde düşürdü ve ayrılmak azabını arttırdı (9). Neriman'ın elini bırakamıyor, ayrılığı geciktirmek için lüzumsuz şeyler söylüyordu (10).

[8] Sabırsızlanan genç kız, biraz şiddetle elini çekti, kurtardı, koşarak uzaklaştı (11).

Günün hiçbir saatinde Şinasi'nin yalnız başına yapabileceği hiçbir şey yoktu (12). Ne tarafa yürüyeceğini kestiremedi, birkaç adım attıktan sonra geriye döndü, o anın boşluğunu doldurmak için bir cigara aradı, paketini açtı ve boş buldu (13).

Tütüncüye giderek bir cigara aldı ve camın kenarına asılı bir akşam gazetesinin ilk sayfasına göz attı (14): Darülelhan muallimlerinden birinin resmi, alaturka, alafranga musiki münakaşası hakkında sözler (15). Gazeteyi aldı, katladı, ceketinin dış cebine soktu (16).

Geri dönerek tekrar Beyazıt'a doğru ağır ağır yürüdü (17).

Neriman'ın misafir gittiği arkadaşı, Beyazıt'ın arka tarafında, yangın yerlerinde oturuyordu (18). Şinasi'den pek hoşlanmadığı için, ikidir, onu evindeki toplantıya çağırılmamıştı (19). O vakte kadar buna pek ehemmiyet vermeyen Şinasi, ilk defa olarak alındı (20). Zaaf anlarında, insanın can sıkıcı bir vakıyı tahsis edemeyerek umumileştirmesi ve bir felâketi aynı seri içindeki bütün menfi ihtimallere teşmil ederek hepsini hakikat gibi görmesi yüzünden Şinasi de, Neriman'ın arkadaşı tarafından davet edilememesinin hususî sebeplerini araştıramıyor, bütün Darülelhan kızlarının kendisinden hoşlanmadığını zannetmeye kadar varıyordu (21).

Cigarasını yaktı ve kibriti çakarken aşağı kayan kemeçesini koltuğuna sıkıştırmak için, itiyat haline gelmiş hareketini yaparak yürümeye devam etti (22).

Beyazıt meydanına gelince tramvay bekleme yerinde Neriman'ı gördü, şaşırarak birdenbire durakladı (23).

Evvelâ Neriman'ın tramvay bekleyip beklemediğini anlamamıştı (24). Adımlarını hızlaştırarak ona doğru yürüdü (25). [9] Fakat Neriman'ın hem kol saatine, hem de tramvayın geleceği tarafa sabırsızlıkla baktığını görünce, arkadaşına gitmediğini anladı, ona görünmek istemeyerek sıra kahvelerin arasına çekildi ve onu uzaktan seyretti (26). Neriman ilk gelen Fatih-Harbiye tramvayına herkesten evvel atlamaya muvaffak olmuştu (27).

Tramvayın arkasından koşmak, içine atlamak arzusuyla şinasi'nin vücudu birdenbire gerildi ve gevşedi; büyük bir hareket ihtiyacile üç dört adım koştu ve durdu (28). O anda pek çok şeyler yapmak istediği halde, gözleri köşeyi ağır ağır dönen tramvaya takılıp kalmıştı (29). Başka hiçbir şey görmüyor, yanından adam geçip geçmediğine dikkat etmiyor, ayak seslerini işitmiyordu (30). Başına kan doldu ve dışarı âlemle bütün alâkaları kesilir gibi oldu (31). Bir anda gözlerinin önünde bütün manzaralar silinmişti ve hiçbir ses duymuyordu (32). Kulakları uğuldamaya başladı (33).

Vücudu hep geriliyor ve gevşiyordu (34). Kalbinde şiddetli bir çarpıntı (35). Arada bir, tramvayın uzaklaştığını unutarak, içine tekrar koşmak, büyük bir hareket yapmak için hamleler gelip gidiyordu (36).

Hiçbir şey yapamayacağını anladığı vakit bütün vücudu gevşemişti (37). Cigarası yarısına gelmediği halde, farkında olmadan paketini çıkardı, bir cigara daha yaktı ve yanlışlıkla, yeni yaktığı cigarayı yere atarak eskisini içmeğe devam etti (38). Sık sık aşağı kayan kemeñesini eline almıştı (39).

Etrafını görmeğe başlıyordu (40). İki kişi konuşarak önünden geçtiler ve ona bakmadılar (41).

Uzaktan mektep çocuklarının haykırışlarını duyarak biraz daha toplandı (42). Sokağın kenarında, bahçe haline getirilen kahvedeki masalardan birine sallanarak ilerledi, bir sandalyeye çöktü (43). Bir kere düşünmeye başlayacak olursa, kahvecinin sualleriyle rahatsız edilmemek için hemen kahvesini ısmarladı, getirtti, bir cigara daha yakarak düşünmeye başladı (44).

[10] Kendi kendine ilk sorduğu şu olmuştu (45): “Ne yapmak lâzım?” (46).

Fakat buna cevap vermeden evvel, vaktiyle ona tabiî görünen, fakat şu anda yeni bir mâna ile harekete gelen birçok şeyler hatırlamaya başladı (47): Neriman'ın Darüelhan'a uğramadığı günlerin sıklaşması, evine geç gidişleri, tuvaletine verdiği ehemmiyetin artması, şinasi'yle konuşurken sesine dolan asabî titremeler ve bunun gibi, teferruatı

unutulan, fakat yekûnunun intibai kuvvetli bir surette hatırlanan küçük küçük birçok hadiseler kendi kendilerini hatırlatıyorlardı (48). Son zamanlarda bütün bu farklara dikkat eden Şinasi, aramak yorgunluğuna karışan gizli bir korku ile her hadiseyi ayrı ayrı eşelemekten çekinmişti (49).

Hemen bir zihin gayretiyle muhakeme etmek istedi (50): “Mademki ben Neriman’ın değiştiğini çoktandır farkediyordum...” diye başladı (51). Fakat kendi kendini itham etmeye mecbur olmak korkusuyla muhakemesine devam edemedi (52). Zaten şuurunda büyük çatlaklar peyda oluyor, oralardan içeriye birçok insicamsız hatıralar boşalıyordu (53). Kendini bir daha toplayarak, yeni bir zihin gayretiyle muhakemesine devam etmeye çalıştı (54). İçindeki sesi yükselterek tekrar ediyordu (55): “Mademki ben Neriman’ın değiştiğine çoktandır dikkat ediyordum.” (56). Fakat araya gene birçok hatıralar girdi ve mantıkî silsileyi bozdu (57). Bundan yirmi gün evvel Neriman Darülelhan’dan erken çıkmıştı; gene ayağında yeni yaptırdığı bu dekolte rugan iskarpinler ve üstünde bu filizî manto; mektebin kapısında birbirinden ayrıldılar (58). O sırada Neriman Şinasi’nin yüzüne bakmadan yürüyüvermişti (59) .

Belki de bu, gizli kararları belli etmesinden korkulan gözleri serbest bırakmak içindi; belki de bunun için başını başka tarafa çevirmişti ve bugünkü gibi korkarak uzaklaşmıştı (60). Hep güneşte parlayan filizî manto; ya Darülelhan’a gelmediği günler (61)? [11] Bir kere, Şinasi’nin sorduğu ehemmiyetsiz bir şeye gayri tabî bir asabiyetle cevap vermişti (62).

Yirmi gündür sazını mektebe getirmiyor (63). Sokakta, yürürlerken Neriman’ın rahatsız adım atışları (64). Bir gün mektebin kapısında, Neriman bir arkadaşıyla konuşurken Şinasi’nin yaklaştığını görmüş, birdenbire susmuş, ne konuştuklarını söylememişti (65)... Hep güneşte parlayan (66)... “Şinasi! Canım sıkılıyor!” deyip durmaları (67). Hep güneşte parlayan filizî (68)... Şinasi birdenbire ayağını yere vurdu (69). Mühim bir şey daha hatırlamıştı (70).

Fakat muhakemesine devam etmek de istiyordu (71): “Mademki ben Neriman’ın değişmeye başladığını (72)...” Şimdi de biraz evvel tramvaya atlayışı gözünün önüne

geliyor (73). Hattâ bunun arkasından gayri hakikî bir takım sahneler tahayyül ediyor (74): Kendisi de Neriman'ın arkasından tramvaya atlıyor (75). Beyoğlu'na çıkıyor, onun girdiği bir pastacı dükkânında, arkada bir yere oturuyor, kendini gizliyor, randevu dakikasına kadar bekliyor, ve (76)...

Bunları tahayyül ederken, aynı zamanda, yarım kalan mantıkî cümle, bütün bu hayaller arasında ses veriyordu (77): “Mademki ben Neriman'ın değiştiğini çoktandır farkediyordum (78).”

Sonra bir anda, bütün renkler, çizgiler, sesler, parıltılar, kokular, son süratle giden bir otomobilin içindeki adamın ihsasları gibi hep birbirine karışıyor, sisleniyor, bulanıyor (79).

Yanıbaşındaki masaya gelen adamların dikkatinden sıkılan Şinasi ayağa kalktı ve kahveden çıktı (80).

Meydana yürüdü, karşı tarafa geçti (81). Vezneciler'e doğru gideceği yerde Süleymaniye tarafına saptı (82).

Kim bilir, kaç defa bu yollardan beraber geçtiler (83).

Yedi sene (84)!

Siyah saten gömlekli, siyah başörtülü kız (85). O vakit böyle koşmazdı (86). [12] Liseden çıkar ve Süleymaniye'nin köşesinde görünürdü (87). Kolunda çantası, başı önüne eğilmiş, gözlerinde korku ve dudaklarında tebessüm, Şinasi'nin yaklaştığını görünce korkusu giden ve sevinci artan gözleriyle yere bakar, hafifçe kızarırdı (88). Sonra yanyana, hiç konuşmadan, epey yürürler ve buluşmanın ilk zevkini bu sükût içinde daha çok hissederdiler (89).

Kim bilir, kaç defa bu yollardan beraber geçtiler (90).

Şinasi, içinden bir şarkı mırıldanmaya başladı (91). Son zamanlarda bu havayı çok

seviyor ve çok çalıyordu (92): “ Ne imiş aşku muhabbet, sevda (93)...” Daha dün akşam, Neriman’ın babasıyla, bu şarkıyı üç dört kere beraber geçtiler ve ihtiyar adam da bu havayı çok sevdi (94).

İçinden bir şarkı mırıldandığı vakitler, sokakta bile, Şinasi kendinden geçer, etrafı unuttur, yüzünün ne garip bir biçime girdiğini bilmezdi (95): Süzölmüş gözler, yarı açık ağız, ağır ağır sallanarak şarkının veznini takip eden baş (96).

Gene böyle yürüyordu (97).

Fatih’e kadar yürüdü (98).

Neriman’la aynı mahallede, aynı sokakta oturuyordu (99).

Bu akşam bütün bu sokaklardan hızla geçti, evine geldi, odasına çekildi ve kemeçesini torbasından çıkararak o şarkıyı çalmaya başladı (100). Hava bittikten sonra aynı makam içinde geziniyor, gene o şarkıyı çalıyordu (101) .

Belki sekiz on defa çaldı (102). Hafif bir sesle okuyarak refakat ediyordu (103).

Yemekten sonra dışarı çıktı ve Neriman’ın evine gitti (104).

Kapıyı açan Gülter, Şinasi içeri girdikten sonra bile, hâlâ başını uzatıp dışarıya bakıyor, gülüyordu (105).

Sonra birdenbire, hayretle sordu (106):

[13] - Küçük hanım sizinle beraber değil mi (107)?

- Hayır (108). Daha gelmedi mi (109)?

- Yoo (110)?.. Ben şaka için dışarıda saklandı zannettim (111).

Şinasi yabancı bir yerde imiş gibi etrafına bakındı ve mırıldandı (112): “Saat on buçuk (113)!”

- Beyefendi de merakta (114). Yemeğini yedi o (115). Neredeyse yatar, fakat siz buyurun (116)!

Şinasi, kömür tozu ve küf kokan bir taşlıkta, hiç kımlıdanmadan duruyordu (117).

Derunî asayişini temine çalışan Şinasi'nin muaşerete ait bir tereddüt geçirdiğini zanneden Gülter, tekrar etti (118):

- Buyurun (119) ! Buyurun (120) !

Şinasi kımlıdamıyordu (121). Titremeye başladı (122). Gülter, bu duruşun manasını anlayınca, Şinasi'yi harekete getirmek için birkaç adım yürüdü ve sessiz bir telkinle onu da çektikten sonra:

- Buyurun siz, dedi, küçük hanım da neredeyse gelir (123).

Elindeki idare lâmbasıyla arada bir durarak Şinasi'nin yolunu aydınlatıyordu (124). Her basamağı gıcırdayan tahta merdivenleri ağır ağır çıktılar (125).

Yukarı sofada, bir oda kapısının eşiğinde, Neriman'ın babası Faiz Bey, bir elinde kitap, öbür elinde gözlükle duruyor, merdivenlerden çıkanlara bakıyor, Şinasi'ye aşinalık etmeden bir şey arar gibi görünüyordu (126).

- Yalnız mısın oğlum? diye sordu ve Neriman'ın beraber olmadığını anlayınca mırıldandı (127): “Çok şey (128)!”

Sonra Faiz Bey'le beraber odaya girdiler (129).

Neriman'ın babası odanın ortasında durdu, biraz düşündü (130). [14] Sonra ağır ağır yürüyerek, odanın köşesindeki minderde her zamanki yerine oturdu, hafifçe titreyen eliyle kitabını ve gözlüğünü yanı başındaki masanın üstüne bıraktı ve önüne eğilmiş başını hiç oynatmayarak en ciddî zamanlarına mahsus bir bakışla yalnız gözlerini Şinasi'ye doğru kaldırdı ve onun hâlâ ayakta durduğunu görünce, böyle zamanlarda merasim olmayacağını ima eden sitemli bir sesle:

- Otursana, Şinasi Bey! dedi (131).

Şinasi masanın başındaki sandalyeye ilişti (132).

Faiz Bey'in başı hâlâ kıvıldamıyor, fakat titreyerek hafifçe sallanıyordu (133).

Nihayet ağır ağır başını kaldırdı ve bir şey söylemesini ister gibi Şinasi'nin yüzüne baktı (134).

Şinasi sordu (135):

- Bu kadar geç kaldığı olmamıştır, değil mi (136)?

- Biliyorsun ya, geçen ay, bir kere daha geç gelmişti (137). Hattâ gece yarısından sonra (138)... Fakat o zaman evvelden haber vermiştiniz, sen de beraberdin (139).

Bu son cümleyi söylerken, Faiz Bey'in sesinde, kızının hayatına dair bir babadan daha çok şeyler bilmesi lâzım gelen gencin sualine karşı itimatsızlık ve hayret vardı (140).

Şinasi bunu hissetti (141). Fakat aldatmak zevkiyle karışık bir merhametle Faiz Bey'e gündüzki hâdiseden bahsetmemeye karar verdi (142).

- Bu akşam, dedi, Darülelhan'dan beraber çıktık (143). O Fahriyelere gitti (144). Ben ayrıldım (145). Galiba biraz saz yapacaklar (146). Demek Fahriye onu gece de alıyordu (147).

Şinasi, Faiz Bey'in ne derece inandığını anlamak için ona bakmaya cesaret edemiyordu (148). Başını önüne eğerek mırıldandı (149):

- Olur bazen (150).

Faiz Bey, gene, yalnız gözlerini kaldırarak Şinasi'ye sert sert baktı, sonra derin bir nefes aldı (151).

Artık bu mevzuda konuşamaz oldular (152). [15] İkisini de birleştirmesi lâzım gelen hakikat, Şinasi'nin muvaffakiyetsiz bir tabiyesi yüzünden, aralarına bir düşman gibi girmişti ve onları birbirinden uzaklaştırıyordu (153). Bahsi değiştirmezlerse hiç konuşamayacaklarını ikisi de anlayarak bir başka zemin aradılar (154).

Şinasi masanın üstündeki siyah kaplı kitabı göstererek bildiği halde sordu (155):

- Ne okuyordunuz efendim (156)?...

- Hiç oğlum, ne okurum ben (157)? Gene Mesnevi'yi karıştırıyordum (158). Can sıkıntısı (159).

Ve biraz şark edebiyatından, biraz musikiden bahsettiler (160). Faiz Bey ney çalardı (161). Şinasi'yle aralarında her zaman uzun ve hararetle bir konuşma zemini yapan musiki bile şimdi onlara alâka vermiyordu (162). Konuşamayacaklarını anladılar (163).

Şinasi müsaade istedi ve evden çıktı (164).

Faiz Bey masanın üstünü düzelttikten sonra lâmbasını aldı, karşıdaki yatak odasına

geçti, kapının eşiği kenarında duran idare kandilini alarak büyük lâmbayı söndürdü ve yattı (165).

Fakat uyuyamadı (166). Hep dalıp dalıp uyanıyordu (167). Ara sıra, uykusu derinleştiği halde, yattığı yerden fersahlarca uzak bir yere gitmiş de iki dakikada geriye dönmüş gibi, baş döndürücü bir sürat hissiyle gözlerini açıyor ve küçük seslere dikkat ediyordu (168).

Kulağı sokakta idi (169). Ayak seslerini teşhise çalışıyordu (170). Uykusu ne kadar derinleşirse derinleşsin, samiası uyanık kalıyor ve gecenin karışık seslerini ayıklamaya uğraşıyordu (171).

Nihayet yataktan kalktı ve pencerenin önüne oturdu (172). Ara sıra, cumbadan başını uzatarak hava gazıyla aydınlanmış yokuştan inen gece yolcusuna bakıyor ve erkek olduğunu görünce başını içeri alıyordu (173).

Yokuşun başında bir otomobil durduğunu motor gürültüsünden anlamış ve tekrar cumbadan bakmıştı (174). Fakat otomobil görünmedi (175). Faiz Bey gözlerini yokuştan ayırmadı (176).

Neriman otomobilden atladı ve yokuşu hızla indi (177).

[16] Evin kapısına gelince komşuların pencerelerine baktı (178). Kalbi o kadar şiddetli çarpıyordu ki, bu ses bütün mahalleyi uyandıracakmış gibi ürktü ve elini göğsüne götürdü (179).

Anahtarı kilide soktu, fakat çeviremedi; kol demiri vurulmuşsa, kapıyı çalmak, evdekileri uyandırmak lâzım gelecekti (180). Bunu yapmaya kendinde kuvvet bulamadı (181). Bu felâketten kaçmak istese nereye gidebileceğini tasavvur etti (182). Uzaklaşan otomobilin gürültüsünü işittikçe korkusu artıyordu (183).

Anahtarı çevirdi ve kapı açıldı (184).

Fakat Neriman'ın bu sevincini paslı rezelerin gıcirtısı ve kapıyı gayet itina ile kapadığı halde çıkan gürültü ihlâl ediyordu (185).

Neriman taşlıkta durdu ve evi dinledi (186). Uzakta, merdivenin ilk basamağında, Gülter'in bıraktığı idare lâmbası, fitili açık kaldığı için tütüyor, isli şişeden sarı ve çürük bir ışık geliyordu (187).

Neriman ayaklarının ucuna basarak merdiven başına geldi, idareyi eline aldı, önüne bakarak ve merdivenleri gıcirdatmamak için bir eliyle tuttuğu tırabzanlarla vücudunun ağırlığını paylaşarak birkaç basamak çıktı (188).

Biraz durdu ve başını kaldırıncaya, merdivenin dönemeç yerindeki küçük boşlukta, bembeyaz bir şekil gördü (189). Birdenbire bütün vücudu korkuyla irkilmişti (190).

Bir basamak geriye indi ve gözleri babasının gözleriyle karşılaşınca başını önüne eğdi, kaldı (191). Faiz Bey orada, beyaz takkesi ve beyaz entarisiyle hareketsiz duruyor, ona bakıyordu (192).

Neriman basamağı çıkmak kuvvetini bulamadı, fakat orada durdukça bayılacak gibi oluyordu (193). [17] Uçurumun kenarında bir tepeye tırmanan insanların gayretiyle bütün kuvvetini topladı, birkaç basamak daha çıktı, babasının önünden geçtikten sonra hızla atıldı, iki basamağı birden atlayarak sofaya geldi, kapıdan küçük bir aralığa girerek yatak odasına koştu, kapıyı kilitledi ve evvelâ soyunmadan kendini yatağa arka üstü bıraktı (194).

Faiz Bey, Neriman'ın arkasından biraz baktıktan sonra, basamakları ağır ağır çıkmıştı (195). Sofada, yerde, gözüne bazı kâğıt parçaları ilişti (196). Oda kapısına bıraktığı küçük lâmbayı alarak yere eğildi; bu kâğıtları avucuna aldı ve doğrularak baktı (197). Bunlar, kimi bir iğne topuğundan biraz daha büyücek, kimi ince bir kurdele parçası gibi uzunca, renkli kâğıtlardı (198). Epey düşündükten sonra Faiz Bey bunlara “konfeti ve serpantin” dendiğini hatırladı (199).

Yatak odasına girince gene ayakta epeyce durdu (200). Avucunu sıkıyor ve renkli kâğıtları buruşturarak bir şey dinler gibi etrafına bakıyordu (201).

Kulağında hâlâ bir otomobil gürültüsü vardı, sokakta hâlâ bir ayak sesi arıyordu, hiçbir şey düşünmüyor ve arada bir avucunu açarak, serbest kalınca birer solucan gibi kımıldamaya başlayan buruşuk renkli kâğıtlara bakıyor, fakat onları bir görüyor, bir gözden kaybediyordu (202).

[18] Neriman ertesi gün geç uyandı ve yatağın içinde saatlerce kaldı (203). Evin her günkü hayatına başlamak cesaretini kendinde bulamıyordu (204). Geceye ait hatıralar da onu serbest bırakmıyor, yatağın içinde saatler geçtiğini hissettirmeden onu oyalıyor, yaşanırken ehemmiyet verilmeyen birçok hatıraların küçük teferruatı üstünde onu düşündürüyordu (205).

Başında bir ağrı (206). Gözleri açıldıkça kamaşıyor ve kendiliklerinden yarı kapanıyor (207). Göz kapaklarının aralığından içeriye sızan gündüz ışığının tamamıyla aydınlatamadığı loş bir zemin üstünde hep Maksim salonu gözünün önüne geliyor (208). Kuytu köşelerde renkli abajurlar (209). Sarışın bir kadın başı (210). Bir zil sesi, çığlıklar ve sığrayışlar, alkış, damakta acı bir köpük lezzeti, parlak, sarı bir etek, bir zenci sesiyle daima karışarak hafızaya musallat olan fokstrot nağmesi ve kulağının içinde mütemadi çalan bir cazbant (211)...

Başını silkeliyor ve hararetili şakaklarıyla yastığın soğuk taraflarını arıyor, yanaklarını oraya sürüyor, bu muvakkat serinliğin verdiği uyanıklık geçince yeniden Maksim salonu gözünün önüne geliyordu (212).

Masanın beyaz örtüsü üstüne bir kokteyl damlası düşmüştü (213). Kokteyl (214). Bu kelimeyi ilk defa dün gece işitti (215). Kokteyl (216). Çok yabancı kelimelerin zihne takılan lâfzî garabetleriyle, Neriman bunu da kendi kendine tekrar ediyordu (217): Kokteyl, kokteyl (218). Kıpkırmızı elbiseli kadın ve erkek (219). Saat kaç (220)? [19] Herkes sallanıyor (221). “ İsterseniz bir kokteyl daha için!” diyor Macit (222). Kokteyl ve hep o zenci sesiyle karışık cazbant (223).

Macit'le akşam altıda, Löbon'da buluşmuşlardı (224). Ondan sonra gece yarısına kadar geçen şeyleri süratle ve muntazaman hatırlıyor (225). Macit'in girdiği birçok masraflara rağmen o kadar yalnız ve baş başa kaldıkları halde, hiçbir çapkınca hareket yapmamasını düşünüyor ve Macit'in ince uzun elleri, hafif manikürlü parmakları sık sık gözünün önüne geliyor, “ İnce bir adam!” diye düşünüyor ve Macit'te tenkit edilecek hiçbir şey bulamıyor (226).

Odaya giren Gülter, Neriman'ı biraz daha uyandırıp, karyolaya doğru ilerlerken yüksek sesle söylüyordu (227):

- Küçük hanım, saat ikiye geliyor, kalkın bey babanız yemeğini yedi, neredeyse sokağa çıkacak (228).

Gülter'in kuru ve berrak yüzünde birbirine hiç karışmayan tebessüm ve endişe (229). Karyolaya yaklaşınca, Neriman'ın üstüne eğilerek diyor (230):

- Küçük hanım, bey babanıza bir şey söyleyelim de adamcağızın gönlü rahat etsin; yüzü pek asık (231). Dün gece de pek uyuyamamış galiba (232)!

Neriman'ın zihniyle beraber yüzü de gerildi ve gözleri açıldı (233). Bir derece daha uyanmıştı (234). “Peki...” diyerek düşünmeye başladı (235). Fakat söylenecek bir şey bulamıyor, düşündükçe mesele karışıyordu (236). Gözlerini kapayıp açtı (237). İyice dağılmayan uykusu tekrar bastırmakla tehdit ediyordu (238).

Hep o zenci sesiyle karışık cazbant, kuytu köşelerde renkli abajurlar, parlak ve sarı bir etek, kıpkırmızı esvaplı kadın ve erkek, bir alkış, iki balkon arasında takılı bir serpantin (239).

Neriman yatağın içine oturdu ve gözlerini uğuşturdu (240). Başını silkeliyordu (241).

- Git de ki (242)...

Ve düşünüyordu (243). Sarışın bir kadın başı (244). İslî şişe (245). Basamaklar (246).

[20] Bir daha silkindi (247):

- Git, de ki: “Neriman Hanım dün gece Fahriyelerde imiş (248). Fahriye bırakmamış, gece yarısına kadar (249)...”

- Saz yapmışlar (250).

- Tamam, sonra da (251)...

- Otomobille küçük hanımı getirmişler (252).

- İyi (253).

Gülter odadan çıkınca, Neriman, ağır ağır başını tekrar yastığa koydu (254). Parlak sarı bir etek (255). İki balkon arasına takılı serpantin (256).

Fakat, birdenbire, babasıyla Gülter arasında geçecek muhaverenin sonunu düşününce o kadar büyük bir meraka düştü ki; bu his, gecedeki kalan hatıralarının hepsini kaçırdı (257). Babası ne derdi (258)? Tahminlere başladı (259).

Geceleyin Maksim’de, sonra otomobille dönerken, hele karanlık sokaklara girince ve yokuşu inerken duyduğu korku, içinde yeniden canlanıyordu (260). Yine kalbinde çarpıntı (261). Başını yorganın altına çekerek barınacak yer arıyordu (262). Artık, aklına hep Şinasi geliyordu (263).

Ara sıra başını yorgandan çıkarıyor, etrafı dinliyor, Gülter’in ayak sesini bekliyor ve kapıya bakıyordu (264). Bütün bu korku, onda, zevkin ve sevincin uyuşturduğu azapları galeyana getiriyor ve evvelce kendi kendine karşı mazur gördüğü bütün cürümler, şimdi,

korkunun pertavsızı altında, birer cinayet kadar gözünde büyüyordu (265).

Hep Şinasi'nin vakur ve muztarip yüzünü hatırladı (266). Büyük bir utançla başı yastığın çukuruna batıyordu (267). Izdırabın verdiği intibah zamanlarında, kendi kendini aldatmak, başkalarını kandırmak kadar basit değildir ve insan kendi içindeki adaletten ürkmeye başlar (268). Neriman çektiği bu azapların bir gece evvelki zevkin bedeli olduğunu da hissediyordu (269).

[21] Bunalarak yataktan atladı, oda kapısına doğru gitti, fakat aşağı kattan babasının bir haykırışını duyacakmış gibi korkarak uzaklaştı, pencereye doğru geldi, geceyi hatırlaması ihtimaliyle sokağı da görmek istemiyordu, yatağından da ürktü, aynaya doğru da gidemiyordu, gitmeye de kuvveti yoktu, her tarafa korkak ve ümitsiz adımlar attıktan sonra olduğu yerde kaldı ve nihayet karyolasının kenarına gidip oturarak başını önüne eğdi (270).

İçine bir tevekkül geliyordu (271). Her şeyi sükûnla karşılamak cesaretini kendinde bulmaya başladı (272). Aşağı kata kulak veriyor, hâlâ babasının bir haykırışını bekliyordu (273). Gülter'in ayak seslerini işitti, biraz toplandı, gizlemeye muvaffak olamayacağı bir alâkayla, gözlerini açarak oda kapısına baktı (274).

Gülter, muzaffer bir tavırla ve güler yüzle içeri giriyordu (275). Neriman derin bir nefes aldı (276).

Gülter anlattı (277) :

- Zavallı adam, taşlıkta lâstiklerini siliyordu, hemen koşup elinden aldım, “Aman Beyefendi...” dedim (278). Mahzun bir hali vardı (279). Çok sever sizi Neriman Hanım (280)... Nasıl sevmesin (281)? Hanımefendi öldükten sonra bir siz kaldınız (282).

- Gülter (283)...

- Durun anlatacağım (284). “Küçük Hanım uyandı” dedim, kaşları çatılıverdi (285).

Korktum doğrusu (286)... Arkasından kendimi zorladım (287): “Fahriye Hanımlarda imiş” (288). Yan gözle yüzüme dikkatli dikkatli baktı (289). Ben bir daha kendimi sıktım, söyleyiverdim (290): “Saz yapmışlar, sonra da Fahriye Hanım’ın dayısı Neriman Hanım’ı otomobille getirmiş. Ben de gece bir makine gürültüsü duydumdu, meğer küçük hanımmış; fakat eve girdiğini duymadım.” dedim (291).

Zavallı adamın içi bir rahatladı, bir rahatladı ki (292)...

- Onu nereden anladın (293)?..

- Ben anlarım (294). Gayet tatlı dille bana: “Yeter kızım, ihtiyar lâstiği, parlayıp da ne olacak? [22] Teşekkür ederim.” dedi ve güldü (295). Sabahtan beridir ilk defa yüzü güldü (296).

- Zavallı babacığım (297)!

Neriman’ın gözleri dolmak üzereydi, hemen yataktan atlayarak pencereye doğru sebepsiz yürüdü ve kendini Gülter’e daha fazla göstermek istemedi (298).

Sokak kapısı kapanmış ve eski tahta ev sarsılmış, camlar zangırdamıştı (299).

Neriman minderin kenarına oturdu ve giyinmeye başladı (300).

- Saat kaç Gülter (301)? Benim kol saatim ileri (302).

- İkiyi geçiyor, küçük hanım (303).

Neriman Darülelhan’a gideceği saati düşünüyordu (304).

Gülter dedi ki:

- Dün gece Şinasi Bey de geldi, beyefendiyle biraz oturup gitti (305).

Şinasi, evet Şinasi (306). Artık, yalnız ona karşı hazır bulunmak lâzımdı (307).

Şinasi o gün Darülelhan'a daha geç gitti (308). Sazını da götürmemişti (309). Mektebe bir uğradı ve çıktı (310). Şehzadebaşı'nda maksatsız dolaştı, bir kahveye girip oturdu, gazeteleri okudu (311).

Neriman, Darülelhan'dan çıkmış, yanında Fahriye ile kahvenin önünden geçiyordu (312). Şinasi onları gördü, fakat gözlerini gazeteye indirerek görmemiş gibi yaptı (313). Gayet büyük bir heyecan duyduğu için, kendini bıraksa, gayri tabî bir takım hareketlerde bulunabilirdi; kendini çok sıktı, hiç kıınıldamadı, fakat bu suretle daha gayri tabî olduğunu anlamadı (314).

Sonra geçip geçmediklerini görmek için bir daha onlara baktı (315). Fahriye ile göz göze geldiler (316). Şinasi ayağa kalktı ve kahveden çıktı, onların yanına gitti (317).

Üçü de ağır yürüdüler (318). Fahriye, Şinasi'nin yüzüne fazla gülüyordu; hiç o her şeye itiraz eden Fahriye değildi (319). [23] Şinasi, bu değişmenin siyasî manasını anlamakla beraber, Fahriye'nin iltifatlarını sevinçle karşılamak zaafından kendini kurtaramadı (320).

İkisi konuşurlarken Neriman susuyordu (321). İzahat vermenin en münasip anını bekledi ve Şinasi, Fahriye'nin sözlerinden birine ilk kahkahasını attığı vakit, Neriman onun bu neşeli anını kaçırmak istemeyerek sordu (322):

- Sen dün akşam bize gelmişsin öyle mi (323)?

Şinasi kuru bir:

- Evet, dedi (324).

Neriman cesaretle devam etti (325):

- Ben dün gece hovardalıkta idim (326). Maksim'e gittim, para yedim (327).

Söze böyle başlayarak masum insanlar gibi içi rahat ve neş'eli gülmek istiyordu (328). Şinasi bunu anladı ve sesini çıkarmayarak devam etmesini bekledi (329).

Neriman devam etti (330):

- Macit'le beraberdik (331).

Fakat arkasını getiremedi ve bu "Macit'le beraberdik" cümlesi, yalnız kaldığı için, bir yazı levhası gibi Şinasi'nin dikkati önünde büyüdü (332).

Fahriye arkadaşının imdadına yetişmek için sordu (333):

- Seni eve Macit mi getirdi (334) ?

- Evet (335)!

Biraz durdu ve devam etti (336):

- Ben dün senden ayrıldıktan sonra Fahriye'ye gittim, toplantıdan vazgeçilmiş, orada Macit'i gördüm, çok ısrar etti ve beni Beyoğlu'na çıkardı (337). Evvelâ (338).

Fakat Neriman'ın ilk cesareti ve neş'esi kaybolduğu için sesi gitgide hafifliyordu ve yutkunmaya başladı (339).

Bir gün evvel, aynı saatte geçtikleri yolun ve kaldırımın üstünde idiler (340). Şinasi bir gün evvelki azaplarının hepsini hatırladı (341). [24] Neriman'ın Fahriye'ye hiç gitmediği halde bu kadar cüretkârca yalan söylemesini hazmedemedi (342). Elleriyle öyle

tesirli ve kat'î bir küçük hareket yaptı ki Neriman devam edemedi, sükût içinde yürüdüler (343).

Bugün Şinasi önde gidiyordu (344). Kolunda kemeçesi yoktu ve kıyafeti o kadar ihmal edilmiş değildi; hâlbuki Neriman yorgundu, elinde siyah torbalı udu vardı ve her günkü kıyafeti içinde idi (345). Bu muvaffakiyetsizlikten sonra büsbütün şaşırıldı ve yoruldu (346). Fahriye'ye doğru sokularak perişan bir halde olduğunu ona hissettirdi, onun yardımını bekledi, Şinasi'nin önde olmasından istifade ederek bakıştılar (347).

Fahriye düşündü ve sözü şöyle idare etti (348):

- Hata ettin Neriman, gitmemeliydin (349).

Neriman tasdik etti (350):

- Evet, çok büyük hata (351)... Zaten hiç eğlenmedim (352).

Hâlbuki çok eğlenmişti (353). Burada tecrübesi olan bir kadın gibi konuşmağa muvaffak olmuştu (354).

- Çok büyük hata... diye tekrar etti, bugün çok üzuldüm (355)... Fakat dayanamadım, Macit kibar çocuk (356)... Ne kadar yalvardığını gördün (357)!

Neriman bir gün evvel Fatih-Harbiye tramvayına atarken Şinasi tarafından görüldüğünü bilseydi, "ne kadar yalvardığını gördün" demezdi (358). Çünkü Şinasi bir gün evvel, Neriman'ın Fahriye'ye hiç uğramadığını ve Beyoğlu'na yalnız gittiğini biliyordu (359). Neriman o son cümleyi söyleyinceye kadar Şinasi biraz teselli bulmuştu; fakat yalan tekrar edilince Şinasi'nin başına birden kan çıktı (360).

Tam eski Darülfünun binasının önüne ve bir gün evvel ayrıldıkları noktaya gelmişlerdi (361). Şinasi birdenbire durdu, kat'î bir tavırla:

- Ben geri dönüyorum!

dedi ve ayrıldı (362). Hızla yürüyerek uzaklaştı (363). İstemediği halde ayrılmak azabını, bugün de Neriman çekiyordu (364).

İki arkadaş yalnız kalır kalmaz bakıştılar (365):

[25] Fahriye mırıldanmıştı (366):

- Fena oldu (367).

- İtiraf etmemeli mi idim (368)?

- Bilmem (369)? Galiba (370).

- Gizleyemezdim ki (371).

Fahriye tekrar etti (372):

- Fena oldu (373).

İki arkadaş da konuşmadan epey yürüdüler (374)...

Neriman birdenbire boşaldı (375). Sinirlendiği vakit iplik kadar incelen ve sık sık asabî titreyişlerin kopardığı hırçın bir sesle söylenmeye başladı (376):

- Öf (377)... Bu elimdeki ut da sinirime dokunuyor, kıracağı geliyor (378). Şunu Şamlı'ya bırakalım (379). Bunu benim elime nereden musallat ettiler (380)? Evdeki hey hey yetişmiyormuş gibi üstelik bir de Darülelhan (381)! Şu alaturka musikiyi kaldıracaklar mı ne yapacaklar (382)? Yapsalar da ben de kurtulsam (383). Hep ailenin tesiri (384). Babam şark terbiyesi almış (385). Ney çalar, akrabam öyle (386)... Fakat artık sinirime

dokunuyor, bir kere Şu musibetin biçimine bak, hele bu torbası (387)?.. Yirmi gündür elime almıyorum, bugün mecbur oldum (388). Bırakacağım musibeti (389)... Darülelhan'dan da çıkacağım, yahut alafranga kısmına gireceğim (390). Zaten bizim kısmı lağvedeceklermiş (391). Allah razı olsun (392). Kendimden nefret ediyorum (393). Oturduğum mahalle, oturduğum ev, konuştuğum adamlar çoğu sinirime dokunuyor (394). O Fatih meydanının önünden geçerken meydan kahvelerinde bir sürü işsiz güçsüz, softa makulesi adamlar oturuyorlar (395). Biraz temizce giyindin mi insanın arkasından fena fena bakıyorlar, kim bilir neler söylemiyorlar, insan yolda bile rahat yürüyemiyor (396). Sonra o dükkânların hali nedir (397)? Adım başına ahçı ve kahve (398). Erkeklerin işi gücü kahvede, caminin önünde oturup sokağı seyretmek (399). Dün Tünel'den Galatasaray'a kadar dükkânlara baktım (400). Esnaf bile zevk sahibi (401). İnsan bir bahçede geziniyormuş gibi oluyor (402). Her camekân çiçek gibi (403). [26] En adî eşyayı öyle biçime getiriyorlar ki mücevher gibi görünüyor (404). Sonra halkı da bambaşka (405). Dönüp bakmazlar (406). Yürümesini, giyinmesini bilirler (407). Her şeyi bilirler canım (408)... O Macit'in ellerine baktım, kadın eli gibi, tertemiz, incecik, tırnakların üstünde bile çalışmış (409). Şinasi'nin elleri gözümün önüne geldi (410). Tırnağının biri kırık, öbürü batık (411)... Ne imiş (412)? Kemeñçe çalarmış (413). Böyle elini parçalayan sazı parçalamalı (414). Hiç telin kenarına tırnak sürtülen saz görülmüş müdür (415)? Her işimiz acayip, nefret ediyorum (416). Daha geçen gün (417)...

Neriman üst üste ve hiç durmadan söylüyordu (418). Bir hafta, on gün, böyle yorulmadan söyleyecekmiş gibiydi (419). Fahriye ihtar etti (420):

- Şamlı'yı geçtik (421)!

Geriye döndüler ve bir musiki dükkânına udu bıraktılar (422).

Dışarı çıkınca, Neriman, sözü hiç kesilmemiş gibi, derhal cereyanını bulan bir heyecanla devam ediyordu (423).

Fahriye, biraz evvelki hâdisenin bu sinirliliği uyandırdığını anlıyordu (424). Mevzua doğrudan doğruya girdi (425):

- Senin deminki meseleye canın sıkıldı (426). Anlıyorum ki Şinasi'den de pek vazgeçmiyorsun (427). Yoksa bu kadar sinirlenmezdin (428).

Fahriye'nin bu fikri Neriman'a tesir etti; onun bu sözleri, Neriman'ın bütün öfkeleri ve isyanları arkasında gizlenen büyük bir alâkayı kendi gözünde de ansızın meydana çıkardı (429).

İnkâr edemedi, biraz şaşırarak itiraf etti (430):

- Tabî... dedi, yedi senedir, âdeta gece gündüz beraberiz, bizim evin erkeği gibi bir şey (431).

Ve artık sözlerine devam edemedi; liseye giderken sabahları Şinasi'yi bu yol üzerinde beklediği günlerin heyecanını hatırladı (432). Ekseriya uğrayıp oturdukları tanıdık bir kırtasiyeci dükkânının önünden de geçiyordu (433). [27] İçeriye baktı ve loş havası içinde bir çok hatıralar gizleyen bu dükkân onu en uzak maziye kadar çekti (434).

Şinasi'nin onu çok mes'ut ettiğini itirafa mecbur oluyordu (435). Fakat, birkaç adım ileride, kaldırım üstüne sandalyelerini çıkarmış bir kahvenin önünden geçerken Neriman gene biraz hararetlendi (436):

-Al (437)! İşte bir tane daha (438)... Sokak ortasında oturuyor, kahve içiyorlar (439)...

Daha güzel bir hayata karşı iştiyakını uyandıran bu kahvelere karşı kinini tekrar döktü (440).

Tramvay bekleme yerine kadar geldiler (441). Fahriye her zaman oradan ayrılırdı (442). Durdular (443). Bir Fatih-Harbiye tramvayı yaklaşıyordu (444). Bu tramvay Neriman'da bütün arzuları şiddetle uyandıran bir münebbih hâline gelmişti (445). Onu görür görmez ani bir arzuya kapıldı (446):

- Haydi, dedi, istersen Beyoğlu'na kadar çıkalım (447).

Fahriye razı oldu (448). Hemen tramvaya atladılar (449). Neriman'ın kendi kendine pek de itiraf edemediği bir ümidi vardı (450): Macit'e rast gelmek ihtimali (451).

Bu ümit Neriman'ın neşesini iade etti (452). Fakat tramvay biraz ilerledikten sonra, Neriman parmağıyla Fahriye'ye caddede bir şey gösterdi (453):

- Allah aşkına bak! dedi, yol üstünde mezarlık olur mu (454)? Koskoca cadde (455)... Ortasında mezarlık (456)... Mezarlar arasında yaşıyoruz (457).

[28] Galatasaray'dan Tünel'e doğru yürüdüler (458). Neriman Beyoğlu'na çıktığı vakit, halis Türk mahallelerinde oturanların çoğu gibi, kendini büyük bir seyahat yapmış sanırdı (459). Gene Fatih uzakta, çok uzakta kaldı (460). Tramvayla bir saat bile sürmeyen bu mesafe, Neriman'a Efgan yolu kadar uzun görünürdü ve Kâbil'le New York arasındaki farkların çoğuna İstanbul'un iki semti arasında kolayca tesadüf edilir (461).

Bir İstanbul kızı olduğu için Neriman'ın bu farklar karşısındaki hayreti azalmıştı; fakat bir zamandan beri kendisinde yeni bir hayatın iştihakı ve yeni bir medeniyetin şuuru uyanmağa başladığı için bu farkların her birine ayrı ayrı dikkat etmekten hoşlanıyordu (462).

Bir ıtıriyat mağazasının camekânı önünde durdular (463). Burada her şey, tek başına konmuş zârif bir küçük şişenin tatlı mavisi, kırmızı ipek bir püskül, siyah kadifelerin arasında gizlenmiş ve ampulün yumuşak ziyası, bir gümüşün parıltısı... gözleri ayrı ayrı çekiyor ve zapt ediyordu; burada her şey, rahat ve mes'ut insanların kullanmayı âdet ettikleri eşyaydı; burası, aynı zamanda, bir insanın ne kadar mes'ut olabileceğini hissettiren imkânlarla doğru açılmış pencereydi, Neriman burada her duruşunda, bu pencereden onların saadetini imrenerek seyrediyordu (464).

[29] Bir gün Şinasi'yle bu ıtıriyat mağazalarından birinin camekânı önünde durmuşlardı (465). Neriman'daki arzuları sezen Şinasi demişti ki:

- Bu camekânlar kimbilir kaç Türk kızını baştan çıkardı ve çıkaracak (466)!

Neriman buradan hemen her geçişinde bu sözü hatırlıyor ve gülümsüyordu (467).

Çantasındaki esans şişesini doldurmak vesilesiyle mağazaya girdiler (468). Bütün eşyanın iliklerine işlemiş hafif bir güzel koku (469). Neriman bu mağazaların sessizliğine de şaşırıyordu (470). İçeride kalabalık olduğu halde müşteriler pek az konuşarak, âdeta bir dilsiz gibi işaretlerle meram anlatarak istediklerini alıyorlardı (471). Yalnız, cam tezgâhların üstüne konup kaldırılan şişelerin ince çıtırtısı (472).

Satış memuru kız, esans şişesini doldururken Neriman bir şey hatırladı (473): Küçükken babası onu Ramazanda Beyazıt sergisine götürürdü (474). Orada, çadır gibi bir şeyin altında, Arap kılıklı bir adam, irili ufaklı bir çok yağlı, kirli şişeler arasında, ayakta durur, kokular satardı (475). Bu çadıra uzaktan yaklaşırken bile sert bir nane, bahar, hacıyağı kokusu Neriman'ın midelerini bulandıracak derecede burnuna dolardı ve oradan çabuk geçmek isterdi (476)...

Son günlerde sık sık yaptığı mukayeseyi tekrarladı ve bu iki koku arasındaki farkı düşündü (477).

Yolda yürürlerken, herkes, Fahriye'den ziyade Neriman'a dikkat ediyordu, fakat bu, Neriman'ın herkese ayrı ayrı dikkatinin karşılığında başka bir şey değildi (478). Kıyafetlere, yürüyüşlere, yüzlerdeki mânalara büyük bir tecessüsle bakan gözleri, herkesin alâkasını çelerek büyüyor, parlıyor ve daima canlı bakıyordu (479).

Löbonun önünden geçtiler (480). Neriman içeriye doğru bir göz attı ve Macit'i görmedi (481). Fakat onun ikinci kat salonunda olması ihtimali de vardı (482).

Yukarıya kadar beraber çıkmayı evvelâ Fahriye'ye teklif edemedi (483). [30] Müsait bir kıyafette olmadığını da düşünüyordu (484). Fakat Macit'i görmeden İstanbul'a dönmek o kadar güç geldi ki birkaç adım sonra Fahriye'yi geri çevirdi, beraber pastacının yukarı kat salonuna çıktılar (485).

Macit orada idi; fakat yanında bir kadın vardı; Neriman sevinçten kedere süratle geçmenin baş dönmesiyle durakladı ve ne yapacağını şaşırıldı (486). İleri ve geri gidemedi (487). Birkaç adım attı ve Macit'e görünmek istemedi (488).

Macit onu görmüş ve hemen kalkarak yanına gelmişti (489):

- O... Buyurun Neriman Hanım! dedi (490).

Macit'in yanında oturan kadın da kalkmıştı ve onlara doğru geliyordu (491).

Fahriye merdiven başında duruyor, içeri girmek istemiyordu (492). Neriman cesaret etti, koridora kadar yürüdü ve oradan salona baktı (493).

Neriman hafifçe kızardı ve şaşırıldı (494). Kadın yanlarından geçerken Macit'e başıyla selâm verip yürümüşü (495). Neriman ona bakmadı (496).

Mırıldandı (497):

- Dışarıda Fahriye var (498).

- Niçin girmiyor, buyurun (499)!

- Geç kalırız (500).

- Bir dakika, canım (501).

Macit kapıya gitti ve Fahriye'yi de çağırdı (502).

Salon tenhaydı (503). Bu, Neriman'ı biraz evvelki heyecanının artığından kurtardı (504).

Oturdular (505). Neriman'ın buraya üçüncü geliyordu; her seferinde burasını biraz daha seviyor ve beğeniyordu (506). Her şey temiz, her şey güzel (507). Zevkli bir kadın eliyle döşenmiş küçük bir ev odası gibi ve baş başa konuşmaya ne müsait (508)! Pastacı, muhallebici gibi yerleri daima bir dükkân fikriyle beraber düşünmeğe alışmış Neriman için, bu mahrem küçük salon yepyeni bir şeydi (509). Fahriye'nin de hayranlığını yüzünden görmek istiyordu (510). [31] Fakat utanç, Fahriye'nin yüzünde, bütün hisleri kırmızıya boyamış ve örtmüştü, sıkıldığı besbelliydi (511).

Macit gecedan bahsetti (512). Sonra, Fahriye'yi de bahse karıştırmak için: “Siz de olmalıydınız!” dedi (513).

Arkadan hararetle ilâve etti (514) :

- Gelecek perşembe Perapalas'a gelirsiniz olmaz mı (515)? Güzel bir balo var (516). Muhakkak geliniz (517). Çok eğleniriz (518). Ben gene sizi Neriman'la beraber eve kadar götürürüm (519).

Fahriye cevap vermedi (520). Macit Neriman'a döndü (521):

- Olmaz mı Neriman Hanım (522)?

Neriman da cevap vermedi (523). Balo (524)! Gene babasını aldatmak, Şinasi meselesi, tuvalet (525)... Neriman'ın yüzünde endişe çok barizdi (526). Kendini toplayarak zorla gülümsediği hâlde vakit geçmişti (527). İtiraf etmeye mecbur oldu (528):

- Vallahi, Macit Bey, biliyorsunuz ki bizim için bir gece evden ayrılmak ne kadar güç (529)!

- Siz isterseniz her şeye muvaffak olursunuz (530).

- Çalışırız (531). Gelecek perşembe mi dediniz (532)?

- Evet, o vakte kadar gene görüşürüz, ya (533)...

Balo (534)! Neriman Löbon'dan çıkıp Fatih'e gelinceye kadar hep bunu düşündü (535). Balo (536)! Muhakkak gitmeli (537). Fakat izin meselesi, para meselesi, tuvalet meselesi, Şinasi meselesi (538)... Onu en çok para meselesi düşündürüyordu (539). Babasına tekrar nasıl müracaat edebilir (540)? Daha bir ay evvel, yeni mantosunu, yeni iskarpinlerini yaptırmak için babasını ne büyük fedakârlıklara sevk etti (541): Fatih'teki ev rehine konmuştu ve bu ağır faizli borcu ödemek için babası, her ay, tekâüt maaşının bir kısmını ayırmağa mecburdu (542). Hele son hâdiseden sonra, bir balo tuvaleti için babasına yeni bir fedakârlık teklif etmeye hiç cesareti yoktu (543). Fakat Neriman, sımsıkı, açılmamak üzere kapanmış imkân kapılarının hepsini kurcalıyordu (544). Bu baloya muhakkak gitmesi lazım (545). Saydı (546) : Dokuz gün var (547).

[32] Son hâdisenin fena tesirini silmek, babasının itimadını yeniden kazanmak, onun zaafalarını yeniden uyandırmak için bu müddet ona kâfi göründü (548).

Bu baloya gitmeyi o kadar çok istiyordu ki muvaffak olacağını ümit etmeye başladı (549). Hayatında bu kadar çok istediği şeylerin hemen hepsi olmuştu (550).

Bu düşünceler onu yolda susturdu (551). Fahriye'nin baloya gelmesini istemediği için ona bu bahsi hiç açmadı (552).

Fakat Fahriye ona ne düşündüğünü sordu (553). Neriman:

- Hiç... dedi, bugün Şinasi'nin hali gözümün önüne geliyor (554) . Fena oldu, çok fena oldu (555).

Şinasi, o akşam da, Neriman'dan ayrılınca, günün son bir iki saatini zahmetle geçirdi ve hava kararınca eve döndü (556).

Kapıyı açan kız kardeşinin ve merdiven başında duran annesinin yüzlerine bakmadan hızla yukarı çıktı ve odasına girdi (557).

Arkasından kız kardeşi de gelmiş ve ona lâmba getirmişti (558). Biraz durdu ve Şinasi'yle konuşmak istedi (559).

- Neriman'ı iki gündür görmüyorum, uğramıyor

dedi, fakat Şinasi'den cevap alamadı, biraz daha durdu ve odadan çıktı (560). Onunla konuşulamayacak günler olduğunu annesi de, kız kardeşi de bilirdi (561): Fena geçmiş günler (562). Şinasi o vakit yorgun, bitik bir halde eve girer, kaçır gibi hızlı yürür, derin ve çok mahrem kederini gizlemek için kimsenin yüzüne bakmaz, hâlbuki zaafını bu haliyle daha çok ifşa eder, belki bunu bilmez, belki de iyi bildiği için büsbütün kederlenir, hızla merdivenleri çıkar ve odasına çekilir, o akşam yemek yemezdi (563).

Bir kenarda durdu ve lâmbanın aydınlattığı odasına baktı (564): Darma dağınık (565). Her şey bıraktığı gibi; ve şiddetli ihtarları üzerine hiçbir şeye el dokunulmamış (566): Bir kanepenin üstünde yığılı notalar (567). [33] Bir koltuğun üstünde kemeçesi (568). Torba yere düşmüş (569). Yerdeki halının bir ucu kıvrılmış (570). Masanın üstünde bardak, diş fırçası, tarak, kitap, bir tabak (571). Masanın kenarından sarkmış bir nota yaprağı (572)...

On beş yirmi gündür beri Şinasi bu odada hiçbir şeyi düzeltmek için uğraşmamıştı (573). Manzara berbat (574). Sanki fırtınalı bir gecede bütün pencereler açık kalmış ve rüzgâr odanın bütün hafif eşyasını yerinden oynatmış, öteye beriye savurmuştu (575).

Bu manzara da Şinasi'yi rahatsız etti (576). O, her zaman süfli ve derbeder bir adam değildi (577). Hep kendi eliyle düzelttiği odasında, bazen hendesî bir itina ve her eşyaya en güzel mânasını veren bir intizam vardı; Şinasi derbederlikten en muntazam adam kadar nefret ederek derbeder olmaya mecbur kalırdı ve bu, derunî anarşisinin akislerini eşyada da görmeğe mahkûm olduğu zamanlara mahsus, zarurî bir perişanlığtı (578).

Dışarıda yapılacak hiçbir şey olmadığı için eve gelmişti (579). Fakat evde de yapılacak hiçbir şey yoktu ve odasını düzeltmek istedi (580). Gözü hep koltuğun kenarında yere düşmüş kemeçesi torbasına gidiyordu (581). Evvelâ onu oradan kaldırmayı arzu eder

gibi oldu ve oraya doğru bir adım attı (582). Durdu, vazgeçti, etrafına baktı, odanın dağınıklığı içinde rahat oturamayacağını hissederek tekrar torbayı yerden kaldırmaya karar verdi, iki üç adım gitti, yere doğru eğilirken gene vazgeçti (583). İçinde büyük bir mücadele cereyan ediyordu; torbayı yerden kaldırmasını emreden birçok fikirler, meçhul diğer birçok fikirlerle şiddetli bir çarpışma halinde idi (584).

Nihayet, muvaffak olamayacağını anlayarak geriye döndü (585). Fakat aczini anlayınca birdenbire isyan etti (586). Hayatının bütün felâketleri, bazen bir torbayı bile yerinden kaldıramayacak kadar iradesiz olmasından geliyordu (587). [34] Parasını idare edemeyişi, diş ağrıları, kıyafetini ihmal edişi, başkalarına ve kendine verdiği sözlerini tutamayışı, yapılmayan vaadlerin kendine ve başkalarına karşı utancı, hep yarıda kalmış nice tasavvurlar (588).

Derhal geri döndü ve torbayı yerden kaldırmak istedi, fakat bir düşünce mani oldu (589). Bundan ne çıkar (590)? Bütün odayı düzeltmek lâzım (591). O da kâfi değil, notaları sıraya koymak ve aylardan beri tasavvur ettiği gibi onların bir fihristini yapmak lâzım (592). Ve bu lüzumlar birbirini çekip hatırlatarak, saatlerce, günlerce uğraşılsa bitirilmeyecek bir iş yığını halinde karşısına çıkardı (593): “Fakat, diye düşündü, herhalde bu işler birer birer yapılacak, haydi evvelâ şu torbayı yerden kaldır (594)!”

Muktedir değildi (595). Fakat bu halde odada oturmayacaktı (596). Zaten, odada ne kadar koltuk, kanepeler varsa hepsinin üstleri doluydu (597). Oturabilmek için hiç değilse bir tanesini düzeltmeli (598).

Bir taraftan da hissediyordu ki odasının intizamı, ruhundaki iğtişâşın neticesine bağlıydı; günlerden beri süren ve bugün son haddine gelen bu derunî ihtilâl bitmeden odasını düzeltmeye kalkmak nafi bir hareketti; hattâ, kendi ruhunu bir aynada seyrederek gibi görebilmesi için odayı daha fazla dağıtmak ve tabağı bardağı yere atıp kırmak, notaları yırtmak da istiyordu (599).

Fakat cinnete kadar gidebileceğini hissettiği bu zihnî kargaşalıktan ürktü (600). Her halde bu torbayı yerden kaldırması lâzımdı (601). Fakat neden, illâki bu torba (602)?

Masanın kenarından sarkan notayı düzeltmek istedi (603). Bir eliyle üst üste yığılmış ve yere düşmeye meyyal notaları tuttu, yukarı kaldırdı (604). Müthiş bir ağırlık (605). Yaptığı işi istememesi notaların sıkletini arttırıyordu (606). İnat etti (607). Fakat serbest kalan öteki eline bir vahşilik, bir hoyratlık, bir şirretlik gelmişti (608). [35] Notanın sarkan yaprağını sinirli bir hareketle tuttu, elinin kuvvetini ayar edemedi, yaprağı şiddetle öteki notaların arasına sokmak ve kendisini çıldırtacak kadar yoran bir işten çabucak kurtulmak istedi, notaları iyice kaldırmadığı için yaprak araya girmemiş, bir kısmı dışarıda kalarak buruşmuştu (609). Yaprağı oradan çekerek bir daha ve muntazam yerleştirmek istedi, birdenbire çekti ve kopardı (610).

Yaprağı elinden yere atarak kanepeye doğru gitti, notaların arasına kendini attı, başını arkaya bırakarak öylece kaldı (611).

Hâlâ şapkası başındaydı; biraz sonra bunu hissetti, şapkasını başından çıkardı ve bir tarafa attı ; yakalığını ve boyunbağını çözdü; bu hareketleri o kadar şiddetle yapıyordu ki yanında duran notalardan birkaçı daha yere düştü (612).

Alnına bir ağrı yapışmıştı, elini başına götürdü ve saçlarının arasına soktu; Neriman'ın okşamalarını hatırlatan bu hareket onu daha çok azaba sevk etti (613). Elini çekti ve iki kolunu da uzatarak bıraktı (614).

Artık, kelimelerle hiçbir şey düşünmüyordu (615). Bütün ruhunu birtakım lâhneler ve nağmeler sarmaya başladı (616). Aynı makamdan birçok şarkıların parçalarını birbiri ardı sıra içinde mırıldanıyordu (617). Bunların arasında, yepyeni, kendiliğinden doğma nağmeler de vardı (618). Onları zaptedebilse bir veya birkaç şarkı besteleyebilirdi (619). Kemeçesini eline alıncaya kadar bunları unutmaktan korkuyor ve yerinden kıılmıyordu (620). Hem kendi kendine bir suali de vardı (621): “Neye yarar (622)?” Bütün bu lâhneler ve nağmeler tevalişi içinde, bir baygınlık geçiriyor, fazla bir şey istemiyordu (623).

Merdivende bir ayak sesi işitti ve canı sıkıldı (624). Annesi veya kızkardeşi tarafından görülmeye hiç razı değildi (625). Fakat biraz dikkat edince, iki kişinin de ayak

seslerini tanıdı, biraz doğruldu (626).

Kızkardeşi, Neriman'la beraber içeri girmişti (627).

Şinasi yerinden hiç kıınıldamadı (628). Yalnız, bu sevincin verdiği kuvvetle, biraz evvelki ruhî dalgınlığını belli etmemek için yüzünü topladı ve mübhem görünebildi (629).

[36] Neriman, Şen bir sesle:

- Haydi kalk, bize gidelim... dedi (630). Nezahet de gelecek (631).

Şinasi, evvelâ, Neriman'ın sırf kendisini çağırarak için evinden geldiğini sandı ve bu davette, kızın yakın mazisine karşı azabından, uzak bir istikbale kadar giden kuvvetli bir teminatını bulur gibi oldu (632). Fakat Şüphesi derhal uyanmıştı ve sordu (633):

- Evden mi geliyorsun (634)?

- Hayır (635)! Eve gidiyorum (636).

Şinasi derhal bu davetin manasını anladı, eve geç gitmekten ürken Neriman'ın Őefaât aradığını hissetti ve ilk aldanişının verdiği öfkeyi güç tutarak sert bir cevap verdi (637):

- Ben gelemem, Nezahet'le beraber gidin (638).

Şinasi'nin kızkardeşi de reddetti (639):

- Ben de gelemem (640). Yalnız başıma dönemiyorum, yol az ama korkuyorum (641).

Neriman bir Şey söyleyemedi ve odaya baktı (642). Bütün bu karışıklık, bu hal, Şinasi'nin kabarık saçları, çözüük boyunbağı, yerde Şapkası, duruşu, oturuşu (643)...

- Peki... diye mırıldandı ve birdenbire odadan çıktı, hızla merdivenleri indi (644). Şinasi yalnız kalınca, kendi kendini taşıyamayacağını hissederek herhangi bir hareket yapmak için yerinden fırladı ve kemeçesini kaptı (645).

Neva teli akortsuzdu (646). Anahtarını o kadar şiddetli çevirdi ki tel koptu (647).

Artık evde durabilmesine imkân yoktu, odada bir iki dolaştı, boyunbağını düzeltti ve şapkasını giyerek dışarı fırladı (648).

Teşrinisaninin son geceleri (649). Hava kuru ve rüzgârsız (650). Yürüdü (651). Yokuşun başında bir hayalet: Bekçi (652). Öksürdü (653). Işıksız bir evde çocuk vıyıklaması ve hafif bir beşik gıcirtısı (654).

Şinasi yokuşu bir solukta çıktı (655).

[37] Karanlık bu mahallelere erken basar (656).

Neriman, akşamın bu saatlerinde, evde bulunmağa artık tahammül etmez olmuştu (657). Evvelce dikkat bile etmediği küçük şeylere bugün ehemmiyet veriyordu (658).

Mindere uzandı (659). Odaya geceyi erken getiren bu kafeslerin deliklerinde, karanlıkların git gide lâpalaşmasına bakıyordu (660): Dört köşe delikler çizgilerinin sertliklerini kaybettiler ve deyirmileştiler (661). Beyaz tül perdeler karardı (662).

Helvacıların geçtiği saat (663). Her şey susar ve yalnız onların sesleri duyulur (664). Sakız gibi incele incele uzanan ve ta uzaklara, sokak diplerine bulaşan ezik, yapışkan sesler (665). Günün ışığıyla beraber çekilirler, giderler (666).

O vakit her şey kararır, söner, her canlı şey siner (667).

Ellerinde çıkıntılılarıyla, geç kalmış bir iki mahallelinin sıklaşan adımları (668).

Bitişik evin kapısı, geceyi bir felâket sananların elleriyle hızlı hızlı vurulur, şiddetle açılıp kapanır (669). Mutfaklardan gelen ince bir dumanın bütün sokağa dağıttığı hafif bir marsık ve yağ kokusu (670). Fatih minarelerinde ezan (671).

Neriman gözlerini kapadı (672). Başını koyduğu yastıkta hafif bir lâvanta çiçeği kokusu (673). Çocukken o bu kokuyu severdi (674): Annesi bohçaları açtığı vakit, temiz çamaşırlardan yükselen bu kokuyu her yerde, entarisinde ve yastıklarda arardı, bulamadığı vakit rahatsız olurdu (675). Şimdi bundan da hoşlanmıyor (676).

[38] Arka sokaklarda helvacıların sesleri hâlâ uzanıp gidiyordu, menhus, meş'um sesler (677). Hastalığa, ölüme ve bunlardan daha korkunç, yüzleri karanlıkta kalan ve hüviyetleri meçhul bir takım felâketlere ait kokular uyandırıyorlardı (678). Neriman bu seslerde annesinin ölümünü, babasının ihtiyarlığını, muhitinin sefaletini hatırlatan, bütün hayatında gördüğü ve duyduğu matemlerin hepsini, istikbalin sakladığı elemelerin hepsini sezdiren derin, gayet derin ve ruhun en muhkem, en mücehhez taraflarına bile bir anda giren keskin, bayıltıcı bir keder duyuyordu ve bu sesler bitip tükenmiyordu, biri uzaklaşıp kayboldukça, köşe başında yükselen bir yenisi, ötekini takip ediyordu ve ağır, hazin bir ses kervanı halinde, arkası kesilmeden, sıra sıra geçiyorlardı (679).

Neriman, evin kapısına bir anahtar sokulduğunu duydu ve babasının geldiğini anlayarak yerinden fırladı (680).

Birdenbire canlanmıştı (681). Baloya ait arzularını yaptırabilmek için babasını o akşamdan itibaren kazanması lâzımdı (682).

Kapıya kadar koştu (683). Babası lâstiklerini çıkarıyor, Gülter elinden paketleri alıyordu (684).

Neriman biraz geride durdu (685). Gülümsüyordu (686). Babasına yaranmak çin bir fırsat aradı (687). Gülter'in elinden paketleri aldı ve ona lâmbayı yakmasını emretti (688).

Babasıyla beraber yemek odasına girdiler (689). Neriman hemen ona doğru bir

sandalye itti (690):

- Oturunuz Bey baba! dedi (691).

Faiz Bey oturdu ve Gülter lâmbayı getirdi (692).

Neriman paketleri açıyor ve neş'eli bir sesle:

- O... Burada kızartılacak bir şey var... Ne iyi ettiniz de bundan aldınız! diyordu (693).

Sonra Gülter'e döndü (694):

- Ben de mutfağa gireyim, bunu beraber kızartırız, sana yardım ederim,Gülter! dedi (695).

[39] Aylar var ki Neriman mutfağa girmek şöyle dursun etrafında bile dolaşmamıştı (696). Bu farkın babasına yapacağı tesirden istifade etmek istiyordu (697).

Gülter sordu (698):

- Nasıl oldu bu küçük hanım (699)? İçinizden mi geldi (700)?

Neriman, babasına, ahlâkında bir değişiklik olduğu zannını vermek için:

- İçimden gelmedi, bundan sonra seni mutfakta yalnız bırakmayacağım! dedi (701).

Faiz Bey sesini çıkarmıyordu (702). Bu, mümkün olduğu kadar septik bir adamdı (703). Etrafında geçen hâdiselerin bütün sebeplerine bir anda intikal etmek isteyen ihtiyatkâr zekâsı, Neriman'ın bu halinde de yeni âmiller arıyor ve aldanmıyordu; fakat, bir taraftan da, Neriman'ın ahlâkında salâha doğru yeni bir imkân yolu açan bu

hareketlerinden korku ile karışık, mütereddit bir sevinç duyuyordu (704).

Paketleri alarak odadan dışarı çıkan kızıyla hizmetçisine:

- Zeytin yağını az koyun! diye seslendi (705).

Bu ihtar mutfağa doğru koşan Neriman'ın canını sıkımişti (706). Vaktiyle böyle teferruata hiç ehemmiyet vermeyen babasının bu tasarruf endişesi, malî vaziyetinin çok fena olduğunu gösteriyordu (707).

Hattâ buna Gülter de dikkat etti, mutfakta Neriman'a dedi ki:

- Beyefendi çok sıkıntıda; hiç eskiden böyle şeyler söyler miydi (708)?

Neriman birdenbire me'yus oldu (709). Bu kadar ince hesap yapan babasına yeni bir kıyafet masrafı nasıl teklif edecekti (710)? Fedakârlık nöbeti babasında değil, kendisinde idi (711). Utandı (712). [40] Bütün emellerinden vazgeçmeyi düşündü (713): Bir daha Macit'in yüzünü görmemek, Köprü'nün öbür tarafına geçmemek, baloya değil, sinemaya bile gitmemek ve ömrünün sonunda yapayalnız kalan babasının baş ucundan ayrılmayarak onun bütün arzularını yerine getirmek (714)... Hattâ Neriman buna karar bile veriyordu (715). Büyük bir teessür içinde mırıldandı (716):

- Sahi, Gülter, masrafı biraz kısalım (717).

Ve o ana kadar mutfakta kendini iğreti bulduğu halde, birdenbire samimî çalışmak arzusunu duydu, önlüğünü giydi, kollarını sıvadı ve Gülter'in yapabileceği en kaba işlere doğru atıldı, kömür tenekesini aldı ve ocağa boşalttı (718).

Gülter bağıryordu (719):

- Aman küçük hanım, bırakınız, ben yaparım (720).

Sonra ilâve etti (721):

- Hanımefendi de ne kadındı (722)! Siz küçüktünüz (723)... Ah onu bir mutfakta görseydiniz (724)... Ama ne temiz kadındı, ne titiz kadındı (725)...

Neriman dinlemiyor ve düşünmüyordu (726): “Perapalas bana ne uzak (727)! İşte benim halim (728)...”

Kömürü boşaltırken bir eli simsiyah olmuştu (729). Macit’in elleri gözünün önüne gelmişti ve hemen musluğa koştu (730). Fakat tenekede su bitmişti (731). Büyük bir öfke ile:

- Su! Gülter, maşrapa ile su bul! diye bağırdı (732).

Gülter suyu getirirken, Neriman biraz evvel babası için duyduğu merhameti şimdi kendisi için hissediyordu (733). Orada (köprü’nün öbür tarafında) genç kızlar böyle mi yaşıyor, bir genç kız böyle mi yaşar (734)?

Sabun köpürmüyordu (735). Kuyu suyu (736). Neriman sinirlendi (737):

- Tatlı su bul! Gülter! dedi (738).

Bekliyordu (739). Gülter koştu (740). Neriman’ın rengi uçmuştu (741). Titremeye başladı (742).

Gülter, küçük hanımın tehlikeli asabiyetini bildiği için acele ediyordu (743). Küpün kapağı devrildi, maşrapa yuvarlandı ve mutfak karıştı (744). Neriman bayılacak gibiydi (745). Kaç kere sinirden bayıldığı için korkmaya başladı (746). İki eliyle musluğun taşıını sımsıkı tuttu (747).

[41] Titreyen avuçlarında sabunu zaptedemiyordu, bir iki defa kaçırdı ve nihayet

ellerini temizledi (748).

Gülter yalvarıyordu (749):

- Haydi küçük hanım, siz gidin (750)... Sınırlerinizi oynadı, siz gidin, ben yaparım (751).

Neriman işi bıraktı, fakat mutfaktan da çıkmadı (752). Hâlâ babasına karşı ev kadını görünmek istiyordu (753). İki defa odasına girdi, çıktı; önünde önlüğüyle, sıvanmış kollarıyla babasına kendini gösterdi (754). Neriman ikinci defa odadan çıkarken, Faiz Bey:

- Maşaallah! Maşaallah! demişti (755).

Neş'eli bir yemek yediler (756). Neriman çok söylemiş ve Faiz Bey gülümseyerek dinlemişti (757). Kızının yemeğini methetti (758). Fakat Neriman bu işlere elini sürmediğini, kömür tenekesini boşalttıktan sonra sinirlendiğini itiraf etti ve babasını güldürdü (759).

Bütün gece neş'eli geçti (760). Neriman bu mahallede, bu evin içinde, bu gaz lâmbası, bu ihtiyar adam, bu dökülmüş sıvalar, bu eğrilmiş korniş ve çatlama eski atlas perdeler karşısında, bu yeni silinmiş küflü tahta kokuları arasında insanın mes'ut olabileceğini görüyordu ve bu evde geçen neş'eli günlerini hatırladı (761). Şinasi de, koca olarak bu eve gelebilir ve herkesin paylaştığı müşterek bir saadet içinde, Neriman, vicdan azabı duymadan mes'ut olabilirlerdi (762). Fakat ne idi, ara sıra Neriman'ı yakalayan o kuvvetli arzu ki bunların hepsine karşı nefret, isyan uyandırıyordu (763).

Gözleri lâmba şişesinin içinde yanan fitile daldı ve epeyce düşündü (764). Fakat muhakeme etmiyordu (765). Birbirine zıt bir takım hayaller gözünün önünden geçiyor ve kendiliklerinden bir sürü mukayese unsurları teşkil ediyorlardı (766): Fatih sokakları, Beyoğlu caddesi, başörtülü kadınlar, sarıklı adamlar, otomobiller, şahnişleri çarpılmış, kaplamaları çatlama tahta evler, karanlıklar, helvacı sesleri, apartmanlar, kuvvetli elektrik ışıkları, Maksim salonu (767).

[42] Şinasi'nin odası, yerde notalar, Şinasi'nin kabarık saçları, sinemada gördüğü Avrupa salonları, insanlar arasındaki ince münasebetlere ait birçok intibalar, büyük bir kilise kapısı, Beyoğlu'ndaki kapalı çarşılar, yüksek taş binalar arasında şerit kadar ince bir mavi hava görünen sokaklar, Fatih Camii'nin avlusu, ezan sesleri, yangın korkuları, beşik gıcirtısı (768)...

Birdenbire, silkindi (769). Kucağına ağır bir şey düşmüştü (770). Göğsünü hemen geriye çekti ve korku ile önüne baktı (771): Sarman; hanımının bu gaflet dakikalarını fırsat bilmiş gibi yakındaki minderin üstünden kucağına atlamıştı (772). Vücudunu bu kucağın çukuruna tamamı tamamına yerleştirdi, tortop oldu, başını kendine gömdü ve derhal mırılarak uyudu (773).

Ne zamandır, Neriman bu kediyi de okşamaz olmuştu; Sarman da Faiz Bey, Şinasi ve Gülter kadar hanımının son zamanlarda başkalaştığını anlıyor ve onun yanına sokulmuyordu (774). Bu gece hanımında eski hallerini gördü ve kucağına atlamakta çok tereddüt etmedi (775).

Neriman hafifçe Sarman'ın başını okşuyordu (776). Öyle bir an geldi ki bütün mahallede, bütün sokakta, evde ve odada Sarman'ın mırıltısından başka ses kalmamıştı (777). Gülter kapının yanında yerdeki minderde, başını önüne eğmiş, uyukluyordu (778). Şüphesiz böyle uyanık birkaç kişi müstesna, bütün sokak, bütün Fatih uyku içinde idi (779).

Neriman düşündü ve bir anda şarklıların kedileri ve garplıların köpekleri niçin bu kadar sevdiğini anladı (780). Hıristiyan evlerinde köpek ve Müslüman evlerinde kedi bolluğu şundandı (781): Şarklılar kediye, garplılar köpeğe benziyorlar (782)! Kedi yer, içer, yatar, uyur, doğurur; hayatı hep minder üstünde ve rüya içinde geçer; gözleri bazı uyanırken bile rüya görüyormuş gibidir ; lâpacı, tembel ve hayalperest mahlûk, çalışmayı hiç sevmez (783). Köpek diri, çevik, atılgandır (784). İşe yarar; birçok işlere yarar (785). Uyurken bile uyanıktır (786). En küçük sesleri bile duyar, sıçrar, bağırır (787).

[43] Şark ve garbı temsil eden bu iki remiz, Neriman'ın zihninde iki zıt âlemi o kadar

müşahhas bir hale getirdi ki epey zamandan beri kendi kendine halletmeğe çalıştığı muammaların birçok anahtarlarını bulur gibi oluyordu; büyük bir kültürü olmayan Neriman, ancak bu basit remizlerin zıddiyetleri arasında mukayeseler yaparak, kendine göre bazı fikirlere daha sahip olmaya başlamıştı (788).

Hemen bu fikrini babasına söylemek istedi ve alacağı cevabı merak etti (789). Fakat babasıyla hiç buna benzer mevzularda konuşmamış, ona hiçbir mülâhazasını, fikrini açmamıştı (790). Zekâsının bakir ve mahrem bir tarafını göstermek isterken babasının karşısında soyunacakmış gibi utanıyordu (791). Fakat soracağı şey, epey zamandan beri, babasıyla kendisi arasında çıkan ve henüz hiç münakaşa edilmeyen hayatî meselelerle karıştığı için ehemmiyetliydi (792).

Epeyce tereddüitten sonra nihayet söyledi (793):

- Bakın, dedi, Gülter de uyuyor, Sarman da (794).

Faiz Bey başını kitaptan kaldırdı ve gözlüğünün üstünden kızına baktı (795). Bu sözün bir mukaddime olduğunu anlamayarak tekrar gözlerini kitaba indirirken, Neriman söylemek istediği şeyleri unutmaktan korkarak hem de neticeyi çabuk almak isteyerek, sinirli bir acele ile anlattı (796):

- Sadece onlar uyumuyorlar, bütün Fatih uykuda (797). Ne düşündüm bilir misiniz (798)?

Neriman, mütalâasını beyan etmek sırası gelince biraz kızardı ve Faiz Bey'in alâkası arttı (799).

- Ne düşündüm bilir misiniz (800)? Bütün bu semt, Müslümanlar (801)...

Biraz düşünerek kelimeyi buldu (802):

- Bütün Şark kedilere benziyor (803)...

Bu mülâhaza Faiz Bey'i güldürmüştü (804). Takdirle istihzadan hangisine maruz kaldığını anlamayan Neriman şaşırđı ve büsbütün kızarak cesaretle devam etti (805):

[44] - Garp da köpeklere benziyor (806).

Durdu (807). Söylenecek fazla bir şey bulamıyordu (808). Halbuki pek çok şeyler düşünmüştü (809). İzah etmek lâzım (810). Gene şaşırđı (811). Faiz Beyin bir suali bu izahı istedi (812):

- Ne gibi (813)?

Faiz Bey gözlüğünün üstünden kızına hiç inhıraf etmeyen bir dikkatle bakıyordu (814). Ömründe ilk defadır ki Neriman'dan bir mütalâa dinliyordu (815).

Neriman devam etti (816):

- Şark da işte böyle miskin, uykucu, lâpacı (817)... Bakın şimdi her taraf uyuyor (818). Bir de şimdi Beyoğlu'na çıkın (819)... Ortalık mahşer gibi (820)... Herkes ayakta, uyanık (821)...

Faiz Bey hafif bir acılık ilâve olan tebessümüyle başını salladı (822). Aylardan beri kızının zihnini işgal eden bu meseleyi seziyordu (823). İşte bu gece, keyfiyet apaşıkâr meydana çıkıyordu (824). Hayret etmedi ve bu mevzuda kendisine söz söylemek fırsatı çıktığı için memnun oldu, aceleye lüzum görmedi ve kızının bütün fikirlerini anlamak için sordu (825):

- Garplılar niçin köpeğe benziyorlar (826)?

- Çünkü onlar daima uyanık, uyurken bile uyanık (827)... Çalışıyorlar, kazanıyorlar, iyi yaşıyorlar (828).

Faiz Bey bir daha güldü; lâtifeci şahsiyetini ihtiyar yüzünün vakarında gizleyerek sordu (829):

- Şimdi bu Sarman fena mı yaşıyor (830)? Bak senin kucağında mışıl mışıl uyuyor (831).

Neriman da güldü (832):

- Ama biz olmasak açlıktan geberir (833).

- Köpeklerin de sahipleri olmasa açlıktan ölmezler mi (834)?

Kızını daha fazla üzmemek isteyen Faiz Bey ciddîleşti ve müstehzi suallerinin cevabını beklemeyerek söyledi (835):

[45] - Güzel bulmuşsun, dedi, filhakika şarklılar kediler, garblılar da köpekleri bunun için severler; şarklı tembel, garblı da çalışkandır (836). Fakat gel seninle bu muammayı birlikte halledelim (837). Acaba her oturan adam tembel, her koşan adam çalışkan mıdır (838)?

Neriman'a baktı ve cevap vermesini beklemeden devam etti (839):

- Kimi adam vardır ki sabahtan akşama kadar oturur ve düşünür (840). Onun bir hazine-i efkârı vardır, yani fikir cihetinden zengindir; kimi adam da vardır ki sabahtan akşama kadar ayak üstü çalışır, meselâ bir rençper, fakat yaptığı iş dört tuğlayı üst üste koymaktan ibarettir (841). Evvelki insan tembel görünür velâkin çalışkandır; diğer insan çalışkan görünür velâkin yaptığı iş sudandır (842). Zira birisi maneviyat ile, zihin gayretiyle yapılan iştir; öbürü vücut ile, bedenle yapılan iştir (843). Maneviyat daima daha âlidir, vücut sefildir (844). Yapılan işlerin farkı da bundandır (845).

Faiz Bey yine biraz durdu, kızına küçük bir itiraz müddeti bıraktıktan sonra cevap almayınca sordu (846):

- Zevahire niçin aldaniyorsun (847)? Sadece gece gündüz, dazıra dazır koşmak mı çalışmaktır (848)?

- Değil tabii (849)... Fakat biz oturduk da ne yaptık sanki (850)?

- Pek çok şey (851).

- Hiçbir şey yapmadık (852). Hep uyku... lâpacılık (853)...

Faiz Bey, kızına, söyleyeceği sözlerin mesuliyetini hissettiren ağır ve sabırlı bir bakışla bakmıştı; Neriman devam edemedi (854). Faiz Bey:

- Bak, dedi, şu arkanda, konsolun üstünde duran saati Harunü Reşit zamanında bir şarklı icat etmiştir; şu elimdeki kitabı bir şarklı yazmıştır (855).

- Aman hep o kara kaplı kitap (856)... Başka yok mu (857)? Yazmış da ne olmuş (858)? Sizden başka onu kim okuyor (859)?

- Senden başka bu kitabı pek çok insan okuyor (860).

- Aman... hep tembeller, hayalperestler (861)...

[46] - Hayır (862)... Frenkler de okuyor (863). Bu gibi eserlerin garpta bir tanesinin yüzlerce türlü basılmış tercümeleleri vardır (864). Avam da okur, havas da okur velâkin sen okumazsın, mazursun da (865). Mekteplerinizde böyle şey kalmadı (866). Bir İngiliz kızına Sadi'yi sorsan bilir, sen Şarklı olduğun halde bilmezsin (867). Kabahat sende mi, Sadi'de mi (868)?

Neriman hafifçe kızardı ve başını önüne eğdi (869). Cevap vermiyordu (870). Evvelâ babasına daha fazla itiraz etmesi; baloya ait arzularının tahakkukuna mani olabilirdi; sonra babasının malûmatı ve mantığıyla mücadeleye kendini muktedir bulmuyordu (871). Fakat

bütün bu fikirlere içinden isyan ediyor, hepsini eski bulmak istiyor, mamafih sarsılmaz bir mantığın telkin ettiği hakikatleri kendi kendine tamamıyla inkâra da muvaffak olamıyor, için için çırpınıyordu (872).

Faiz Bey bu kadar dersi kâfi gördü (873). Kızına ilk defa olarak bu mevzuda bir telkin yapmak fırsatını bulduğu için yüreği ferahladı ve derin bir nefes alarak ayağa kalktı, işi lâtifeye boğarak:

- Haydi şu şarklılar gibi biz de bir uyku çekelim! dedi (874).

Neriman da kalkmıştı (875). Sarman yere düştü ve bir çığlık kopardı (876). Sonra gerinerek hanımının ayakları arasında dolaştı (877). Hâlâ mırıliyordu (878).

Neriman terliğinin ucuyla Sarman'ı karnından itti, uzaklaştırdı (879):

- Haydi git, miskin! dedi (880).

Sonra, kapıdan çıkan babasına işittirmek için ilâve etti (881):

- Ben miskin mahlûklardan nefret ediyorum (882).

[47] Neriman günleri sayıyordu (883): Baloya altı gün var (884)!

Ve hemen yataktan atladı (885). İçine gelen bu manasız hamlenin hedefi yoktu (886). Ne yapabilirdi (887)? Hiçbir işe başlayamazdı (888). Evvelâ babasını hazırlamak lâzım (889). Geceki münakaşayı hatırladı ve babasına itiraz ettiğine pişman oldu (890). Macit'ten ayrıldığı zamandan beri geçen bu üç gün içinde babasını ne dereceye kadar kazanabildiğini hesap etti (891). Hiç (892). Kazandığı kadarını da bir kumarbaz gibi dün geceki münakaşada vermişti (893).

Bunu derhal tashih etmeği düşündü ve bundan sonra babasının ne kadar tenkidine

uğrarsa uğrasın itiraz etmemeye karar verdi (894).

Yemek odasına indiği vakit Faiz Bey'i orada bulmuştu, yanına koştu, elini öptü ve:

“Sabah şerifler hayrolsun babacığım!” dedi (895).

Faiz Bey neş'eliydi ve yüzünde, ihtiyarlara şeytanî bir tazelik veren gizli bir tebessüm, beyaz sakalıyla bıyığı arasındaki pembe deriden kılların altına doğru kaçıyordu (896). Kızına karşı, geceki zaferini ebedileştirecek müstehzi bir cevap aradı; öyle bir cevap ki, Neriman'la arasındaki ezeli ihtilâfta, kızının herhangi bir isyanına daima set çekecek kadar sade ve kuvvetli bir nakarat halinde her zaman diline dolayabilsin (897). Bunu o kadar şiddetli bir ihtirasla aradı ki yüzüne kan çıktı ve beyaz sakalı bir kabartma vuzuhla belirdi (898):

[48] - Bonjur Matmazel! dedi (899).

Neriman, biraz evvel verdiği karar yüzünden, soğuk bulduğu bu lâtifeyi güler yüzle karşıladı (900).

- Kahvaltınız hazır değil mi?

dedi ve gene babasına yaranmak gayretiyle mutfağa koşmak için doğrulurken Faiz Bey cevap verdi (901):

- Hazır değil, Matmazel (902).

Neriman bu sefer gülemedi (903). Hatta babasına hizmet etmekten ziyade, bu lâtifeden aldığı fena tesiri saklamak için odadan hızla çıktı ve taşlıkta:

“Soğuk şaka!” diye söylendi (904). Babasının şefkatten ziyade kinle ve tahakküm hırsıyla karışık bütün fena istihzalarını müphem bir suretle hatırlayarak öfkeleni (905).

Odaya döndüğü vakit, Faiz Bey esaslı unsurunu muhafaza ederek bu şakayı evire çevire tekrarladı ve kızının fani yeniliklere, gülünç asrîliğe karşı zaafını hicveden Fransızca kelimeler ve yarı dili dönmediği için, yarı da istihza ile bilhassa bozduğu için yayvan bir şive alan ecnebi tabirler söylüyordu (906).

Neriman baloya ait arzularıyla öfkesi arasında muvazene bulmaya çalışarak kendini zor tutuyor, kızarıyordu (907).

Nihayet arzularından feda ederek boşaldı, fakat öfkesini yalvarışlı bir sesle yumuşatmaya karar vererek:

- Baba, dedi, böyle şaka etmeyiniz, sinirleniyorum (908).

- Öyleyse pardon Matmazel (909).

- Siz ciddî bir adamsınız, bu lâtifeler ağzınıza yakışmıyor (910).

- Mil pardon Matmazel (911).

- E... Akşama kadar söyleyin (912). Zaten bu evde sıkıntıdan patlıyorum (913). Sizin yaşınız başka benimki başka (914). Benim yerimde olsanız ne yapardınız (915)? Bu salaş evde çıldırdınız (916).

[49] Faiz Bey birdenbire sustu (917). Kendi hırslarının tehlikeli müntehalarını ekseriya gören bir adamdı (918). İçindeki zebaniyi zaptedebilecek ânı yakaladı ve devam etmedi (919).

Neriman babasının bu ricatı üzerine ilâve etti (920):

- Benim yaşındaki kızların nasıl yaşadıklarını bilmiyorsunuz (921). Ben sizi üzmemek için çok sabrediyorum, ama ne kadar çok, bilmezsiniz (922).

Neriman'ın gözleri doldu (923). Bir taraftan da babasının dizlerine peşkir seriyor, tepsiyi düzeltiyor, rafadan yumurtalarını kırıyordu (924).

Bu, Faiz Bey'e tesir etti (925). Fakat birdenbire geri dönemiyordu (926). Kızını okşayacak bir kelime söyleyemedi, teessürünü başka bir vesile ile Neriman'a hissettirmek için odaya giren Gülter'e mahzun bir sesle emir verdi (927):

- Kızım, bana bir kahve yap, bu sabah süt içmeyeceğim (928).

Gülter odadan çıktı ve evin son bir iki günlük neşesi o anda tamamıyla mahvoldu (929).

Hiç konuşmadan kahvaltı ettiler (930). Faiz Bey'in de, Neriman'ın da renkleri uçmuştu (931). Birbirine belli etmeden bunu gördüler (932).

Daha genç olan kendini daha evvel topladı (933). Onda arzular var, onda yaşanacak seneler daha çok ve istikbalin vaatleri daha zengin (934). O daha kuvvetli, hattâ karşısındaki ihtiyarın bu küçük vicdan azabından nasıl istifade edebileceğini düşünecek kadar hain tasavvurlar beslemeye cür'et ediyordu (935). Bunun için, babasına karşı güvenmiş ve kederli görünmeye karar verdi (936). Bu taze ihtiras, gayesine doğru, dişi bir canavar çevikliğiyle atlarken ezeceği ihtiyar kalbe tamamıyla kayıtsızdı (937). Belki o an için (938).

Kahvaltısını yarıda bırakarak odasına çıktı (939). Kendine ait bir şeyi ezdiği için bu zaferin acı tortusunu da hissediyordu (940). Fakat omuzlarını silkti (941):

[50] “Bu insanlar böyle işte, diye düşündü, anlamıyorlar, babalar bile anlamıyorlar, onlara böyle lâzım (942)...”

Fakat içinde çok derin, tehlikeli duyguların uyanışını farkediyordu; hafifçe titremeye başladı (943). Yakın bir istikbal üzerine şuurundan bazı soluk ışıklar sırıyordu (944): Gözlerini o tarafa doğru çevirebilse, bakabilse, bir hafta veya bir ay sonrayı görebileceğini

anıyordu (945): Zihninden kendiliğinden birçok muadeleler hallediyor ve neticeler belirliyordu, fakat hiçbirini kat'iyetle öğrenmek istemedi (946).

Hep gözünün önüne Şinasi gelmeye başladı (947). Cevabını kendi kendinden ısrarla beklediği bir soru sordu (948): “Şinasi ne olacak (949)?”

Sonra, muhakemesini kaplayan bütün tozlar silindi ve bir siyah tahta üzerine tebeşirle yazılmış gibi açık, berrak fikirler birbirini takip etti (950).

Düşünüyordu (951): “Ben artık Şinasi’yi sevmiyor muyum (952)?”

Altı ay evveline kadar bu suale kolayca bir cevap verebilirdi, altı ay evveline kadar Şinasi’yi şüphesiz seviyordu; ama nasıl (953)? Bir çocukluk hissini devamıyla mı (954)? Komşu gibi mi (955)? Aile dostu, arkadaş gibi mi (956)? Bunları vaktiyle çok araştırmıştı ve zaman zaman en saf çocukluk ihtirasından en adî bir itiyat bağlanışına kadar ona karşı her türlü alâkayı duymuştu (957).

Yedi sene evvel, Faiz Bey karısı öldükten sonra, Kuruçeşme’deki yalıda oturmak istemedi (958). Maarif evrak müdürlüğünden tekaüt edilmişti (959). Üsküdar’daki büyük evi de yanınca, azalan varidatına göre daha sade bir yasayış temini düşündü, Gülter’i muhafaza ederek öteki hizmetçilerin kimini savdı, kimini evlendirdi (960). Fatih’teki bu eve taşındılar (961). O vakit Neriman on beş yaşında idi ve Süleymaniye’deki kız lisesine girdi (962). [51] Orada Şinasi’nin kız kardeşi Nezahet’le tanıştı (963). Aynı semtte ve aynı mahallede oturdukları için mektebe beraber gidip gelmeğe başladılar (964).

Faiz Bey biraz ney çalardı (965). Nezahet’in kardeşinin kemençe çaldığını öğrenince onunla tanışmak istedi (966). O tarihten sonra Şinasi, Neriman'lara sık sık gelip gidiyordu ve o gün bugün ailenin bir ferdi gibidir (967).

Faiz Bey, Şinasi’yi oğlu gibi sever (968). Evvelâ bir erkek evlâdı olmasını çok istediği halde olmadığı için; ikincisi de, Şinasi’nin tabiatları Faiz Bey’i meftun etmişti; başkalarına Şinasi’den bahsederken Faiz Bey’in ekseriyetle kullandığı tabirler şunlardı

(969):

- Sessiz, halûk, fevkalâde terbiyeli, fitraten asil bir çocuk, büyük bir rikkatli kalbi var (970). Hissiyat-ı âliye sahibi, hem de bir kemeçe çalıyor, yakında en büyük esatizei musikiye arasında ismi geçecek (971). Dinlerken gözlerim yaşarıyor (972). Ben bu çocuğa meftunum doğrusu (973).

Faiz Bey'le Şinasi arasında mizaç benzeyişleri pek çoktu (974): İki de, şiddetli hisseveranları halinde bile sessizliklerini muhafaza edebilen ve yalnız kendi kendilerine mahrem olmasını bilen insanlar (975). Başkalarının tecessüsünü hissettikçe kapanan ruhları içinde mahsur ve bunun azabını ve şerefini duydukları için vakur ve muztarip bir görünüşleri var (976). İki de şarka ait birçok şeyleri, Şinasi alaturka musikiyi, Faiz Bey tasavvufî edebiyatı çok seviyorlardı (977). Sık temaslarla, birbirlerinin malûmat ve ihtisaslarını mübadele ettiler (978).

Faiz Bey bunun için Şinasi ile Neriman arasındaki münasebetin ilerlemesine mani olmadı ve aralarındaki hissî alâkanın bütün safhalarını sezdirmeden takip etti (979). Azami derecede müsamahakâr davranmıştı (980).

Şinasi ile Neriman, âdeta gece gündüz beraber yaşadılar (981). Akşamları Darülfünun'dan çıkan Şinasi, liseden çıkan Neriman'la buluşuyor ve geziyorlardı (982). Hemen her gece Şinasi Faiz Bey'e uğruyordu (983).

[52] Bunların içinde uzun ve tatlı kış geceleri vardı (984). Neriman da ut öğreniyor ve beraber saz yapıyorlardı (985). Birçok geceler Faiz Bey ve Gülter yatıyor, onları başa bırakıyorlardı (986).

Neriman, bu meşru dekor içerisinde Şinasi'ye her manasıyla bağlandı ve ona her şeyini verdi (987). Bunlar hem iki kardeşe, hem karı kocaya benziyorlardı (988).

Ve iki kardeşi, iki sevgiliyi, iki zevç zevceyi birbirine bağlayan bütün duyguları hissetmeye başladılar (989). Mahallede doktorun tavsiyeleri üzerine geciken nikâhları

bekleniyordu (990). En mutaassıplar bile, onların bu sevişmelerini biraz tabî ve ahenkdar buluyorlardı, bu nikâhın gecikmesine rağmen hiç kimse aleyhlerinde bir dedikodu yapmadı (991). Zamanın çirkin şekillerine intibak etmeyen Şinasi'nin sessizliği ve tabîliği, ona semtin muhabbetini kazandırmıştı (992).

Herkes, er geç onların evleneceklerine kâni idi (993). Fakat son aylar zarfında, Neriman'ın halindeki başkalıklara muhiti de dikkat etmeye başladı (994). Kıyafetten tavırlara ve yaşayış tarzına kadar tesir eden bu değişiklik, gün geçtikçe bariz şekiller alıyordu; Neriman'ın Şinasi'den ayrı gezmeleri, eve geç gelmeleri, semtin insanlarına karşı bakışlarındaki farklar, tuvaleti ve yürüyüşü tecessüs uyandırıyordu (995).

Neriman'da herkesin dikkat ettiği bu yenileşme altı ay evvel başlamıştı (996): Macit'le tanıştığı zaman (997).

Tam altı ay evvel, bir ilkbahar günü idi (998). Darülelhan'ın alafranga kısmında keman dersi almaya gelen Macit'i, arkadaşları Neriman'a tanıttılar (999). Macit bir aydan fazla bu derslere devam etmemiş ve mektebi bırakıp gitmişti; fakat bu müddet Neriman'la Macit arasındaki münasebetin hususileşmesine kâfi geldi (1000). Beyoğlu'nda, arada bir gizlice buluşuyorlardı (1001). Altı aydan beri Neriman birkaç defalar Macit'in randevusuna gitti ve bütün bunları Şinasi'den gizledi (1002).

[53] Neriman'daki değişiklikler, Macit'i tanıdıktan sonra meydana çıkmıştı; fakat hakikatte, Neriman'ın yenileşmeye karşı arzuları o tarihte başlamaz (1003). Bunun başlangıcını bulmak için daha evvellere, ta çocukluğuna kadar gitmek lâzımdır (1004).

Birçok Türk kızları gibi, Neriman da, ailesinden ve muhitinden karışık bir telkin, iki medeniyetin ayrı ayrı tesirlerinin halitasını yapan muhtelit bir içtimaî terbiye almıştı (1005).

Annesi ve babası ona halis bir şarklı itiyatları vermişlerdi; Anadolu'da, birçok memuriyetlerde gezen Faiz Bey, Neriman'ı yedi yaşına kadar saf Türk muhitlerinde büyütmişti (1006). Fakat İstanbul'da yerleştikten sonra, Neriman'ın akrabalarından,

bilhassa büyük dayısının ailesinden aldığı tesirler bambaşkadır (1007). Galatasaray'dan çıkan ve tahsilini Avrupa'da bitiren büyük dayısı ve kızları, Neriman'da Garp hayatına karşı incizap uyandırmışlardı (1008).

Bu iştihak, ekseriya Neriman'ın da haberi olmadan, ruhunda gizli gizli yaşamış ve memleketteki asrileşme cereyanlarından gıda almış, fakat ne şuur, ne de irade halinde ortaya çıkmak için fırsat bulamamıştı (1009).

Lozan sulhundan sonra, resmî Türkiye'nin de kanunla herkese kabul ettirdiği bu asrileşme, Neriman'ın ruhunda gizli gizli yaşayan bu iştihaka en kuvvetli gıdasını vermişti (1010). Akraba ve arkadaşlarından, örneklerden, gittikçe medenileşen İstanbul'un dekorundan, kitaplardan, resimlerden, tiyatro ve sinemalardan gelen bu telkinler, yeni kanunlarda müeyyidesini bulmuş oluyordu (1011).

Bütün bunlar Neriman'da, anadan babadan gelen tesirleri tamamıyla gidermiş değildi (1012). Genç kız, iki ayrı medeniyetin zıt telkinleri altında, gizli bir derunî mücadele geçiriyordu (1013).

Şinasi, Neriman'ı daha ziyade maziye ve an'aneye çekti (1014). Bu, âdeta genç bir Faiz Beydi (1015). Neriman'ın ruhundaki yeniye iştihakı senelerce uyuttu (1016). Fakat bu Şinasi için pek de kolay olmamıştı (1017).

[54] Macit'le Neriman tanışınca Şinasi için güçlük bütün bütün arttı (1018). Hele rakibinin vücudundan haberi olmadığı halde yalnız tesiriyle mücadele ediyordu ve Macit, karşı kefeye o kadar büyük bir ağırlık ilâve etti ki muvazene tehlikeli bir surette bozuldu (1019).

Artık Neriman nereden gelip nereye gittiğini anlıyordu, çünkü iki zıt iştihakın remizlerini gözleriyle görüyor ve mukayeseler yapabiliyordu (1020). Şinasi Neriman'ın gözünde, aileyi, mahalleyi, eskiyi, şarklıyı temsil ediyordu; Macit yeninin, garbın ve bunlarla beraber meçhul ve cazip sergüzeşterin mümessili ve namzediydi (1021).

Bu iki genç, Neriman'ın ruhundaki iki cepheyi bütün vuzuhuyla şuura çıkardılar (1022). Neriman Macit'i tanıdıktan sonra kendi kendisini daha iyi tanımişti (1023).

Neriman bütün bunları müphem olarak, tarihleri birbirine karıştırarak, takdim ve tehirler yaparak düşündü (1024). Bu muharebeye sahne olan kendi ruhunu seyretmek ona büyük bir alâka ve zevk veriyordu (1025). Kendi kendine: “Bunun sonu ne olacak? Ne olabilir?” diye sordu (1026). Mücadeleyi, iki şahıs arasında cereyan ediyormuş gibi sadeleştiriyor, içtimaî sebeplere ve tesirlere ehemmiyet vermiyor, ancak Şinasi'yle Macit'ten hangisinin galip geleceğini merak ediyordu (1027). Fakat gene kendi kendine sordu (1028): “Bu benim elimde değil mi, hangisine istersem gidemez miyim (1029)?” Bu suale kolay kolay müspet cevap veremiyor, kendisini tahlil edemediği birçok harici tesirlerin baskısı altında hissediyordu (1030). Bilhassa gözünün önüne sık sık babası geliyor ve tesirlerin mihrakını teşkil ediyordu (1031).

Tam bu sırada, kapı açıldı ve eşikte Faiz Bey görüldü (1032).

- Ayol! dedi (1033). Şinasi'yi epeydir görmez olduk (1034). Geçen gece bir uğradı, bir daha görünmedi (1035). Nerelerde (1036)? Hasta filân olmasın (1037)?

- Hasta değil (1038)... Ben onu görüyorum (1039).

[55] - Bugün gör de söyle (1040). Buraya uğrasın (1041). Göreceğim geldi (1042). Bana bir peşrev notası getirecekti (1043).

- Peki (1044)... Söylerim (1045).

Faiz Bey'in bu gelişi, biraz evvel kahvaltısını yarıda bırakarak odasına çekilen kızıyla konuşmak için bir bahane miydi (1046)? Neriman, babası odadan çıktıktan sonra bu suale cevap aradı (1047). Fakat bir taraftan da Şinasi'ye karşı nasıl hareket edeceğini düşünüyordu (1048). Onu bir daha aramak için Faiz Bey'in bu daveti iyi bir vesile idi; yalnız buna lüzum var mı (1049)? Şinasi'yi görmek ve onunla münasebetinin son günlerde harap olan taraflarını tamir etmek istiyor mu (1050)? Neriman kendine bunları sorduğu

zaman, arandıkça gizlenen hislerinin vuzuhunu kaybediyor ve kendi meyillerini anlayamıyordu (1051).

“Bu dargınlık böyle uzayıp gitse, birbirimizi aramasak ne olur?” diye düşündü; mahiyetini tayin edemediği birçok hâdiselerle dolu gördüğü istikbaline sabit gözlerle bakamıyordu (1052). Macit, Macit’in daveti, balo gibi az çok muayyen vakaların doğuracağı mukadderatı tahminden de kaçtı (1053).

Fakat, herhalde, Şinasi’yle baş başa kalmak da istiyordu (1054). Birkaç günlük ayrılığın muamma haline koyduğu bazı meseleleri halletmek için Şinasi’yle konuşmak lâzım geldiğini hissediyordu; kendi kendine uyanan bu tecessüsü, tam bir şuur içinde keşfetti ve: “Merak ediyorum, Şinasi’nin ne halde olduğunu anlamak istiyorum” dedi (1055).

Merak ediyordu ve bu tecessüs ona hissettiriyordu ki, Şinasi, şu birkaç gün süren ayrılık içinde, meçhullere bürünmüş ve şahsiyetini saran esrar içinde yenilmiş ve değişmişti (1056). Âdeta Macit, Neriman için yedi senelik bir arkadaş ve Şinasi bir iki ay evvel tanıdığı yabancı bir insandı (1057).

[56] Evvelce Şinasi ile aralarında birçok dargınlıklar olmuştu; fakat bunların hepsi, kuvvetli bir sevginin mübalâğası içinde, tesirleri bir an artan ve sonra azalan küçük hâdiseler yüzündendi, hiçbirinde bugünkü kadar ciddî bir sebep yoktu (1058). O halde bu ihtilâfın öteki kadar kolayca hallolunabileceğini ümit etmemek lâzım geliyordu (1059).

Neriman: “Bu sefer güç!” diye mırıldandı ve muhakemelerinin verdiği bu netice onda, Şinasi’yi tekrar kazanmak için kuvvetli bir arzu uyandırdı (1060). Bu sefer deminki gibi yalnız merakla da değil, Şinasi ile yaşadığı eski saadet günlerini iade etmek arzusuyla da onu görmek istiyordu (1061). Zaafî meydana çıkmıştı (1062). Artık anlıyordu ki Şinasi’yi göreceği gelmişti (1063).

İzzeti nefsinin bir tazyikiyle, bu zaafını aşktan başka şeylere, itiyada ve dostluğa affetmek istiyordu (1064): “Yedi sene, yedi sene bu, az mı? İnsan üç günde nasıl unuttur?

Alıştık birbirimize” diyordu (1065).

Sonra hatırına Macit geliyor ve kendini birdenbire kuvvetli hissederek Şinasi’yi bir daha görmemeğe karar verecek kadar aleyhinde düşünmeye başlıyordu (1066).

Öğleden sonra evden çıktı (1067). Babası, Şinasi’yi görmesini ve çağırmasını bir kere daha tembih etmişti (1068).

O gün, Şinasi’yi görebileceği saate kadar Darülelhan’da sıkıntılı anlar geçirdi (1069). Arkadaşlarıyla konuşmuyor ve dalgın duruyordu (1070). Şinasi’ye karşı nasıl hareket edeceğini bilmediği için kendini bin temayülün cereyanına bırakmıştı ve bunun için, muhayyilesinde uyanan birçok muhtemel vaziyetleri tahayyül etmekle kalarak hiçbir şeye karar vermiyor ve dalgın gözlerle kendi içini seyrediyordu (1071).

Koridorlarda gezerken Şinasi’yle karşılaşmak ihtimalini düşünerek dalgın bulunmamak istiyor, etrafına dikkatle bakıyordu (1072).

Nihayet, onu müdüriyet kapısı önünde, muallimlerden birisiyle konuşurken gördü ve biraz yaklaşarak durdu, ona kendini gösterdi (1073).

EK 2: YABAN

[31] Sakarya savaşından sonra düşman orduları Haymana, Mihaliççık ve Sivrihisar bölgelerini, bize, yer yer ateş yığınlarıyla örtülü ıssız ve engin bir virane halinde bıraktı (1). O afetlerden arta kalmış halkın, bu taş yığınları arasında, ilk insanlardan farkı yoktur (2). Bunlar, yarı çıplak bir halde dolaşiyor; alevin kararttığı harman yerlerinde toprağa, çamura karışmış yanık buğday ve mısır tanelerini iki taş arasında ezerek öğütmeye çalışıyor; adı bilinmez otlardan, ağaç köklerinden kendilerine bir nevi yiyecek çıkarıyor ve bir yabancının ayak sesini duyunca her biri bir yana kaçıp bir kovuğa saklanıyordu (3).

İşte, Garp Cephesi Kumandanlığının gönderdiği “Tetkiki Mezalim Heyeti” o viranelerde, taşlar altında kömürleşmiş insan kemiklerini araştırırken, bu kitabı teşkil eden yazıları, arasından yırtılmış ve kenarları yanmış bir defter halinde buldu (4). Köylülerden bunun sahibinin ne olduğunu sordu (5). Kimse, onun nereye gittiğini bilmiyordu (6). [32] Bununla beraber, onun iki üç yıl hep bu köyde oturduğunu ve son felaket gününe kadar burada kaldığını söyleyen de kendileri idi (7).

“Tetkiki Mezalim Heyeti” azasından biri bu kayıtsızlığa şaşıtı (8):

- Nasıl olur! dedi, nasıl olur (9). İnsan yıllarca beraber yaşadığı bir kimsenin nereye gittiğini, ne olduğunu bilmez mi (10)?

Köylüler, küskün bir tavırla omuzlarını kaldırıp uzaklaşıyorlardı (11).

Yalnız, içlerinden biri, yaşı belirsiz küçük ve sıska bir adam, döndü (12):

- Dee, sizin gibi yabanın biriydi, dedi (13).

[33] Dünyadan elini eteğini çekmiş bir kimse için Anadolu'nun bu ücra köşesinden daha uygun neresi bulunabilir (14)? Ben, burada diri diri, bir mezara gömülmüş gibiyim (15). Hiçbir intihar bu kadar şuurlu, bu kadar iradeli, bu kadar sürekli ve çetin olmamıştır

(16).

Daha otuz beşimize basmadan her şeyin bittiğini, işin tamam olduğunu; aşkın, arzunun, ümit ve ihtirasın artık bir daha uyanmamak üzere sönüp gittiğini kendi kendimize itiraf etmek; kendi kendimize, bütün mutluluk ve başarı kapılarının kapandığını söylemek ve gelip, burada bir ağaç gibi yavaş yavaş kurumağa mahkûm olmak (17). Böyle mi olacaktı (18)? Böyle mi sanmıştım (19)? Lâkin, işte böyle oldu ve böyle olması lazımdı (20).

Mehmet Ali, bana: “Gel beyim, seni bizim köye götüreyim; buralarda, yalnız başına sersebil olursun” dediği vakit, bir Anadolu köyünün ne olduğunu bilmiyor değildim (21).

[34] Mehmet Ali: “Gel beyim, seni bizim köye götüreyim,” dediği vakit, bu köyü, kafamın içinde olduğu gibi görmüştüm (22). Hatta Mehmet Ali'nin evini, hatta bu odayı, hatta bu delikten seyrettiğim manzarayı (23)... Zaten, Cihan Savaşında kolumu kaybetmezden önce bütün şiir kabiliyetimi, bütün sade dilliliğimi kaybetmiş bulunuyordum (24). Korkunç, iğrenç ve yalçın gerçek “parmaklarının ucundaki kan ve alınının ortasındaki çamurla!” çoktan bana görünmüştü (25). Biliyordum ki, toprak katı ve tabiat zalimdir ve insan cinsi bozuk bir hayvandan başka bir şey değildir; biliyordum ki, insan hayvanların en kötüsü, en bayağısı ve en az sevimli olanıdır (26).

Bunu, eşekler, mandalar, keçiler ve tavuklar arasında yaşamağa başladığım günden beri daha iyi anlıyorum, daha iyi görüyorum (27).

Bu yaratıkların sadelikleri, samimiyetleri, içgüdülerindeki doğruluk ve isabet bütün kusurlarını unutturuyor (28). İnsan içgüdüğü ise bozuktur (29). Onun için, doğruyu eğriden, çirkini güzelden, faydalıyı faydasızdan ayırmasını bilmez ve akıl denilen bir cehennem aletinin hükmü altında gülünç, kaba, sersem ve patavatsız kıvranır durur (30). Gene onun için, hareketleri aksaktır, sesi ahenksizdir, neşesi yavan ve iğretidir (31).

Gördüm, gördüm (32). Medenî insanların hepsi benim önümde bir geçit alayı yaptılar (33). Racine'lerin, Voltaire'lerin Fransızları; Bacon'ların, Shakespeare'lerin İngilizleri; ve

hünerli İtalyalılar ve yıldırım zapt etmişlerin çocukları hep, kendilerine mahsus kılıkları, kıyafetleri, renkleri, konuşma ve gülüşmeleriyle benim önümden geçtiler (34). Ne terbiye görmemiş, ne galiz, ne iğrenç, ne çirkin bir goril sürüsü (35)!..

Bunlar yırtıcı ve barbar bile değildiler (36). Gasp ettikleri şeylerle avurtları şiştiği vakit ve kendi aralarında oynasırken bana, tarife sığmaz bir gönül bulantısı, bir ruhtan tırmalanır duygusu, bir derin kasvet gelirdi (37).

[35] Kaç defa, elime bir sopa alıp, bunları önüme katarak kendi ormanlarına doğru sürmek arzusunu duymuşumdur (38). Fakat sağ kolum yoktu (39)...

Onun için değil midir ki, ben aralarında dolaşırken kaba kaba sırtırlardı ve sağ tarafımda bir boş torba gibi sallanan benimle oynamaya kalkıştırlardı (40). Sonra, bu yeni, sallanıp durmasın diye, ucundan bükerek cebime soktum (41). O gün bugündür, hâlâ öyle dolaşırım (42).

Lakin, bu köyde de hiç kimse kolsuz olduğumun farkında değil (43)... Oysa, burada, isterdim ki, farkında olsunlar (44). Zira, sağ kolumu, ben, onlar için kaybettim (45). İstanbul'da zilletim olan şey burada şerefimdir (46). Hatta, ilk günler Mehmet Ali ile köyde dolaşırken şuna buna rast geldik mi, hemen sağ yanımı çevirirdim (47). Hele, yeni yetişen delikanlılarla genç kızlara ne yapıp yapıp mutlaka bu eksikliğimi hissettirmeye çabaldım (48). Bu, benim son süsüm, son gösterişim, son çalımındı (49). Beş on gün içinde o da gitti (50). Sağ kolumun yokluğu kimsenin takdirini celbetmek şöyle dursun, hatta merhametini bile uyandırmadı (51). Acaba niçin (52)? Bunu sonradan anladım (53). Zira, burada, sakatlık hemen herkese mahsus bir hal gibidir (54).

Mehmet Ali'nin anası enikonu topallıyor (55). Salih Ağa'nın oğullarından biri kamburdur (56). Bekir Çavuş'un kızı Zehra kördür (57). Ben görmedim, fakat Mehmet Ali'nin söylediğine göre muhtarın karısını, adı bilinmeyen bir illet sekiz yıldan beri öyle bir evirip kıvırmış, o kadar karmakarışık bir hale sokmuş ki, bacaklarını kollarından, kollarını bacaklarından ayırmanın imkânı yokmuş (58). Bütün vücudunda canlı yalnız bir yeri kalmış (59). O da gözleri imiş (60). Muhtar her gün bağırmış (61): “Bari oldu olacak,

şunları da kapayıversene (62).”

Bunlardan başka, köyün iki meczubu, bir çücesi vardır (63). Şimdi, düşünün, bu illet ve sakatlık yuvasında ben nasıl kendimi gösterebilirim (64)?

[36] Gerçi, köye geldiğim ilk günden beri, daima, herkesten ayrı bir durumdayım (65). Gözle görünmez bir çember, bir nevi karantina kordonu beni aralarına karışmak istediğim bu küçük insan kümesinden ayırıp duruyor (66). Ne yapсам bu çemberi yaramıyorum (67). Zaten, korkunç engin bir ıssızlıkla çepeçevre çevrilmiş bir köyün içinde benim etrafımı ayrıca başka bir ıssızlık sarmış bulunuyor (68).

Mehmet Ali olmasa hiç kimse benimle konuşmayacak, benim yanıma yaklaşımdan çekinecek; bana köyün sokaklarında dikili bir korkuluk gibi bakacak (69). İlk günler çocuklar benden ürüp kaçışmıyorlar mıydı (70)? Köpekler arkamdan havlamıyorlar mıydı (71)? Oysa, ben ne acayip, ne korkunçtum (72). Bilâkis (73)... Ve buraya yabancılardan kaçıp geldim; yabancıнын cevrenden kaçıp geldim (74). Ta ki, kendi kanımdan, kendi canımdan bu küçük insan cemiyetinin içine karışayım, onunla haşır neşir olayım, onda kimsesizliğimi unutayım diye (75)... Yolda, Mehmet Ali'ye durup durup şu sözleri tekrar ediyordum (76):

“Anan, benim anam; kardeşlerin benim kardeşlerim olacak (77). Bunu iyi bil (78).”
Ve Mehmet Ali hiç cevap vermeksizin yağız erkek çehresinin ortasındaki o çocuk tebessümüyle gülümsüyordu (79).

O vakitten, bunun ne kadar imkânsız olduğunu düşündüğü için midir ki, öyle susup gülümsüyordu (80)? Kim bilir, kim bilir (81)... Türk köylüsünün ruhu, durgun ve derin bir sudur (82). Bunun dibinde ne var (83)? Yalçın bir kaya mı, balçık yığını mı, bir yumuşak kum tabakası mı (84)? Keşfetmek mümkün değildir (85).

Onlara hitap ettiğim vakit hiçbir şey anlamaz gibi bön bön yüzüme bakarlar (86). Sonra kendi aralarında bir şeyler mırıldanırlar (87). Hissederim ki sözlerimi anlamışlar, fakat, tasvip etmemişlerdir (88). Bazen bıyık altından bana güldüklerini de sezerim (89).

Buraya gelişimin ilk haftaları, etrafıma yalnız korku ve kuşku veriyordum (90). Beni, hükümet tarafından gönderilmiş herhangi bir memur, bir tahsildar, bir öşürcü, bir jandarma, yoksa bir askerlik şubesi başkanı mı sandılar bilmem; fakat, hepsinin yüzünde korku ve kuşku belirtilerini açıkça görmüştüm (91).

[37] Sonradan benim ne o, ne de şu olmadığım, benim bir hiçten ibaret olduğum anlaşılınca irkinti ile buruşan alınlar yerine hayretle açılan gözler ve sinsî bir istihza ile bükülen dudaklar görmeğe başladım (92). Bana bakarken her birinin gözlerinde parlayıp sönen, sönüp parlayan bir acayip ışık damlası belirliyordu (93). Şüphesiz, kökleri benim erişemeyeceğim derecede uzaklarda bir nevi gizli ve şeytani zekanın bir sızıntısı olan bu ışık kadar beni rahatsız eden bir şey hatırlamıyorum (94). O beni her yerde, her dakika izliyor, tek kurtuluş deliğim olan odama kadar sokuluyor; yıkanırken, giyinirken, soyunurken veya tıraş olurken bir an yakamı bırakmıyor (95).

En basit, en sade, en tabii hareketlerim onlara, bir sirk ortasında, bir soytarının taklak atışları, sıçrayışları, yuvarlanışları kadar tuhaf geliyor (96).

Mehmet Ali'ye soruyordum (97):

- Niçin her şeyim senin hemşerilerinin bu kadar tuhafına gidiyor (98)?

Mehmet Ali önce inkâr etmek istiyordu; sonra kendini tutamıyor; baklaları, birer nasihat halinde, ağzından çıkarıyordu (99):

- Beyim her gün tıraş olmayıver (100).

- Beyim, bu dağın başında sabah akşam dişlerini fırçalamak neyine gerek (101)?

- Beyim, bizde saçlarını kadınlar tarar (102).

- Beyim, geceleri, sabahlara dek mırıl mırıl ne okuyup duruyorsun (103)? Seni büyü yapar sanırlar (104).

Geceleri sabahlara kadar okumayayım da ne yapayım (105)? **[38]** Ben, el ayak çekildikten sonra odamın kapısını sürmeleyip kitaplarımla baş başa kalmak saatini dört gözle beklerim (106). Çünkü, bu ömrümün bütün hazin sergüzeştini ve yaşadığım anın ağır sıkıntısını unuttuğum tek saattir (107). O vakit, bu çıplak ve yalçın oda, gerçek dünyadan daha geniş, daha ferahlı bir âlemin munis, sevimli ve her biri sihir ve füsünla yoğrulmuş mahlûkları ile dolmağa başlar (108).

Kendileri çekildikten sonra kokuları havada kalan dilber ve nadide kadınlar, sesleri bir ana sesinden daha yakın, daha dokunaklı arkadaşlar, nur çehreli ihtiyarlar, coşkun suya benzeyen berrak gözlü, Dante'nin Beatrice'i, Petrarka'nın Leonora'sı, Romeo'lar, Julietta'lar ve daha birçok tatlı hayaller (109)... Kimi yatağının üstünde yan yana, kimi bir küçük çocuk gibi benim kucağımda, kimi bir iskemlede tek başına, kimi ayakta, kimi pencerenin kenarında dirseğine dayanmış; kimi odanın içinde bir aşağı beş yukarı dolaşarak benimle sabahı ederler; ve sabaha kadar, havada kutsal bir orkestranın yankıları dalgalanır ve Yaradanlarla yaratıkların el ele verip hep bir arada raks ettikleri sezilir (110).

[38] Buraya, bir akşamüstü, alacakaranlıkta geldikti (111). Mehmet Ali arabanın içinden kolunu dışarıya uzatıp:

- Aha bizim köy...

diye bağırdığı vakit, bir süre, boş yere etrafı araştırdım, hiçbir şey görmedimdi (112). Neden sonra, Mehmet Ali'nin işaret ettiği tarafta bir karaltı seçer gibi olmuştum (113). Tek bir ışık yoktu (114). Yalnız uzaktan uzağa köpekler havlıyordu (115). Bu sesler, ıssız Anadolu ovalarının ortasında, tek yaşantı belirtisidir (116). Biraz daha sonra saman ve tezcek kokularını duyacaktım (117). İşte, duymağa başlamıştım (118).

Mehmet Ali, artık benimle konuşmuyor (119). **[39]** Yarı belinden öte, arabadan sarkmış, köye doğru uzanıyor (120). Sakın köye girdikten sonra beni büsbütün unutmasın (121)! Şimdiden, içimde ona karşı bir güceniklik peyda oluyor (122). Onu, köyünden kıskanır gibi idim (123). Daha doğrusu, dört yıllık bir ayrılıktan sonra köyüne kavuşan bu erin yanında kendimi fazla buluyordum (124). Buraya ne yapmaya geldim (125)? Kendi

kendimi gurbet iline sürmekten maksadım nedir (126)?

Gurbet ili mi (127)? Henüz hiçbir düşman ayağının basmadığı bu arı vatan toprakları bir gurbet ili mi (128)? Ne kadar inkâr edecek olsam gene bu hissimi saklayamayacağım (129): Mehmet Ali'nin köyüne yaklaştıkça bir şeyden, aziz bir şeyden ayrıldığımı seziniyordum (130). Yüreğime bir ağırlık çöküyordu (131).

Arkamda ne bırakmıştım ki böyle hüznleniyordum (132)? Bir yurt mu (133)? Bir ana mı (134)? Bir sevgili mi (135)? Hayır, hiçbir şey, hiç kimse (136)...

Bütün kaybettiğim şeyleri burada bulmağa geliyorum (137).

Araba, bir taşa çarpmış gibi sarsılarak durdu (138). Mehmet Ali bana hiçbir söz söylemeden, aşağıya atladı (139). Karanlık içinde kaybolup gitti (140). Ben, bu dakikadan itibaren iradesi başkalarının iradesine tâbi bir adamdım (141). Arabanın içinde büzülmüş oturuyordum (142). Bavullarımın, çantalarımın arasında, ben de bir bavul, bir çanta gibiydim (143). Arabacıya: “Geldik mi?” diye sormağa cesaret edemiyordum (144). Lakin o bana sordu (145):

- Nereye gideceğiz (146)?

- Bilmem (147). Arkadaşımı bekleyelim (148).

Nihayet, Mehmet Ali geldi (149). Yanında, bir metre yirmi santim boyunda bir gölge ile (150). Mehmet Ali ve bu gölge arabanın içine doğru uzanıyorlar (151). Sessizce, eşyaları birer birer indirmeğe koyuluyorlar (152). Ben de bunlarla beraber, aynı sessizlik içinde yere iniyorum (153).

Mehmet Ali, beni buraya getirdiğine şimdiden pişman mı (154)? **[40]** Acaba evde anasıyla kardeşleri onun bir konukla geldiğini haber alır almaz kendisine çıktılar mı (155)? Eşyamın arkasından acayip bir sıkılganlıkla yürüyorum (156). Ayaklarım kâh bir çukura giriyor, kâh bir taşa çarpıyor (157). Kâh karpuz kavun kabuklarını andıran birtakım

zıypak şeyler üzerinde kayıyor (158). Ve köy, bataklıkta bir uyuz manda gibi kokuyor (159).

Mehmet Ali:

- Gir beyim...

diye seslendiği vakit, nihayet ameliyat masasının başına getirilen bir hasta gibi teslimiyetle eğildim, bir delikten içeriye girdim (160). Tabanı kaba bir hasırla örtülü bir oda; kenarda bir ihtiyar kadın, elinde bir fenerle duruyor (161). Mehmet Ali:

- Beyim, hele şuraya bir otur, dedi ve bana, odanın köşesinde bir şilte gösterdi (162). Kapıdan girdiğim zamanki teslimiyetle şiltenin üzerine çöktüm (163). Kadın feneri yere koyup çekildi (164) Yarı aydınlık içinde, gölgesi tavana vuran Mehmet Ali'nin yüzüne bakıyorum (165). Memnun mu (166)? Canı sıkılmış gibi mi (167)? Hayır, ne o, ne bu (168)... Mehmet Ali, sadece dalgındı (169).

Demin, kendisiyle beraber eşyaları taşıyan küçük adam, on, on bir yaşlarında bir erkek çocuğu, şimdi odanın ortasında durmuş dikkatli dikkatli bana bakıyor (170). Mehmet Ali, bavullarımı sıra sıra duvarın dibine koydu ve sonra dışarıya çıktı (171). Çocuk, aynı noktadan gene bana bakıyor (172). Bu; çocuktan ziyade bir cüceye benziyor (173). Bakışlarının bir büyük adam bakışlarından farklı olmaması şöyle dursun, yüzü şimdiden yıpranmış, vücudu katılaşmış, hareketleri ağırlaşmıştı (174).

Soruyorum (175):

- Sen Mehmet Ali'nin kardeşi misin (176)?

Başıyla, “Evet” işareti yapıyor (177).

-Kaç yaşındasın sen bakayım (178)?

- On dört (179).

- Adın ne (180)?

- İsmail (181).

[41] - Okula gidiyor musun (182)?

Yarı öfke, yarı hayretle omuzlarını kaldırıyor (183):

- Ne okulu be (184). Ben okula gideyim de burada işe kim baksın (185)? Hem bu köyde okul yok (186). Dee, imamın evinde okurlar (187).

Gene gözlerini yüzüme dikip durdu (188). Fenerin yerden vuran aydınlığı, ona acayip bir şekil veriyor (189). Bostan korkuluklarının en biçimsizine benziyor (190). Onu yerinden kımldatmak için devam ediyorum (191).

- Haydi bakalım, bana yardım et (192). Şu eşyaları açalım (193).

Mehmet Ali'nin bana verilen odasında yerleşmem epeyce uzun sürdü (194). Bu, ovaya bakan iki küçük pencereli, kavak ağaçlarıyla tutturulmuş tavanından kuru otlar sarkan, tabanı toprak bir hücredir (195). Önce yatak takımını ve seyyar karyolamı saran iki harar beziyle bu tavanı örtmek, sonra şehirden getirdiğim tahta ve muşambalarla bu toprak zemini kaplamak, döşemek lâzım geldi (196). Ceviz kitap sandığımı bir masa haline soktum, kapağından da bir nevi raf yaptım (197). Yatağım, İstanbul'da ne ise, gene odur (198). Zira, savaşlardan beri seyyar karyolamı hiç bırakmadım (199). O, benim vücudumun bir parçası oldu (200). Daha rahat bir yatakta asla uyuyamıyorum (201).

Köylülük hayatımın bir türlü katlanamadığım ve hâlâ halledemediğim en zor tarafı temizlik sorunudur (202)... Burada suyu bulmak için her gün tâ çaya kadar gitmek gerekiyor (203). Çayın suyu ise bir akar balçıktır (204).

Gerçi köyün içinde su yok değildir (205). Fakat, gerek kuyunun, gerek çeşmenin başı, her gün sabahtan akşama kadar doludur (206). Apdest alan ihtiyarlar, evlerine su taşıyan kadınlar, kızlar ve akla sığmayacak derecede pis oyunlarla oynayan çocuklar hep oradadır (207). Bazı, çaya kadar gitmekten üşenen kadınların da çamaşırlarını çeşmenin yalağında yıkadıkları olur (208).

[42] Hasat mevsimlerinden sonra haftalarca her nevi hububat aynı yalakta yıkanıp ayıklanır (209). Hatta çok kere, yenilecek şeylerin; çocuk bezleri, kirli don ve gömleklerle bir arada çalkalandığı da olur (210). Bu pisliği onlara anlatmak bir türlü mümkün değildir (211).

Bu gibi iddialarımı yalnız Mehmet Ali tasdik eder görünür (212). Lakin, pisliğin köylülükten o kadar ayrılmaz bir vasıf olduğuna kanidir ki, bununla uğraşmaya hiç istek göstermez (213).

Zaten, buraya geldiğimiz günden beri, Mehmet Ali, benim hükmümden büsbütün sıyrılmış, tamamıyla asker olmazdan önceki haline dönmüştür (214).

Dünkü neferimin hüviyetinde müşahade ettiğim bu geriye doğru gelişme, ilk zamanlar, beni çok hayrete düşürüyordu (215). Sonra, ben de, yavaş yavaş köylüleşmeye başlayınca, bu olayı, çevrenin kişi üzerindeki etkisine vermekte güçlük çekmedim (216).

Talim, terbiye, iyi örnek, bunların hepsi geçici şeylerdir (217). Ve çevre değiştirmedikçe, insanın değişmesine imkân yoktur (218). Bu küçük mülâhazadan, Türkiye'deki yenilik ve garpçılık hareketlerinin, neden başarısızlığa uğradığı sorununa kadar çıkabiliriz (219).

Fakat ben, buraya yalnız düşman zulmünden masun kalmağa gelmedim (220). Kendi kafamın cevrinden kurtulmak için de geldim (221).

Düşünmek; insanların, mağara devrindeki gibi henüz birtakım toprak ve taş kovukları içinde yaşadığı ve hayvanlarla haşır neşir olduğu bu yerde düşünmek, bana bir

ayıp gibi geliyor (222).

Bazı, köylülerle konuşurken soyut bir fikrin ortasında dilim tutulup kalıveriyorum (223).

Bir gün, bir öğle üstü idi (224). Kahvenin çardağı altında oturuyorduk (225). [43] Bizim Mehmet Ali, Bekir Çavuş, Salih Ağa ve Muhtar, hep orada idiler (226). Bahis, harp üzerine ve onun akıbetlerine dairdi (227). Onlara İstanbul'un dört devletin askeri işgali altında olduğunu, İzmir'in tâ Bursa'ya kadar Yunanlılar tarafından istila edildiğini, Adana'dan henüz Fransızların el çekmediğini, Urfa'da, Antep'te kanlı olaylar cereyan etmekte olduğunu haber veriyor ve her birinin yüzüne ayrı bir dikkatle bakıyordum (228). Hiçbirinde ne hayret, ne dehşet, ne de alelâde bir alâka izine tesadüf etmedim (229). Ateşin içinden henüz çıkmış olan Mehmet Ali bile artık bunları geçmiş zamana ait bir masal gibi dinliyordu (230).

Dedim ki: “İşte Mehmet Ali bilir; İstanbul'da ne padişahın, ne devletin, ne hükümetin beş paralık itibarı kaldı (231). Yüzbaşı rütbesinde yabancı subaylar, sadrazamlara emir veriyor (232). Padişaha, filan adamı filan yere tayin et, filanı filan yerden kaldır, diye akıl öğretiyor (233). Dinlemezse, kamçısını sallayarak Mabeyin kapısına dayanıyor (234). Ahaliye ise, yapılmadık cevir kalmadı (235). Memleketin büyüklerini, akıllı adamları alıp Malta adasına sürdüler (236). Kimseye ağız açtırıp söz söyletmiyorlar (237). Herkesi, olur olmaz sebeplerden haraca kesiyorlar (238). Şundan, tavuğu baş aşağı tuttu diye beş lira, bundan, tramvayda yüksek sesle konuşun, diye on lira alıyorlar (239).”

Gene yüzlerine bakıyorum (240). Bu işleri, tuhaf bile bulmuyorlar (241). Sonra hislerine dokunmak istiyorum (242). Diyorum ki: “Bunların tecavüzünden ne karılarımızın ırzı, ne çocuklarımızın canı, ne din, ne iman, hiçbir şeyimiz kurtulamadı (243). Hepsine el uzatıyorlar (244). ” Ve bunları izah eden vakalar anlatıyordum (245). Tam bu sırada bir de baktım ki, muhtar uyukluyor (246). Mehmet Ali elindeki çakı ile bir söğüt dalını yontuyor (247). Salih Ağa, ta uzakta, yamaçta, otlayan davarlarını gözetliyor (248). Yalnız, Bekir Çavuş biraz dikkat eder gibi göründü (249):

- Efendi, tekrar savaş olacak mı? dedi (250).

- Olmaktadır; dedim (251). İşitmediniz mi (252)? [44] Mustafa Kemal isminde bir büyük adam, bir büyük kumandan, İstanbul'dan çıktı, Anadolu'ya geçti (253). Erzurum'da, Sivas'ta, milleti başına topladı (254). “Hükümet, devlet görevini yapmıyor (255). Biz kendi kendimizi koruyacağız (256). Düşmana karşı koyacağız” dedi (257). Şimdi, onun adamları taraf taraf Yunanlılarla, Fransızlarla döğüşüyor (258). Hepsi öyle kahraman kişiler ki (259)...

Ve destanî kıssalarla onları heyecana getirmeğe çalıştım (260). Çanakkale'de bulunmuş olan Mehmet Ali, Mustafa Kemal adını hatırlıyor (261). Ona göz ucuyla baktım (262). Başımı yonttuğu söğüt dalından kaldırdı (263). Benden tarafa döndü (264):

- Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar, dedi (265).

Bu, benim köydeki en hüznü günüm oldu (266).

Salih Ağa, köyün zengin adamlarından biridir (267). Lakin, kılık kıyafet itibarıyla bir dilenciden hiç farkı yoktur (268). Kışın en soğuk günlerinde bile, onun çorap giydiğini hatırlamıyorum (269). Ökçesi basık pabucunun içinde, kara ve çatlak topuklu ayakları, ellerinden ziyade ortadadır (270). Denilebilir ki, rüşeymi ve yeraltı kişiliğinin bütün ifadesi bu ayaklarda toplanmıştır (271). Rahat mıdır (272)? Sinirli midir (273)? Bir arazi meselesinde, köylülerden birine, bir oyun oynamak üzere midir (274)? Bir işte kazanmış mıdır (275)? Kaybı mı vardır (276)? Sizin hakkınızda ne düşünüyor (277)? Bunları anlamak için hemen ayaklarına bakınız (278).

Eğer bunlardan birinin başparmağı oğulmakta ise Salih Ağa'nın canı bir şeye sıkılmış demektir (279). Eğer bunlardan biri ayakkabıyı, parmaklarının ucunda hafif hafif oynatmakta ise, biliniz ki, keyfi yerindedir (280). Çıplak tabanlarını sizin yüzünüze doğru uzatıyor ve hareketsiz duruyorsa, emin olunuz ki, yeni gasbettiği bir lokmanın hazım devresini geçirmektedir (281). [45] Fakat, sizin hakkınızda bir fesat kurmakla meşgulse, bu ayaklar, iki büklüm, onun altında saklıdır (282).

Sinsi sinsi, bir ava doğru yaklaşan tilkinin adım atışlarını hiç görmedinizse, Salih Ağanın yürüyüşüne bakınız (283).

Salih Ağa, bütün köy halkını öyle sihir ve nüfuzu altına almıştır ki, dört yıldan beri, hep benim emrimle hareket etmeğe alışmış olan Mehmet Ali bile, köye geldikten sonra, iktisadi durumumu tayin için bana, bir kere gidip Salih Ağaya danışmamı tavsiye etti (284).

- Beyim, akıllı adamdır (285). Ne edeceğini sana o bildirir, dedi (286).

Lakin ben ona danışmaktansa hiçbir şey yapmamayı ve hazır paradan yemeği tercih ediyorum (287).

İstanbul'da babamdan kalan evi sattığım vakit, bunun parasıyla, gene Anadolu köylerinden birinde, bir bostan ortasında bir küçük ev almayı tasarlıyordum (288). O bostan, gelirimini temin edecek, bu evceğizde de ömrümün son yıllarını yaşayacaktım (289). Lakin, bu köyde, bostana elverişli hiçbir yer görmüyordum (290). Gerçi Porsuk Çayı, ta yanıbaşımızdan geçiyor (291). Ama, bunun suyundan istifade etmek için, enikonu bir kanalizasyon ameliyesine ihtiyaç görülüyor (292). Bu kıyısındaki sazlık ve bataklık toprağı kadar masraf ve emeğe bağlı iş (293). Zaten köy içinde, bostancılıktan anlar tek adam yoktur (294).

Oysa ben, Batı Anadolu'da ne güzel, ne yeşil bostanlar görmüştüm (295). Ortalarında bir dolaplı kuyu vardı (296). Gözleri bağlı bir hayvan, durmadan bu dolabı çevirir (297). Ortadaki çıkrık, kâh bir çocuk gülmesine, kâh bir kadın hıçkırığına benzer sesler çıkarır (298). Sıra sıra demir kovalardan sular boşanır, dolar (299). Vakit, bir yaz akşamıdır (300). Kavak ağaçlarında Ağustos böceklerinin sesi, henüz dinmemiştir (301). Kuyunun dört bir tarafından, düz, uzun, küçük toprak kanallar, serin ve berrak suyu sarışın marul tarlalarına doğru götürür (302).

[46] Elinde ufak bir çapa ile, bir adam, bu kanalların çizdiği geniş dörtgenler arasında, güya, bir tabiat mezhebinin ibadetini yapıyormuş gibi yavaşça eğilip kalkar,

durur, çömelir. (303) Ve siz, bir asma çardağının altında, bu âlemin rehavetli bir seyircisisinizdir (304).

Hava da sulanmış toprak kokuyordur (305).

İşte, son zamanlar, bu benim biricik hülyamdı (306).

Burada ise, yalnız gerçek; çıplak, çirkin, kaba, yalçın gerçek (307)!.. Boz toprak dalgaları, alabildiğine uzuyor (308). Yeknesak ovayı ikiye bölen Porsuk Çayı şiddetli bir zelzelenin açtığı bir uzun, bir yılkavî yarık gibidir (309). Hiç suyu görünmez (310). Tâ yanına gittiğiniz zamanda bile, o suyun cana can katan serinliğini ve rengini bulamazsınız (311). Boz topraklar orada çürümüş ve pıhtılaşmış sanılır (312). Elinizi bir soksanız günün hangi saatinde ve hangi mevsiminde olursa olsun bir cerahat gibi ılıktır (313).

Ve tepeler (314)... Ve tepeler, birer urdur (315). Ve bütün ufkun çerçevelediği âlem, ancak, bu ıstırap manzarası ile canlı görünür (316).

Boş ve lüzumsuz feza içinde, hiçbir kuşun geçtiğini görmedim (317).

Allah insanları intihaba davet için, o büyük Tufan cezasını tertip zahmetine katlanmamalı idi (318). Nuh'un ümmetini, böyle bir toprak üstünde bu çıplak tepelerle çevrilmiş yere bırakmalı idi (319).

Her akşamüstü sanıyorum ki, artık dünyanın sonu gelmiştir (320). Üzerinde yaşadığım bu toprak, ya içindeki gizli dert ile şişip çatlayacak, ya da, bir dehşetli gürültü ile yerin dibine doğru çöküp gidecektir (321).

Onun içindir ki, her sabah, gözlerimi açar açmaz, derin bir hayal kırıklığına uğrarım (322). [47] “Niçin, beklediğim tabîî olay vuku bulmadı?” derim (323). Ve damlardan çıkan bütün hayvanlar, benimle beraber bu işe hayrettedirler (324).

Demek bir gün daha (325)? Ve, ne gün (326)!..

Emeti ninenin yetimi, davarı önüne katmış her adımda, bir ihtiyar adam gibi öksüre öksüre sırtları tırmanıyordur (327). Kara mandalar, bir filden daha buruşuk, daha uyuz, iri, çapaklı gözlerini devirerek, etrafta yiyecek bir şey aramaktadır (328). Köyün mezbelesinde, köpek enikleriyle insan yavruları birbirine karışmış, oynaşıyorlar (329). Kâh küçük çocuklardan biri, süprüntülerin arasından kemirecek bir şey bulup çıkarır (330). Köpek, üzerine hücum eder, kâh köpeğin ön ayakları arasındaki bir lokmaya çocuk saldırır (331). Bazen de, iki taraf arasında paylaşılamayan bir karpuz veya kavun kabuğunu, bir mandanın sömürdüğü görülür (332).

İşe gitmeyen eşekler, açlıktan ve sıkıntıdan, akşama kadar, acı acı anırırlar (333). Ah, bu eşek anırışları (334)! Dünyada bundan yanık, bundan elemli bir ses daha bilir misiniz (335)? Sustukları vakit de, tavırları, bu feryatlardan daha az hazin değildir (336). Kara, derin ve kadifemsi gözlerinde bir gam uzun ve güzel kulaklarında bir titrek duygu ve kafalarında derin düşünceler taşıyan hakimlerin şirin vakarı vardır (337).

Ben, bu hayvanları çok severim (338). Bu çirkin, galiz tabiat ortasında tatlı ve cana yakın yalnız onlardır (339).

Mehmet Ali'lerin bir boz eşeği var (340). Bütün evin işini gören odur (341). Büyük şehirlerde, Frenklerin “bonne a tout faire” dedikleri hizmetçi kadının görevlerini o yapar (342). Yalnız, yemek pişirmesini bilmez (343). Çamaşır yıkamaz ve ütü ütülemez (344). Zaten bu işten iki tanesi pek seyrek yapılan, bir tanesi de hiç yapılmayan şeylerdir (345).

Her ayda, iki üç defa kâh Mehmet Ali'yi, kâh anasını, kâh kardeşini kasabaya götürüp getiren de bu eşektir (346).

[48] Mehmet Ali'nin anası, evde yaptığı bütün iyi şeyleri, yemez, içmez, hiç kimseye tattırmaz, alır kasabaya götürür (347). Ben geldiğim günden beri gerçi, bunların bir miktarını evde alıkoyabiliyoruz (348). Ben yağı olsun, yoğurdu olsun, peyniri veya sucuğu olsun, kasabadaki fiyatının iki mislini verip almağa muvaffak olabiliyorum (349). Bu suretle de kadın gene memnun görünmüyor (350). Mırıldanıyor (351). Çünkü, onca, paranın bereketlisi, pazarda kazanılandır (352). Onun için, çok zaman hiç kimseye haber

vermeden, sabahleyin, şafakla beraber sıvışır (353). Zaten, yol uzundur (354). Köylülere sorarsanız, “De-e, şuracıkta”, derler, amma köylülerin “de-e, şuracıkta”sını ben bilirim (355). En kısa “de-e”, beş altı saat sürer (356).

Bunlarda zaman kavramıyla mesafe kavramından niçin eser yoktur (357)?

Gün geçtikçe, bu sorunun karşılığını, kendi kendime buluyorum (358). Çünkü; bende de, buraya geldiğim günden beri, zaman kavramı hayli zayıflamıştır (359). İlk aylar, günlerin adını unutuyordum (360). Şimdi, ayları birbirine karıştırıyorum ve yalnız mevsimlerin değiştiğini hissediyorum (361).

Kaç yaşımda olduğumu ve arkamda bıraktığım geçmişi unuttuğum gün, kimbilir, ne kadar rahat edeceğim (362)! Lakin, bu hale vardığım vakit de, gene bu engin ve kurak ovaların korkunç genişliğini hissetmekten kurtulamayacağım (363). Bu his her an yüreğimi burkuyor, başımı döndürüyor ve irademi hurdahaş ediyor (364).

Lakin, bu köy, bir çöl ortasında, bir konak kadar bile yüreğime güven vermiyor (365). Bir konak, mesafe içinde bir hareketi gösterir (366). Bugün, burada iseniz, yarın bir vahanın kenarına erişeceksiniz (367). Öbür gün, bir büyük nehrin suları sizi karşılayacaktır (368). Oysa, Orta Anadolu'da bir köy donmuş bir konaktır (369). Burada, mesafe sizi yutmuştur (370). Siz, mesafe içinde, dehşetten donmuşsunuzdur (371).

[49] Gerçekten, bir eski Hitit harabesine benzeyen bu köyde, insanların, toprak altından henüz çıkarılmış kırık dökük heykellerden farkı ne (372)?

Arasıra, Bekir Çavuş'la, onun gezip gördüğü yerlerden bahsederiz (373). Bekir Çavuş, çok yer gezip görmüş olmakla övünür (374). Onca, hemşerilerinin bu kadar geri kalmalarının sebebi, kendisi gibi gezip görmemiş olmalarıdır (375).

- Ah, beyim, bir düşün (376). Yirmi üç yıl askerlik bu (377). Ne Urumeli kaldı, ne Şam, ne Girit (378)...

Ve sırasıyla, bütün bulunduğu yerleri sayar (379). Ona göre dünya, bir uzun şerit gibidir (380). Bu köyden başlar, bu köyde biter (381). Ve bu şerit üstünde şehirler, ülkeler, kıtalar, adalar, sıra sıra, birer yol menzilini gösteren noktalarıdır (382).

- Girit'te, der, ben, sabun yapılırken gördüm (383). Zeytini, böyle bizim gibi dibekte dövmüyorlar (384). Fabrikaları var (385). Bir yandan zeytin koyarsın, öbür yandan yağ çıkar (386). Çekirdekleri bir yana, çöpü, posası bir yana gider (387). Buz gibi zeytinyağı (388). Aha, tıpkı İstanbul suyu gibi (389). Sabuna gelince (390)...

- Şam mı (391)? Hey Allahım, hey (392)... Orayı gördükten sonra ben, gayri dünyanın hiçbir tarafına metelik vermem (393). Bir su, bir yeşillik (394). Tıpkı bizim imamın anlattığı Cennete benziyor (395). İnan olsun, beyim tam sekiz türlü yemiş saydım (396). Bir karpuzu var (397). Haleb'inkiler gibi bal (398). Hele Tulkerim karpuzu, beş kişi bir araya gelse yerinden kaldıramaz (399).

Bekir Çavuş'un başka memleketlere dair, bu basit hikâyeleri muhayyilemi tatlı tatlı okşamaktan geri kalmaz (400). Beni, şu bulunduğum yerden alıp götüreren her söz, her hikâye, her resim bana, adeta bir bedîî heyecan veriyor (401).

Bir gün, Bekir Çavuş, bana bilmem nerenin suyundan, yemişinden bahsederken, sordum (402).

- Ya kadınlar (403)?

Elli yaşında adam utangaç bir çocuk gibi önüne baktı (404). Geniş ve sürekli bir gülümseme ile sırttı (405).

[50] Bu vak'a, köye gelişimin yedinci veya sekizinci ayında mı ne oldu (406). Bu vak'a, diyorum (407). Zira, dilimin ucuna, farkına varmaksızın, birdenbire gelen bu soru, bana, his hayatımın şayanı dikkat bir merhalesine geldiğimi ispat etti (408).

Bu çorak yerlerde, derimi kavuran ateş, yavaş yavaş içimi sarıyor, gönlümü

kavurmağa başlıyor (409). Ben, yalnız sudan, gölgeden ve yeşillikten yoksun değilim (410). Buraya geldiğim günden beri, kadın veya kız denilmeğe lâıyk tek bir yaratık dahi görmedim (411). Oysa, ben, Mehmet Ali'nin düğününde de bulundum (412).

Mehmet Ali, buraya geldiğimiz ikinci ayı civar köylerin birinden bir kız aldı (413). Bu, onun üçüncü evlenmesi olmakla beraber, kendisine, bir yeni güveye yapılan şeylerin hepsi yapıldı (414).

Ah, ne ağır, ne sıkıntılı ve ne kadar kaba idi bu düğün (415)! Mutlaka, Avrupa'da, bir cenaze alayı bundan daha ferahlıdır (416). Üç gün, üç gece süren bu tören esnasında, bana en acıklı görünen insan, Mehmet Ali'nin bizzat kendi oldu (417). Çünkü o, güveylik sıfatını takındığı günden itibaren, artık hiçbir işe yaramaz bir şey gibi oldu (418). Bir köşede oturmağa ve başkalarının geliş gidişlerini, oynayışlarını, yiyip içişlerini, giyinip kuşanışlarını kenardan seyretmeğe mahkûmdu (419). Garibi şu ki, gelin de ortada yoktu (420).

Her gün, sabah olunca, köyün ihtiyarları ve ileri gelenleriyle beraber bir duvarın dibine oturuyoruz (421). Delikanlılarla genç kızlar ve bunlar arasında kırkını geçmişler, çoğunlukta idiler (422). Ve hepsi birden, erkeği az dişisi çok bir küçük insan kümesinden ibaretti (423). Birbirinden ayrı halkalar halinde girip karşılıklı rakediyorlar, eğleniyorlar (424). Bu rakıslar, sürekli zıplamalardan ve sağa sola gidip gelmelerden husule gelen, yeknesak ve ağır birtakım danslardır (425).

[51] Çatlak bir zurna ve bir davulla arap kabağı arası bir darbuka, havayı çatır-çatır çatlatıyor (426).

Ben, duvarın dibinde gülümsemeğe, memnun ve ilgili görünmeye çalışıyordum (427). Elinde mızrak yerine değnekler ve kalkan yerine birtakım tahta parçalarıyla eski hamasî rakıslar taklit eden bir adama, arasına, bir lira atıyorum (428). Her atışımda itibarım bir parça daha artıyor (429)... Adeta, oynayanların hepsine birden yeni bir şevk geliyor (430).

İşte, köy kadınlarının, köy kızlarının hepsi gözümün önündedir ve hepsi de yeni, süslü düğünlük esvaplarını giymişlerdir (431). Dizi dizi altınları başlıklarının etrafında kırık zil parçaları gibi birbirine çarpıyor (432). Çoğu biçimsiz, bücür, yusyuvurlak veya lüzumundan fazla iri olmakla beraber aralarında kat kat kumaş yığınlarına rağmen, insana narin, körpe ve tombul hissini veren vücutlar da yok değil (433). Fakat, bunların ellerine, ayaklarına bakılınca o hafif tatlı his hemen dağılıveriyor (434).

Bu düğün esnasında bana en çok ıstırap veren şey, ziyafetler oldu (435). İçleri isim veremeyeceğim birtakım karışık yemeklerle dolu lengerler getirilip ortaya kondu mu ne yapacağımı bilmiyordum (436). Bir kadın, eteğinin içinde ekmekleri -daha doğrusu yufkaları- getiriyor (437). Her birimizin önüne bir topak atıyor ve eller hep birden lengerlerin içine dalıyor (438). Bunlar arasında bazen Mehmet Ali'nin güveylik kınalı elleri de vardır (439).

İçimden: “Mutlaka bütün bunlara alışmalıyım” diyordum (440). Fakat, Mehmet Ali'nin evlenme töreni bütün gayretimi kırar gibi oldu (441).

Nihayet, gelin bir hamam bohçası gibi cansız ve şahsiyetsiz, evden içeri sokuldu (442).

Kuşlar nasıl sevişir (443)? Kediler nasıl sevişir (444)? Biliyorum (445). Lâkin, bu köy halkının nasıl seviştiklerini tahmin edemiyorum (446). Bizim gibi, gözgöze bakışlar mı (447)? El ele tutuşurlar mı (448)? [52] Dudak dudağa gelirler mi (449)? Okşayışları nasıldır (450)? Kalbin, bir süt çanağı gibi kabarıp taşıdığı dakikada, ağızlarından çıkan sesin anlamı ve ahengi nedir (451)?

Mehmet Ali'nin evlenmesinden sonra, bu benim için bir düşünce konusu oldu (452).

Anadolu'da, köylü kadını şuhluktan, naz ve işveden o kadar yoksundur ki, onların hangi biriyle, böğür böğüre, koyun koyuna yatsam, vücudumun hiçbir şey duymayacağını tahmin ediyorum (453). İhtimal ki, çok da fena kokarlar (454).

Kendileri hakkında, bu hislerimi içgüdüleriyle sezdikleri için midir, nedir bilmiyorum, onlar da, bana her rastgelişlerinde, arkalarını çeviriyorlar (455). Yahut -eski Yunanlılar devrinde yas tutan kadınlar gibi- yere çömelip başlarını örtüyorlar (456). Ve benden başka hiçbir erkeğe bu hareketi reva görmüyorlar (457).

Buraya geldiğimin bilmem kaçınıcı haftası idi (458). Mehmet Ali'ye sordum (459):

- Kadınlarınız niçin yalnız benden kaçıyorlar (460)?

- Yabansınız da ondan, beyim (461).

Bu “yaban” lafı, beni, önce çok kızdırdı (462). Fakat, sonra anladım ki, Anadolu'lular, Anadolu köylüleri tıpkı eski Yunanlıların kendilerinden başkasına “barbar” lâkabını vermesi gibi her yabancıya yaban diyorlar (463).

Bir gün... bir gün, onlara, ispat edebilecek miyim ki, ben bir “yaban” değilim (464). Benim damarlarımdaki kan onların damarlarında işleyen kandır (465). Aynı dili söylemekteyiz (466). Aynı tarihî ve coğrafî yollardan, hep birlikte gelmişizdir (467). İspat edebilecek miyim ki, aynı Allah'ın kuluyuz (468)! Aynı siyasî mukadderat, aynı sosyal bağlar, bizi kardeşlik, evlâtlık, analık babalık üstünde bir yakınlıkla birbirimize bağlamıştır (469).

Lakin, hangi sözlerle, hangi seslerle (470)? Gündelik hayatın ufak tefek ihtiyaçlarını bile anca ifadeye güç bulabiliyorum (471).

[53] Nerde kalmış ki, onlarla, bu kadar genel konular üzerinde konuşacağım (472)!..

Gün geçtikçe daha iyi anlıyorum (473): Türk “entelektüel”i, Türk aydını, Türk ülkesi denilen bu engin ve ıssız dünya içinde bir garip yalnız kişidir (474).

Bir münzevi mi (475)? Hayır; bir acayip yaratık demeliyim (476). Öyle ya, bir insan tasavvur edin ki hangi ırktan, ne cinsten olduğu belli değildir (477). Kendi vatanı addettiği

memleketin dibine doğru ilerledikçe, kendi kökünden uzaklaştığını hissediyor (478). Hissetmese bile etrafında hasıl olan boşluk, soğuk ve itici hava, ona her an kendi toprağından sökülmiş bir aykırı, bir acayip nebat olduğunu bildiriyor (479).

Her memleketin köylüsüyle okumuş yazmış zümresi arasında, aynı derin uçurum var mıdır (480)? Bilmiyorum (481). Fakat okumuş bir İstanbul çocuğı ile bir Anadolu köylüsü arasındaki fark bir Londralı İngilizle bir Pencaplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür (482).

Bunu yazarken, elim titriyor (483).

Buraya geldiğim günden beri beni işgal eden en önemli, en büyük şey, Mehmet Ali'nin evindekilerden başlayarak, köylüleri kendime alıştırmak, ısındırmak olmuştur (484). Lakin şimdiye kadar -işte buradaki yaşantımın bu sekizinci ayıdır- hâlâ küçük İsmail'le Mehmet Ali'nin anası Zeynep Kadından başka birisinde muvaffak olduğumu sanmıyorum (485).

Gerçi, köylülerden çoğıyla ahbapça konuşuyoruz (486). Ağaç altı, çeşme başı, dere boyu ve kahve arkadaşlığı ediyoruz (487). Lakin, öyle derinliği olmayan, o kadar gevşek bir ahbaplık ki, görüyorum, ne onları ben, ne onlar beni tatmin ediyor (488). Hepsi benim yanıma yürekleri, kafaları gibi kalın sargılarla bağlanmış olarak geliyorlar (489). Ve bahislerimiz hep topraktan, havadan, zamandan yakındır (490).

[54] Esasen, Mehmet Ali'nin anasıyla da, bundan başka bir şey konuşmuyoruz (491). On iki yıldır, dul olan ve bütün ailenin tek başı, bu katı, sert ve mütevekkil insanda, tabii güçlerden bir şey gizlenmiş gibi duruyor (492). Kırk yaşında mıdır (493)? Ellisinde midir (494)? Bilinmez (495). Eli ayağı, bir ağacın henüz topraktan sökülmiş kökleri gibidir ve bilirim ki, vücudu, bir meşe kütüğü kadar sağlamdır (496).

Onun, çok kere, küçük boz eşeğin taşıyamadığı en ağır yükleri alnından bir ter akmadan dimdik taşıdığını görmüş ve tarlada, saatlerce, belini doğrultmaksızın çalıştığına şahit olmuşumdur (497). Zeynep Kadın, bir gün, bir komşu kavgasında, paylaşılmayan bir

kocaman dibek taşını, huşunetle teperek bir hamlede yere devirmişti (498).

Zaten, bu sakin ve mütevekkil kadının, öfke başına vurduğu zaman ne yapacağı kestirilemez (499). Bir defa, kasabadan geç gelen İsmail'i, altına alıp öyle bir dövdü ki, Mehmet Ali de dahil olmak üzere, bütün ev halkı çocuğu elinden alamadık (500).

İşte, bu vak'a esnasındadır ki, hem Mehmet Ali'nin karısı ve hem de kız kardeşleriyle karşılaştım (501). Beni sofrada görür görmez, her üçü de, bir kümeste ürkmüş tavuklar gibi kaçıştılar (502).

İsmail ağlamıyordu (503). Bağırılmıyordu (504). Sanki bir ağır ve zahmetli görev esnasında imiş gibi ciddi idi (505). Yalnız kendisini anasının elinden çekip odama sürüklediğim vakit, cılız ve çökük göğsünün altında, kalbinin bir demir tokmak kuvvetiyle şiddetli şiddetli çarptığını duydum (506).

İçerisinde tok tok vuran bu ses, onun incecik göğüs tahtasını hurdahaş etmeğe kâfiydi (507). Nasıl oldu da, deminki badireden, sağ ve salim kurtulabildi (508)?

Her vakit, her vakit bu cılız, soluk ve raşitik insanlar için kendi kendime sorduğum budur (509). [55] Zeynep Kadından yüz kat daha haşin ve merhametsiz olan bu tabiatın sürekli dayakları altında didik didik olmuş bütün bu insanları, koruyan ve hayatlarını devam ettiren gizli kuvvet nedir (510)?

Hey, onu sana sormalı, Zeynep Kadının karnı (511)!..

O müthiş dayak faslından sonra, İsmail, bir süre benim odamda, büzülmüş kaldı (512). Sonra, uykuya daldı (513).

Odanın bir köşesinde, zavallı küçük ve mustarip vücudunu seyrediyorum (514). Bu vücut, her tarafı kırılmış, birbiri üstüne yığılmış bir külçe halinde (515). Kafa; iki kolla dizlerin arasında kaybolmuş (516). Odanın sessizliği içinde solumalarını duymasam onu ufak bir paçavra yığını sanacağım (517).

Bu yaratık, çocukluk nedir bilmedi (518). Başka diyarlardaki çocukların gülüp oynamaktan başka bir şey yapmadıkları mutlu çağda, bu, yirmi yaşında bir delikanlının güç dayanacağı bütün ağır işleri görüyordu (519). Yük taşıyordu (520). Çapa çapalıyordu (521). Diğer taraftan sıtma, küçük böğrünü zehirli tırnaklarıyla oyuyordu (522). Acaba, doğduğu günden beri, bir defa olsun, hiçbir şeye güldü mü (523)?

Sanmam (524). Üç yaşında, dört yaşında yavrular görüyorum (525). Hepsi, yüzlerine, kırk yaşında bir adam maskesi takmış gibi (526). Yürüyüşlerinde bile olgun bir adam ağırlığı var (527). Arkalarından bakarken, onlara, birtakım kederli cüceler denebilir (528).

Geldiğim gece, İsmail de benim üzerimde bir cüce etkisi bırakmadı mı (529)? Onun çocuk olduğuna, sonradan yavaş yavaş alıştım ve onu sevmeğe başladım (530). Ona bakarken bir derin acıma duygusu, benliğimin tâ derinliklerinden birer gözyaşı halinde sızdı (531). Kalbime toplandı (532). Ona doğru gittim (533). Sırtını okşadım (534).

Zavallı köylü çocuğu (535)! Sen, iki üvey ananın yavrususun (536). Biri demin seni döven anandır, öbürü de seni her gün döven, doğduğundan beri her gün döven yurdundur (537). İkisinin acısı arasında, böyle kavrulup gitmişsin (538).

Yarın gençlik çağına gireceksin (539). Lakin, o vakit de, o vakit de (540)...

[56] Savaşta gördüğüm bütün o erler, gözümün önünden bir daha geçiyor (541). Onların yırtık şalvarları ve kırmızı mintanlarıyla yalınayak gelişlerini, sonra hâki elbiseleri içinde, kâh sırtüstü, kâh yüzükoyun düşüp ölüşlerini görüyorum (542).

Siperlerde, kendi kendine yavaş sesle konuşan Mehmetçiğin sesi kulağıma geliyor (543).

“Neden korkacakmışım, her gün atıyor, atıyor, hiçbiri değmiyor (544)!”

Bunu söylerken, mutlaka havada, başının üstünde düşman uçakları homurdanıyordu

(545).

Dünya ile istediğim gibi ilişkiyi henüz kesmiş değilim (546). İstanbul gazetelerini arasıra alıyorum (547). İlk İnönü Zaferini, bunların birinden öğrendim (548). Bu olay, benim için günlerce süren bir sevinç kaynağı oldu (549).

Köyde her önüme gelene durmadan bunu anlatıyorum (550). Yalnız bundan bahsediyorum (551). Diyebilirim ki, elimden kimse kurtulamadı (552). Bana sokakta arkasını çeviren kadınlar, beni görünce kaçışan çocuklar bile elimden kurtulamadı (553). Mehmet Ali'nin anası, kız kardeşi, karısı, küçük kardeşi ve bilhassa Mehmet Ali benden bunalacak hale geldiler (554).

Köyde, zaten aklıma güveni olmayanlar, beni, büsbütün çıldırdı sanmışlardı (555).

Bir an geldi ki, ben de kendimden şüphelenmeğe başladım (556). Sevincime bir had tayin ettim (557).

Eleme, kedere, hattâ sevince bir sınır tayin etmek (558)... Bunu, yalnız şehirlerde olur bilirdim (559). Meğer insan, köylerde, dağ başlarında ve mağara kovuklarında da samimi olmak, içinden geldiği gibi, içinden geldiği kadar gülüp ağlamak hürriyetine sahip değilmiş (560). Toplumun görenekleri, kuralları, insanların yarı çıplak yaşadıkları bu köstebek yuvalarında da aynı şiddetle hüküm sürüyormuş (561).

[57] Hele, bu donmuş âlem içinde, sevinçli bir adam görmek kadar anormal bir şey olur mu (562)? Bu toprak duvarlar, örüldükleri günden beri mutlaka hiçbir kahkahanın aksi ile çınlamamıştır (563). Bu durgun tevekkül havası, hiçbir şenlik gürültüsüyle dalgalanmamıştır (564).

Mehmet Ali'nin üç dört yıllık bir ayrılıktan sonra evine geldiği gece gözümün önünde (565): Sessizce, lambayı yere koyup çekilen ananın gölgesi (566). Sıksa bir çocuğun acıklı, kısılmış yüzü (567).

Mehmet Ali'nin düğünü gözümün önünde (568). O gün her günden daha kasvetli, daha ağır bir gündü (569). Zurna çatlak, oyunlar isteksiz ve yemek tatsızdı (570).

İnönü Zaferinin ertesi, ben bunlara kızmıyorum (571).

Acaba memleketin neresi donandı (572)? Neresi şenlik etti (573)? Bu büyük olay, gazetelerde alelade bir havadis gibi mi geçti (574)? Hiçbir yerde, Mustafa Kemal'in İsmet Paşa'ya, İsmet Paşa'nın Mustafa Kemal'e çektiği telgraflar, alevden birer satır halinde, gökyüzüne çizildi mi (575)?

Gelen gazetelerde, boş yere bir genel neşe yankısı arıyorum, bulamıyorum (576). Belki Anadolu'nun ücra bir kasabasında, Ankara'da, şuraya buraya asılmış, tek tük kandiller, bu zaferin tek şenlik aydınlıklarıdır (577). Hayalimde, kendi kendime yaktığım bu ışıklar, bana engin ve karanlık bir gurbet diyarı olan Türkiye'de donmuş ve kör olmuş gönüllerin tek hayat mihrakları gibi geliyor (578).

Ne sönük, ne fersiz, ne cılız hayat mihrakları (579)! Günün birinde bunlar, büyüyüp boz renkli Anadolu yaylasını, ısıtarak aydınlatacak bir heybetle ateş halini alabilecek mi (580)? Eğer öyle olacağını bilsem (581)... Eğer bilsem (582)...

Birkaç gününü kasabada geçirmeğe giden muhtar, birtakım havadisler ve birtakım yeni fikirlerle döndü (583). Gerçi, bana pek açılmıyor (584). Fakat, ben, bana söylediklerinin arkasında, söylemek istemediklerini keşfediyorum (585). [58] Ve bazı yarım cümlelerini, başkalarından işittiklerimle tamamlayarak kafasının içindeki şeylere nüfuz ediyorum (586).

Ona göre, Kemal Paşa'nın açtığı yol, çıkmaz bir yolmuş (587). Hem de çok tehlikeli imiş (588). Çıkmaz bir yolmuş, çünkü padişah kendisiyle beraber değilmiş (589). Padişah, düşmanla çoktan barış yapmış (590). Sonra, “Avrupa” diye bir kraliçe varmış (591). O işe karışmış (592). “Ben sizin müşkülünüzü hallederim”, demiş (593).

Tehlikeli bir yolmuş (594). Çünkü... düşman yalnız İzmir'de çoğunup otururken,

Kemal Paşa'nın ettiklerine kızıp, daha ileriye varmış (595). Bursa'ya kadar gelmiş (596). Nihayet geçen gün, İnönü'ye dayanmış (597).

Öfkeden tirtir titreyerek:

- Oradan püskürttük, hem de döğe döğe... diyorum (598).

Muhtar, sinsi bir tebessümle, kırçıl sakalı arasından gülümsüyor (599). Onu omuzlarından tutup sarsmak ve:

- Ne gülüyorsun? diye bağırarak istiyorum (600).

Öfkemi, yüzümden sezen köylüler, birer birer etrafımdan çekiliyorlar (601). Muhtar, onlarla beraber ensesini kaşıya kaşıya ve önüne bakarak uzaklaşıyor (602). Biraz ötede, benden uzak bir çevre teşkil edip duruyorlar (603).

Nihayet, çok yalnız kaldığımı hisseden Mehmet Ali, mahçup mahçup bana yaklaşıyor (604). Yanımda çömeliyor (605). Daha dün kesip yonttuğu söğüt dalından değneği ile toprağı dürtüşlüyor (606). Bana bir şeyler söylemek istiyor (607). Fakat, nereden başlayacağını bilmiyor (608). Birden soruyor (609):

- Beyim bizi gene askere alacaklar mı (610)?

- Olabilir (611).

- Nasıl olabilir, beyim (612)? Bizi terhis etmediler mi (613)?

- Etiler ama, düşmanlarımız terhis filan dinlemiyor (614). Bak, şuracığa kadar geldiler (615). Biraz kulak verseydik top seslerini duyacaktık (616). Düşman askerleri şu tepenin ardından görünürse, elin kolun bağlı durabilecek misin (617)? [59] Gelip de, senin evini, köyünü yakıp yıkarken, çoluk çocuğunu dipçikle itip dürtelerken, bir köşede

karı gibi büzülüp duracak mısın (618)?

- Yok, beyim, buraya kadar geleceklerine aklım ermez (619).

- Eğer her köy, bu köydekiler gibi düşünürse, eğer her talimli asker, senin gibi tekrar askere gitmekten korkarsa, tabii gelir (620). Ona hiç şüphe etme (621).

Tekrar önüne bakıp, değneğin ucuyla toprağı eşiyor (622).

Onu, artık hiç tanımıyorum (623). Benim eski erimle bunun arasında, artık hiçbir ilişki yok (624). “Haydi git, haydi git; onlarla hasbıhal et”, demek ve bütün eşyayı toplayıp, buradan kaçmak istiyorum (625).

Cephede, hiçbir işe yaramaz mıyım (626)? Adam sen de (627). Bu kolsuzluğum, hem kendime, hem âleme karşı icat edilmiş bir boş bahane (628)...

Yavaş yavaş köylülere hiddetim, kendi aleyhimde bir nefret haline çevriliyor (629). Oturduğum yerden kalkıp ovaya doğru iniyorum (630).

Bu bir nisan günüdür (631). Gökyüzünde beyaz bulut kümeleri birbirinin üstüne, yığılıyor (632). Havada bir yağmur kokusu var (633). Fakat, ayağımın altındaki toprak kuru, sert ve kokusuzdur (634).

Bu yıl, çok don oldu (635). Hayvan telefâtı, köylülerin gözünü korkuttu (636). Salih Ağa'nın fikrine göre, gelecek mahsul mevsimi çok kötü olacak (637).

Yürüyorum, yürüyorum (638). Böyle saatlerce, günlerce, aylarca, hiç durmaksızın yürümek istiyorum (639). Biliyorum ki, bu çorak toprak dalgalarının sonu yoktur (640). Birini aşınca öbürü, öbürünü aşınca bir başkası görünür (641). Bu köyü, arkamda bırakacağım (642). Üç dört saat sonra, gene tıpkı bunun gibi bir köy önüme çıkacak (643). Gene kaçacağım (644). Gene kaçacağım (645).

Porsuk Çayı, beni nereye kadar götürebilir (646)? Zira, bu çay önüme çıktığı andan beri, hep onun kıyısında yürüyorum (647). Vakit vakit, ayağım toprağın üstüne fırlamış bir söğüt köküne çarpıyor (648). Ne sünepe, ne miskin, ne biçare ağaçlar (649). Porsuk çayının balçığı leş gibi kokuyor (650).

Öğle saati (651). Arasına, bulutların içinden sıyrılan güneş, bir müddet enseme yakıp geçiyor (652). Kimbilir, başka yerlerde bahar ne güzeldir (653). Besbelli, başka yerler derken, İstanbul'u, İstanbul'un sayfiyelerini düşünüyorum (654). Feneryolu, Göztepe, Erenköy (655)...

Yüreğim bir karanlık odaya hapsedilmiş yaramaz bir çocuk gibi hopluyor (656). Paramı Salih Ağa'da, eşyama ve kitaplarımı Mehmet Ali'nin evinde bırakayım ve gideyim, gideyim (657)... Böylece İstanbul'a kadar yürüyeyim (658).

Bunun, gerçekleştirilmesi imkânsız bir hayal olduğunu bilmekle beraber gerçekten yolumun tâ ucunda bir İstanbul varmış şevkiyle yürümekte devam ediyorum (659). Yolumun üstündeki dağları, nehirleri, sarp ve çetin geçitleri, Sakarya'yı, Bozdağ'ı, Acıdağ'ı yok farzederek, hemen hemen, gözü kapalı yürüyorum (660). Unutuyorum ki şu dakikada istesem, Porsuk Çayı'nın öbür tarafına bile geçemem (661).

Böylece karmakarışık düşüncelerle, ne kadar yürümüşüm, bilmiyorum (662). Birdenbire seyrek ve serin bir kavak kümesinin içine daldığımı hissettim, durdum (663).

Bu ufak korunun içinde, küçük, dar, fakat berrak bir dere akıyor (664). Bu, çölde bir vaha mı (665)? Derhal içime derin bir sükûnet geliyor (666). Durduğum yere çömeliyorum ve elimi suya sokuyorum (667). Ne o (668)? Bu anî hışırtı nereden geldi (669)? Ve bir kısık kadın gülmesi (670)?

Etrafıma bakıyorum (671). Sol yanda, bir genç kız "siluet"i bir geyik hafifliğiyle derenin kenarında ağaçların arasına doğru kaçıyor (672).

Biraz ötede durdu (673). Dönüp bana baktı (674).

Mehmet Ali'nin köyünün, iki üç saat ötesinde, böyle bir yer (675)! Böyle bir yüz (676)! İnanılmayacak şey (677)!

Uzaktan bana gülümsüyor (678). **[61]** Yağız ve uzunca yüzünün ortasında, iki yeşil göz ve bir sıra iri beyaz dişle bana gülümsüyor (679). Tıpkı Mehmet Ali'nin köyündeki kızlar gibi giyinmiş (680).

Başı tıpkı onların başı gibi, kat kat sargılarla sarılı (681). Beli kuşaklı ve alaca pazen donlu bir kız (682). Niçin bana birdenbire harikulade bir şey gibi göründü (683)?

Ben de, uzaktan ona gülümsüyorum (684). Ağaçlardan birinin arkasına saklanıyor (685).

Yaklaşayım mı (686)? Belki, ürktür, büsbütün kaçırırım (687). Tekrar suya eğiliyorum (688). Fakat bütün mevcudiyetimle hissediyorum ki, saklandığı ağacın arkasından bana bakıyor (689). Birden başımı çevirdim (690). Ağacın arkasından dışarıya uzanmış başı, tekrar çekildi (691). Bu, bir nevi oyun gibi (692).

Kendi kendime söyleniyorum (693):

- İn midir, cin midir (694)? Cin olsa, şimdiye kadar kaybolması gerekirdi (695). İn'se, benden niye kaçıyor (696)?

Sezdirmeden, göz ucuyla, tekrar aynı noktaya bakıyorum (697). Orada hiç kımıldamadan duruyor (698). Artık sabrım tükendi (699). Doğrudan doğruya ona seslendim (700).

- Kızım benden çekinme (701). İşine bak (702). Ben yabancı değilim (703). Te şuradaki köydenim ve köyün ismini verdim, şimdi, söyle bakayım; sen hangi köydensin (704)?

Ağacın arkasından güç işitebileceğim bir sesle:

- Bizim köy de uzak değil (705). Te, şuracıkta (706)...

Ve köyün adını söyledi (707).

Fakat, bu kadarcık bir konuşma ile aramızdaki mesafe katedilmiş olamadı (708). Kız gene ağacın arkasına saklanmış, ben gene suya eğilmiş kaldık (709). Ayağa kalktım (710). Ona doğru birkaç adım attım (711).

- Haydi, seni rahat bırakayım (712). İşine bak (713). İşte ben gidiyorum, dedim ve dereyi atlayıp öbür tarafa geçtim (714).

Derenin öbür kıyısında, ben, artık büsbütün başka bir adamdım (715).

[62] O gün bugündür, kendimi toplayamadım (716). Dereyi atlarken, sanki içimden ağır bir şey yuvarlanıp düştü (717). Öyle bir şey ki, on dakika öncesine kadar, ben onu kalbimin üstünde veya kafamın içinde, bir demir gülle gibi taşıyordum (718). İşte bu, yuvarlanıp düştü (719). Şimdi, hafifim (720). O kadar hafifim ki kolumu bir kanat gibi kıvıldatsam havaya uçabilirim (721).

İnsanın gönlü ne tuhaf (722)! Günün birinde, kavak ağaçları arasından, bir genç kızın gülümsemesi, bir derecik, bir atlayış (723). Her şey değişiyor (724). Ortada, biraz önceki adamdan eser kalmıyor (725).

Nereye gitti, o adam ne oldu (726)? Eriyip gidiverdi mi (727)? Ve onun yerine gelen bu adam kimdir (728)? Nedir (729)?

Kendi kendime, âşık olduğumu itiraf etsem çok gülünç bir şey yapmış olurum (730). Yaşım otuzu geçti (731). Ben beladan artakalmış bir adamım (732). Zaten yirmi yaşında iken de aşk hususunda o kadar safderun değildim (733). Başka şeyler için, ekseriya yumuşak, sıcak ve coşkun olan gönlüm kadın önünde, sert ve soğuk durmasını bilirdi

(734). Kadına inanmaktansa, onu aldatmayı daha tatlı bulurum (735). Zira sevildiğini hisseden kadın kadar çekilmez bir şey yoktur (736). Kadının gerçekte, namert ve kancık olan tabiatı, öyle bir safhada, adeta öldürücü bir mahiyet alır (737). Yabanî kedilikten, zehirli yılanlığa geçer ve gitgide, hayalimizin ölçemeyeceği kadar derin, nihayetsiz ve tuzlu kötülük denizinde, gülerek çırılçıplak yüzmeğe başlar (738).

Ben, bu gerçeğe acı şahsî tecrübelerden geçerek varmış bir adam değilim (739). Benim aşklarım, daima birer cinsiyet buhranından ibaret kaldı (740). Bunda, çiftleşme mevsiminde muhtelif krizlere düşen bazı hayvanlardan farksızdım (741).

**

[63] İki günden beri, köyde, olağanüstü zamanlara mahsus bir hal var (742). Bayram mı (743)? Hayır (744). Çünkü, hiç kimse yeni esvaplarını giymemiş (745). Biri mi evleniyor (746)? O da değil (747). Yalnız, herkes işini gücünü bırakmış, şunun bunun evinde hemen gizli diyebileceğim birtakım toplantılarda (748)... Sonra genel bir avarelik, bir kendinden geçiş, gözlerde bir alışmadığım parıltı (749)... Mehmet Ali'nin anası bile gülümsüyor ve yirmi yaş daha genç görünüyor (750).

Bekir Çavuş'un ağzı kulaklarına varıyor (751). Bir "Geldi..." sözüdür fısıldanıyor (752).

- Geldi (753). Ahmet'inkilerin odasında (754)...

- Geldi (755). Görmediniz mi (756)?

- Geldi; ama çok kalmayacakmış (757).

Mehmet Ali'yi şöyle bir kenara çektim (758):

- Ne var (759)? Ne oluyor (760)?

O da kendini genel heyecana kaptırmış görünüyor (761). Sırtarak:

- Hiç, beyim, diyor (762).

Fakat ben sıkıştırınca söyledi (763):

- Şeyh Yusuf geldi beyim, Şeyh Yusuf (764).

- Bu Şeyh Yusuf da kim oluyor (765)?

- Mübarek, büyük bir adam (766). Her yıl gelir, duasını alırsınız (767). Hastaları okur üfler (768). Bize güzel öğütler verir (769). Yol gösterir (770). Başlı sıkıda olanları selâmete çıkarır (771).

- Hangi tarikattan bu şeyh (772)?

- Bilmem beyim; o kadarını gayri bilmem (773).

- Peki, bu adamın şimdiye kadar size ne iyilikleri dokundu (774)?

- Çok, beyim (775).

Fakat, bu iyiliklerin bir tanesini saymadan, yalnız, esrarlı bir tavırla başını sallıyor (776).

- Yalnız muhtarın karısını iyi edemedi (777).

- Ya Salih Ağa'nın oğlunun kamburunu düzeltebildi mi (778)?

[64] -

- Ya Bekir Çavuş'un kızı Zehra'nın gözlerini açabildi mi (779)?

-

- Ya şu meczup Memiş'in aklını başına getirebildi mi (780)?

Mehmet Ali cevap vermiyor (781). Önüne bakıyor (782). Biliyorum ki bana, içinden, öfkeleniyor (783). Bana karşı, her ne zaman öfke duyarsa böyle sessiz, önüne bakar (784).

Daha alaycı, daha babayani bir tavır takınarak devam ediyorum (785):

- Gelelim öğütlerine (786)... Neymiş bakalım onlar (787)?

- Aklımda kalmamış beyim; anam bilir (788).

Benim elimden kurtulmak için anasını çağırıyor (789). İhtiyar kadın:

- O ne bilir; dedi, Şeyh Yusuf Efendi kim, o kim (790)?

- Öyle ise sen anlat bana, Zeynep Kadın (791).

- Nasıl anlatayım ki (792)...

O da işin içinden çıkamıyor (793). Nihayet, Şeyh Yusuf Efendi'ye yalvarıp onu bu eve getirmeğe karar veriyoruz (794).

Bu işi, bin bela, Mehmet Ali üstüne aldı (795). Muhtarın evine gitti (796). Fakat, gitmesi ile gelmesi bir oldu (797). Muhtar “O sizin ayağınıza gider mi? Siz onun ayağına gelin” demiş (798). Bunun üzerine hep birlikte kalktık; gitmeğe mecbur olduk (799). Muhtarın evinde, Şeyh Yusuf'un oturduğu oda tıkabasa insanla dolu (800). O, köşede bir hasır üstünde bağdaş kurmuş oturuyor (801). Sırtında eskiden yeşil olduğu belli bir cüppe

var (802). Üstü başı, sakalı o kadar kirli ki, -yanına yaklaşımağa hacet yok- kapıdan itibaren bir teke gibi kokuyor (803).

Beni görünce küçük kalabalık, kendiliğinden dağıldı (804). Mehmet Ali ile anası arkamda, içeri girdik (805).

- Merhaba Şeyh Efendi (806).

[65] Rahatı kaçmış bir adam huzursuzluğuyla başını kaldırdı (807). Beni, uzun uzadıya süzdükten sonra dişsiz ağzının içinde bir homurtu halini alan şu sözleri geveledi (808):

- Merhaba, merhametten gelir (809). Sen kim oluyorsun ki, bana merhamet edeceksin (810)?

Hemen, Muhtar söze karıştı (811):

- Kusura bakma; yabanın biridir, dedi (812).

Ben, tek elimin yumruğunu, bir anda, hem Şeyh'in, hem Muhtar'ın suratına savurmak ihtiyacını güç zaptediyordum (813). Yarı gülümseyerek, yarı dişlerimi sıkarak dedim ki:

- Sen yalnız merhamete değil, terbiyeye de muhtaçsın (814).

Dişsiz ihtiyar teke, bu sözüm üzerine, insana hayret veren bir çeviklikle yerinden fırladı (815). Kapının bir kenarında duran pabuçlarını koltuğunun altına almasıyla dışarıya uğraması bir oldu (816).

Herkes, arkasından koşuyor (817). Hattâ Mehmet Ali bile (818).

Ben, biraz şaşkın, biraz mahçup, oturduğum yerden kalkıyorum (819). Gerçi

sonradan, bu olayın Şu son safhasını hatırladıkça, çok defa, gülmekten katılmışımdır (820). Fakat, o gün, dŐtŐgm hüzün sonsuzdu (821). YalnızlıŐımı, kimsesizliŐimi ve yabancılıŐımı o günkü kadar Şiddetli hissettiŐim olmamıştır (822).

Benim işin, bu bunak Türk Şeyhinin, İstanbul'daki İngiliz subayından farkı nedir (823)? Her ikisinin ruhu ile benim ruhum arasındaki uÇurum, aynı derecede derin ve karanlıktır (824). Bu da onun gibi, beni kamÇı ile dövecek ya da, etimi bir zindanda őrtmekten zevk duyacak (825).

Şu anda, burada bulunacaŐıma, Londra'da bir mutaassıp Protestan rahibinin evinde olsaydım, aynı istiskali görmeyecek mi idim (826)? Aynı hzn, aynı elemi, aynı yabancılık ve kimsesizlik hissini duymayacak mı idim (827)?

**

Şeyh Yusuf, benim yüzümden, bu yıl köyü Çabuk terketti (828). Fakat, giderken gördüm (829). [66] Köylülerden aldıŐı hediyelerin yükü altında, hem kendisinin, hem eŐeŐinin beli bükülmek raddesine gelmişti (830). Her ikisi de, birbirinin ardı sırası, sendeleye sendeleye gidiyorlardı (831).

Şeyh Yusuf gitti (832). Fakat, zehirini köyde bıraktı (833). Hava bir süre, bir uzun süre, onun nefesiyle dolu kaldı (834).

Köylüler artık benden nefret etmeŐe, bana kızmaŐa bile lüzum görmüyorlar (835). Bana, yalnız acıyorlar (836). Bana bir mahkûm, bir idam mahkûmu bir ukubete Çarpılmış lanetleme adam gibi bakıyorlar (837).

Şeyhin gazabına uŐrayan, Şu zavallının hali ne olacak (838)?

Hepsinin dudaklarında, benim hakkımda, bu sorunun ŐizildiŐini görüyorum (839).

Ve ben, bu dikenlerin arasından, geÇen gün keŐfettiŐim vahaya kaÇıyorum (840).

Ancak burada kendimi buluyor, başımı dinliyorum (841).

Burada kavaklar daha serin (842). Dere daha berrak (843). Fakat, artık, korunun rüstaî perisinden eser görmüyorum (844). Kendi kendime: “Acaba, o gün, bana görünen bir hayal miydi?” diyorum (845). Ve onu, muhayyelemde tekrar canlandırmağa çalışıyorum (846).

Bir gün, köyüne kadar gittim (847). Sokakları dolaştım (848). Birkaç köylü ile hoşbeş ettim (849). Hattâ çamaşırdan dönen kadınları gördüm (850). Fakat ona, bir türlü rastlayamadım (851). Nihayet, bir defa (852)...

Nihayet bir defa, gene dereden köye doğru giderken onunla karşı karşıya gelmeyim mi (853)!..

Kendinden daha kabaca bir kızla, içerisi kirli mintan, çakşır, gömlek ve yazma dolu bir uzun tahta tekneyi taşıyordu (854). Teknenin bir ucunu, ön tarafından, o tutuyordu (855). Beni görünce boştaki eliyle başörtüsünün uçlarını yüzüne götürdü (856). Ve başını, öbür tarafa çevirdi (857). Sezinledim ki, örtünün altından sedef dişleri parlıyor (858).

[67] Köye doğru, beş on adım atıp döndüm (859). Bu hareketimle, aklıma, İstanbul mesirelerindeki kadın takipleri geliyor (860). Kendimi Kuşdili Çayırı'nda, Yoğurtçu Deresi'nin kenarında sanıyorum (861).

Bu köylü kızının, oradaki mahalle kızlarından farkı ne (862)? Endamı, onlar kadar ince, yürüyüşü, onların yürüyüşü gibi âhenkli ve onlar kadar işvebaz değil mi (863)? Hiç şüphesiz, bunun ayakları çıplak ve belki topukları da çatlaktır (864). Fakat, vücudunu saran kabasaba kumaşların altında, kusursuz taze bir beden bütünü cazibesini hissediyorum (865).

Bir de dönüp arkasına bakmasın mı (866)? Artık kalbim hızlı hızlı çarpmağa başladı (867). Arkadaşına veya kızkardeşine benim için bir şey söylemiş olacak ki, o da dönüp baktı (868). Şimdi ikisi birden gülmekten kırılıyorlar (869). Tâ yanlarına kadar

sokuluyorum (870). O vakit, gene ikisi birden arkalarını dönüyorlar (871). Taş kesilmiş gibi kaskatı duruyorlar (872). Öyle bir duruş ki, hemen uzaklaşmağa mecbur oluyorum (873).

Bu, insan dışısında yeni gördüğüm bir haldir (874). Herhangi bir genç erkek isteği ve sıcak ilgisi karşısında, yumuşayıp eriyen, yahut, cinsi güreşe davet eden bir öfke ile irkilip gerilen kadın vücudu, burada ilk defa olarak bütün mânasıyla donuyor (875). Bir kadın çelikten burç gibi meydan okur bir mukavemet timsali haline geliyor (876).

Bekâret burada bir zırh gibidir (877).

**

Lakin, neden biçare Süleyman'ın karısı, bunlar arasında, bir istisna teşkil etmiş (878)? Ha sahi siz, bu hikâyeyi biliyor musunuz (879)?

Bizim köyde, bir Süleyman vardır (880). Mehmet Ali'den biraz sonra, o da civar köylerin birinden bir kız almıştı (881). [68] İşte, bu kız temiz çıkmamış, Süleyman: “Sana kim dokundu?” diye sormuş (882). Kız, “Ağam demiş, küçükten tarlada oynayıyorduk (883). Beni omuzlarımdan yakaladı (884). Altına aldı (885). Sıktı, sıktı (886). İşte ne olduysa, o zaman oldu (887).”

Süleyman: “Kaza, desene” demiş (888). Susmuş (889). Fakat, köylüler susar mı (890)? Kızcağızı, bir taşa tutmadıkları kaldı (891). Sonra, yavaş yavaş, onlar da uğraşmaktan vazgeçtiler (892).

Yalnız, Cennet, -bu genç kadının adıdır- altı ay geçmedi, bir gece, bir ağıl duvarının dibinde bir yabancı adamla yakalandı (893). Bütün köy halkı sopalar, çapalar, övendirelerle, bu açık hava zinacılarının üstüne hücum etti (894). Cennet'le âşığı, ağılın duvarını kendilerine siper yapıp hücum edenlerin üzerine, öyle bir taş yağdırdılar, öyle bir taş yağdırdılar ki, herkes dağıldı (895). Kaçışmaya mecbur kaldı (896). Ve Cennet, Homeros devrindeki esir kızlar gibi, kale duvarının üstüne çıkıp:

- Ben, yalnız kocama teslim olurum! diye bağırdı ve kocası gitti; onu elinden tutup evine getirdi (897). Kadının söylediğine göre, meğer bu kadar tevatüre sebep olacak bir şey yokmuş (898). O adam emmioğlu imiş; yoldan geçerken ağılın önünde rastgelmiş, şöyle duvarın dibinde biraz konuşmuşlar (899).

Süleyman'ın karısını, bu zaferden sonra artık büsbütün serbest bıraktılar (900). Çünkü, o köyün içinde bir nevi kuvvetin, bir nevi hâkimiyetin timsali oldu (901).

Cennet, levent, gelgelli, kahkahası bol ve keskin bakışlı bir kadındır (902). Kaşlarına rastık çeker ve ellerine kına yakar (903). Başka kadınlar gibi erkekten ürküp kaçmaz (904). Herkesin içinde, hattâ benim bulunduğum yerlerde bile elini kolunu sallayarak, göğsünü gere gere dolaşır (905). Tarlada çapa çapalarken, evde yemek pişirirken, dereye çamaşır yıkarken durmaksızın şarkı çağırır (906).

Karısının yanında Süleyman, boynu bükük ve hep sırttan bir çocuktur (907). Derler ki, Cennet'in arasına ona, iki tokat attığı da olurmuş (908). [69] Süleyman bütün mânasıyla, Türk masallarındaki “Keloğlan” tipidir (909). İtaatli, kılıbık ve biraz da filozoftur, ruhunun sonsuz derinliği vardır (910). Yerine göre Aşık Garip, yerine göre Yunus Emre'dir (911). Nasreddin Hoca bu döldendir (912). Zümrüdüanka masalı bunun için çıkmıştır (913). “Çobanla peri padişahının kızı” masalındaki kahraman da odur (914). Onda bitmez tükenmez yolculukların yarattığı sabır, kuşlar ve kurtlarla düşüp kalkmanın verdiği sadelik, bir yüksek yaşantı ilkesi haline girmiştir (915).

Macerasını öğrendiğim günden beri, onun candan dostuyum (916). Fakat, bir defa nasip olup da, başbaşa dertleşemedik (917).

Süleyman, insan yadırgar bir yaratıktır (918). Son olaylar onu büsbütün çekingen ve vahşi etti (919). Ancak, küçük çocuklarla bir arada oturabiliyor (920). Onun en samimi dostlarından biri de Memiş'tir (921). Eski bir mescit viranesinin içinde, saatlerce yanyana kaldıkları oluyor (922).

Süleyman yarım saatte bir kelime söyler (923). Memiş, cevap vermeksizin gülümser,

yahut başını iki tarafa sallamakla yetinir (924).

Sonra bir sigara yakarlar (925). Tütün dumanları, başlarının üstünde, havaya göre, kâh kalın ve ağır halkalar teşkil ederek boşlukta sallanır (926). Kâh bir buhurdandan çıkan tütsü gibi boğum boğum yukarıya doğru çıkar (927).

Cennet, kocasını, çok defa bu halde gelip yakalar (928). Ve viranenin taşlarından biri üstüne dikilip iki elini böğrüne dayar (929):

- Hele şu mıymıntıya bakın (930). Hele şu mıymıntıya bakın (931)!

Süleyman, karısının sesini işitince bir ok gibi yerinden fırlar (932). Titrek, ince ve yavaş bir sesle mırıldanarak karısına doğru yürür (933):

- Aha geliyorum; aha geliyorum (934).

- Hani bugün kasabaya gidecektin (935)?

- İnşallah, yarın giderim (936). Bugün gidemedim (937).

[70] - Gidemedin mi (938)? Ne ettin ki gidemedin (939)?

- Su taşıdım (940). Damın yıkılan tarafını yaptım (941).

- Bu da iş mi (942)?

- Çocuklar, derenin üstündeki kavak kütüğünü devirmişler (943). Onu yerine koydum (944).

Böylece konuşarak eve girerler (945). Fakat Cennet'in girmesiyle çıkması bir olur (946). Soluğu çeşme başında alır (947). Kulaklarında küpeleri vardır (948). Boynunda

küçük Mahmudiye altınları dizi dizi parlıyordur (949). Göğsünün birkaç düğmesini, mahsus açık bırakmıştır (950). Ağzı, çeşme başındaki kadınlara bir şeyler anlatırken, gözleri gelip geçen erkekleri süzmektedir (951).

İncil'de bahsi geçen Samire'li kadın, bundan başka bir şey mi idi (952)?

Biz, bu gönül işleriyle meşgul olduğumuz sırada, zavallı Mehmet Ali'nin korktuğu başına geldi (953). Askere çağrıldı (954). Bundan, bir sabah, uluyan bir kadın sesiyle haberdar oldum (955). Öyle bir uluma öyle bir uluma ki, sanki evde birisi ölmüş gibi (956). Odamdan dışarı fırladım (957).

- Mehmet Ali, Mehmet Ali (958)...

Ses yok (959).

- Zeynep Kadın (960)... İsmail (961)...

Gene ses yok (962). Ulumanın geldiği tarafa doğru gidiyordum (963).

- Ne var, ne oluyor (964)?

Bu, Mehmet Ali'nin karısının sesidir (965).

Mehmet Ali'nin, bana bir "Allahaismarladık" demeden gitmiş olmasına ihtimal veremiyorum (966).

Muhtar, jandarmalar, Mehmet Ali ve kendisiyle çağrılan bir iki kişi kapının önünde toplanmış duruyorlar (967). Mehmet Ali'nin yüzü bembeyazdı (968). Bana bakıyor, fakat hiç tanımıyor gibi (969).

Nihayet tâ yanına yaklaşıp neler olduğunu sorunca, mahzun ve küskün önüne baktı

(970):

[71] - Ben sana dimedim mi idim (971)? İşte... diye, mırıldandı ve elinin tersiyle bana jandarmaları, muhtarı gösterdi (972).

Muhtar, iki jandarmanın ortasında, artık köylülükten çıkmış, bir hükümet memuru gibi duruyor (973). Kendisine verilen damgalı ve matbu kâğıtları dikkatle gözden geçiriyor (974). Hepsini, birer birer inceliyor (975).

Beni görünce, merasimle ayağa kalktı ve jandarmalara kalkmalarını işaret etti (976). Ben de onların sırasında bir sandalye alıp oturdum (977). Jandarmalar, daha yirmi iki köy dolaşacaklarmış (978).

Mehmet Ali ile arkadaşlarının yirmi dört saate kadar behemehal Eskişehir'de olmaları gerekiyor (979).

Mehmet Ali kolunu benden tarafa uzatarak:

- Hiç yetişilir mi (980)? İşte beye sorun, dedi (981).

Mehmet Ali'nin âsi bir hali var (982). Onun bu tarafını görmemiştim (983).

Muhtar, bütün resmî “otorite”sini takındı (984).

- Nasıl yetişemezmişsiniz (985)? Pekâlâ yetişirsiniz, dedi (986).

Mehmet Ali, burnundan soluyordu (987).

Tam bu sırada, nereden çıktı bilmiyorum (988). Zeynep Kadını, dimdik karşımda gördüm (989). Herkese, sert sert bakıyordu (990). Yavrusunu savunmaya hazırlanmış bir dişi kurt gibiydi (991).

Yavaş, yavaş kadınlar, bir iken iki, iki iken beş oldu (992). Grup büyüdükçe büyüdü (993). Sanki aralarında bir şeyler mırıldanıyorlar (994). Sanki, bir teşebbüse hazırlanır gibi bir halleri var (995).

Mehmet Ali'ye dedim ki:

- Memleketin, senin gibi usta askere çok ihtiyacı var (996). Bugün gidip cephede vuruşmazsan, yarın burada, kapının önünde vuruşmağa mecbur kalırsın (997). Her vakit söylüyorum (998). Düşman şuracığa geldi (999). Hem bu şimdiki askerlik senin bildiğin gibi değil (1000). Millet, kendisi savaşıyor (1001). Angarya yok (1002). [72] Sonra emin ol, çok uzun sürmez (1003). Bir çarpışmada herşey hallolacaktır (1004).

Zeynep Kadın atıldı (1005):

- Öyle ama, şimdi tam iş zamanı (1006). Hep öyle yaparlar (1007). Bebelerimizi tam iş zamanında alırlar (1008).

- Merak etme (1009). Kendim işe yaramazsam bile, sana bir adam tutar, bütün hizmetlerini gördürürüm, dedim (1010).

Zeynep Kadın, saçma bir laf söylemişim gibi, omuzlarını silkti (1011). Lakin, Mehmet Ali üzerinde sözlerim, biraz etki yapmış görünüyor (1012). Şevkli bir savaşçı kesilmediyse bile tevekküllü bir asker tavrını aldı (1013). Onun bu halinde şimdiden eski erimi buluyordum (1014). Bana biraz önce olduğundan daha sevimli, daha munis geliyor ve içimdeki subay uyanıyor (1015).

- Keşke alsalar da ben de gitsem, dedim (1016). Bu sözü, o kadar candan söyledim ki, önümde Mehmet Ali ile gidecek olanların gözleri parladı (1017).

İçlerinden birisi:

- Evvel Allah, biz düşmanın hakkından geliriz ama, silahımız, cephanemiz yok,

diyorlar, dedi (1018).

Anadolu köylüsünde olumlu ve realist duygu hemen bütün diğer duygulara galebe çalmıştır (1019). Arasına uyanan “lirizm”i, bir saniye içinde parlayıp sönüverir (1020). Heyecanlı adamın, onun indinde bir deliden farkı yoktur (1021). Onun güvenini kazanmak için sessiz, ağır ve hiç gülmez görünmek gerekir (1022).

Ben de kendimi topladım (1023).

Mehmet Ali gitti (1024). O giderken, bütün ev sarsılacak sandım (1025). Fakat, tahminim kadar olmadı (1026). Hattâ ayrılırken, sarılıp öpüşmediler bile (1027).

Kızkardeşleri, sessiz sessiz ağlıyordu (1028). Karısı bir iki defa hıçkırırım dedi, fakat, Mehmet Ali öyle bir ters ters baktı ki; kadın bütün hıçkırıklarını katı lokmalar yutar gibi içine çekti (1029).

[73] Zeynep Kadın, duvara dayanmış duruyordu (1030). Yanında İsmail, iki elini kuşağına sokmuş bakıyordu (1031).

Mehmet Ali, bana doğru eğildi, elimi öptü (1032). Bir şey söylemek istedi ve torbacığı omuzunda, yürüdü, gitti (1033).

Bu çocuk, belki bir daha dönmeyecek (1034). Yüreğimde derin bir kasvetle arkasından yürüyorum (1035). Yolda rastgeldikleriyle durup helâllaşıyor (1036)...

Gözlerinde yaş var mıydı (1037)? Gözleri yaşlı mıydı (1038)? Bilmiyorum (1039). Aramızdaki bütün anlaşmazlıklara rağmen yeryüzünde, o benim tek dostumdu (1040). Yarı yerinden bölünmüş yaşantıma yeni bir yön vermek için bana yardım eden tek adam o değil midir (1041)? Hangi fikir, sınıf ve meslek arkadaşımдан hayır gördüm (1042)? Hepsini, kendi başının derdine düşmüştü (1043). Yalnız Mehmet Ali bana elini uzatıp:

- Gel seni köyüme götüreyim (1044). Burada yalnız sersebil olursun, demişti (1045).

Bu sözü hatırıma gelince burnumun direği sızladı (1046). Hemen orada bir çakal gibi avazım çıktığı kadar ulumak ihtiyacını duydum (1047).

Mehmet Ali yokuştan indi (1048). Dereyi geçti (1049). Tarlaların içinden yürüyerek yola doğru ilerliyor (1050). Dört arkadaştılar (1051). Bir defa dönüp arkalarına bakmıyorlar (1052). Belki bakmayı erlik saymıyorlar (1053). Bunlar belki, yarınki Türk zaferinin isimsiz kahramanları olacaklar (1054). Belki de (1055)... Ne olursa olsunlar şu dakikada uzaklaştıkça küçülen, uzaklaştıkça küçülen bu dört siluetin, sabahleyin okullarına giden dört çocuktan farkı yok (1056).

Mehmet Ali gittiği günden beri Zeynep Kadının ağzını bıçak açmıyor (1057). Yüzü bir maske gibi hareketsizleşti (1058). Gözleri hep sabit bir noktaya dalıp kalıyor (1059). Ona lâf söylemekten korkuyorum (1060).

[74] Lakin bir gün o bana söyledi (1061):

- Benim bebemi aldılar, ama kazık gibi herif karının koynunda saklanmış yatıyor (1062).

Kimden bahsettiğini sordum (1063).

- De... aha, Cennet'in nedir o su, dedi (1064). Hem de yabanın biri kimse nereden geldiğini bilmiyor (1065). Asker kaçağı imiş (1066). On gündür Süleyman'ın evinde saklı (1067). Karı kendi eliyle ona yemek pişirip verirmiş (1068). Gece de yatağına alırmış (1069)?

- Süleyman'ın gözü önünde mi (1070)?

- He ya, biri sağ böğründe, öbürü sol böğründe (1071)...

Gülmekten kendimi tutamadım (1072). Zeynep Kadın için bu tarafına önem vermez görünüyordu (1073).

- Gidip haber verecem, bize bir kötülük gelir diye korkarım (1074).

Mehmet Ali'nin anası gerçi böyle konuşmuyor (1075). En koyu Anadolu ağzıyla söylüyor (1076). Cümleler, boğazından birer tutam çalı gibi sert ve dikenli çıkıyor (1077).

Çoktan, benim bütün merak ve ilgim Süleyman'a doğru gitti (1078). Muhayyelem, Zeynep Kadının bana anlatmadığı zina dramını en küçük teferruatına kadar gözümün önünde canlandırıyor (1079).

Dişi ve erkek arasındaki ezeli mücadelenin bundan daha müthiş bir safhasını hatırlamak mümkün değildir (1080). Kadın, burada, bütün vahşi insan içgüdüleri ayakta, bir yırtıcı yaratık gibidir (1081). Bunun bir tarafında koca, kanı emilip posası bir kenara atılmış bir avı andırıyor (1082). Öbür tarafında, âşık, tabiatın yenilmez, değişmez kör ve sakar güçlerinden bir parçadır (1083).

Zavallı Süleyman her başını kaldırmak isteyişte ya bir kaya gibi rakibinin önünde dikildiğini görüyor, ya da karısının bir dişi kaplan kükreyişinden daha korkunç kahkahasıyla karşılaşılıyor (1084).

[75] Gerçi, sonradan işittiğim şeylerle bu tasavvurumun ne kadar doğru olduğunu anladım (1085). Süleyman önce betelemek istemiş (1086). “Haydi be sen de” demişler (1087). Bir başka defa herif, şöyle bir dirsek kakmasıyla onu yere oturtuvermiş (1088). Karının üstüne yürümeğe kalkmış (1089). Karı ellerini böğrüne dayayarak göğsünü ileriye doğru itmiş (1090): “Hele dokun, hele bir dokun, vallahi bir gün kalmam giderim” diye bağırılmış (1091).

Bu “giderim” tehdidi (1092)... Süleyman o günden beri, geceleri yorganın altına büzülüp zari zari ağlamaktan başka bir şey yapmıyormuş (1093).

Lakin, işte köylüler buna tahammül edemiyorlar (1094). Bir gün Bekir Çavuş, Cennet'e çeşme başında rastgeldi (1095). Dişlerini gıcırdatarak üstüne yürüdü (1096): “Ya o herifi deflersin, yahut karışmam” diye homurdandı (1097). Kadın, taştan Diana tavrını aldı (1098):

- Ne idermişin, bakalım (1099)? Ne idermişin, bakalım? diye haykırdı (1100). Herkes sandı ki, Bekir Çavuş Cennet'e sulanıyor (1101). Adamcağız, başını sallayarak uzaklaştı (1102).

Başka bir gün muhtar da Süleyman'ın kapısına kadar gitmiş (1103):

- Söyleyin o kerataya buradan defolsun, emrini vermiş (1104). Fakat dinleyen olmadı (1105). Kadın: “Beni boşasın, öyle gideriz” demiş (1106). Lakin Süleyman hiç de karısını boşamak fikrinde değildi (1107). İşte bu yüzden, köylüler, bu rezalete bir son vermek için tek çareyi baskında buluyorlar (1108). Hocaya sordular (1109): “Gözümüzle görürsek şer'an boş düşer mi?” diye (1110).

Hoca “Elbet” demiş (1111).

Bunun üstüne, bir gece, yatsı namazından sonra, köyün belli başlı adamları hep bir araya gelip Süleyman'ın evini bastılar (1112). Köyün imamı da beraberlerinde idi (1113). Hiçbir gürültü olmadı (1114). Hattâ Mehmet Ali'nin kardeşi küçük İsmail soluk soluğa koşup gelerek bizi, olan bitenden haberdar etmeseydi hepimizin haberi olmayacaktı (1115).

[76] - Sudan gelirdim, dedi; bir de baktım ki, camiden çıkanlar hep bir yana yöneldiler (1116). Ben de aralarına katılıverdim (1117). Süleyman'ın kapısı önüne gelince durdular (1118). İmam Efendi elindeki çomakla üç defa vurdu (1119). Ses çıkmadı (1120). Bekir Çavuş:

Ülen Süleyman, biz geldik, aç kapıyı; diye ünledi (1121). Gene ses yok (1122). Azıcık beklediler (1123). Sonra Memiş'in ağası aha şöyle omuzunla kapıya dokunuverdi (1124). Hep birden içeriye daldılar (1125). Ben de daldım (1126). Odada bir bağrışma

çağırışma oldu (1127). Aha, o vakit, elimden testi düşüverdi (1128) Cennet Hanım, bize “dinsiz, imansızlar.” (1129) İmam: “Dinsiz de sensin, imansız da sensin (1130). Haydi çık burdan (1131). Gayri şer'an Süleyman'ın yanında kalamazsın,” dedi (1132). İşte o vakit Süleyman'ın sesini duydum (1133). “Amanın itmeyin; amanın itmeyin,” diye bağırdı (1134). Ondan öte, n'oldu, bilmirim (1135). Başıma bir kötülük gelir diye sıvıştım (1136).

İsmail'i hiç bu kadar heyecanlı görmemiştim (1137). Hattâ anasından dayak yediği gün bile bu kadar solumuyordu (1138). Benzi de bu kadar atmamıştı (1139). Dudakları bu kadar titremiyordu (1140). Lâkin Zeynep Kadın:

- Ülen, testi ni neden attın? diye üstüne yürüyünce aklı başına geldi (1141).

Ertesi gün, Cennet'le herif, sabahleyin erkenden köyü terkettiler (1142). İşte Süleyman karasevdaya o günden sonra tutuldu (1143). Bu, önce, tâ yüreğinin derinliklerinden gelen bir ağlama sesi halinde başladı (1144). Süleyman'ın gözlerinden bir damla yaş akıyor, fakat hıçkırığa hıçkırığa, hüngür hüngür ağlıyordu (1145). Sonra karanlık bir sessizliğe düştü (1146). Ne yiyor, ne içiyor, ne de söylüyordu (1147). Gözlerini bir noktaya dikeyor (1148). Öyle saatlerce kalıyordu (1149).

Zavallının yakınlarından da kimse yoktu ki, onu teselli etsin (1150). Yalnız, Memiş, yanibaşından ayrılmıyordu (1151). Bu iki meczubun, hiç konuşmaksızın, birbirlerini anlayan ve birbirine uzun, önemli ve samimi şeyler nakleden bir halleri vardı (1152).

[77] Onların, bu sessiz ve esrarengiz hasbıhallerini bilmek isterdim (1153).

Ben de, onlar gibi, meczubun biri değil miyim (1154)?

Bu gönül faciası, bendeki sevdalı tahayyüllere yeni bir renk verdi (1155). İki günde bir, Dulcine'nin köyünün yolunu boyluyordum (1156). Bu sıcak yaz günlerinde iki köy arasındaki gidip gelmeler epeyce yorucu (1157).

Bazı günler, bu gezinti bir çöl yolculuğu kadar zahmetli oluyor (1158). Toprak,

ayaklarımın altında, bir volkanın fişkirmaları gibi sert ve sıcak (1159). Güneş denilen ağır ve büyük ateş küresini, omuzlarım üzerinde, tek başıma, ben taşıyormuşum gibi gökyüzünün bütün yaz ağırlığını sırtıma abanmış hissediyorum (1160).

“Bu zahmet, bu meşakkat ne için?” diyorum (1161). Bir hayal için, bir yabancı çiçeğin gölgesi için (1162). Bari, güzel kokuyor mu (1163)? Bari, dokusu dudaklara hoş mu (1164)?

Adam sen de (1165). Her sevgili, bizim muhayyilemizin yaratıp süslediği yaratıktan başka bir şey midir (1166)? Bu, ister bir şehirli hanım, ister bir köylü kız olsun, ona, “bir taneciğim” diyen biziz (1167).

Sanıyorum ki, birkaç defa sevdim ve her defasında, aynı tarzda sevmekle beraber, sevdiğilerim birbirinin aynı değildi (1168). Şu halde, gönlümüz her çiçekten bal alan bir arı gibidir (1169).

Tevekkeli, Eşrefoğlu: “Arı biziz bal bizdedir”, dememiş (1170). Bu söz, şairlerin “maşuka” adını verdikleri yaratığı, derhal ortadan kaldırıyor (1171).

Bu bakımdan Don Kişot, şark mutasavvıflarına ne kadar benzer (1172). İnsanlığın bu en büyük, en derin idealist “tip”i kasabada bir köylü kızına, yıllarca gönül bağlamadı mı (1173)? Ona her rastgeldiği yerde en kibar hanımlara yapılan muameleyi yapmadı mı (1174)?

[78] Sanşo, efendisinin bu yanlış görüşüne hiçbir anlam veremiyordu (1175). “Prenses, şato hanımı dediğiniz bu mu (1176)? Yok canım (1177). Bu pis kokan, elleri nasırlı, alelade bir köylü karısıdır,” diyordu (1178).

Don Kişot, buna rağmen, yerlere kadar eğilip Dulcine'nin elini öpüyordu (1179). Ve Sanşo'ya dönüp: “Oh ne güzel kokuyor (1180). Ne ilâhi varlık!” diyordu (1181).

Şu dakikada, ben de Dulcine'sine giden Don Kişot'un benzeriyim ve öyle kalmak

bana bir utanma vermiyor (1182). Yürüyorum (1183). Yürüdükçe, gönlümdeki coşkunluk artıyor (1184). Ayaklarımın altında çatırdayan kuru toprağı bir çimenlik sanıyorum (1185).

Ara sıra kenarlarından geçtiğim tarlalar, bana güllük gülistanlık geliyor (1186). O biçare tarlalar ki, üstlerindeki ekinler iki karış yükselmeden sararmış (1187). Boynu bükük başaklar, yerin dibinden gelen bir ıstırabı hikâye ediyor (1188).

Ve önümde hep boz tepecikler (1189). Toz toprak dalgaları (1190).

Lâkin, benim içimdeki orkestra, bunların hepsine hayalin erişemeyeceğı kadar cazibeli birer dekor niteliğı vermektedir (1191). Biraz sonra, Dulcine'nin yanına varacağım (1192).

Bugün içime doğmuş (1193). Koruluğa daha ilk adımımı atar atmaz, onunla karşı karşıya gelmeyeyim mi (1194)? Henüz yıkadığı çamaşırları dallara asıyordu (1195). Sıvanmış kolları, bileklerinden itibaren bembeyazdı (1196).

Beni görünce, gene o yabanî geyik tavırları (1197)... Gene o, ağaçların arasına saklanmalar, koşmalar (1198). Dönüp arkaya bakmalar (1199).

Ne olursa olsun, körpe geyik; bugün seni bırakmayacağım (1200).

- Neden kaçıyorsun (1201)? Öyle neden kaçıyorsun (1202)?

Üstüne doğru yürüyorum (1203). Bereket köyüne kaçamayacak (1204). Çünkü, ilk koşmaları onu köyün aksi yönüne attı (1205).

- Benden korkacak ne var (1206)? Dur bakalım (1207). [79] Ben sana kötülük edecek değilim (1208).

Bunları söyleyerek, yürümekte devam ediyorum (1209). Bir an geldi, durdu (1210). Ve bir ağacın arkasına çömeldi (1211). Yaklaşıyorum (1212).

- Canım benden bu kadar ürkecek ne var (1213)?

- Aman, etme, güzel gardeşim (1214). Aman etme (1215).

- Sana ne yapacağımı sanıyorsun (1216)? Haydi rahatına bak (1217). Git işini gör (1218)! Ben, şöyle bir kenarda otururum (1219).

- Aman güzel gardeşim, olmaz (1220). Halam görür (1221).

- Halan ne görür (1222)?

- Olmaz, olmaz (1223). Halam görür (1224).

Ve o kadar hazin, yalvaran bir sesle söylüyor ki (1225)... Tıpkı ağa düşmüş bir avın sesi (1226). Nerede ise, ağlayacak (1227). Biraz daha yaklaşıyorum (1228). Öyle ki, aramızda yalnız bir ağaç var (1229).

- Bu korkuyu bırak (1230). Bak ben yabancı değilim (1231). Bu, beni kaçınıcı görüşün (1232). Hiç sana benden bir kötülük geldi mi (1233)?

Hissediyorum ki, ağacın dibine büzülmüş ıslak bir kedi gibi titriyor (1234). Acaba heyecandan mı (1235)? Yoksa alelâde bir cinsî heyecandan mı (1236)? Çünkü, gittikçe sesinin bir miyavlamadan farkı olmuyor (1237).

- Olmaz, olmaz (1238). Halam görür (1239).

Ve ben, kalbim küt küt vurarak, yanbaşına çöküyorum (1240).

*

Salih Ağa, Zeynep Kadının başına hiç yoktan bir arazi meselesi çıkardı (1241). Bu köy ağası, Mehmet Ali'nin tâ babası zamanından ekip biçtikleri bir tarlanın kendisine ait olduğunu iddia ediyor (1242). Zeynep Kadın, geçen gece hüngür hüngür ağlayarak bana davayı anlattı (1243): Oğlu askere gittiği gün bile gözünden bir damla yaş akmayan bu kadın, şimdi bir toprak parçası elinden gidecek diye ağlıyor (1244). Asıl tuhafı şu ki, bu tarla kira ile benim hesabıma ekilip biçiliyor (1245). Ve Salih Ağa benden davacıdır (1246).

[80] - Korkma, ona zırnık vermem (1247). Gerekirse mahkemeye düşeriz (1248).

Zeynep Kadın daha çok ağlamaya başladı (1249):

- Mahkemeye mi (1250)? Aman etme, aman etme (1251)...

- O neden (1252)?

- Ağa para yidirir (1253). Kadı ile bir olur, üstelik öbür topraklarımızı da elimizden almağa kalkarlar (1254).

- Nasıl olur (1255)? Neyle ispat eder (1256)? Sizin elinizde kâğıdınız koçanınız yok mu (1257)?

- Yok ya, ne bileyim ben (1258)? Yok ya (1259)!..

- O halde şahit gösteririz (1260).

- Hepsi ondan yana çıkar, hepsi (1261)...

Zeynep Kadının neden ağladığını şimdi anlıyorum (1262). Benim kafam da kızdı,

gidip Salih Ağa ile görüşeceğim (1263).

Gittim (1264). Fakat neye yarar (1265)? Salih Ağa bir otomat gibidir (1266). Gözümün önünde canlı yaratıklara mahsus bütün vasıfları gösteriyor, lakin ne işitiyor, ne konuşuyor, ne de sözlerimden bir şey anlamış görünüyor (1267). Sanki benim ağzımla onun kulağı arasındaki mesafe beş on kilometredir (1268).

Farkına varmaksızın bağırmaya, tek elimle birtakım hareketler yapmağa başlamıştım (1269). Bir de baktım ki, Salih Ağa yanımdan sıvışmış gitmiş (1270).

Arkasından koşup yakaladım (1271). Madenî bir parıltı ile parlayan gözlerini gözlerime dikti (1272). Dudaklarında silik bir gülümseme ile:

- Senin nene gerek? dedi ve evinin kapısından içeri girdi (1273).

Salih Ağa'nın, bir ayak sesi duyunca, yuvasına kaçan bir sansardan hiç farkı yok (1274). O böyle kaçarken, insanın bütün avcılık duyguları uyanıyor (1275). Arkasından nişan alacağı geliyor (1276).

Bari gidip muhtarı göreyim, dedim (1277). Fakat kendisine evde yok dedirtti (1278). Yenilmez bir öfke ile dönerken, yolda imama rastladım (1279).